CONFESSIONES Fidei Christianæ tres, diuersis quidem tempo

RIBVS EDITAE, SED CVM VERAE & Catholicæ Ecclesiæ sententia incorrupta congruentes, Quarum prima exhibita est Inuictiss. Imp. Carolo V. Cæsari Aug. in Comicijs Augustæ, Anno XXX. Reliquæ duæ oblatæ sunt Synodo Tridentinę: altera quidem nomine Ecclesiarum Saxonicarum: altera uero nomine Illustriss. Principis ac Domini D.

CHRISTOPHORI, DVCIS Vuirtembergensis, &c.

ANNO LII.

PSAL. 119

Et loquebar de Testimonijs tuis in conspectu Regum, & non confundebar.

FRANCOFORTI EX OFFICINA PETRI BRVBACHII, ANNO DOMINI M. D. LIII.

HAEC CONFESSIO PRORSVS ignorantibus Principibus, qui eam Cæsari exhibuerunt, ab auaro aliquo typographo, ante ſemeſtre publicata eſt, & ita excuſa eſt, ut multis in locis appareat de induſtria deprauatam eſſe. Cum autē Principes, nec ſi uelint, queant eam nunc è manibus hominum extorquere, & tamen periculum ſit, ne mendæ illæ primæ editionis pariant nouas calumnias, neceſſe fuit recognitam & emendatam denuo edere, quia non ſolum ad exiſtimationem Principum, ſed etiam ad religionē pertinet, præſtare, ne ipſorum titulis ſparganturin uulgus huius generis mendoſa ſcripta. Quare nunc emittimus probe & diligenter deſcriptam Confeſsionem, ex exemplari bonæ fidei. Addidimus & Apologiam, quę etiam C. Maieſtati oblata eſt. Verebamur enim futurum, ut alibi ederetur non fœlicius, quā edita eſt Confeſsio. Quanq̄ autem aduerſarij placari nolint, tamen ſperamus omnes bonos ac prudentes uiros ubiq; gentium his libellis lectis, intellecturos eſſe, quòd nullū dogma contra autoritatem ſcripturæ ſanctæ & Catholicæ Eccleſię profiteamur, ſed quòd noſtri optimo iure quoſdam abuſus reprehenderint, & præcipuis locis doctrinæ Chriſtianæ, qui ad id tempus perniciosiſsimis opinionibus obruti fuerant, lumen attulerint. De iuſticia fidei omnia templa, monaſteria, ſcholæ, deniq; libri omnes theologorum recentium antea muti erant. In doctrina pœnitentiæ nuſquam tradebatur certa & firma cō-

solatio conscientiarum. Nemo docebat peccata remitti per fidem in Christum. Doctrina satisfactionum carnificina erat conscientiarum. Sacramenta impiè prophanata sunt, postquã recepta est opinio, quòd ex opere operato iustificẽt. Et hęc opinio doctrinã fidei prorsus oppressit, & multiplicem idolatriam peperit. Traditiones humanæ plus quàm Labyrinthi erãt, quia partim Iudaicis ac superstitiosis, partim tyrannicis interpretationibus, in infinitũ auctæ fuerãt. Postea relaxatio traditionum collata fuit ad quæstum. Hæc uitia nostri reprehenderunt, non ut Ecclesiasticam politiam dissoluerent, sed ut gloriã Christi illustrarent, ut Euangelium natiuæ puritati restituerent, ut pijs cõscientijs consulerent. Neq; nunc possunt deserere patrocinium ueritatis, cùm Christus dicat: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Qui aũt negauerit me corã hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est Nunc igitur rogamus omnes bonos uiros, ne de nobis tantum ex aduersariorum scriptis aut clamoribus iudicium faciant, qui miris technis & calumnijs ueritatem obruere conantur, sed quod æquissimũ est, audiant nos quoq;, & causam totam cognoscant, quæ cùm ad gloriam Dei, ad religionem, & ad salutem animarum pertineat, nemini debet esse ignota.

PRAEFA-

PRAEFATIO
AD CAESAREM CAROLVM QVINTVM.

NVICTISSIME IMPERATOR, Cæsar Auguste, Domine clementissime. Cum V. C. M. indixerit conuentum Imperij Augustæ, ut deliberetur de auxilijs cõtra Turcam atrocissimum, hereditariũ, atq; ueterem Christiani nominis ac religionis hostem, quomodo illius scilicet furori & conatibus, durabili & perpetuo belli apparatu resisti possit. Deinde & de dissensionibus in causa nostræ sanctæ religionis & Christianæ fidei, & ut in hac causa religionis partium opiniones, ac sententię inter sese, in charitate, lenitate & mãsuetudine mutua audiantur coràm, intelligantur & ponderẽtur, ut illis, quæ utrinq; in scripturis secus tractata aut intellecta sunt, sepositis & correctis, res illæ ad unam simplicem ueritatem & Christianã concordiã componantur & reducantur, ut de cætero à nobis una, sincera & uera religio colatur, & seruetur, ut quemadmodũ sub uno Christo sumus & militamus: ita in una etiã Ecclesia Christiana, in unitate et cõcordia, uiuere possimus.

Cumq; nos infrà scripti Elector & Principes, cũ alijs qui nobis coniuncti sunt, perinde ut alij Electores & Principes et Status ad prędata Comicia euocati simus, ut Cæsareo mandato obẽdienter obsequeremur, maturè uenimus Augustam, &, quod citra iactantiam

dictum uolumus, inter primos affuimus.

Cum igitur V.C.M. Electoribus, Principibus & aliis Statibus Imperij, etiam hîc Augustæ sub ipsa initia horum comitiorum inter cętera proponi fecerit, quòd singuli Status Imperij uigore Cæsarei Edicti, suã opinionẽ & sententiã in Germanica & Latina lingua proponere debeant atq; offerre. Et habita deliberatione proxima feria quarta, rursum responsum est V.C.M. nos proxima feria sexta Articulos nostræ confessionis pro nostra parte oblaturos esse. Ideo ut V.M. uoluntati obsequamur, offerimus in hac religiõis causa nostrorum Concionatorũ, & nostrã confessionẽ, cuiusmodi doctrinã ex scripturis sanctis, & puro uerbo Dei, hactenus illi in nostris terris, ducatibus, ditionibus, & urbibus tradiderint, ac in Ecclesiis tractauerint. Quòd si & cæteri, Electores, Principes, ac Status Imperij similibus scriptis Latinis scilicet & Germanicis, iuxta prædictam Cæsaream propositionẽ, suas opiniones in hac causa Religionis produxerint, hîc nos coram V.C.M. tanq; domino nostro clemẽtiss. paratos offerimus, nos cum prędictis Principibus & amicis nostris, de tolerabilibus modis ac uijs amicè conferre, ut quantũ honeste fieri potest, cõueniamus, & re inter nos partes, citra odiosam contentionẽ pacificè agitata, Deo dante dissensio dirimatur, et ad unã ueram concordem religionem reducatur, Sicut omnes sub uno Christo sumus & militamus, & unũ Christum confiteri debemus, iuxta tenorem edicti V.C.M. & omnia ad ueritatem Dei perducantur, id quod ardentissimis uotis à Deo petimus.

Si autem quod ad cæteros Electores, Principes & Status,

Status, ut partem alteram attinet, hæc tractatio causæ Religionis, eo modo quo V.C.M. agendã & tractandam sapienter duxit, scilicet cum tali mutua præsentatione scriptorũ, ac sedata collatione inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos qdem testatũ clare relinquimus, hîc nihil nos, quod ad Christianã concordiã (quæ cum Deo & bona cõscientia fieri possit) cõciliandã cõducere queat, ullo modo detrectare. Quemadmodũ et V.C.M. deinde et cęteri Electores, & Status Imperij, & oẽs, quicũqꝫ syncero religionis amore ac studio tenentur, quicunqꝫ hanc causam æquo animo audituri sunt, ex hac nostra et nostrorũ cõfessione hoc clemẽter cognoscere et intelligere dignabunt.

Cum etiã V.C.M. Electoribus, Principibus & reliquis Statibus Imperij nõ una uice, sed sæpe clementer significauerit, & in Comicijs Spirẽsibus, quę anno Domini &c. XXVI. habita sunt, ex data & prędscripta forma uestrę Cęsareę instructiõis et cõmissionis recitari, & publice prędlegi fecerit, Vestrã M. in hoc negocio religiõis ex causis certis, quę V.M. noie allegatę sunt, nõ uelle quicqꝫ determinare nec cõcludere posse, sed apd Pontificẽ Romanũ, p officio V.C.M. diligenter daturã operã de congregãdo concilio generali; quemadmodũ idem latius expositũ est ante annũ in publico proximo conuentu, qui Spirę cõgregatus fuit, ubi V.C.M. per dñm Ferdinandũ, Boemię & Vngariæ Regẽ, amicũ & dñm clementem nostrũ. Deinde per oratorem, & commissarios Cæsareos hæc inter cętera, pponi fecit, ꝙ V.C.M. intellexisset et expendisset Locũ tenentis V.C.M. in imperio, & præsidentis & Consiliariorũ

in Regimine, & Legatorũ ab alijs Statibus, qui Ratisponæ conuenerant, deliberationem de Concilio congregando. Et quod iudicaret etiã V.C.M. utile esse, ut cõgregaretur Conciliũ: Et quia causę, quę tum tractabãtur inter V.C.M. & Rom. Pontificem, uicinę essent concordię & Christianę reconciliationi, nõ dubitaret V.C.M. quin Roma. Pontifex adduci posset ad habẽdum generale Conciliũ; ideo significabat V. C. M. se operam daturã, ut prędictus Pont. Maximus unà cum V.C.M. tale generale Conciliũ, primo quoq; tempore emissis literis publicandũ congregare contentiret.

In euentũ ergo talem quòd in causa religionis, dissensiones inter nos & partes amicè & in charitate non fuerint cõpositę, tunc corã V.C.M. hîc in omni obedientia nos offerimus, ex superabundãti cõparituros & causam dicturos in tali generali libero & Christiano Cõcilio, de quo cõgregando in oĩbus Comicijs Imperialibus, quæ quidẽ annis Imperij V.C.M. habita sunt per Electores, Principes, & reliquos Status Imperij, semper cõcorditer actũ, & cõgruentibus suffragijs cõclusum est. Ad cuius etiã generalis concilij conuentũ, simul & ad V.C.M. in hac longe maxima & grauissimã causa, iam antè etiã debito modo & in forma iuris prouocauimus, & appellauimus. Cui appellationi ad V.C.M. simul & conciliũ adhuc adhęremus, neq; eam per hunc uel aliũ tractatum (nisi causa inter nos & partes, iuxta tenorẽ Cæsareæ proximæ Citationis amicè in charitate cõposita, sedata, & ad Christianã concordiã reducta fuerit) deserere intẽdimus aut possumus. De quo hîc etiam solenniter & publicè protestamur.

ARTIC V.

ARTICVLI FIDEI PRAECIPVI.

I.

ECCLESIÆ magno consensu apud nos docent Decretum Nicenę Synodi, de unitate essentiæ diuinęi & de tribus personis uerum & sine ulla dubitatione credendum esse. Videlicet, quòd sit una essentia diuina, quæ & appellatur & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conseruator omnium rerum, uisibilium et inuisibilium, & tamen tres sint personæ eiusdem essentiæ, & potētię, & coęternæ, Pater, Filius & Spiritus sanctus. Et nomine personæ utuntur ea significatione, qua usi sunt in hac causa Scriptores Ecclesiastici, ut significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.

Damnant omnes hæreses, contra hunc articulum ex ortas, ut Manicheos, qui duo principia ponebant, Bonum & Malum: item Valentinianos, Arrianos, Eunomianos, Mahometistas, & omnes horum similes. Damnāt & Samosatenos, ueteres & Neotericos, qui cum tantum unam personam esse contendant, de uerbo & de spiritu sancto astutè & impiè rhetoricantur, quòd non sint personæ distinctæ, sed quòd uerbum significet uerbum uocale, & spiritus motum in rebus creatum.

II.

ITEM docent, quòd post lapsum Adæ, omnēs homines naturali modo propagati, nascentes habeant peccatum originis. Intelligimus autem peccatum originis, quod sic uocant sancti patres, & omnes orthodoxi & pie eruditi in Ecclesia, uidelicet reatum, quo nascen-

tes propter Adæ lapsum, rei sunt iræ Dei & mortis æternæ, & ipsam corruptionem humanæ naturæ propagatam ab Adam. Et hæc naturæ humanæ corruptio, defectus iustitiæ seu integritatis, seu obedientiæ originalis, & concupiscentiam complectitur.

Estq; defectus, horribilis cæcitas & inobedientia, scilicet carere illa luce ac notitia Dei, quæ fuerat futura in natura integra, item carere illa rectitudine, hoc est, perpetua obedientia, uera, pura ac summa dilectione Dei, & similibus donis integræ naturæ. Quare defectus illi & concupiscentia, sunt res damnata, & sua natura digna morte. Estq; uitium originis uerè peccatum, damnãs & afferens nunc quoq; æternam mortem, his, qui non renascuntur per baptismum & spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos, qui negant peccatum originis, & sentiunt defectus illos seu concupiscentiam esse res indifferentes seu pœnas tantum, nec esse res sua natura damnatas, & somniant hominem legi Dei satisfacere posse, & propter hanc propriam obedientiam coram Deo iustum pronunciari.

III.

ITEM, docent q uerbum, hoc est, filius Dei assumpserit humanam naturam in utero beatæ Mariæ uirginis, ut sint duæ naturæ, diuina & humana, in unitate personæ inseparabiliter coniunctæ, unus Christus, uere Deus, & uere homo, natus ex uirgine Maria, uere passus, crucifixus, mortuus & sepultus, ut reconciliaret nobis Patrem, & hostia esset, non tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus peccatis hominum. Idem descendit ad inferos, & uere resurrexit tertia die, deinde ascendit ad cœlos, ut sedeat ad dextram Patris,

Patris, & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorum spiritu sancto, & sanctificatis det uitam æternam. Idem Christus palam est rediturus, ut iudicet uiuos & mortuos resuscitatos, iuxta Symbolum Apostolorum.

IIII.

VT autem consequamur hæc beneficia Christi, scilicet remissionem peccatorum, iustificationem, et uitam æternam, dedit Christus Euangelium, in quo hæc beneficia nobis proponuntur, sicut scriptum est Lucæ ultimo, Prædicari pœnitentiam in nomine eius, & remissionem peccatorum inter omnes Gentes. Cùm enim omnes homines naturali modo propagati habeãt peccatum, nec possint uere legi Dei satisfacere, Euangelium arguit peccata, & ostendit nobis mediatorem Christũ, & sic docet nos de remissione peccatorũ.

Cùm Euangelium arguit peccata nostra, corda perterrefacta statuere debent, quòd gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum, & iustificatio per fidem, qua credere & confiteri debemus, hęc nobis donari propter Christum, qui pro nobis factus est hostia, & placauit Patrem. Quanꝯ igitur Euangelium requirit pœnitentiam, tamen ut remissio peccatorum certa sit, docet eam gratis donari, hoc est, non pendere ex conditione dignitatis nostræ, nec dari propter ulla præcedentia opera, aut dignitatem sequentium. Fieret enim incerta remissio, si ita sentiendum esset, tum demum nobis contingere remissionem peccatorum, postquam eam præcedentibus operibus meriti essemus, aut satis digna esset pœnitentia.

Conscientia enim in ueris pauoribus, nulli minue-

nit opus, quod posit opponere iræ Dei, & Christus nobis donatus & propositus est, ut sit propiciator. Hic honos Christi non debet transferri in nostra opera, Ideo Paulus dicit: Gratis saluati estis. Item: Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio, hoc est, ita erit certa remissio, cùm sciemus eam non pendere ex conditione nostræ dignitatis, sed donari propter Christum. Hæc est firma et necessaria consolatio, pijs & perterrefactis mentibus, Atq; ita docent & S. Patres, Et extat apud Ambrosiũ memorabilis & insignis sententia, his uerbis. Hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum saluus sit, sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionẽ pcatorũ.

Et fidei uocabulum, non solum cognitionem historiæ de Christo significat, sed etiam credere & assentiri huic promissioni, quæ est Euangelij propria, in qua propter Christum nobis promittuntur remissio peccatorum, iustificatio & uita æterna. Nam & hæc promissio ad historiam de Christo pertinet, sicut & in Symbolo additus est historiæ hic articulus, Credo remissionem peccatorum. Et ad hunc articulum, reliqui de historia Christi referri debent. Nam id beneficium est finis historiæ, Ideo Christus passus & resuscitatus est, ut propter ipsum nobis donaretur remissio peccatorũ et uita æterna.

V.

ITAq; instituit Christus ministerium docendi Euangelij, quod prædicat pœnitentiam & remissionem peccatorum. Estq; una prædicatio uniuersalis, Omnium peccata arguit, & omnibus credentibus promittit remissionem peccatorum, ut non sit incerta remissio, sed ut omnes perterrefactæ mentes, sciant se debere credere, quòd certo donetur nobis remissio peccatorum

torum propter Christum, non propter nostra merita, aut dignitatem. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fide, certo consequimur remissionem peccatorum, & simul datur nobis spiritus sanctus. Nam spiritus sanctus datur & est efficax per uerbum Dei & per Sacramenta. Cùm Euangelium audimus aut cogitamus, aut Sacramenta tractamus, & fide nos consolamur, simul est efficax spiritus sanctus, iuxta illud Pauli ad Galatas 3. Vt promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Et ad Corinthios, Euangelium est ministerium spiritus. Et ad Romanos: Fides ex auditu est. Cùm igitur fide nos consolamur, et liberamur à terroribus peccati per spiritum sanctum, concipiunt corda cæteras uirtutes, agnoscunt uerè misericordiam Dei, concipiunt ueram dilectionem, uerũ timorem Dei, fiduciam, spem auxilij diuini, inuocationem, & similes fructus spiritus.

Damnantur illi, qui de hac fide, qua remissio peccatorum accipitur, nihil docent, sed iubent conscientias dubitare, an consequantur remissionem. Et addunt hãc dubitationem non esse peccatum. Item, docent homines consequi remissionem peccatorum, propter propriam dignitatem, non docent credendum esse, quòd gratis propter Christum remissio peccatorum donet.

Damnantur item phanatici spiritus, qui fingunt spiritum sanctum dari, aut efficacem esse, sine uerbo Dei. Et ob eam causam contemnunt ministerium Euangelij & Sacramentorum, & quærunt illuminationes sine uerbo Dei & extra Euangelium, atq; ita abducunt animos à uerbo Dei, ad proprias opiniones, quod est pernitiosissimum. Tales olim fuerunt, Manichei, Enthusi-

astæ, & nunc sunt Anabaptistæ. Huiusmodi furores cõstanter damnamus. Abolent enim uerum usum uerbi Dei, & falso somniãt sine uerbo Dei accipi spiritum sanctum, & freti suis opinionibus comminiscuntur impia dogmata, & efficiunt infinitam dissipationem.

VI.

ITEM docent, quòd cum fide reconciliamur, necessario sequi debeat, iusticia bonorum operum, quæ Deus nobis mandauit, sicut & Christus præcepit: Si uis in uitam ingredi, serua mandata. Sed quia tanta est infirmitas humanæ naturæ, ut nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, non solum quòd legi obediendum sit, sed etiam quomodo placeat hæc obedientia, ne conscientiæ incidant in desperationem, cùm intelligant se non satisfacere legi. Placet igitur hæc obedientia, non quia legi satisfacit, Sed quia persona est in Christo recõciliata fide, et credit sibi reliquias peccati condonari. Semper igitur sentiendum est, nos consequi remissionem peccatorum, & personam pronunciari iustam, id est, acceptari gratis propter Christum, per fidem. Postea uerò placere etiam obedientiam erga legem & reputari quandam iusticiam, & mereri præmia. Non em̃ potest conscientia opponere iudicio Dei propriam mundiciem aut opera, sicut Psalmus testatur, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis uiuens. Et Ioannes ait: Si dixerimus q̃ peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, ut remittat nobis peccata nostra. Et Christus inquit: Cùm feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Postquàm autem persona reconciliata & iusta fide, id est, accepta est, placet & obe-

& obedientia, & reputatur esse quædam iusticia, Sicut Ioannes inquit: Omnis qui in eo manet non peccat. Et 2. Corinth. primo: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

Ac debet hæc obedientia repugnare prauis cupiditatibus, & subinde spiritualibus exercitijs fieri purior, & cauere, ne quid committamus contra conscientiam, iuxta illud: Summa legis est dilectio ex puro corde et conscientia bona, & fide non ficta. Qui uerò obtemperant prauis cupiditatibus et agunt contra conscientiam, uersantur in peccatis mortalibus, nec fidei iusticiam, nec iusticiam bonorum operum retinent. Iuxta illud Pauli: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

VII.

ITEM docent, quòd una sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia Christi proprie, congregatio membrorum Christi, hoc est, sanctorum, qui uere credunt & obediunt Christo, etsi in hac uita huic congregationi multi mali & hypocritæ admixti sunt, usq; ad nouissimum iudicium. Habet autem Ecclesia proprie dicta, signa sua, scilicet puram & sanam Euangelij doctrinam, & rectum usum Sacramentorum. Et ad ueram unitatem Ecclesiæ satis est consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum. Nec necesse est, ubiq; similes esse traditiones humanas, seu ritus ab hominibus institutos. Sicut & Paulus docet, cùm ait: Vnus Dominus, una fides, unum Baptisma, unus Deus & Pater omnium &c.

VIII.

CVM autem in hac uita admixtę sint Ecclesiæ multi mali & hypocritæ, qui tamen societatem habent externorum signorum cum Ecclesia, licet uti Sacramentis, quæ per malos administrantur, iuxta uocem Christi: Sedent Scribæ & Pharisæi in Cathedra Mosi, &c. Et Sacramenta & uerbum Dei propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

Damnant Donatistas & similes, qui negabant licere populo uti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebāt ministerium malorum inutile & inefficax esse.

IX.

DE Baptismo docent, quòd necessarius sit ad salutem, tanq̄ ceremonia à Christo instituta. Et quòd per baptismum offeratur gratia Dei, Et quòd infantes sint baptizandi, Et quòd infantes per baptismum Deo commendati, recipiantur in gratiam Dei, & fiant filij Dei, sicut Christus testatur, loquens de paruulis in Ecclesia Matth. xviij. Non est uoluntas Patris uestri, qui in cœlis est, ut pereat unus ex paruulis istis.

Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum infantum, & affirmant infantes sine baptismo & extra Ecclesiam Christi saluos fieri.

X.

DE cœna Domini docent, quòd cum pane & uino uere exhibeantur corpus & sanguis Christi, uescentibus in cœna Domini.

XI.

DE Pœnitentia docēt, quòd lapsis post baptismum contingere possit remissio peccatorum, quocūq̄ tempore

tempore, cùm conuertuntur. Et quòd Ecclesia talibus, redeuntibus ad pœnitentiam, impertire absolutionem debeat.

Constat autem Pœnitentia, hoc est, conuersio impij, proprie his duabus partibus. Altera est contritio, hoc est, terrores incussi conscientiæ agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoscimus, & dolemus nos peccasse, & peccata detestamur ac fugimus. Sicut Ioel concionatur: Scindite corda uestra, & non uestimenta uestra, & conuertimini ad Dominum Deum uestrum, &c. Altera pars est fides, quæ concipitur ex Euangelio seu absolutione, & credit propter Christum certò remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat, De qua fide Paulus loquitur, cùm ait: Iustificati fide, pacem habemus. Deinde sequi debent boni fructus pœnitentiæ, hoc est, obedientia erga Deum, iuxta illud: Debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Si enim secũdum carnẽ uiuetis, moriemini, Sed si spiritu actiões corporis mortificabitis, uiuetis.

Damnant Nouatianos, qui nolebant absoluere eos, qui lapsi post baptismum, redibant ad pœnitentiam.

Damnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere, Sed contendunt remissionem peccatorum contingere propter dignitatem contritionis, dilectionis, aut aliorum operum, & iubent dubitare conscientias in pœnitentia, an consequantur remissionem, et affirmant hanc dubitationem non esse peccatum.

Damnant & istos, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas aut pœnas purgatorij, & si fatemur bonis operibus mitiga-

ri præsentes calamitates, sicut Esaias docet, capi. lviij. Frange esurienti panem tuum, &c. Et requiem tibi dabit Dominus semper. Reijciunt & indulgentias, quæ sunt condonationes commenticiarum satisfactionum.

Damnant & Anabaptistas, qui negant semel iustificatos, iterum posse amittere spiritum sanctum. Damnant & illos, qui contendunt aliquibus tantam perfectionem in hac uita contingere, ut ne quidem possint iterum peccare.

XII.

DE Confessione peccatorum docent, quòd Absolutio priuata in Ecclesiis retinenda sit, quanquàm in Confessione non sit necessaria delictorum enumeratio. Est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit?

XIII.

DE usu Sacramentorum docent, Sacramenta instituta esse, non modo ut sint notæ professionis inter homines, sed multo magis, ut sint signa & testimonia uoluntatis Dei erga nos, proposita ad excitandam & confirmandam fidem in his qui utuntur eis. Itaque utendum est Sacramentis ita, ut accedat fides, quæ credat promissionibus, quæ per Sacramenta exhibentur & ostenduntur. Hac fide accipimus promissam gratiam, quam Sacramenta significant, & spiritum sanctū.

Damnant igit Pharisaicam opinionem, quę obruit doctrinam de fide, nec docet fidem in usu Sacramētorum requiri, quæ credat propter Christum nobis gratiam dari, Sed fingit homines iustos esse propter usum Sacramentorum ex opere operato, & quidem sine bono motu tuentium.

XIIII.

DE Ordine Ecclesiastico docent, quòd nemo debeat in Ecclesia publicè docere aut Sacramenta administrare, nisi ritè uocatus, Sicut & Paulus præcipit Tito, ut in ciuitatibus presbyteros constituat.

XV.

DE ritibus Ecclesiasticis, qui sunt humana autoritate instituti, docent, ritus illos seruandos esse, qui sine peccato seruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia conducunt, ut certæ feriæ, certæ cantiones piæ, & alij similes ritus.

Sed de hoc ipso genere docent, non esse onerandas conscientias superstitiosis opinionibus, hoc est, non est sentiendum, ordinationes illas humanas esse iusticiam coram Deo, aut mereri remissionem peccatorum, aut cultus necessarios esse ad iusticiam Euangelij, Sed sentiendum est, quòd sint res adiaphoræ, quæ extra casum scandali omitti possint, Sed illi peccant, qui cum scandaloeas uiolant, ut qui suarum Ecclesiarum tranquillitatem temere perturbant, &c.

Reijciuntur igitur traditiones, quæ sine peccato nõ possunt obseruari, ut traditio de cœlibatu. Reijcitur & impia opinio, de traditionibus & uotis, in qua fingitur, cultus humana autoritate excogitatos, mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones pro peccatis, &c. Cuiusmodi falsæ persuasiones de uotis, de certis ieiunijs, &c. in Ecclesia ab indoctis sparsæ sunt.

XVI.

DE rebus ciuilibus docent, quòd legitimę ordinationes ciuiles, sint bona opera & ordinationes Dei,

ſicut Paulus teſtatur. Quæ ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt. Docent igitur, quòd Chriſtianis liceat magiſtratus gerere, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatoriis & aliis præſentibus legibus, ſupplicia iure conſtituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, iuſiurandum poſtulantibus magiſtratibus dare, contrahere legitima coniugia, artes probatas legibus exercere.

Damnant Anabaptiſtas, qui interdicunt hæc ciuilia officia Chriſtianis.

Damnant & illos, qui Euangelicam perfectionem collocârunt in deſertione ciuilium officiorum, cùm Euãgelica perfectio ſit ſpiritualis, hoc eſt, conſiſtat in motibus cordis, in timore Dei, fide, dilectione, obedientia. Euangelium enim concionatur de quadam æterna iuſtitia cordis, Nec abolet interim politiam aut œconomiam, Sed maxime poſtulat eas in hac uita corporali cõſeruari, tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaq; Chriſtiani neceſſario debent obedire præſentibus magiſtratibus ac legibus, niſi cùm iubent peccare. Tunc enim magis debent obedire Deo, quàm hominibus, Actorum iiij.

XVII.

ITEM docent, q̃ Chriſtus apparebit in conſummatione mundi, ad iudicandum, & mortuos omnes reſuſcitabit, & hominibus piis dabit uitam æternam et gaudia perpetua. Impios autem homines & diabolos condemnabit, ut ſine fine crucientur.

Damnamus Anabaptiſtas, qui nunc Iudaicas opiniones ſpargunt, fingunt ante reſurrectionem, pios regna mundi occupaturos eſſe, ubiq; deletis aut oppreſsis impij.

pijs. Scimus enim quòd pij debeant obedire præsentibus magistratibus, non eripere eis imperia, non dissipare politias per seditionem, quia Paulus præcipit, Omnis anima magistratui suo subdita sit. Scimus item, quòd Ecclesia in hac uita subiecta sit cruci, & primum post hanc uitam glorificabitur, Sicut Paulus inquit: Oportet nos similes fieri imaginis filij Dei. Quare Anabaptistarum amentiam & diabolicum furorem prorsus damnamus & execramur.

Damnamus & Origenistas, qui finxerunt Diabolis & damnatis finem pœnarum futurum esse.

XVIII.

DE libero arbitrio docent, quòd humana uolũtas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iusticiam, & diligendas res rationi subiectas, Sed non habet uim sine spiritu sancto efficiendæ iusticię spiritualis, quia Paulus dicit, Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Et Christus dicit: Sine me nihil potestis facere. Efficitur autem spiritualis iusticia in nobis, cùm adiuuamur à spiritu sancto. Porro spiritũ sanctum concipimus, cum uerbo Dei assentimur, ut nos fide in terroribus consolemur, Sicut Paulus docet, cùm ait: Vt promissionem spiritus accipiatis per fidem. Hæc totidem uerbis dicit Augustinus libro tertio Hypognosticon.

Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in ijs, quę ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere, sed tantum in operibus uitę præsentis, tam bonis, quàm malis, Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, uelle laborare in agro, uel-

le manducare & bibere, uelle habere amicum, uelle habere indumenta, uelle fabricare domum, uxorem uelle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, uelle quicquid bonum ad præsentem pertinet uitam, quæ omnia non sine diuina gubernatione subsistunt, imo ex Deo, & per ipsum sunt & esse cœperunt. Malis uerò dico, ut est, uelle idolum colere, uelle homicidium &c. Hæc Augustini sententia præclare docet, quid libero arbitrio tribuendum sit, & diserte discernit ciuilem disciplinam seu exercitia rationis humanæ, à spiritualibus motibus, uero timore, patientia, constantia, fide, inuocatione, in asperrimis tentationibus inter insidias Diaboli, in terroribus peccati. In his certè opus est, regi nos & iuuari a Spiritu sancto, Sicut Paulus inquit: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

Damnamus Pelagianos & similes, qui docent, quòd sine spiritu sancto, solis naturæ uiribus possimus Deum super omnia diligere, legem Dei facere, quo ad substantiam actuum. Hæc somnia ingenuè & necessariò reprehendimus: Obscurant enim beneficia Christi. Nam ideo proponitur in Euangelio mediator Christus, & promittitur misericordia, quia humana natura non potest satisfacere legi, Sicut Paulus testatur, cùm ait Roman. octauo: Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei non est subditus, ac ne potest quidem subijci. Quanquàm enim externa opera aliquo modo potest efficere humana natura per sese, potest enim continere manus à furto, à cęde, tamen interiores motus, ut, uerum timorem, ueram fiduciam, patientiam, castitatem, non potest efficere, nisi

nisi Spiritus sanctus gubernet & adiuuet corda nostra. Et tamen in hoc loco illud etiam docemus, Dei mandatum esse, ut etiam carnales coherceantur diligentia rationis & illa ciuili disciplina, sicut Paulus inquit: Lex est pædagogus in Christum. Item, Lex est iniustis posita.

XIX.

DE causa peccati docent, quòd tametsi Deus creat & conseruat naturam, tamen causa peccati est uoluntas malorum, uidelicet, diaboli & impiorum hominum, quæ auertit se à Deo, ad alias res contra mandata Dei. Ideo Christus inquit de diabolo: Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur.

XX.

QVOD aduersarij criminantur nos, negligi à nobis doctrinam de bonis operibus, manifesta calumnia est. Extant enim libri nostrorum, in quibus piè & utiliter docent de bonis operibus, quæ opera in qualibet uocatione Deo placeant, Cumq; in Ecclesiis magnum olim fuerit silentium de præcipuis operibus, scilicet de exercitijs fidei, & de laude politicorum operum, & magna ex parte consumerentur omnes concio nes in laudibus traditionum humanarum, in ferijs, ieiunijs, Monachatu, fraternitatibus, peregrinatiõibus, cultu sanctorum, Rosarijs & alijs inutilibus cultibus ornãdis, nunc Dei beneficio reuocatur Ecclesia ad ueros, & utiles cultus, quos Deus probat & requirit. Prophetæ grauissimis concionibus deplorant hanc Ecclesię calamitatem, q̃ ueris cultibus extinctis, in Ecclesia regnatu rę sint humanę ceremonię & impia fiducia ceremoniarum. Et ab hoc errore reuocãt Ecclesiã ad ueros cultus,

ad uere bona opera. Quid potest dici grauius concione illa Psalmi 49. Deus Deorum Dominus locutus est, & uocauit terram. Hic Deus uniuerso generi humano cõcionatur, damnat ceremoniarum fiduciam, & alios cultus proponit, & significat se ualde irasci his, qui in Ecclesia ita prædicant ceremonias, ut ueros cultus obruant. Similes extant multæ conciones in Prophetis, ut Esaiæ 58. Et Zachariæ 7. & Micheæ 6. Et Oseas clamitat, Misericordiam uolo, non sacrificium, & noticiam Dei plus quàm holocausta. Nec obscurum est, multos bonos & doctos uiros etiam ante hanc ætatem desiderasse doctrinam de consolatione conscientiarum & de operum discrimine meliorem. Debet enim in Ecclesia extare utraq; doctrina, uidelicet, Euangelium de fide, ad erudiendas & consolandas conscientias, debet etiam proponi, quæ sint uere bona opera, qui sint ueri cultus Dei. Sed aduersarij, quia corrumpunt doctrinam de fide, primum non possunt conscientijs firmam consolationem proponere, iubent enim dubitare de remissione peccatorum. Et tamen postea iubent quærere remissionem per propria opera, affingunt Monachatus, & alia opera. Deinde abolent & ueros cultus. Nam inuocatio & cætera spiritualia exercitia excutiuntur animis, non cõfirmatis fiducia Christi. Præterea nec placent Deo opera secundę tabulę, nisi fides accedat, quòd propter Christum placeat hæc inchoata & imperfecta obedientia. Tertiò obscurant opera à Deo mandata, & longe anteferunt humanas traditiones. Has ornant speciosissimis titulis, Vocant eas Euangelicam perfectionem. Interim de officijs uocationis, magistratu, coniugio, ita frigide docuerunt, ut multi graues uiri dubitauerint, an hęc

uitæ

uitæ genera placerent. Docteq; concionatores nostri, bono studio, utrumq; doctrinæ genus illustrauerunt. Proponunt Euangelium de fide, et addunt piam doctrinam de operibus.

DE FIDE.

PRIMVM igitur de fide & iustificatione sic docent. Christus aptè complexus est Summam Euangelij, cùm Lucę ultimo, iubet prædicari in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum. Nam Euangelium arguit peccata, & requirit pœnitentiã, & simul offert remissionem peccatorum propter Christũ, gratis, non propter nostram dignitatem. Et sicut uniuersalis est pœnitentiæ prædicatio, ita & promissio gratiæ uniuersalis est, & omnes credere iubet & accipere beneficium Christi, sicut Christus inquit: Venite ad me omnes, qui onerati estis. Et Paulus ait: Diues est in omnes &c. Quanquam igitur contritio aliqua, seu pœnitentia, necessaria est, tamen sentiendum est donari nobis remissionem peccatorum, & fieri nos ex iniustis iustos, id est, reconciliatos seu acceptos & filios Dei gratis, propter Christum, non propter dignitatem contritionis aut aliorum operum præcedentium aut sequentium, Sed fide hoc beneficium accipiendum est, quia credere nos oportet, quòd propter Christum nobis donentur remissio peccatorum & iustificatio. Hæc sententia firmam consolationem perterrefactis mentibus affert. Et quàm necessaria sit Ecclesiæ, peritæ conscientiæ facile iudicare possunt. Et nihil habet absurdi, nihil perplexum, nihil Sophisticum. Non est hic opus disputationibus de prædestinatione aut similibus. Nam promissio est uniuersalis, & nihil detrahit operibus, imo excitat

ad fidem, & uerè bona opera. Nam remissio peccatorum transfertur à nostris operibus ad misericordiam, ut sit beneficium certum, non ut nos nihil agamus, Sed multo magis, ut sciamus, quomodo placeat Deo nostra obedientia in tanta infirmitate nostra. Hanc sententiam, qua & illustratur honos Christi, & pijs mentibus consolatio dulcissima & firmissima proponitur, quæ uerā misericordiæ diuinæ cognitionem continet, & ueros cultus, & æternam uitam parit, aspernari ac damnare, plusquàm Pharisaica cæcitas est. Olim cùm hæc consolatio non proponeretur, multæ pauidæ conscientiæ mederi sibi conabantur operibus, alij cōfugiebant ad monasticam uitam, alij alia opera eligebant, quibus mererentur remissionem peccatorum & iustificationem: Sed nulla est firma consolatio præter hanc doctrinam Euangelij, quæ iubet credere, quòd gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum & iustificatio. Estq; hæc tota doctrina comparata ad uerum illud certamen perterrefactæ conscientiæ.

Sed addemus aliquot testimonia. Paulus Roma. iij. Iustificamur gratis ipsius gratia, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorem, per fidem in sanguine suo.

Roman. iiij. Ei autem, qui non operatur, credit autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam.

Ephes. 2. Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. In his sententijs & similibus, diserte docet Paulus, gratis nobis donari remissionem peccatorum & iustificationem, non propter nostrorum operum dignita-

gnitatem. Et in capite quarto ad Romanos, copiosè disputat, quare hac consolatione nobis opus sit. Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Vt igitur aduersus terrores peccati & mortis, habeamus certam & firmam consolationem, & fides consistere possit, necesse est eam sola misericordia niti, & non nostra dignitate. Propterea Paulus inquit: Ideo ex fide secundum gratiam, ut sit firma promissio. Neq; enim opponi iudicio Dei possunt opera nostra, iuxta illud: Si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Ideoq; mediator nobis donatus est, Christus, nec transferendus est eius honos in nostra opera.

Cùm igitur dicimus, fide iustificamur, non hoc intelligimus, quòd iusti simus propter ipsius uirtutis dignitatem, Sed hæc est sententia: Consequi nos remissionem peccatorum & imputationem iusticiæ per misericordiam propter Christum. Verùm hæc misericordia non potest accipi nisi fide. Et fides hîc non tantum historiæ noticiam significat, sed significat credere promissioni misericordiæ, quæ nobis propter mediatorem Christum contingit. Et cùm hoc modo fides intelligitur de fiducia misericordiæ, non dissentiunt inter se Iacobus & Paulus. Quod enim inquit Iacobus, Dæmones credunt & contremiscunt, intelligit fidem de noticia historiæ, hæc non iustificat. Norunt enim historiam etiam impij ac diaboli. Paulus uerò, cùm inquit: Fides reputat ad iusticiam &c. loquitur de fiducia misericordię promissę propter Christum, Estq; sententia: Homines iustos pronunciari, id est, reconciliari, per misericordiam, non propter dignitatem propriam. Sed hanc misericordiam promissam propter Christum, oportet fide

accipi. Iam bonas mentes nihil offendet nouitas huius Paulinæ figuræ: Fide iustificamur, si intelligant proprie de misericordia dici, eamq; ueris & necessarijs laudibus ornari. Quid potest enim esse gratius conscientiæ afflictæ ac pauidæ, in ueris doloribus, quàm audire, hoc esse mandatum Dei, hanc esse uocem sponsi Christi, ut statuant certò donari remissionem peccatorum seu reconciliationem, non propter nostram dignitatem, sed gratis per misericordiam, propter Christum, ut beneficium sit certum. Significat autem iustificatio in his Pauli sententijs, remissionem peccatorum, seu reconciliationem, seu imputationem iusticiæ, hoc est, acceptationem personæ.

Nec afferimus nouum dogma in Ecclesiam. Nam hanc de fide doctrinam scriptura copiosè tradit. Et Paulus hunc locũ præcipuè tractat in aliquot Epistolis, Et docent idem S. Patres. Sic ẽm inquit Ambrosius de uocatione gentium, Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum prærogatiua succumberet, si iustificatio, quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis. Et multæ sunt integræ, hac de re, apud Augustinum, disputationes, Huius hæc sunt uerba. Quandoquidem per legem ostendit homini infirmitatem suam, ut ad eius misericordiam per fidem confugiens, sanaretur. Dictum est enim, q; legem & misericordiam in lingua portet, Legem scilicet, qua reos faciat superbos. Misericordiam uerò, qua iustificet humiliatos. Iusticia ergo Dei per fidẽ Iesu Christi in omnes qui credunt &c.

Et Synodus Mileuitana scribit. Nonne satis ostenditur

tur hoc actum esse per legem, ut peccatum cognosceretur, & sic aduersus uictoriam peccati ad diuinam gratiam, quæ in promissionibus proposita est, confugeretur, ut ad liberationem quererentur promissiones Dei, hoc est, gratia Dei, & incipiat esse in homine iusticia, non sua, sed Dei.

DE BONIS OPERIBVS.

CVM necessariam de fide doctrinam & consolationem Ecclesiis proponimus, additur & doctrina de bonis operibus, Quòd uidelicet necessaria sit in reconciliatis, obedientia erga legem Dei. Nam Euangelium concionatur de noua uita, iuxta illud: Dabo legem meam in cordibus eorum. Hæc igitur noua uita, debet esse obedientia erga Deum. Et Euangelium prædicat pœnitentiam. Nec existere fides potest, nisi in his qui pœnitentiam agunt, quia fides consolatur corda in contritione & terroribus peccati, sicut Paulus docet: Iustificati fide pacem habemus. Et de pœnitentia dicit, Rom. vi. Vetus noster homo simul crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, ne peccato deinceps seruiamus. Et Esaias inquit, Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito & humiliato &c.

Secundo, Inter bona opera, præcipuum est, & summus cultus Dei, fides ipsa, & parit multas alias uirtutes, quæ existere non possunt, nisi prius corda fidem cõceperint. Paulus enim dicit: Quomodo inuocabunt, nisi crediderint? Donec animi dubitant, an à Deo exaudiantur, donec sentiunt se à Deo reiici, non uerè inuocant Deum. Sed cùm fide agnoscimus misericordiam, confugimus ad Deum, diligimus, inuocamus, speramus, expectamus auxilium, obedimus in afflictionibus, quia

tam scimus nos esse filios, & placere Deo nostrum sacrificium, nostras afflictiones. Hos cultus parit fides. Præclare igitur inquit Ambrosius: Fides bonæ uoluntatis, & iustæ actionis genetrix est. Aduersarij uideri uolunt magnificè ornare doctrinam bonorum operum, Et tamen de his spiritualibus operibus, de fide, de exercitijs fidei in inuocatione, in omnibus uitæ negocijs, consilijs & periculis, nihil dicunt. Ac ne potest quidem rectè dici de his exercitijs, si conscientiæ relinquantur in dubitatione, si nesciant Deum requirere fidem, tanquam præcipuum cultum. Et cùm effunditur oculis illa ingens species externorum operum, mentes, præsertim non satis institutæ, abducuntur à conspectu horum exercitiorum interiorum. Necesse est autem in Ecclesia de his interioribus operibus, & fructibus spiritus doceri homines. Nam hæc opera discrimen faciunt inter pios & hypocritas. Externos cultus, externas ceremonias, & alia externa opera præstare etiam hypocritæ possunt. At hi cultus tm̃ sunt ueræ Ecclesiæ, uera pœnitentia, timor, fides, inuocatio, etc. Hi cultus præcipue requiruntur & laudantur in scripturis, ut Psal. 49. Immola Deo sacrificiũ laudis, Inuoca me in die tribulationis &c.

Tertio, Et hac fide, quæ consolatur corda in pœnitentia, accipimus spiritum sanctum, qui datur, ut gubernet & adiuuet nos, ut peccato & Diabolo resistamus, & magis magisq; agnoscamus infirmitatem nostram, & in nobis crescant agnitio Dei, timor, fides. Quare debet in nobis obedientia erga Deum & noua uita crescere, sicut Paulus docet, renouari nos debere, ad agnitionem Dei, ut efficiatur in nobis noua lux & imago eius, qui condidit nos &c.

Quarto,

Quarto, Docemus etiam quando hæc inchoata obedientia placeat Deo. Nam in hac tanta infirmitate & immundicia naturæ, Sancti non satisfaciunt legi, opus igitur est piis consolatione, ut sciant quomodo hæc exigua & imperfecta obedientia Deo placeat. Non enim ideo placet, quia legi satisfaciat, sed quia personæ reconciliatæ & iustæ sunt propter Christum, & credunt sibi condonari imbecillitatem suam. Sic Paulus docet: Nulla nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo etc. Quanq; igitur hæc noua obedientia, procul abest à perfectione legis, tamẽ est iusticia, & meretur præmia, ideo quia personæ reconciliatæ sunt. Atq; ita de operibus iudicandum est, quæ quidem amplissimis laudibus ornanda sunt, quòd sint necessaria, quòd sint cultus Dei & sacrificia spiritualia & mereantur præmia. Sed tamen de persona prius tenenda est hæc consolatio, necessaria in certamine conscientiæ, quòd fide gratis habeamus remissionem peccatorum, & persona iusta, id est, reconciliata sit, & hæres uitæ æternæ, propter Christum, posteaverò placere obedientiam, iuxta illud: Nunc non estis sub lege, sed sub gratia. Non enim possunt opponi iræ ac iudicio Dei nostra opera, sed terrores peccati & mortis uincendi sunt fiducia mediatoris Christi. Sicut scriptum est, O mors, ero mors tua. Et Ioan. vi. ait Christus, Hæc est uoluntas Patris, qui misit me, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternam. Et Paulus, iustificati fide, pacem habemus. Et Ecclesia semper orat, Dimitte nobis debita nostra. Atq; ita de imbecillitate sanctorum, & de fide docent & ipsi S. Patres. Augustinus in enarratione Psalmi xxx. inquit In tua iusticia erue me. Nam si attendas ad iusticiam meã,

damnas me. In tua iusticia me erue. Est enim iusticia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideo autem Dei iusticia dicitur, ne homo sese putet à seipso habere iusticiam. Sicut enim dicit Apostolus Paulus: Credenti in eum, qui iustificat impium, id est, qui ex impio facit iustum. Stagat tanquam ex regula legis proposita damnandus est peccator. Hac regula, si ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus: Omnes peccauerunt & egent Gloria Dei. Quid est, Egent Gloria Dei? Vt ipse liberet, non tu. Quia tu non potes liberare, indiges liberatore. Quid est, quod te iactas? quid est, quod de lege & iusticia præsumis? Non uides, quid intus tecum pugnet? Non audis decertantē, & confitētem & adiutorium in pugna desiderātem: Miser ego homo &c. Facile autem iudicari potest, necessariam esse Ecclesiæ hanc doctrinam, ut sciant homines, se non satisfacere legi, & tamen habeant consolationem, quomodo hæc imperfecta obedientia placeat. Hanc doctrinam horribiliter obruerunt olim quædam absurdæ persuasiones, in quibus indocti contra autoritatem scripturæ & ueteris Ecclesiæ, finxerunt homines legi Dei satisfacere. Item, iustos esse propter legis impletionem &c. Et Monachos perfectos esse, & ampliora & præstantiora opera præstare, quàm lex Dei flagitat, interim altissimum silentium erat, quomodo fide apprehendendus sit mediator Christus, Sed iubebant dubitare, aut confidere proprijs operibus.

Cæterùm, de hac obedientia etiam docemus, eos qui admittunt peccata mortalia, non esse iustos, quia Deus requirit hanc obedientiam, ut resistamus uitiosis affectibus. Qui autem non repugnant, sed obtemperāt

eis

eis contra mandatum Dei, & admittunt actiones contra conscientiam, hi sunt iniusti, & neq; spiritum sanctum, neq; fidem, id est, fiduciam misericordiæ, retinent. Nam in his, qui delectantur peccatis, nec agunt pœnitentiam, ne potest quidem fiducia existere, quæ quærat remissionem peccatorum.

Quinto. Necesse est hoc quoq; docere, quomodo facere homines bona opera possint. Modo dictum est, quomodo placeant Deo, hîc addimus etiam quomodo fieri possint. Etsi enim homines suis uiribus externa honesta opera utcunq; efficere possunt, & hanc disciplinam debent præstare, tamen homines sine fide sunt in potestate diaboli, qui impellit eos ad manifestam turpitudinem, occupat animos eorum impijs & blasphemis opinionibus, id enim est regnum & tyrannis diaboli. Adhæc natura per sese infirma est, & non potest sine auxilio Dei se erigere, & spiritualia opera efficere, Ideo docentur homines, in Euangelio promitti spiritum sanctum, qui animos eorum, quia agunt pœnitentiam & Euangelio assentiuntur, adiuuet & gubernet. Quare in omni uita, in tanta infirmitate naturæ, inter has diaboli insidias, in oibus periculis exercenda est fides in inuocatione, ut perseuerare in fide & obedientia erga Deum possimus. Itaq; Zacharias inquit. Effundam super domum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritū gratiæ & precum. Ideo enim uocat spiritum gratiæ, quòd spiritus sanctus erigat & consoletur perterrefactas mentes, & testetur nos habere Deum placatum, Et uocat spiritum precum, ut fidem assiduè in inuocatione exerceamus, ut per hæc exercitia confirmetur fides, & crescat noua uita,

Et uerae uirtutes sine ulla dubitatione sunt dona Dei, Fides, perspicacia iudicij in discernendis dogmatibus, Magnitudo animi, qualem esse necesse est in his, qui Euangelium docent & confitentur, uera diligentia in regendis Ecclesiis, uera humilitas, non appetere potentiam, non frangi populari fauore aut odio, uera castitas &c. Has heroicas uirtutes Paulus uocat dona Dei, Roman. xij. Habentes dissimilia dona secundum gratiam nobis datam. Et de his inquit ad Corinthios: Haec efficit unus & idem spiritus, distribuens singulis &c. Debet autem ad haec dona accedere exercitatio nostra, quae & conseruat ea, & meretur incrementum, iuxta illud: Habenti dabitur. Et Augustinus praeclare dixit: Dilectio meretur incrementum dilectionis, cùm uidelicet exercetur. Habent enim bona opera, praemia, cùm in hac uita, tum post hanc uitam in uita aeterna. Quia enim Ecclesia in hac uita subiecta est cruci & morti corporali, differuntur praemia pleraque ad futuram uitam, quae etiamsi per misericordiam certò propter Christum contingit, his qui fiducia Christi iustificati sunt, tamen etiam est compensatio bonorum operum, iuxta illud: Merces uestra copiosa est in coelis.

Ex his satis liquet, doctrinam bonorum operum Dei beneficio, piè & rectè doceri in nostris Ecclesiis. Quàta fuerit olim obscuritas, quanta confusio doctrinae de bonis operibus, bonae mentes satis norunt. Nemo monebat de discrimine humanarum traditionum & legis diuinae. Nemo docebat, quomodo placerent bona opera, in tanta nostra infirmitate. Deniq; altissimum silentium erat de fide, qua opus est in remissione peccatorũ.

At ex-

At explicatis nunc his rebus, tenent piæ conſcientiæ conſolationem, & certam ſpem ſalutis, & intelligunt ueros cultus, & norunt quomodo placeant Deo, & quomodo ſint meritorij.

XXI.

INVOcatio eſt honos, qui tantum Deo omnipotenti præſtandus eſt, uidelicet, Patri æterno & filio eius ac ſeruatori noſtro Ieſu Chriſto, & ſpiritui ſancto. Ac propoſuit nobis Deus filium ſuum Ieſum Chriſtum mediatorem & pontificem interpellantem pro nobis. Propter hunc ſolum teſtatur noſtras preces exaudiri et accipi. Iuxta illud: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Item, Vnus eſt mediator Dei & hominum. Ergo inuocantes Deum, offerant ſuas preces per filium Dei, ſicut in fine precum in Eccleſia dici ſolet, Per Ieſum Chriſtum &c. Hæc de inuocatione doceri neceſſe eſt, ſicut aliàs copioſius de Inuocatione noſtri ſcripſerunt. Econtra uerò taxanda & ex Eccleſia prorſus eijcienda eſt conſuetudo inuocandi ſanctos homines, qui ex hac uita deceſſerunt, quia hic mos gloriam ſoli Deo debitam transfert ad homines, tribuit mortuis omnipotentiam, q̃ ſancti aſpiciant motus cordium, tribuit item mortuis officium mediatoris Chriſti, & haud dubie obſcurat gloriam Chriſti, Ideo totum morem inuocandi ſanctos homines, qui ex hac uita diſceſſerunt, damnamus et fugiendum eſſe cenſemus. Sed illud prodeſt recitare ueras hiſtorias piorum, quia exemplautiliter docent ſi recte proponantur. Cùm audimus Dauidi condonatum eſſe lapſum, confirmatur fides in nobis quoq; : conſtantia martyrum ueterum nũc quoq; confirmat animos piorum. Ad hanc utilitatem

recitare hiſtorias utile eſt. Sed tamen prudentia in accommodandis exemplis opus eſt.

Hæc ſumma eſt doctrinæ, quæ in Eccleſiis noſtris traditur. Et conſentaneam eſſe iudicamus & Propheticæ ac Apoſtolicæ ſcripturæ, & Catholicæ Eccleſiæ, Poſtremò etiam Romanæ Eccleſiæ, quatenus ex probatis ſcriptoribus nota eſt. Atq; idem iudicaturos eſſe ſperamus omnes bonos & doctos uiros, Non enim aſpernamur conſenſum Catholicę Eccleſiæ. Nec eſt animus nobis ullum nouum dogma & ignotum ſanctæ Eccleſiæ, inuehere in Eccleſiam. Nec patrocinari impijs aut ſediciosis opinionibus uolumus, quas Catholica Eccleſia damnauit. Non enim adducti praua cupiditate, ſed coacti autoritate uerbi Dei & ueteris Eccleſię, amplexi ſumus hanc doctrinam, ut gloria Dei fieret illuſtrior, & conſuleretur pijs mentibus in uniuerſa Eccleſia. Conſtat enim pleroſq; abuſus irrepſiſſe in Eccleſiam, qui emendatiõe opus habent. Et cùm propter gloriam Chriſti, tum propter ſalutem omnium gentium maximè optamus, ut diligenter cognitis his controuerſiis, Eccleſia repurgetur, & ab ijs abuſibus liberetur, qui diſſimulari non poſſunt, quam ob cauſam diu iam omnes boni uiri in omnibus nationibus expetunt Synodum, cuius quidem ſpem aliquam clementiſs. Imperator omnibus gentibus oſtendit. Faciet igitur imperator rem digniſsimã ſua magnitudine & fœlicitate, & exoptatam uniuerſæ Eccleſię, ſi in Synodo permiſerit iudicium de tantis rebus, non illis, qui priuatos adfectus in conſilium adhibent, ſed delectis pijs & doctis uiris, qui gloriæ Chriſti, & ſaluti uniuerſę Eccleſię conſulere cupiant. Hæc eſt uſitata & legitima uia in Eccleſia, dirimendi diſſenſio-

nes,

nes, uidelicet, ad Synodos referre controuersias Ecclesiasticas.

Hunc morem seruauit Ecclesia inde usq; ab Apostolis. Et prestãtissimi Imperatores Constantinus ac Theodosius, etiã in rebus nõ ualde obscuris, & dogmatibus absurdis, tamen sine Synodo, nihil constituere uoluerunt, ut Ecclesiæ libertatem in iudicijs dogmatum conseruarent. Et honestissimum est Cæsari, illorum optimorum Principum exemplum imitari, præsertim cùm nos nihil mutauerimus, sine exemplo ueteris Ecclesiæ. Et speramus hanc tantam fœlicitatem Imperatori diuinitus datam esse, ad Ecclesiæ emendatiõem ac salutem. Certè hanc gratiam Deus ab ipso reposcit, ut potentiam suam conferat ad ornandam Christi gloriam, ad Ecclesiæ pacem, ad prohibendam immanem & iniustissimam crudelitatem, quæ mira quadam rabie passim exercetur in membra Christi, in homines pios, & innocentes. Harum maximarum rerum curam mandauit Deus summis Principibus. Ideo excitat Monarchas, ut iniusta imperia prohibeant, quemadmodum excitauit Cyrum, ut liberaret à captiuitate populum Iudæorum, Constantinum, ut illam infinitam sęuiciam, quæ tunc in Christianos exercebatur, depelleret. Ita optamus ut Cęsar, & curam emendandæ Ecclesiæ suscipiat, & iniustam crudelitatem prohibeat.

Nam articuli nostri, quos recensuimus, satis clarè testantur, nos nullum dogma contra Catholicam Ecclesiam, nullam impiam aut sedicioſam opinionem docere aut probare. Imo quosdam insignes articulos Christianæ doctrinę à nostris piè & utiliter illustratos esse. In externis traditionibus abusus quidam mutati sunt, qua

rum etiam ſiqua eſt diſſimilitudo, ſi tamen doctrina & fides pura ſit, nemo propter illam traditionũ humanarum diſſimilitudinem habendus eſt hęreticus, aut deſertor Catholicæ Eccleſiæ. Nam unitas Catholicæ Eccleſiæ conſiſtit in doctrinæ & fidei conſenſu, non in traditionibus humanis, quarum ſemper in Eccleſiis per totum orbem magna fuit diſſimilitudo. Nec uero fidem habeat Cæſarea Maieſtas his, qui, ut odia contra nos inflamment, miras calumnias ſpargunt. Prędicant omnes ceremonias, omnes bonos mores in Eccleſiis deleri à nobis. Hæc crimina aperte falſa ſunt. Nos enim & ceremonias diuinitus inſtitutas, ſumma pietate conſeruamus, & ut earum reuerentiam augeremus, tantum nouos quoſdam abuſus ſuſtulimus, qui contra ſcripturam, contra ueteres canones, contra ueteris Eccleſiæ exempla, ſine ulla certa autoritate uitio temporum recepti ſunt. Ac magna ex parte ueteres ritus diligenter apud nos ſeruantur. Quare rogamus, ut Cæſarea Maieſtas, clementer audiat, quid in externis ritibus ſeruetur, quid qua de cauſa mutatum ſit.

ARTICVLI DE ABVSIBVS, QVI IN EXTERNIS RITIBVS MVTATI SVNT.

DE MISSA.

FALSO accuſantur Eccleſiæ noſtræ, quòd Miſſam aboleant. Retinetur enim Miſſa apud nos, & ſumma reuerentia celebratur, ſeruantur & uſitatę ceremoniæ ferè omnes, præter quàm, quòd latinis cantionibus admiſcentur alicubi Germanicæ, quæ additæ ſunt ad docendum populum. Ideo enim opus eſt ceremoniis, ut doceant imperitos, & tractatio uerbi Dei excitet aliquos ad uerum timorem, & fidem, & inuocationem.

Et non

Et non ſolum Paulus præcepit uti lingua intellecta populo, ſed etiam ita conſtitutum eſt humano iure. Adſuefit populus, ut unà utantur Sacramento, ſi qui ſunt idonei. Id quoq; auget reuerentiam & religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, niſi prius explorati. Admonentur etiam hominēs de dignitate & uſu Sacramenti, quantam conſolationem proponat his, qui agūt pœnitentiam, ut diſcant homines & timere Deū, & credere, & exerceant inuocationem, petant & expectent bona à Deo. Hi ſunt ueri cultus Chriſtianorum. Hos cultus, timorem, fidem, inuocationem, ſpem etc. probat Deus. Itaq; cùm hi cultus exercentur in uſu ceremoniarum, placet Deo Sacramenti uſus. Cùm igitur & ad ceremoniam aſſuefiat populus, & de uſu admoneatur, fiunt Miſſæ apud nos ritè & piè. Et geruntur omnia in Eccleſia maiore cum grauitate & reuerentia, q̄ olim.

Conſtat autem multis ſeculis publicam fuiſſe querelam bonorum uirorum, de Miſſarum abuſu ac prophanatione. Non enim obſcurum eſt, quàm latè pateat hic abuſus, in omnibus templis, à qualibus celebrentur Miſſæ, contra Canonum interdictum. Deinde quàm turpiter ad ſacrilegum quæſtum conferantur. Plurimi enim celebrant Miſſas, & ſine pœnitentia, & tantum uentris cauſa. Hæc notiora ſunt, quàm ut diſſimulari poſsint. Nec uidetur unq̄ ulla res diuina ab initio mundi, adeo uulgo ad quęſtum collata eſſe, ſicut Miſſa. Paulus autem horribiliter minatur his, qui indigne tractant Sacramentum, cùm ait: Qui indigne ederit panē hunc, aut biberit calicem Domini, reus erit ſanguinis Domini. Et in Decalogo ſcriptum eſt: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. Vt igitur ſæpe aliàs mundus de

dit pœnas pro idolatria, ita haud dubie hæc ingens prophanatio Missarum atrocissimis pœnis punietur. Et fortassis propter eam causam præcipuè plectitur Ecclesia his postremis temporibus, cæcitate, discordijs, bellis, & alijs multis pestibus. Atq; hos manifestos abusus Episcopi hactenus, cùm quidem non ignorarent eos, nonsolum tolerauerunt, sed suauiter etiam riserunt. Nunc sero incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cùm alia nulla res præbuerit occasionem tumultibus horum temporum, nisi abusus ipsi, qui ita erant iam manifesti, ut tolerari à moderatis hominibus diutius non possent. Vtinam Episcopi pro suo officio ante hæc tempora coercuissent auaritiam atq; impudentiam seu monachorum, seu aliorum, qui, mutato ueteris Ecclesiæ more, Missas ad quæstum contulerunt.

Sed abusus illi, ex quo fonte orti sint, dicemus. Opinio est sparsa in Ecclesiam, quòd cœna Domini sit opus, quod celebratum â sacerdote, mereatur remissionem peccatorum, culpæ & pœnę, facienti & alijs, idq; ex opere operato, sine bono motu utentis. Item, quòd applicatum pro mortuis, sit satisfactorium, hoc est, mereatur eis remissionem pœnarum purgatorij. Sic interpretantur sacrificium, cùm Missam uocant sacrificium, opus uidelicet, quod applicatum pro alijs, meretur eis remissionem culpæ & pœnarum, idq; ex opere operato sine bono motu utentis. Sic interpretantur oblationem â sacerdote fieri in Missa pro uiuis & mortuis. Hac persuasione recepta, iam homines docuerunt quærere remissionem peccatorum & omnis generis bona. Item, liberare à pœnis mortuos, beneficio missæ. Nec referebat à qualibus fierẽt Missæ, quia docebant eas prodesse alijs,

alijs, sine bono motu utentis. Deinde quærebatur, utrum una Missa dicta pro pluribus, tantundem prosit, quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio & numerum Missarum, & quæstum in infinitum auxit, Sed nos iam non de quæstu disputamus, impietatem accusamus. Docent enim nostri, hanc opinionem de merito et applicatione Missæ, falsam & impiam esse. Hic est huius controuersiæ status. Ac facile est pijs iudicium de hac causa, si quis expendat argumenta quæ sequuntur.

Primum. Supra ostendimus consequi homines remissionem peccatorum gratis fide, id est, fiducia misericordiæ propter Christum. Ergo impossibile est consequi remissionem peccatorum propter alienum opus, & quidem sine bono motu, id est, sine fide propria. Hec ratio satis clare refutat illam prodigiosam & impiam opinionem, de merito & applicatione Missæ.

Secundum. Passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad Hebræos scriptum est: Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item, Vna oblatione consummauit in perpetuum, eos qui sanctificantur. Denique bona pars epistolæ ad Hebræos cõsumitur in hac sententia confirmanda, quòd solum Christi sacrificium meruerit alijs remissionem peccatorum seu reconciliationem. Inquit, Ideo quotannis repetita esse Leuitica sacrificia, quia non aboleuerint peccata. Sed Christi sacrificio semel satisfactum esse pro omnium peccatis. Hic honos sacrificij Christi, non debet transferri in opus sacerdotis. Differtè eñ dicit, una oblatione sanctos consummatos esse. Adhæc impium est, fiduciam, quæ niti debet ipsa Pontificis Christi oblatione &

intercessione, transferre in opus sacerdotis.

Tertium. In institutione cœnæ Domini non mandat Christus ut offerant sacerdotes pro alijs uiuis ac mortuis. Qua igitur autoritate hic cultus tanquam oblatio pro peccatis, sine mãdato Dei in Ecclesia institutus est?

Multo absurdius est, quòd Missa confertur ad liberandas animas mortuorum. Nam Missa instituta est ad recordationem, hoc est, ut utentes cœna Domini recordatione beneficij Christi erigant & confirment fidem, & consolentur conscientias perterrefactas. Nec Missa satisfactio est pro pœna, sed instituta est propter remissionem culpæ, uidelicet, non ut sit satisfactio pro culpa, sed ut sit Sacramentum, quo utentes admoneamur beneficij Christi, & remissionis culpæ. Cùm igitur illa applicatio cœnæ Domini ad mortuos liberandos, sine scripturæ autoritate, imo contra scripturam, recepta sit, damnanda est tanquam nouus & impius cultus.

Quartum. Ceremonia sine fide in nouo Testamento nihil meretur, nec facienti, nec alijs. Est enim opus mortuum, iuxta illud Christi: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & ueritate. Idem probat totum caput undecimum ad Hebræos, Fide potiorem hostiam obtulit Abel. Item: Sine fide impossibile est placere Deo. Ergo Missa non meretur remissionem culpæ aut pœnæ, ex opere operato. Hæc ratio perspicuè refutat meritum, quod uocant, ex opere operato.

Quintum. Fide propria fit applicatio beneficij Christi, sicut testatur Paulus Roman. iij. Quem proposuit Deus propiciatorem per fidem, per sanguinem eius. Et hæc applicatio fit gratis. Ergo non fit applicatio alieno opere, neq; propter alienum opus. Nam cùm Sacramentis

erāmentis utimur, noſtro opere ac noſtra fide fit applicatio, non alieno opere. Etenim ſi non contingeret nobis remiſsio, niſi applicatis Miſsis, fieret incerta, & fiducia transferenda eſſet à Chriſto in opus ſacerdotis, idq; ut conſtat, accidit. Porro fiducia collocata in opus hominis, damnata eſt.

Hæc argumenta & pleraq; alia, teſtantur neceſsariò reprehenſam eſſe opinionem de merito & applicatione Miſsæ pro uiuis & mortuis. Iam ſi conſiderabitur, quàm latè uagatus ſit hic error in Eccleſia, quomodo hac perſuaſione creuerit Miſſarum numerus, quomodo uiuis & mortuis hoc ſacrificio promiſsa ſit remiſsio culpæ & pœnæ, apparebit Eccleſiam propter hanc prophanationem, horrendis peccatis deformatam eſſe. Nunc̄ grauior cauſa, optime Imperator, in Eccleſia incidit, aut dignior, de qua docti & boni uiri diligenter deliberent. Omnes pij, ardentiſsimis uotis à Deo petere debent, ut his peccatis Eccleſia liberetur. Reges omnes & Epiſcopi, omni ſtudio anniti debent, ut hac tota cauſa ritè explicata repurgetur Eccleſia.

Sextum. Inſtitutio Sacramenti pugnat cum illo abuſu. Nihil enim de oblatione pro peccatis uiuorum & mortuorum præcipitur, Sed præcipitur, ut ſumantur corpus & ſanguis Domini, Et ut id fiat ad recordationem beneficij Chriſti. Recordatio autem ſignificat, non aliquam tantum hiſtoriæ repreſentationem uelut in ſpectaculo, ſicut ſomniant illi, qui defendunt meritum ex opere operato, Sed ſignificat fide recordari promiſsionem & beneficium, conſolari conſcientiam & gratias agere pro tanto beneficio. Principalis enim cauſa inſtitutiōis eſt, ut fides ibi excitetur & exerceatur, cum hoc

pignus gratiæ accipimus. Præterea institutio ordinat, ut fiat communicatio, hoc est, ut ministri Ecclesiæ porrigant etiam alijs corpus & sanguinem Domini. Et hunc morem seruatum esse in principio Ecclesiæ, testatur Paulus ad Corinthios, qui præcipit etiam, ut alij alios expectent, ut fiat communis participatio.

Patefactis igitur abusibus priuatæ Missæ, quia & pleræq; omnes fiebant propter illam applicationem pro peccatis aliorum, & non conueniunt cum institutione Christi, desierunt in nostris Ecclesiis. Est autem instituta una communis Missa, iuxta Christi ordinationem, in qua pastores Ecclesiarum consecrant, sumunt, & porrigunt alijs Sacramentum corporis & sanguinis Christi, Et fit talis Missa singulis ferijs, atq; alijs etiam diebus, si qui uelint uti Sacramento. Nec admittuntur ad communionem, nisi antea explorati. Adduntur & conciones piæ, sicut Christus præcepit, ut habeantur conciones cùm hæc ceremonia tractatur. Et in his concionibus, cùm de cæteris articulis & preceptis Euangelij diligenter docentur homines, tum etiam admonentur, ad quem usum institutum sit Sacramentum, uidelicet, non q̃ ex opere operato mereatur eis remissionem peccatorum hæc ceremonia, sed q̃ Sacramentum sit testimonium, sit pignus, quo Christus testetur se nobis præstare promissa, & quòd promissiones ad nos pertineant, quòd Christus exhibeat nobis corpus suum, ut testetur se in nobis efficacem esse tanquam in membris suis, Exhibeat sanguinem, ut testetur nos ablui sanguine suo. Prodest igitur Sacramentum his, qui agunt pœnitentiam, & ibi quærunt consolationem, & confirmati hoc testimonio credunt uerè sibi præstari remissionem peccato-

peccatorum, & agunt gratias Christo pro tanto beneficio. Ita fit applicatio beneficij Christi, non propter alienum opus, sed propria cuiusq; fide, & proprio usu sacramenti. Nam cùm ipsi utimur, testatur ipsa Christi ordinatio, quòd ad nos pertineat beneficium Euangelij. Talis usus Sacramenti pius est, & docendus in Ecclesiis, qui & illustrat doctrinam de fide, & de spiritualibus exercitijs, & ueris cultibus, & adfert pijs conscientijs ingentem consolationem, & erigit fidem. Ante hæc tempora, de usu Sacramenti longè aliter docebantur Ecclesiæ. Nihil proponebatur, nisi quòd hoc opus faciendum esset. De fide, de consolatione conscientiarum, nemo quidquam monebat. Et uexabantur conscientiæ immodica diligentia confessionis. Hanc putabant puritatem esse, quã reqrit Euangeliũ, cũ Euangeliũ requirat uerũ timorẽ, & uerã fiduciã, & usu huius Sacramenti nos cõsolatur, ut hi, qui pœnitentiam agunt, credãt certò se habere Deũ propicium propter Christũ, etiamsi natura infirma & immunda est, etiãsi hęc nostra inchoata obedientia procul abest à perfectione legis. Ex his oĩbus satis liquet Missam apud nos cõuenire cũ institutiõe Christi, & ritu primæ Ecclesię. Ad hæc illustrat maxime uerum usum Sacramenti. Huiusmodi communis Missa fuit in ueteri Ecclesia, ut Chrysostomus testatur, qui ait, sacerdotem ad altare stare, & alios ad communionem accersere, alios uerò arcere. Et ex Nicenæ Synodi decretis apparet, unum aliquem celebrasse Liturgiam, ut Greci uocãt, qui cęteris omnibus porrexerit corpus & sanguinem Domini. Hæc enim sunt uerba decreti: Accipiant Diaconi secundum ordinem post presbyteros ab Episcopo, uel à presbytero sacram communionem. Hîc di-

sertè ipsos presbyteros ait accipere Sacramentum ab uno quodam porrigente. Nec priuatæ Missæ ulla fit mentio, ante Gregorij tempora, sed quoties ueteres de Missa loquuntur, apparet eos de una quadam communi Missa loqui. Cùm igitur Missæ ritus apud nos habeat autoritatem scripturę, & exemplum ueteris Ecclesię, & tantum intolerabiles quidam abusus abiecti sint, speramus non posse improbari nostrarum Ecclesiarum morem. Cæteri ritus adiaphori magna ex parte usitato more seruantur. Sed numerus Missarum dissimilis est. Nec olim in Ecclesiis frequentissimis fiebat quotidie Missa, ut testatur historia tripartita lib. ix. cap. xxxviij. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easq; doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.

DE VTRAQVE SPECIE SACRAMENTI.

ET quoniam communis Missa apud nos celebratur, ut intelligat populus se quoq; sanctificari sanguine Christi, & discat uerum usum ceremoniæ, datur laicis utraq; pars Sacramenti in cœna Domini, quia Sacramentum institutum est, non solum pro parte Ecclesiæ, scilicet pro presbyteris, Sed etiam pro reliqua Ecclesia. Igitur & populus utitur Sacramento, sicut Christus instituit. Et quidem Christus inquit Matthæi xxvi. Bibite ex hoc omnes, ubi manifestè ait de poculo, ut omnes bibant. Et ne quis cauillari possit, quòd id tantum ad sacerdotes pertineat, Pauli ordinatio ad Corinthios testatur totam Ecclesiam communiter usam esse utraque parte. Hic mos diu mansit etiam in Latinis Ecclesiis, nec constat, quando, aut quo autore mutatus sit.

Cypria

Cyprianus aliquot locis testat populo sanguinem datũ esse, sic scribit alicubi ad Cornelium Papam. Quomodo docemus aut prouocamus eos in confessione nominis, sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini iure communicationis admittimus? Et Hieronymus inquit: Sacerdotes Eucharistię ministrant, & sanguinem Christi populis diuidunt.

Extat in Decretis canon Pontificis Gelasii, qui prohibet diuidi Sacramentum, his uerbis: Comperimus autem quòd quidam, sumpta tantum corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant, qui procul dubio, quoniam nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuisio ũnius eiusdemq; mysterij, sine grandi sacrilegio non potest accidere.

In Historia Tripartita scriptum est in obiurgatione Theodosii Imperatoris, quem Ambrosius noluit ad communionem admittere sine pœnitentia, propterea quòd Thessalonicæ paucorum militum necem, qui per tumultum interfecti fuerant, nimis acerbè ultus erat, trucidauerat q; septem millia ciuium. Hîc Ambrosius inquit: Quomodo his manibus suscipies sanctum Domini corpus? qua temeritate, ore tuo poculum sanguinis precioſi percipies &c. Constat igitur ueteris Ecclesiæ morem fuisse, dare populo utranq; Sacramenti partem. Tantum consuetudo non ita uetus adimit populo alteram partem. Non disputabimus autem quid sentiendum sit de consuetudine recepta contra autoritatem Apostolicæ scripturę, contra Canones, contra

exémplum ueteris Ecclesiæ. Intelligunt enim omnes pij, conscientias de doctrina Christiana uerbum Dei consulere debere, nec approbandam esse consuetudinem contra uerbum Dei. Quanquam autem consuetudo mutauerit in Latina Ecclesia ueterem morem, tamē non improbat aut prohibet. Nec uerò humana autoritas prohibere ordinationem Christi & receptissimum usum ueteris Ecclesię debet. Ideo nos nō duximus prohibendū esse usum integri Sacramenti. Et in ea ceremonia, quæ debet esse fœdus mutuæ dilectionis in Ecclesia, non uoluimus contra caritatem duri esse aliorum conscientijs, qui maluerunt integro Sacramento uti, neque segniciam ea in re ullam exercendā esse putauimus, Sed quantum possumus, unà cum ipsa ceremonia restituimus piam doctrinam de fructu ceremoniæ, ut intelligat populus, quomodo Sacramentum propositum sit, ad consolandas conscientias eorum, qui agunt pœnitentiam. Hæc doctrina inuitat pios ad usum & reuerētiam Sacramenti. Etenim non solum ceremonia mutilata fuit antea, sed etiā neglecta præcipua doctrina de fructu. Et fortasis ceremoniæ mutilatio significauit obscuratū esse Euangelium de sanguine Christi, hoc est, de beneficio mortis Christi. Nunc Dei beneficio, renouatur ac restituitur pura doctrina de fide, unà cum ceremonia.

DE CONFESSIONE.

HVIC parti doctrinę Christianæ de pœnitentia, in primis magnas tenebras offuderunt Theologi & canonistę. Idq; testantur non solum ipsorum bibliothecæ, sed etiam omnium piorum conscientiæ, quæ fatentur illas inextricabiles disputationes Theologorum, & traditiones infinitas de pœnitentia, horribilem carni-

carnificinam conscientiarum fuisse. Nusq; enim quidq; certi docent, quomodo contingat remissio peccatorum: de fide prorsus est altissimum silentium. Imo iubent perpetuo dubitare de remissione peccatorum. Postea excruciant conscientias acerba enumeratione delictorum, Item satisfactionibus: Qualis enim laqueus conscientiæ fuit traditio, quæ præcipit omnia peccata enumerare.

Satisfactiones uerò obscurauerunt beneficium Christi, quia etiam docti fingunt per eas compensari æternam mortem. Indocti putabant his operibus emi remissionem culpæ. Quid quòd plerunq; fuerint cultus non mandati à Deo, βατταλογίαι precum, inuocationes sanctorum, peregrinationes, & hoc genus alia. Ita fuit obruta ingenti aceruo inutilium ac malarum opinionũ, simplex doctrina de pœnitentia. Et constat multis seculis bonos desidera sse doctrinam puriorem.

Porrò, præcipue opus est in Ecclesia extare purissimam & simplicissimam de pœnitentia doctrinam. Ideo huic articulo maximè studuerunt nostri lumen afferre, quem quidem ita patefecerunt, atq; illustrârunt, ut etiam aduersariũ saniores, fateantur hac in re bene meritos esse de Ecclesia.

Nam simpliciter, plane, sine ulla Sophistica, proponimus Euangelij sententiam de pœnitentia, ut intelligant homines, quomodo ad Christum redire debeant, quomodo consequantur remissionem peccatorum, qui cultus, quæ ŏpera placeant Deo. Primùm docemus necessariam esse contritionem, hoc est, ueros terrores & dolores animi, qui agnoscit iram Dei, & dolet se peccasse, & desinit mala perpetrare. Etsi autem hi dolores ne-

ceſſarij ſunt, tamen ſciendum eſt, remiſsionem peccatorum non dari propter dignitatem contritionis, ſeu horum dolorum, Sed addenda eſt fides, hoc eſt, fiducia miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum, & ſtatuendum eſt gratis remitti peccata propter Chriſtum.

Cum hac fide in terroribus illis erigimur, conſequimur certò remiſsionem peccatorum, ſicut ſuprà oſtendimus. Et hanc fidem concipiunt animi ex Euangelio, Item ex abſolutione, quæ Euangelium annunciat & applicat perterrefactis conſcientijs. Ideoq; docent noſtri retinendam eſſe in Eccleſijs priuatam Abſolutionem, Et eius dignitatem, & poteſtatem clauium ueris & ampliſsimis laudibus ornant, q; uidelicet poteſtas clauium adminiſtret Euangelium, non ſolum in genere omnibus, ſed etiam priuatim ſingulis, ſicut Chriſtus inquit: Lucratus eris fratrem &c. Et quod uoci illi Euangelij, quod miniſterio Eccleſiæ nobis in Abſolutione adminiſtratur, credendum ſit, tanq; uoci de cœlo ſonanti.

Hoc totum beneficium Abſolutionis & huius miniſterij, antea fuit omnino obſcuratum falſis opinionibus illorum, qui docuerunt Abſolutionem non ualere, niſi ſufficienter contriti ſimus. Et poſtea iubebant dubitare de abſolutione, quia nemo ſciret ſe ſatis contritum eſſe. Quid fuit hoc aliud, quàm Euangelij conſolationem eripere conſcientijs, & tollere ex Eccleſia, ac prorſus abolere miniſterium Euangelij, ſeu poteſtatem clauium? Quis non uidet hos tam pernicioſos errores, merito reprehenſos eſſe.

Cùm autem Confeſsio præbeat locum impertiendæ abſolutioni priuatim, & ritus ipſe intellectum poteſtatis clauium, & remiſsionis peccatorum conſeruet in populo

pulo, Præterea cùm illud colloquium magnopere prosit, ad monendos & erudiendos homines, diligenter retinemus in Ecclesiis Confessionem, sed ita, ut doceamus enumerationem delictorum non esse necessariam iure diuino, nec onerandas esse conscientias illa enumeratione. Nullum enim extat in scripturis Apostolicis præceptum, de hac enumeratione. Et omnium delictorum recitatio impossibilis est, iuxta illud Psalmi: Delicta quis intelligit? Item Ieremias ait: Prauum est cor hominis & inscrutabile. Quòd si nulla peccata, nisi recitata remitterentur, nunquàm possent acquiescere conscientiæ, quia plurima peccata nec uident, nec meminisse possunt. Qua ex re facile intelligi potest, ministerium absolutionis, & remissionem non pendere ex conditione enumerationis.

Testantur & ueteres scriptores non esse necessariam enumerationem. Chrysostomus enim in Epistola ad Hebræos inquit, Persuadeamus nobis peccasse nos, nec id lingua tantum pronunciet, sed etiam intima conscientia, nec tantum dicamus nos esse peccatores, sed etiam peccata specialiter computemus. Non tibi dico, ut te prodas in publicum, nec te ut apud alios accuses, sed obedire te uolo Prophetę: Reuela Domino uiam tuam, coram Deo peccata tua cõfitere, Apud uerum Iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria, & tunc demum speres misericordiam posse consequi. Hæc Chrysostomi concio, non solum docet, quid de enumeratione sentiendum sit, sed etiam grauissime coniungit contritionem & fidem, sicut nos coniungimus: iubet primum ut peccata uerè agnoscamus, & ex animo detesteG ij

mur, deinde docet addendam esse orationem ac fidem, quæ statuat nobis ignosci. Et alio in loco ait: Peccata tua dicito ut deleas. Si pudet dicere quòd peccaueris, dicito quotidie in anima tua. Non dico ut confitearis ea seruo, ut exprobret. Dic Deo, ut curet ea.

Fatetur & glossa in Decretis de pœnitentia, distinctione quinta, Confessionem institutam esse ab Ecclesia, nec præcipi eam in scripturis ueteris & noui Testamenti, idemq; plerique doctores senserunt. Quare sententia nostra de Confessione neq; noua, neq; absurda est.

Postremò de satisfactionibus uel maximè opus fuit moneri pias mentes. Nam satisfactiones plus etiam incommodi habuerunt, quàm illa enumeratio. Obscurabant enim beneficium Christi, quia indocti putabant se remissionem culpæ consequi propter illa propria opera, deinde si quid in his erat omissum, conscientiæ perturbabantur. Item, deligebantur ceremoniæ, peregrinationes, & huius generis alia inutilia opera, non mandata diuinitus. Et his fingebant ipsi doctores compensari mortem æternam.

Itaq; duximus pias mentes liberandas esse his erroribus, & docemus satisfactiõnes, uidelicet canonicas illas, quas ipsi uocant opera indebita &c. nec ad remissionem culpæ, nec ad remissionem pœnæ æternæ prodesse, nec esse necessarias. Olim in Ecclesia mos fuit in publica pœnitentia, non recipere lapsos ad Ecclesiam redeuntes, nisi addita aliqua mulcta exempli causa. Ab illo more sunt ortæ satisfactiones. Sed ueteres illo exemplo uolebant populum à peccando deterrere, non sentiebant ceremoniam illam esse compensationem culpæ uel æternæ mortis uel purgatorij. Hæc postea affinxerunt homines indocti.

Sed

Sed ueteres illi mores tempore consenuerunt, & antiquati sunt. Nos igitur non oneramus conscientias satisfactionibus, sed illud docemus, fructus pœnitentiæ necessarios esse, obedientiam, timorem Dei, fidem, dilectionem, castitatem, & uniuersam nouitatem spiritus debere in nobis crescere.

Monemus & illud, sæpe puniri peccata etiã temporalibus pœnis in hac uita, ut Dauid, Manasse, & alij multi puniti sunt. Et has pœnas mitigari docemus bonis operibus, & uniuersa pœnitẽtia, sicut docet Paulus: Si nos ipsos iudicaremus nõ iudicaremur à Dño. Et pœnitẽtia meruit, ut Deus sententiã de delenda Niniue mutaret.

Ita, cùm antea disputationes de pœnitentia fuerint inextricabiles, & plenæ absurdarum opinionum, nunc repurgata doctrina ita traditur populo, ut intelligi possit, & prosit ad pietatem. Retinemus & illustramus ueras pœnitentiæ partes, Contritionem, Fidem, Absolutionem, Remissionem peccatorum, Emendationem totius uitæ, mitigationem præsentium pœnarum.

Ac speramus bonos uiros in hoc loco non solum nihil reprehendere, sed etiam gratiam habere his, qui repurgârunt hanc doctrinæ Christianæ partem, quam prodest in Ecclesiis extare, quàm planissime explicatã atq; illustratam. Christus inquit, angelos in cœlo letari, cùm uident resipiscere peccatorem. Itaq; gratulantur Ecclesiæ, & ipsi angeli, puram de Pœnitentia doctrinã.

DE DISCRIMINE CIBORVM ET SIMILIBVS TRADITIONIBVS PONTIFICIIS.

IN hac corporali uita opus est traditionibus, hoc est, locorum ac temporum discriminibus, ut ordine ge-

rantur res in Ecclesia, sicut præcipit Paulus, ut omnia fiant ordine, & ita ut deceant. Ideo & Ecclesia habet traditiones, hoc est, constituit quibus temporibus, ubi conuenire populus debeat. Ad hunc ciuilem finem licet condere traditiones, sed homines imperiti doctrinæ Christianæ, non sunt hoc fine contenti, sed affingunt superstitiosas opiniones traditionibus, easq; per superstitionem sine modo cumulant. Id questi sunt accidisse in Ecclesia, non tantum recentiores, Gerson & alij quidam, sed Augustinus etiam.

Quare necesse est populum admonere, quid de traditionibus, quæ humana autoritate conditæ sunt in Ecclesia, sentiendum sit. Neq; enim nihil causæ est, cur Christus & Paulus toties de traditionibus concionentur, & Ecclesiam admoneant, ut prudenter de traditionibus iudicet.

Fuit autem persuasio publica non modo uulgi, sed etiam docentium in Ecclesiis, discrimina ciborum & similia opera, de quibus Ecclesiasticæ traditiones præcipiunt, cultus esse Dei, qui mereantur remissionem peccatorum. Item, tales cultus esse iusticiam Christianam, & necessarios esse, sicut in ueteri Testamento Leuiticæ ceremoniæ necessariæ fuerunt, nec posse sine peccato omitti, etiam extra scandali casum. Hæ persuasiones multa pepererunt incommoda.

Primum, obscurata est Euangelij propria doctrina, quæ docet gratis remitti peccata propter Christum. Hoc beneficium Christi translatum est in illa humana opera. Ac propter hanc opinionem præcipue auctæ sunt traditiones, quia existimabantur opera illa mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones, esse iusti-

cia

tia Christiana. Porrò maxime ob hanc causam, tam crebro, tam seuere admonet nos Paulus, de traditionibus cauendis, ne beneficium Christi transferretur in traditiones, ne gloria Christi obscuraretur, ne conscientijs eriperentur ueræ & firmæ consolationes, denique ne fides, hoc est, fiducia misericordiæ Christi, obrueretur. Hæc pericula caueri Paulus uoluit. Maxime enim opus est extare in Ecclesia puram doctrinam de beneficio Christi, de iustitia fidei, de consolatione conscientiarū.

Secundo. Hæ traditiones obscurauerunt præcepta Dei, quia hæc pædagogia existimabatur esse spiritualis & Christiana iustitia. Item præferebantur humanæ traditiones præceptis Dei. Christianismus totus putabatur esse obseruatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, uestitus. Hæc πῶμα σκληρία erant in possessione honestissimi tituli, quòd essent uita spiritualis. Item perfectio Christiana. Interim mandata Dei de uocatione, nullam laudem habebant. Quòd paterfamilias educabat sobolem, quòd mater pariebat, quòd princeps regebat rempublicam, hæc opera despiciebantur, non iudicabantur esse cultus Dei. Versabantur in perpetua dubitatione mentes plurimorum, an coniugium, magistratus & similes uitæ ciuilis functiones, Deo placerent. Hæc dubitatio multos ualde cruciauit, Multi deserta sua uocatione, deserta republica, abdiderunt se in Monasteria, ut uitæ genus quærerent, quod arbitrabantur Deo magis placere, imo quòd arbitrabantur mereri remissionem peccatorum,

Tertio. Opinio necessitatis, etiam duriter exercuit conscientias. Traditiones existimabantur esse necessariæ. Et tamen nemo, quamlibet diligens, obseruabat

omnes, præsertim cùm sint innumerabiles. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem conscisse, quia animaduerterant se non posse satisfacere traditionibus. Et interim nullam consolationem de gratia, de iustitia fidei audierant. Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones, & quærere ὠφελείας, ut leuent conscientias. Sed ne ipsi quidem sibi satisfaciunt, nō possunt se satis extricare, interdum etiam illæ ipsę interpretationes iniiciunt laqueos conscientijs. Et in traditionibus colligendis ita fuerunt occupatæ Scholæ & conciones, ut non uacauerit attingere scripturam, & quærere utiliorem doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate rerum ciuilium, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaq; multi boni uiri sæpe questi sunt se his rixis traditionum impediri, quo minus libere uersari in meliore doctrinæ genere possent. Cùm igitur huiusmodi superstitiosæ opiniones hærerent in traditionibus, necesse fuit admonere Ecclesias, quid de traditionibus sentiendum sit, errore pias mentes liberare, mederi pauidis conscientijs, illustrare beneficium Christi. Non hoc agimus, ut labefactetur autoritas Ecclesiasticæ potestatis, non detrahimus de dignitate Episcoporum, non dissipamus ὁμόνοιαν Ecclesiæ. Recte intellectæ traditiones magis amantur, sed illæ Iudaicæ opiniones tantum reprehenduntur. Sic igitur docemus de ceremonijs, humana autoritate conditis in Ecclesia. Primum de traditionibus, quæ pugnant cum mandatis Dei, aut non possunt obseruari sine peccato, sequenda est est regula Apostolorum. Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Talis est traditio de cœlibatu. Deinde de reliquis ceremonijs,

monijs, quę sunt sua natura res medię seu indifferentes, ut ieiunia, feriæ, discrimina uestitus, & similes, sciendum est, tales obseruationes nec mereri remissionem peccatorum, nec iusticiam, nec perfectionem Christianam esse, sed res esse adiaphoras, quæ extra scandali casum omitti possunt.

Testimonia huius sententiæ plana & clara sunt in Euangelio & disputationibus Pauli. Nam spiritus sanctus duxit operæ precium esse, ut diligenter de hac re moneret Ecclesiam, ne superstitiosis opinionibus obrueretur Euangelium.

Roma. xiiij. Regnum Dei non est esca aut potus, Sed iusticia, pax & gaudium in spiritu sancto. Hic satis clare docet Paulus, iusticiam Christianam, esse motus spirituales cordis, non esse externas obseruationes ciborum, dierum &c.

Coloss. ij. Nemo iudicet uos in cibo, potu, aut parte diei festi. Vetat iudicari conscientias, hoc est, condemnari conscientias in usu talium rerum, sed prorsus uult haberi pro rebus indifferentibus, & quæ non pertinent ad iusticiam Euangelij. Et deinde longa & grauis concio est, & de Mosaicis ritibus, & de Ceremonijs institutis humana authoritate. Loquitur enim Paulus de utroque genere nominatim. Negat eam esse iusticiam Christianam, & uetat conscientias onerare talibus traditionibus, Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quare tanquam uiuentes in mundo, decreta facitis: Ne attingas, ne gustes, ne contrectes.

Matth. xv. Omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, Et quidem ibi excusat Apostolos uiolantes usitatam traditionem, & addit sententiam memorabi-

em, Frustra colunt me mandatis hominum. Negat esse ueros & utiles cultus ad iusticiã coram Deo, quare non sunt iusticia Christiana, nec sunt necessarij cultus. Atq; cõstat in Ecclesia humanos cultus mirum in modum hactenus creuisse. Quotidie cumulabant monachi ceremonias, nouis & superstitionibus & aucupijs. Et hę nugæ putabantur esse præcipui cultus Dei, præcipua pietas, cùm Christus tam graui oraculo uetet humanas ceremonias haberi pro cultibus. Non enim prohibet condere traditiones ad finem politicum, hoc est, propter bonum ordinem, sed cultus esse negat, cùm ait: Frustra colunt me. Et docet ueros cultus esse opera diuinitus præcepta, Timorem, fidem, dilectionem, patientiam, castitatem, parere uocationi, facere officium &c.

Act. xv. ait Petrus: Quare tentatis Deum, imponentes iugum, super ceruices discipulorum, quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Hic docet Petrus contingere nobis remissionem peccatorum & salutem propter Christum, nõ propter Mosaicos aut similes ritus. Et admonet, grauissime peccare illos, qui conscientias onerant talibus obseruationibus. Nec enim leuis est reprehensio, cùm inquit: Quid tentatis Deum?

Et 1. Timoth. iiij. uocat prohibitionem ciborum, coniugij, & similes traditiones, doctrinas dæmoniorum. Quare autem tam atroci conuicio usus est? Non uoluit nullas prorsus fieri ordinationes, nulla seruari discrimina locorum, temporum. Sed tunc sentit esse doctrinas dæmoniorum, quando in eas transfertur beneficium Christi, quando habentur pro iusticia, item pro necessarijs

farijs cultibus, quando affingitur opinio necessitatis, & cruciantur conscientiæ, & excutitur eis fides. Hæc incommoda uolunt caueri Christus & Apostoli. Ideoq; toties tam uehementer aduersus traditiones concionantur. Ac mirum est illis fulminibus nihil moueri eos, qui superstitiosas opiniones traditionum defendunt.

Sunt autem duplices traditiones, quædam flagitant opera palàm pugnantia cum lege diuina, ut prohibitio coniugij. Necesse est aũt in Ecclesia extare hanc regulã: Oportet Deo magis obedire, q̃; hominibus. Ideo constat talibus traditionibus humanis nequaquam esse obtemperandum. Aliæ loquuntur de rebus sua natura adiaphoris, ut de cibo, uestitu, & similibus rebus. Hæ traditiones fiunt impiæ, cùm proponuntur cum his opinionibus, q̃ mereantur remissionem peccatorum, q̃ sint res necessariæ, q̃ sint cultus Dei, id est, officia, quorum finis immediatus sit, ut per ea Deus honore adficiatur. Has pestiferas opiniones necesse est in Ecclesia taxari. Ac ꝓpter has opiniones humani ritus inutiles, sunt abijciendi, ut discrimina ciborum, monasticus uestitus, & similes mores superstitiosi, ut Ezechias æneum serpentem combusit, cùm uideret eum à multis coli. Sed quia hæc societas hominum in hac corporali uita habet opus ordine, possunt aliqui ritus utiles ad hunc finem politicum retineri sine superstitiosis opinionibus, hoc est, ne iudicentur esse cultus, aut res necessariæ, ut populus sciat, quando cœtus in templis conuenire debeat ad conciones, & ad usum Sacramentorum. Oportet enim ministerium illud esse publicum, prodest certa tẽpora constitui. Ita seruantur apud nos feriæ diei Dominici, & pleræq; aliæ, retinentur usitata historiarum

discrimina in cantionibus, Natalis Dominici, Paschatis, festi Ascensionis, Pentecostes, & alijs. Et magis amat populus has ipsas ceremonias postq̃ conscientiæ libera tæ sunt periculo, & illis iniustis oneribus, de quibus olim Monachi & Canonistæ uociferabantur, & è regiõe utilitas monstrata est, q̃ hi ritus seruiant ministerio Euãgelij. Item admoniti sunt homines, finem esse politicum harum ordinationum. Hæc dextra interpretatio traditionum, reddit eas gratiores moderatis animis. Et quanquam opinio necessitatis & cultus detrahitur, tamen satis munitæ sunt, quia docemus in Ecclesiis emendatis, utiles ceremonias seruire ministerio Euangelij, quare qui petulanter & cum scandalo has ceremonias uiolant, hoc est, qui impediunt ministerium Euangelij, hos peccare dicimus. Certe modum traditionum esse necesse est, & conscientijs consulioportet, ut intelligant humanos ritus, nec res necessarias, nec iusticiam esse.

Hæc libertas, de qua hîc dicimus, non fuit ignota Patribus. Augustinus enim inquit: Totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Et in hanc sententiam multa disputat. Irenęus inquit: Dissonantia ieiunij non dissoluit fidei consonantiam. Tripartita historia multa colligit exempla dissimilium rituum, & addit egregium epiphonema. Mens Apostolorũ fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationem & pietatem. Sed nihil opus in re manifesta colligere multa testimonia. Verùm hîc uociferantur aduersarij, labefactari hac doctrina disciplinam publicam, effici ἀναρχίαν, Item aboleri bona opera & mortificationem carnis, iuxta Iouiniani dogma. Has calumnias partim iam refutauimus. Non enim fit ἀναρχία, nec labefactatur publica disciplina,

disciplina, cùm traditiones, quarum finis est politicus, seruandas esse doceamus, Docemus & scandala cauenda esse, Sed de mortificatione carnis sic respondemus: Vera & non simulata mortificatio est, tolerare crucem, uersari in periculis, ęrumnis, & afflictionibus. Huius generis obedientia est cultus Dei & opus spirituale, sicut docet Psalmus: Sacrificium Deo spiritus contribulatus &c. Docemus præterea aliud genus exercitiorum necessarium esse. Quilibet Christianus etiam corporali disciplina, laboribus, temperantia, meditatione diuinarum rerum, & alijs exercitijs aptis ætati, cohercere carnem debet. Horum finis proprius ac proximus esse debet, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, & ut mens admoneatur, & fiat aptior ad affectus spirituales. Non est sentiendum, hæc exercitia cultus esse, qui mereantur remissionem peccatorum, aut satisfactiones esse &c. Et hæc disciplina debet esse perpetua, nec possunt præscribi certi dies pariter omnibus. De hac disciplina, inquit Christus: Cauete ne corpora uestra grauentur crapula. Item, Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum & redigo in seruitutem. Itaq; non uituperamus ieiunia, sed superstitiosas opiniones, & laqueos conscientiarum in traditionibus. Porrò, hæc exercitia, cùm ad illum finem referuntur, ut habeamus corpora obnoxia ad res spirituales, & ad faciendum officium iuxta uocationem &c. sunt in pijs bona opera, ut testatur Danielis exemplum. Sunt enim opera, quæ ad hunc finem requirit Deus, ut carnem cohercean-

ARTICVLI FIDEI

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

CVM doctrina Christiana honorifice prędicet coniugium, eoq; uti iubeat, non solum procreationis causa, sed etiam ad frenandas uitandasq; libidines, nunc non solum pontificia lege, sed etiam noua atque inusitata ſeuitia, prohibentur coniugia sacerdotibus, & contracta dirimuntur. Idq; hoc est indignius, q; hæc in Ecclesia fiunt, quę ut maxime debet abhorrere à turpitudine, ita coniugium ad uitanda multa ingentia flagitia, summo studio tueri debebat. Ad hæc cùm in omnibus Ethnicis rebus publicis mediocriter constitutis, propter grauissimas causas, coniugium in magno honore fuerit, quid minus decet in Ecclesia, quàm & sanctissimum fœdus coniugij distrahere, aut capitalibus pœnis, uelut summum scelus, punire coniugium? unde hæc in Ecclesiam, in qua debet excellere mutua dilectio, peruasit innanitas? Porrò res loquitur ipsa, quantum turpitudinis ac scelerum pariat pontificia lex, de cœlibatu. Nec ulla humana uoce dici potest, quantum uitiorum ex hoc fonte in Ecclesiam exundauerit. Nam ut non dicamus de Epicureis, quos nihil pudet, quàm multi pij ac boni uiri infœliciter luctati sunt cum imbecillitate naturæ, & ad extremum in horribilem desperationem inciderunt. Quò spectat autem hæc noua crudelitas, nisi ut illa infinita scelera in Ecclesia confirmentur, & ut improbi peccent impunitius? Hæc causa nihil habet opus disputatione. Nam hæc noua lex, quæ nunc defenditur ab aduersarijs, quæ & prohibet sacerdotibus coniugia, & contracta distrahit, pugnat cum iure naturali, diuino, cum Euangelio, cum ueterum Synodorum

dorum constitutionibus, cum exemplis ueteris Ecclesiæ. Tantum opus est nobis pietate & æquitate optimi Imperatoris, quem oramus, ut pro sua pietate, & pro suo officio, abolita tyrannica lege, mederi Ecclesiæ studeat. Cùm omnis iniusta crudelitas Deo displicet, tum illa maxime, quæ exercetur in sacerdotes pios & eruditos, qui bene merentur de Ecclesia. Ac non solum diuina oracula minantur atrocissimas pœnas, his, qui crudelitatem exercent aduersus sacerdotes, sed exempla etiam extant omnium ætatum, quæ comprobant illas minas non esse irritas. Nam ut alia innumerabilia exempla omittamus, Gens Beniamin ferè tota deleta est propter stupratam hospitis sacerdotis coniugem. Cùm enim cadauer mulieris, quæ uexata stupris extincta erat, dissectum, missum esset ad principes Israel, iudicauit uniuersus populus tantam immanitatem seueriſsimè puniendam esse. Cumq; non dederentur ad Pœnam autores facinoris, tota gens Beniamin magna clade accepta, pœnas dedit. At hoc tempore multiplici iniuria afficiuntur sacerdotes. Ipsi, cùm quidem nullum eis crimen obijciatur, nisi coniugium, excruciati horribilibus supplicijs necantur, miseræ coniuges & parui liberi eiecti suis nidulis, uagantur extorres, sine certa sede, sine tecto, sine lare. Paulus uocat prohibitionem coniugij, doctrinam dæmoniorum. Id testantur non solum turpissima uitia, quæ cœlibatus inuexit in Ecclesiam, sed etiam hæc ipsa asperitas, quæ propter hanc legem exercetur in sacerdotes, & eorum coniuges ac liberos. Nam diabolus homicida est, & piorum calamitatibus præcipue delectatur. Sed olim Deo pœnas daturi sunt talium consiliorum autores. Nos hanc iniquitatem, neq; dignam

Christianis, neque utilem Ecclesiæ esse iudicauimus.

Quod uerò obijcitur autoritas legis Pontificiæ, cur non allegant autoritatem Canonum aduersus turpia exempla impuri cœlibatus, & scelera digna animaduersione. Nulla debet esse autoritas Pontificij decreti, pugnantis cum iure naturæ, & cum mandato diuino. Natura homines ita conditi sunt, ut sint fœcundi, quare iurisconsulti dicunt, coniunctionem maris & fœminæ esse iuris naturæ. Idq; docet Genesis, capite primo & secundo. Deinde cùm Paulus inquit: Vnusquisq; habeat uxorem, ad uitandam fornicationem, certè præcipit omnibus, qui non sunt idonei ad cœlibatum, ut contrahant coniugia. Et Christus monet, non omnes idoneos esse ad cœlibatum, cùm ait: Non omnes capiunt uerbum hoc.

Porrò, nec leges humanæ, nec uota ualent pugnantia cum mandato diuino. Et euentus ipse testatur, naturam legibus humanis non posse mutari. Videmus quãtum turpitudinis pariat ille cœlibatus. Ac siqui sunt boni uiri, qui studeant esse casti, hi intelligunt oneris & periculi magnitudinem, & præcipuè deplorãt hanc sui ordinis seruitutem. In Nicena Synodo, quidã conati sunt legem ferre, ut sacerdotibus interdiceretur consuetudine coniugũ. Repudiata est hæc lex ab uniuersa Synodo. Et fuit quondam mitior Latina Ecclesia. Tantum enim dimittebat à ministerijs eos, qui cùm gererent munus Ecclesiasticum, ducebant uxores, non prohibuit coniugium. Hæc noua lex est Pontificum, ignota ueteri Ecclesiæ ac Synodis, quæ in totum prohibet coniugia, & contracta distrahit.

Constat autem utranq; partem huius decreti pugna

re

re cum Euangelio. Allegatur contra nos Ecclesiæ & Synodorum autoritas, quam Pontifices ipsi huius decreti autores impudenter contempserunt. Nec obscure reclamauerunt pij sacerdotes huic nouæ legi. Nam historiæ Ecclesiasticæ testantur, eam non sine acerrimis certaminibus impositam esse Ecclesiis. Tarraconensis Episcopus scribit ad Syricium Pontificem, Sacerdotes Hispanos non posse adduci, ut legem accipiant, qua interdicebatur eis consuetudine uxorum, Quas ibi tragœdias agit Syricius, quàm inclementer rescribit?

Hæc enim sunt Syricij uerba, indigna Pontifice. Dicat mihi nunc ille quisquis est, sectator libidinum, præceptorq; uitiorum. Et deinde Pauli dictum alienissimũ detorquet ad suam causam: Qui in carne sunt, placere Deo non possunt. Dubium profecto est, utrum insciliæ, an impudentiæ adscribendum sit, quòd tam contumelioſe loquitur de coniugio. Nihil enim agebatur aliud, nisi ut interdiceretur Sacerdotibus usu coniugum, quas tunc habebant. Deinde posteriores Pontifices multo etiam duriores fuerunt, cum decretum Pontificium de abijciendis uxoribus, in Germania recitaret Synodo Archiepiscopus Moguntinus, ita exarserunt ira Sacerdotes, ut minarentur se impetum facturos in ipsum Archiepiscopum. Et erat res cùm indigna, tum acerba, abijcere præsentes coniuges, sed uicit tandem, uel uis uel superstitio. Quanto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ non seruabant promissam castitatẽ. Scribit enim libro primo, epistola undecima: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est, ut nubant, quàm ut in ignem delicijs suis cadant, certè nullum fratribus aut sororibus scandalum præbeant.

Porrò, iniustæ leges non solent esse perpetuæ. Rogamus igitur optimum Imperatorem, ut inter cætera Ecclesiæ incommoda etiam huius legis uitia consideret, qua in re & illud considerandum est. Natura ipsa hominum ueluti senescit & fit imbecillior. Quare prouidendum est, ne uitia crescant. Nec debent leges ipsæ semina esse uitiorum. Plato grauissime dicit, leges uirtutis causa ferendas esse. An autem traditio de cœlibatu pietatis causa propugnetur, aut alio quodam consilio, non difficile est iudicare. Postremò, cùm Christus præcipue commendauerit pijs curam ministrorum Euangelij, rogamus, ut optimus imperator, sæuitiam prohibeat, quæ diu iam in homines pios Sacerdotes exercetur, ac cum Ecclesia potius deliberet, quàm cum aduersarijs nostris. Debent in Ecclesia excellere dilectio & misericordia. Quare maxime abhorret uera Ecclesia à crudelitate non necessaria, nec uult interfici Sacerdotes propter tyrannicam traditionem. Parci etiam uult miseris mulieribus ac liberis sacerdotum. Horum omnium uitam ac salutem, Ecclesia tibi clementissime Imperator commendat. Omnes pij ubique terrarum afficiuntur horum calamitatibus, & taciti desiderant Christianam lenitatem in hoc negocio, tibique communibus lachrymis doctos & bonos uiros, Ecclesiæ utiles, & horum coniuges ac liberos commendant, quem uident & natura præditum esse eximia quadam & heroica bonitate, & in hac causa hactenus singulari usum esse moderatione, quæ quidem significat te de republica ritè sananda deliberare. Non uult Ecclesia, te alienæ crudelitatis ministrum fieri. Maximus honor est Regum, quem tribuit eis Esaias, cùm inquit eos debere Ecclesiæ nutricios esse,

esse, hoc est, imperia, defensionem pacis & humanæ societatis, non solum corporali utilitati seruire, sed etiam adiuuare Euangelium, cùm uidelicet & tegunt sacerdotes, & tranquillitatem ciuitatibus concedunt, ut instituiad religionem iuuentus, & doceri homines possint. Rogat igitur Ecclesia, ut memineris tibi pios Sacerdotes, tanquam alumnos tuendos esse. Tuum munus est, innocentiæ præsidio esse, depellere iniurias, præcipue ab imbecillibus, qui se tueri non possunt ipsi, à pijs mulieribus, à pueritia, ab orphanis. In his etiam Sacerdotum coniuges & liberos, qui uerè sunt orphani, tibi commissos esse diuinitus existimes.

Ecclesia uel maxime φιλόστοργος est, & non modo coniugum inter se charitatem, parẽtum erga liberos amorem probat, sed afficitur etiam ipsa desertorum atq; orphanorum ærumnis. Ac uerò in tanta bonitate, natu ræ tuæ nihil esse ἄστοργον iudicat, quare sperat tibi quoque dolorem afferre, Sacerdotum neces ac supplicia, coniugum & liberorum exilia. Monet illud etiam Ecclesia, ut prouideas, ne pleriq; doctrinæ Christianæ loci, quorum necessaria est explicatio, simul opprimantur, dum piè eruditi interficiuntur, dum excutiuntur hominibus studia doctrinæ Christianæ. Quid agunt aduersarij aliud, nisi ut deletis omnibus literis & oppressa doctrina, tantum pendeant homines ex autoritate illorum, qui dominantur, somnia indoctorum quamlibet impia, quamlibet absurda, ducãt esse oracula. Hanc barbaricam seruitutem existimant aduersarij prodesse dominationi suæ, Nec obscure multis in locis iam hac seruitute iacet oppressa Ecclesia. Etsi autem nos quoq; ueteres Synodos amplectimur congruentes cum Apostо-

lica doctrina, tamen non decet autoritatem Ecclesiæ prætexere omnibus abusibus ac uitijs, quę recentior ac deterior ætas in Ecclesiam inuexit. Nimium blandiuntur sibi homines, si nihil uitij deriuatum esse putant in Ecclesiam, ex affectibus hominum cupidorum, ex illis labyrinthis & tenebris doctrinæ scholasticæ & traditionum. Neq; uerò tam propter coniugium periclitantur hoc tempore boni uiri, quàm propter studium repurgandæ & illustrandæ doctrinæ Christianæ, quod regere ac iuuare Episcopi debebant. Nam his præcipue commendata est cura ornandæ & defendendæ doctrinæ, hi debent esse huius sanctissimi & utilissimi studij gubernatores & hortatores.

Sed non ad solos Episcopos, uerum etiam ad pios principes, ac maxime ad Imperatorem pertinet, purè intelligere Euangelium, dijudicare dogmata, aduigilare, ne impiæ opiniones recipiantur aut confirmentur, idolatriam omni studio abolere. His officijs præclare meriti sunt de pijs multi magni heroes, Gedeon, Ezechias, Iosias, Constantinus, & plerique alij. Quare existimabis & tui officij esse, cauere ne obtruantur ea, quæ piæ & utiliter patefacta & emendata sunt à bonis & doctis uiris, ne impij abusus autoritate tua stabiliantur. Psalmus inquit: Propter templum tuum in Ierusalem, reges offerent tibi munera.

Sunt autem propria Regum munera in Ecclesiam conferenda, inquirere ueram doctrinam, & curare, ut boni Doctores præficiantur Ecclesiis, dare operam, ut ritè dijudicentur Ecclesiasticæ controuersiæ, non delere piam doctrinam, sed excitare potius ac propagare, & defendere, cõcordiam Ecclesię recte constituere & tueri.

tueri. His ueris muneribus, potes nunc optime Imperator ornare Christi Ecclesiam, quæ quidem à te præcipue & Christus requirit ipse, & petunt Ecclesiæ horribilibus modis lacerataæ. Postremo cùm humanæ traditiones cedere debeant temporibus, maxime in Ecclesia, in qua longè pluris fieri debent, salus piorum, dilectio, & pax publica, quàm ullæ traditiones humanæ, multo satius est dissimulare abrogationem huius traditiunculæ de cœlibatu, quàm confirmare libidines, dissipare coniugia, suscipere sœuitiam in sacerdotes & eorum coniuges ac liberos, opprimere piam doctrinam, uastitatem efficere in Ecclesiis.

Etsi autem mundus omnibus ætatibus dedit insignes pœnas libidinum, ut historiæ testantur, de diluuio, de Sodomis, de Dauide, denique innumerabiles Ethnicæ historiæ, tamen homines prophani leuiter curant iudicium Dei, rident libidines, Ideo tolerant pollutos & contaminatos sacrificulos. Ad hoc accedit, quòd cœlibes facilius possunt tueri opes Ecclesiasticas, & hunc splendorem, qui nunc est procerum Ecclesiasticorum, quem quia reges sibi ornamento esse putant, maiore studio cœlibatum defendunt. Sed Euangelium iubet nos anteferre mandatum Dei prophanis iudicijs & utilitatibus, ostendit latè uagari pœnas libidinum per totas gentes, & pollutos cæcitate & æternis supplicijs puniri, iubet uti coniugio & ordinationi Dei obtemperari, qui ita condidit naturam hominum, ut perpetua societas sit duorum coniugum, maris & fœminæ. Monet cultus Dei esse, obtemperare ordinationi & uoci Dei, & fugiendas esse superstitiones pugnantes cum ordinatione diuina. Ideo sustulimus prohibitionem coniu-

gij, & sentimus abolendam esse in tota Ecclesia. Et quia non dubitamus peccare omnes qui defendunt prohibitionem illam, nos sacerdotibus legitima & pia matrimonia concedimus. Nec opus est in hac causa disputatione longiore, opus est iudice, qui non ridet libidines, sed iram Dei metuit, & uera pietatis officia intelligere studet. Deinde qui odit iniustam crudelitatem, quæ hoc tempore aduersus sacerdotes maritos & eorum coniuges ac liberos exercetur. Rogamus igitur Imperatorem, ne Pontificiam legem de cœlibatu, pugnantem cum mandatis Dei, & cum ueteribus Synodis defendat, nec sit autor aut adiutor iniustæ crudelitatis, nec trucidatis pijs sacerdotibus polluat se parricidijs. Nam cum cæteras iniustas cędes Deus atrociter punit, tum maxime irascitur his, qui sęuitiam in sacerdotes pios exercent, ut inquit iiij. Regum ix. Vlciscar sanguinem seruorum meorum Prophetarum &c. Quid est indignius, quàm imperia, quę diuinitus instituta sunt, ut ueram doctrinam de Deo, ueros Dei cultus, honesta coniugia, bonos mores tueantur, transferri ad delendam ueram doctrinam, ad dissipanda coniugia, ad confirmandas & augendas flagitiosas libidines Pontificum, Sacerdotum & Monachorum? Quàm miserabile spectaculum est, cùm Reges, qui debebant esse imago Dei in terris, non Deo seruiunt, sed furori diaboli confirmantis horribilia peccata, idolomaniã, libidines, & iniustam crudelitatem? Porrò, cùm de Ecclesiæ & piorum defensione scriptum sit, Beatus qui miseretur super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus, Optamus ut omnes Reges & Principes adficiantur hac uoce cœlesti, ut tegant pios Sacerdotes, & eorum coniuges

iuges ac liberos, quos quidem Deo curæ esse non dubitamus.

DE VOTIS MONACHORVM.

QVID de uotis Monachorum apud nos doceat, melius intelliget, si quis meminerit qualis status fuerit Monasteriorũ, q̃ multa contra Canones in ipsis Monasterijs quotidie fiebant. Augustini tempore erant libera collegia, postea corrupta disciplina, ubiq; addita sunt uota, ut tanq̃ excogitato carcere, disciplina restitueretur. Additæ sunt paulatim supra uota aliæ multæ obseruationes. Et hæc uincula multis ante iustã ætatem contra Canones iniecta sunt. Multi inciderunt errore in hoc uitæ genus, quibus etiamsi non deessent anni, tamen iudicium de suis uiribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiamsi quidam beneficio Canonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in Monasterijs uirginum quàm Monachorum, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis uiris ante hæc tempora, qui uidebant puellas & adolescentes in Monasteria detrudi propter uictum, uidebant quàm infœliciter succederet hoc consilium, quæ scandala pareret, quos laqueos conscientijs inijceret. Dolebant autoritatem Canonũ in re periculosissima omnino negligi & contemni.

Ad hæc mala, accedebat talis persuasio de uotis, quam constat etiam olim displicuisse ipsis Monachis, si qui paulò cordatiores fuerunt, docebant uota paria esse baptismo, docebãt se hoc uitę genere mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram Deo. Imo addebant, uitam Monasticam non tantum iusticiam

mereri coram Deo, sed amplius etiam, quia seruaret non modo præcepta, sed etiam consilia Euangelica.

Ita persuadebant Monasticam professionem longe meliorem esse Baptismo, uitam Monasticam plus mereri, quàm uitam Magistratuum, uitam pastorum & similium, qui in mandatis Dei sine facticijs religionibus suæ uocationi seruiunt. Nihil horum negari potest, extant enim in libris eorum.

Quid fiebat postea in Monasterijs? Olim erant Scholæ sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum, quæ sunt utiles Ecclesiæ, & sumebantur inde pastores & Episcopi. Nunc alia res est, nihil opus est recitare nota. Olim ad discendum conueniebant, nunc finguntinstitutum esse uitæ genus ad promerendam remissionem peccatorum & iustificationem, imo prædicant esse statum perfectionis, & longe præferunt omnibus alijs uitæ generibus à Deo ordinatis.

Hæc ideo recitauimus nihil odiose exaggerantes, ut melius intelligi posset de hac re, doctrina nostrorum. Primum de his, qui matrimonia contrahunt, sic docent apud nos, quòd liceat omnibus, qui non sunt idonei ad cœlibatum, contrahere matrimonium, quia uota non possunt ordinationem ac mandatum Dei tollere. Est autem hoc mandatum Dei, Propter fornicationem habeat unusquisq; uxorem suam. Neq; mandatum solum, sed etiam creatio & ordinatio Dei cogit hos ad coniugium, qui sine singulari Dei opere non sunt excepti, iuxta illud: Non est bonum homini esse solum. Igitur non peccant isti, qui obtemperant huic mandato & ordinationi Dei.

Quid potest contra hæc opponi? Exaggeret aliquis obliga-

obligationem uoti quantũ uolet, tamen non poterit efficere, ut uotum tollat mandatum Dei. Canones docent in omni uoto, ius superioris excipi, quare multò minus hæc uota contra mandata Dei ualent. Quòd si obligatio uotorum, nullas haberet causas cur mutari possit, nec Romani Pontifices dispensassent. Neq; enim licet homini obligationem, quæ simpliciter est iuris diuini rescindere. Sed prudenter iudicauerunt Romani Pontifices æquitatem in hac obligatione adhibendam esse, Ideo sæpe de uotis dispensasse leguntur. Nota est historia de rege Arragonum, reuocato ex Monasterio, & extant exempla nostri temporis.

Deinde cur obligationem exaggerant aduersarij seu effectum uoti, cùm interim de ipsa uoti natura sileant, quod debet esse in re possibili, quod debet esse uoluntarium, sponte & consulto conceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas, non est ignotum. Et quotusquisq; sponte & consulto uouit? Puellę et adolescentes priusquam iudicare possunt, persuadentur ad uouendum, interdum etiam coguntur. Quare non est æquum tam rigidè de obligatione disputare, cùm omnes fateantur contra uoti naturam esse, quod non sponte, quod inconsulto admittitur.

Plerique Canones rescindunt uota ante annum xv. contracta, quia ante illam ætatem non uidetur tantum esse iudicij, ut de perpetua uita constitui possit. Alius Canon plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot, uetat enim ante annum xviij. uotum fieri. Sed utrum sequemur, maxima pars habet excusationem, cur Monasteria deserant, quia plurimi ante hanc ætatem uouerunt. Postremo etiamsi uoti uiolatio repre

hendi posset, tamen non uidetur statim sequi, ꝙ coniugia talium personarum dissoluenda sint. Nam Augustinus negat debere dissolui xxvij. quęst. i. Cap. Nuptiarum, cuius non est leuis autoritas, etiamsi alij postea aliter senserunt.

Quanquam autem mandatum Dei de coniugio uideatur plerosq; liberare à uotis, tamen afferunt nostri & aliam rationem de uotis, quòd sint irrita, quia omnis cultus Dei, ab hominibus sine mandato Dei institutus & electus ad promerendam remissionem peccatorum & iustificationem, impius est, sicut Christus ait, Frustra colunt me mandatis hominum. Et Paulus ubiq; docet, iusticiam non esse quærendam ex nostris obseruationibus & cultibus, qui sint excogitati ab hominibus, sed contingere eam per fidem, credentibus se habere Deum placatum & propicium propter Christum, non propter ulla nostra merita.

Constat autem Monachos docuisse, quòd facticię religiones mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, & ꝙ pro peccatis satisfaciant. Quid hoc est aliud, q̄ de gloria Christi detrahere & obscurare, ac negare iusticiam fidei? Sequitur igitur ista uota usitata, impios cultus fuisse, quare sunt irrita. Nam uotum impij, & factum contra mandata Dei non ualet, neq; enim debet uotum uinculum esse iniquitatis, ut Canon dicit.

Paulus dicit: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis, id est, qui sentiunt, ꝙ mereantur propriis operibus remissionem peccatorum, & ꝙ propter propriam legis impletionem placeant Deo, nec sentiunt, ꝙ propter Christum gratis accipiant fide donatam remissionem peccatorum per misericordiam Dei,

Dei,& q propter Christum placeant Deo, hi amittunt Christum, quia fiduciam debitam Christo & promissioni Dei, transferunt ad opera. Item opponunt iræ Dei, non propiciatorem Christum, sed propria opera, quare honorem debitum Christo trãsferunt ad opera nostra. Constat autem Monachos hoc docere, q suis obseruationibus mereantur remissionem peccatorum, q habeant Deum propicium propter has obseruationes. Quare docẽt cõfidere suis operibus, nõ propiciatione Christi. Hæc fiducia est impia, & cum Euangelio pugnat, & in iudicio Dei deprehendetur esse inanis. Non enim possunt opera nostra opponi iræ ac iudicio Dei. Tantum ita placatur ira Dei, quando gratuitam misericordiam, propter Christum promissam fide apprehendimus. Amittunt igitur Christum, qui fiduciam non in Christum, sed in opera propria collocant.

Præterea Monachi docuerunt suum uitæ genus statum esse perfectionis, quia obseruarent non solum præcepta, sed etiam consilia. Hic error maxime pugnat cum Euangelio, quòd finxerunt se præceptis ita satisfacere, ut amplius etiam facerent. Et hinc natus est horribilis error, quòd finxerunt se habere merita supererogationis. Hæc applicauerunt pro alijs, ut satisfactiones essent pro alienis peccatis. Hæc si quis odiose uelit exagitare, quàm multa commemorare possit, quorum iam ipsos Monachos pudet.

Non est leue scandalum in Ecclesia populo proponere, certum cultum ab hominibus excogitatum sine mandato Dei, & docere, quòd talis cultus iustificet homines. Quia iusticia fidei in Christum, quam maxime oportet tradi in Ecclesia, obscuratur, cùm illæ miri-

ficæ religiones angelorum, simulatio paupertatis & humilitatis, & cœlibatus offunduntur oculis hominum.

Præterea obscurantur præcepta Dei, & uerus cultus Dei, cùm audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis, quia perfectio Christiana est serio timere Deum, & rursus concipere magnam fidem, & confidere propter Christum, quòd habeamus Deum placatum, petere à Deo, & certò expectare auxilium in omnibus rebus gerendis, iuxta uocationem, Interim foris diligenter facere bona opera, & seruire uocationi. In his rebus est uera perfectio, & uerus cultus Dei, non est in cœlibatu aut mendicitate, aut ueste sordida. Ac populus concipit multas pernitiosas opiniones ex illis falsis præconijs uitæ Monasticæ. Audit sine modo laudari cœlibatum, ideo cum offensione conscientiæ uersatur in coniugio, Audit solos mendicos esse perfectos, ideo cum offensione conscientiæ retinet possessiones, negociatur. Audit consilium Euangelicum esse de non uindicando, ideo alij in priuata uita non uerentur ulcisci, audiunt enim consilium esse non præceptum. Alij omnes magistratus & ciuilia officia iudicant indigna esse Christianis.

Leguntur exempla hominum, qui deserto coniugio, deserta reipub. administratione, abdiderunt se in Monasteria. Id uocabant fugere ex mundo, & quærere uitæ genus, quod Deo magis placeret, nec uidebant Deo seruiendum esse in illis mandatis, quæ ipse tradidit, non in mandatis, quæ sunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum uitæ genus est, quod habet mandatum Dei. De his rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum

nachorum de perfectione, & testatur suis temporibus nouam uocem fuisse, quòd uita Monastica sit status perfectionis.

Tam multæ impiæ opiniones hærent in uotis, quòd mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, quòd sint perfectio Christiana, quòd seruent consilia & præcepta, quòd habeant opera supererogationis. Hæc omnia cũ sint falsa & inania, faciunt uota irrita.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

MAGNAE disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incõmode cõmiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladij. Et ex hac confusione, maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clauium, non solum nouos cultus instituerunt, reseruatione casuum, uiolentis excommunicationibus conscientias onerauerunt, sed etiam regna mundi transferre & Imperatoribus adimere imperium conati sunt. Hæc uitia multò antè reprehenderunt in Ecclesia homines pij & eruditi. Itaq; nostri ad consolandas conscientias, coacti sunt ostendere discrimen Ecclesiasticæ potestatis, & potestatis gladij, & docuerunt utramq; propter mandatum Dei religiose uenerandam & honore afficiendam esse, tanquam summa Dei beneficia in terris.

Sic autem sentiunt, potestatem clauium, seu potestatem Episcoporum, iuxta Euangelium, potestatem esse seu mandatum Dei, prædicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & administrandi Sacramenta. Nam cum hoc mandato Christus mittit Apostolos, Sicut misit me Pater, ita & ego mitto uos. Accipite spiri-

tum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta ſunt. Mar. xvi. Ite prędicate Euangelium omni creaturę, &c.

Hæc poteſtas tantum exercetur docendo ſeu prædicando Euangelium, & porrigendo Sacramenta, uel multis uel ſingulis iuxta uocationem, quia conceduntur non res corporales, ſed res æternæ, iuſtitia æterna, ſpiritus ſanctus, uita æterna. Hæc non poſſunt contingere, niſi per miniſterium uerbi & Sacramentorum, ſicut Paulus dicit, Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Itaq; cùm poteſtas Eccleſiaſtica concedat res æternas, & tantum exerceatur per miniſterium uerbi, non impedit politicam adminiſtrationem, ſicut ars canendi nihil impedit politicam adminiſtrationem. Nam politica adminiſtratio uerſatur circa alias res, quàm Euangelium. Magiſtratus defendit non mentes, ſed corpora & res corporales, aduerſus manifeſtas iniurias, & coercet homines gladio, & corporalibus pœnis, ut iuſtitiam ciuilem & pacem retineat.

Non igitur commiſcendæ ſunt poteſtates, Eccleſiaſtica & ciuilis, Eccleſiaſtica ſuum mandatum habet, Euangelij docendi & adminiſtrandi Sacramenta. Non irrumpat in alienum officium, non transferat regna mundi, non abroget leges Magiſtratuum, non tollat legitimam obedientiam, nō impediat iudicia de ullis ciuilibus ordinationibus aut contractibus, non præſcribat leges Magiſtratibus de forma reipublicæ, ſicut dicit Chriſtus: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Item, Quis conſtituit me iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Et Paulus ait Philip. iij. Noſtra politia in cœlis eſt. ij. Corinth. x. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia

tentia Deo, ad destruendas cogitationes &c. Adhunc modum discernunt nostri utriusq; potestatis officia, & iubent utramq; honore afficere & agnoscere, utramq; Dei donum & beneficium esse.

Si quam habent Episcopi potestatem gladij, hanc non habent, ut Episcopi ex mandato Euangelij, sed iure humano donatam à Regibus & imperatoribus, & administrationem ciuilem suorum bonorum. Hæc interim alia functio est, quàm ministerium Euangelij.

Cùm igitur de iurisdictione Episcoporum quæritur, discerni debet imperium ab Ecclesiastica iurisdictione. Porrò secundum Euangelium, seu ut loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, ut Episcopis, hoc est, his quibus est commissum ministerium uerbi & Sacramentorum, nisi remittere peccata. Item, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum nota est impietas excludere à communione Ecclesiæ, sine ui humana, sed uerbo. Hîc necessariò, & de iure diuino, debent Ecclesiæ præstare obedientiam, iuxta illud: Qui uos audit, me audit.

Verùm, cùm aliquid contra Euangelium docent aut statuunt, tunc habent Ecclesiæ mandatum Dei, quod obedientiam prohibet, Matth. vij. Cauete à pseudoprophetis. Gal. i. Si angelus de cœlo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit, ij. Corin. xiij. Non possumus aliquid contra ueritatem, sed pro ueritate. Item, Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem. Sic & Canones præcipiunt, ij. quæst. vij. Capite Sacerdotes, & Cap. Oues. Et Augustinus contra Petiliani Epistolam inquit: Nec catholicis Episcopis con-

ſentiendum eſt, ſicubi forte falluntur, aut contra Canonicas Dei ſcripturas aliquid ſentiunt.

Si quam habent aliam uel poteſtatem, uel Iuriſdictionem in cognoſcendis certis cauſis, uidelicet matrimonij, aut decimarum &c. hanc habent humano iure, Vbi ceſſantibus ordinarijs, coguntur Principes uel inuiti, ſuis ſubditis ius dicere, ut pax retineatur.

Præter hæc diſputatur, utrum Epiſcopi ſeu paſtores habeant ius inſtituendi ceremonias in Eccleſia, & leges de cibis, ferijs, gradibus miniſtrorũ, ſeu ordinibus &c. condendi. Hoc ius qui tribuunt Epiſcopis, allegant teſtimonium: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo, cùm autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Allegant etiam exemplum Apoſtolorum, qui prohibuerunt abſtinere à ſanguine & ſuffocato. Allegant ſabbatum mutatum in diem Dominicum contra Decalogum, ut uidetur. Nec ullum exemplum magis iactatur, quàm mutatio ſabbati. Magnam contendunt Eccleſiæ poteſtatem eſſe, quòd diſpenſauerit de præcepto Decalogi.

Sed de hac quæſtione noſtri ſic docẽt, ꝙ Epiſcopi nõ habent poteſtatem ſtatuendi aliquid contra Euangelium, ut ſuprà oſtenſum eſt. Docent idem Canones ix. Diſtin. Porrò contra ſcripturam eſt, traditiones condere aut exigere, ut per eam obſeruationem mereamur remiſſionem peccatorum & ſatisfaciamus pro peccatis. Lęditur enim gloria meriti Chriſti, cum talibus obſeruationibus conamur mereri remiſſionem peccatorum & iuſtificationem. Conſtat autem propter hanc perſuaſionem, in Eccleſia penè in infinitum creuiſſe traditiones, oppreſsa interim doctrina de fide & iuſticia fidei, quia

ſubinde

ſubinde plures feriæ factæ ſunt, ieiunia indicta, ceremoniæ nouæ, noui honores Sanctorum inſtituti ſunt, quia arbitrabantur ſe autores talium rerum, his operibus mereri remiſsionem peccatorum & iuſtificationem. Sic olim creuerunt Canones pœnitentiales, quorum adhuc in ſatisfactionibus ueſtigia quædam uidemus.

Item plerique ſcriptores fingunt in nouo Teſtamento oportere cultum ſimilem eſſe Leuitico, cuius ordinationem commiſerit Deus Apoſtolis & Epiſcopis. Et uidentur ſcriptores exemplo legis Moſaicæ decipi, quaſi iuſticia noui Teſtamenti ſit externa obſeruatio certorum rituum, ſicut iuſticia legis erat externa obſeruatio certorum rituum. Sicut igitur in lege peccatum erat edere ſuillam carnem &c. Ita in nouo Teſtamento collocant peccatum in cibis, in diebus, in ueſtitu, & ſimilibus rebus. Et exiſtimant ſine his rebus iuſticiam noui Teſtamenti non poſſe exiſtere. Hinc ſunt illa onera, quòd certi cibi polluant conſcientiam, quòd horas Canonicas omittere, ſit mortale peccatum, quòd ieiunia mereantur remiſsionem peccatorum, q̃ ſint neceſſaria ad iuſticiam noui Teſtamenti, q̃ peccatum in caſu reſeruato non poſsit remitti, niſi acceſſerit autoritas reſeruantis, cùm quidem ipſi Canones tantum de reſeruatione pœnæ canonicę loquantur, non de reſeruatione culpæ.

Vnde habent ius Epiſcopi has traditiones imponendi Eccleſiis ad grauandas conſcientias? Extant enim clara teſtimonia, quæ prohibent condere tales traditiones uel ad promerendam remiſsionem peccatorum, uel tanquam neceſſarias ad iuſticiam noui Teſtamenti, aut ad ſalutem.

Paulus Coloſſ. ij. Nemo uos iudicet in cibo, potu,

parte diei festi, nouilunio, aut sabbatis. Item, Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quare tanquam uiuentes in mundo, decreta facitis? Non attingas, non gustes, non contrectes, quæ omnia pereunt usu, & sunt mandata & doctrinæ hominum, quæ habent speciem sapientiæ. Item ad Titum apertè prohibet traditiones, Non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium ueritatem. Et Christus Matth. xv. inquit de his qui exigunt traditiones: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Et improbat tales cultus, Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur.

Si ius habent Episcopi onerandi Ecclesias infinitis traditionibus, & illaqueandi conscientias, cur toties prohibet scriptura condere & audire traditiones? cur uocat eas traditiones dæmoniorum? Num frustra hęc præmonuit spiritus sanctus? Relinquitur igitur, cùm ordinationes institutæ tanq̃ necessariæ, aut cum opinione promerendæ remissionis peccatorum, pugnent cum Euangelio, q̃ non liceat ullis Episcopis tales cultus instituere aut exigere. Necesse est enim in Ecclesiis retineri doctrinam de libertate Christiana, q̃ non sit necessaria seruitus legis ad iustificationem, sicut in Galatis scriptum est: Nolite iterum iugo seruitutis subjici. Necesse est retineri præcipuum Euangelij locum, quòd remissionem peccatorum & iustificationem per fidem in Christum gratis consequamur, non propter certas obseruationes, aut propter cultus ab hominibus institutos.

Quid igitur sentiendum est de die Dominico, & similibus ritibus templorum? Ad hæc respondent, quòd liceat Episcopis seu pastoribus facere ordinationes, ut

res

res ordine gerantur in Ecclesia, non ut per illas mereamur remissionem peccatorum, aut satisfaciamus pro peccatis, aut obligentur conscientiæ, ut iudicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, cùm sine offensione aliorum uiolant. Sic Paulus ordinat, ut in congregatione mulieres uelent capita, ut ordine audiantur in Ecclesia interpretes &c.

Tales ordinationes conuenit Ecclesias propter caritatem & tranquillitatem seruare eatenus, ne alius alium offendat, ut ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesiis. Verùm ita, ne conscientiæ onerentur, ut ducant res esse necessarias ad salutem, ac iudicent se peccare, cùm uiolant eas sine aliorum offensione, sicut nemo dixerit peccare mulierem, quæ in publicum non uelato capite procedit, sine offensione hominum.

Talis est obseruatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similium feriarum, & rituum. Nam qui iudicant Ecclesiæ autoritate, pro Sabbato institutam esse diei Dominici obseruationem, tanq; necessariam, longe errant. Scriptura concedit, ut obseruatio sabbati nunc sit libera. Docet enim ceremonias Mosaicas post reuelatum Euangelium non necessarias esse. Et tamen quia opus erat constituere certum diem, ut sciret populus quando conuenire deberet, apparet Ecclesiam ei rei destinasse diem Dominicum, qui ob hanc quoq; causam uidetur magis placuisse, ut haberent homines exemplum Christianæ libertatis, & scirent nec sabbati, nec alterius diei obseruationem necessariam esse.

Extant prodigiosæ disputationes de mutatione legis, de ceremonijs nouæ legis, de mutatione sabbati, quæ omnes ortæ sunt ex falsa persuasione, q; oporteat

in Ecclesia cultum esse similem Leuitico. Et q̃ Christus commiserit Apostolis & Episcopis, excogitare nouas ceremonias, quæ sint ad salutem necessariæ. Hi errores serpserunt in Ecclesiam, cum iusticia fidei non satis clare doceretur. Aliqui disputant diei Dominici obseruationem non quidem iuris diuini esse, sed quasi iuris diuini, præscribunt de ferijs, quatenus liceat operari. Huiusmodi disputationes quid sunt aliud nisi laquei conscientiarum? Quanquam enim conentur epikeizare traditiones, tamen nunquam potest æquitas deprehendi, donec manet opinio necessitatis, quam manere necesse est, ubi ignorantur iusticia fidei, & libertas Christiana.

Apostoli iusserunt abstinere à sanguine, quis nunc obseruat? neq̃ tamen peccant, qui nõ obseruant, quia ne ipsi quidem Apostoli uoluerunt onerare conscientias tali seruitute, sed ad tempus prohibuerunt propter scandalum. Est enim perpetua uoluntas Euangelij considerandа in decreto. Vix ulli Canones seruantur accurate, & multi quotidie exolescunt apud illos etiam, qui diligentissime defendunt traditiones. Nec potest conscientijs consuli, nisi hæc æquitas seruetur, ut sciamus eos sine opinione necessitatis seruari, nec lędi conscientias, etiamsi traditiones exolescant.

Facile autem possent Episcopi legitimam obedientiam retinere, si nõ urgerent seruare traditiones, quę bona conscientia seruari non possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt nisi iurent se puram Euangelij doctrinam nolle docere. Non petunt Ecclesiæ ut Episcopi honoris sui iactura sarciant concordiam, quod tamen decebat bonos pastores facere. Tantum petunt ut iniusta onera remittant, quæ noua sunt, & præter consue-

consuetudinem Ecclesiæ catholicæ receptа. Fortasis initio quædam constitutiones habuerunt probabiles causas, quæ tamen posterioribus temporibus non congruunt. Apparet etiam quasdam errore receptas esse, quare Pontificiæ clementiæ esset, illas nunc mitigare, quia talis mutatio non labefacit Ecclesiæ unitatem. Multæ enim traditiones humanæ tempore mutatæ sunt, ut ostendunt ipsi Canones. Quòd si non potest impetrari, ut relaxentur obseruationes, quæ sine peccato non possunt præstari, oportet nos regulam Apostolicam sequi, quæ præcipit, Deo magis obedire quàm hominibus. Petrus uetat Episcopos dominari, & Ecclesiis imperare. Nunc non id agitur, ut dominatio eripiatur Episcopis, sed hoc unum petitur, ut patiantur Euangelium pure doceri, & relaxent paucas quasdam obseruationes, quæ sine peccato seruari non possunt. Quòd si nihil remiserint, ipsi uiderint, quomodo Deo rationem reddituri sint, quòd pertinacia sua causam schismati præbent.

EPILOGVS.

Hi sunt præcipui articuli, qui uidentur habere controuersiam. Quanquam enim de pluribus abusibus dici poterat, tamen, ut fugeremus prolixitatem, præcipua complexi sumus, ex quibus cætera facile iudicari possunt. Magnæ querelæ fuerunt de indulgentijs, de peregrinationibus, de abusu excommunicationis. Parochiæ multipliciter uexabantur per Stationarios. Infinitæ contentiones erant Pastoribus cum Monachis, de iure Parochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinarijs concionibus, & alijs innumerabilibus rebus. Huiusmodi negocia prætermisimus, ut illa quæ

sunt in hac causa præcipua, breuiter proposita, facilius cognosci possent. Nec hîc quicquam ad ullius contumeliam dictum aut collectum est. Tantum ea recitata sunt, quæ uidebantur necessario dicenda esse, ut intelligi possit, in doctrina ac ceremonijs apud nos nihil esse receptum contra scripturam aut Ecclesiam catholicam, quia manifestum est, nos diligentissime cauisse, ne qua noua & impia dogmata in Ecclesias nostras serperent.

Hos articulos suprâ scriptos, uoluimus exhibere iuxta edictum C. M. in quibus confessio nostra extaret, & eorum qui apud nos docent doctrinæ summa cerneretur. Si quid in hac confessione desiderabitur, parati sumus latiorem informationem, Deo uolente, iuxta scripturas exhibere.

Cæsareæ Maiest. V.
Fideles & subditi.

Ioannes dux Saxoniæ elector.
Georgius Marchio Brandenburgensis.
Ernestus dux Luneburgensis.
Philippus Landgrauius Hessorum.
Ioannes Fridericus dux Saxoniæ.
Franciscus dux Luneburgensis.
Volfgangus Princeps ab Anhalt.
Senatus Magistratus q; Nurnbergensis.
Senatus Reutlingensis.

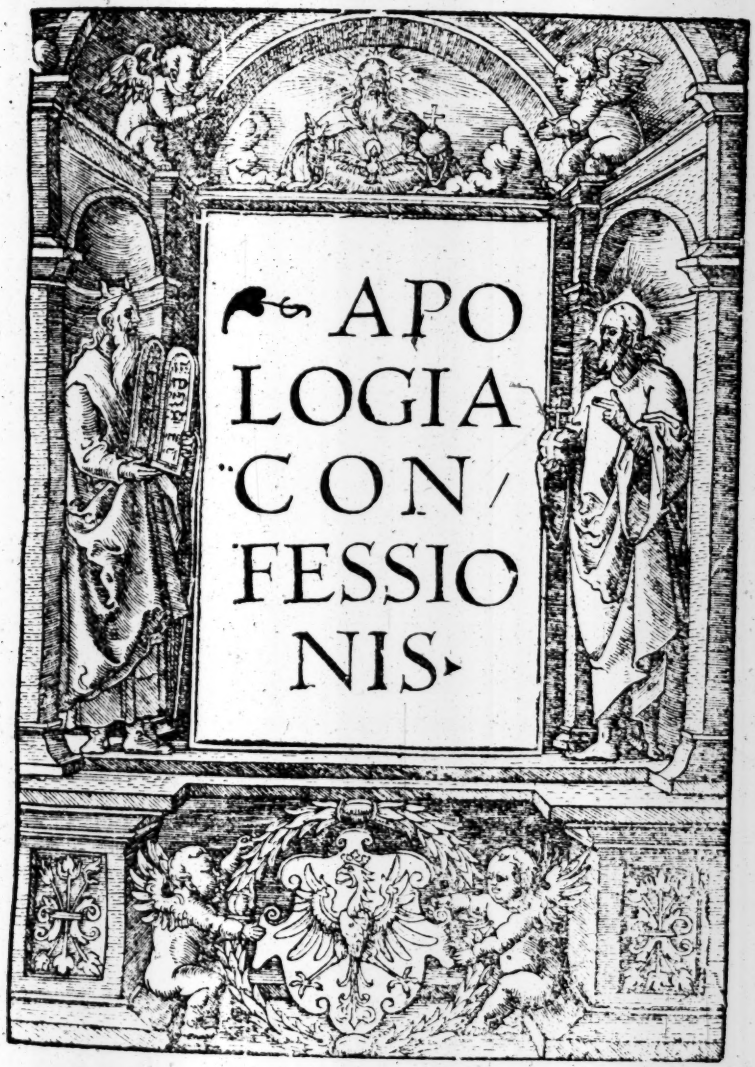
APO
LOGIA
CON/
FESSIO
NIS.

PHILIPPVS ME
LANTHON LECTORI
S. D.

POSTQVAM confessio Principum nostrorum publicè prælecta est, Theologi quidam ac Monachi adornauerunt Confutationem nostri scripti, quam cùm Cæs. Maiestas curasset etiam in conspectu Principum prælegi, postulauit à nostris Principibus, ut illi confutationi assentirentur. Nostri autem, quia audierant multos articulos improbatos esse, quos abiicere sine offensione conscientiæ non poterant, rogauerunt sibi exhiberi exemplum Confutationis, ut & uidere, quid damnarent aduersarij, & rationes eorum refellere possent. Et in tali causa, quæ ad Religionem & ad docendas conscientias pertinet, arbitrabantur fore, ut non grauatim exhiberent suum scriptum aduersarij. Sed non potuerunt id impetrare nostri, nisi periculosissimis conditionibus, quas recipere non poterant, nisi uellent se in discrimen certum coniicere. Institutæ est autem deinde pacificatio, in qua apparuit nostros nullum onus quamlibet incommodum detrectare, quod sine offensione conscientiæ suscipi posset. Sed aduersarij obstinatè hoc postulabant, ut quosdam manifestos abusus atq; errores approbaremus, quod cùm non possemus facere, iterũ postulauit Cæs. Ma. ut Principes nostri assentirentur Confutationi. Id facere Principes nostri recusauerũt. Quõ enim assentirẽtur in causa religiõis scripto nõ inspecto? Et audierãt articulos quosdã dãnatos esse, in quibus nõ poterãt iudicia aduersariorũ sine scelere cõprobare. Iusserant aũt me & alios quosdam parare Apologiã Confessionis, in qua exponerentur Cæs. Ma. causæ, quare non reciperemus confutationẽ, et ea quæ obiecerant aduersarij, diluerentur. Quidam enim ex nostris inter prælegendũ capita locorũ & argumentorũ exceperant. Hanc Apologiam obtulerũt ad extremum Cæ. Maiest. ut cognosceret nos maximis & grauissimis causis impediri, quo minus Confutationem approbaremus. Verum Cæs Ma. non recepit oblatũ scriptũ. Postea editum est decretũ quoddã, in quo gloriantur aduersarij, q. nostrã confessionẽ ex scripturis cõfutauerint. Habes igitur lector nũc Apologiã nostrã, ex qua intelliges, et quid aduersarij iudicauerint, retulimus enim bona fide, et q. articulos aliquotcõtra manifestã scripturã spiritus sancti dãnauerint:

Tantum abest, ut nostras sententias per scripturas labefactauerint. Quanq; autem initio Apologiam instituimus communicato cum aliis consilio, tamen ego inter excudendum quædam adieci. Quare meum nomen profiteor, ne quis queri possit, sine certo autore librum editum esse. Semper hic meus mos fuit in his controuersiis, ut quantum omnino facere possem, retinerem formam usitatæ doctrinæ, ut facilius aliquando coire cõcordia posset. Neq; multo secus nunc facio, Etsi recte possem longius abducere huius ætatis homines ab aduersariorum opinionibus. Sed aduersarij sic agunt causam, ut ostendant se neq; ueritatem, neq; concordiam quærere, sed ut sanguinem nostrum exorbeant. Et nunc scripsi, quàm moderatissime potui, ac si quid uidetur dictum asperius, hic mihi præfandum est, me cum Theologis ac Monachis, qui scripserunt Confutationem, litigare, non cum Cæsare, aut Principibus, quos ut debeo, ueneror. Sed uidi nuper Confutationem, & animaduerti adeo insidiose & calumniose scriptam esse, ut fallere etiam cautos in certis locis posset. Non tractaui tamen omnes cauillationes. Esset enim infinitum opus, sed præcipua argumenta complexus sum, ut extet apud omnes nationes, testimonium de nobis, quòd recte & pie sentiamus de Euangelio Christi. Non delectat nos discordia, nec nihil mouemur periculo nostro, quod quantum sit in tanta acerbitate odiorum, quibus intelligimus accensos esse aduersarios, facile intelligimus, Sed non possumus abijcere manifestam ueritatem & Ecclesiæ necessariam, quare incommoda & pericula propter gloriam Christi, & utilitatem Ecclesiæ perferenda esse sentimus, & confidimus Deo probari hoc nostrum officium, & speramus æquiora de nobis iudicia posteritatis fore. Neq; enim negari potest, quin multi loci doctrinæ Christianæ, quos maxime prodest extare in Ecclesia, à nostris patefacti & illustrati sint, qui qualibus & quàm periculosis opinionibus obruti olim iacuerint apud Monachos, Canonistas, & Theologos sophistas, non libet hîc recitare. Habemus publica testimonia multorum bonorum uirorum, qui Deo gratias agunt pro hoc summo beneficio, quòd de multis necessarijs locis docuerit meliora, quàm passim leguntur apud aduersarios nostros. Commendabimus itaq; causam nostram Christo, qui olim iudicabit has controuersias, quem oramus, ut respiciat afflictas & dissipatas Ecclesias, & in concordiam piam & perpetuam redigat.

APOLO-

APOLOGIA
CONFESSIONIS.

RIMVM articulũ Confeſsionis noſtrę, probãt noſtri aduerſarij, in quo exponimus nos credere, & docere, ꝙ ſit una eſsentia diuina indiuidua &c. & tñ tres ſint diſtinctę perſonę eiuſdem eſſentię diuinę, & coęternæ, Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Hunc articulum ſemper docuimus & defendimus. Et ſentimus eum habere certa & firma teſtimonia in ſcripturis ſanctis, quæ labefactari non queant. Et conſtanter affirmamus aliter ſentientes, extra Eccleſiam Chriſti, & idolatras eſſe, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

SEcundum articulum de peccato Originis probant aduerſarij, Verum ita, ut reprehendant tñ definitionem peccati Originalis, quã nos obiter recitauimus. Hic in ipſo ſtatim ueſtibulo deprehendet Cæſ. Ma. non ſolum iudicium, ſed etiam candorem iſtis defuiſſe, qui Confutationem ſcripſerunt. Nam cùm nos ſimplici animo obiter recenſere uoluerimus illa, quę peccatũ Originis complectit, iſti acerba interpretatione conficta, ſententiam per ſe nihil habentem incommodi, arte deprauant. Sic inquiunt, ſine metu Dei, ſine fide eſſe, eſt culpa actualis. Igitur negant eſſe culpam originalem.

Has argutias ſatis apparet in ſcholis natas eſſe, non

in Consilio Cæsaris. Quanquâm autem hæc cauillatio facillimè refelli possit, tamen ut omnes boni uiri intelligant, nos nihil absurdi de hac causa docere, Primum petimus, ut inspiciatur Germanica confessio, hæc absoluet nos suspitione nouitatis. Sic enim ibi scriptum est: Weiter wird gelert / das nach dem fall Ade / alle menschen / so natürlich geborn werden / inn sünden empfangen vnd geborn werden / das ist / voll böser lüst vnd neigung sind / keine ware Gottes forcht / kein waren glauben an Gott / von natur haben können. Hic locus testatur nos, non solum actus, sed potentiam seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum adimere, propagatis secundum carnalem naturam. Dicimus enim ita natos habere concupiscentiam, nec posse efficere uerum timorem & fiduciam erga Deum. Quid hîc reprehendi potest? Bonis uiris quidem arbitramur nos satis purgatos esse. Nam in hanc sententiam Latina descriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc est, dona & uim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Vt cùm nominamus concupiscentiam, non tantum actus seu fructus intelligimus, sed perpetuam naturæ inclinationem.

Sed postea ostendemus pluribus uerbis, nostram descriptionem consentire cum usitata ac ueteri definitione. Prius enim consilium nostrum aperiendum est, cur his potissimum uerbis hoc loco usi simus. Aduersarij in Scholis fatentur materiale (ut uocant) peccati Originalis esse concupiscentiam, quare in definiendo non fuit prætereunda, præsertim hoc tempore, cùm de ea nonnulli parum religiose philosophantur.

Quidam enim disputant, peccatum Originis non esse

esse aliquod in natura hominis uitium, seu corruptionem, sed tantum seruitutem, seu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam sustineant, sine aliquo proprio uitio, propter alienam culpã. Præterea addunt, neminem damnari morte æterna propter peccatum originis, sicut ex ancilla serui nascuntur, & hanc conditionem sine naturæ uitijs, sed propter calamitatem matris sustinent. Nos, ut hanc impiam opinionem significaremus nobis displicere, concupiscentiæ mentionem fecimus, optimo animo morbos nominauimus, & exposuimus, quòd natura hominum corrupta & uitiosa nascatur.

Neq; uerò tantum concupiscentiam nominauimus, sed diximus etiam deesse timorem Dei, & fidem. Id hoc consilio adiecimus. Extenuant peccatum Originis & scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem peccati originalis, quam acceperunt à Patribus. De fomite disputant, quòd sit qualitas corporis, & ut suo more sint inepti quærunt utrum qualitas illa, contagione pomi, an ex afflatu serpentis contracta sit, Vtrum augeatur medicamentis. Huiusmodi quæstionibus oppressérunt principale negotium. Itaq; cùm de peccato Originis loquuntur, grauiora uitia humanæ naturæ non commemorant, scilicet ignorantiam Dei, contemptum Dei, uacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum præsentium &c. Hos morbos, qui maxime aduersantur legi Dei, non animaduertunt Scholastici, Imo tribuunt interim humanæ naturæ integras uires ad diligendum Deum super omnia, ad facienda præcepta

Dei, quo ad substantiam actuum, Nec uident se pugnantia dicere. Nam propriis uiribus posse diligere Deum super omnia, facere præcepta Dei, quid aliud est, quàm habere iusticiam originis? Quòd si has tantas uires habet humana natura, ut per sese possit diligere Deum super omnia, ut confidenter affirmant Scholastici, quid erit peccatum originis? Quorsum autem opus erit gratia Christi, si nos possumus fieri iusti, propria iusticia? Quorsum opus erit spiritu sancto, si uires humanæ per sese possunt Deum super omnia diligere, & præcepta Dei facere? Quis non uidet, quàm præpostere sentiant aduersarij? Leuiores morbos in natura hominis agnoscunt, grauiores morbos non agnoscunt, de quibus tamen ubique admonet nos scriptura, & Prophetæ perpetuo conqueruntur, uidelicet, de carnali securitate, de contemptu Dei, de odio Dei, & similibus uitijs nobiscum natis. Sed postquam Scholastici admiscuerunt doctrinæ Christianæ, Philosophiam de perfectione naturę, & plus quàm satis erat, libero arbitrio & actibus elicitis tribuerunt, & homines philosophica seu ciuili iusticia, quam et nos fatemur rationi subiectam esse, & aliquo modo in potestate nostra esse, iustificari coram Deo docuerunt, non potuerunt uidere interiorem immundiciam naturæ hominum. Neq; enim potest iudicari, nisi ex uerbo Dei, quod Scholastici in suis disputationibus non sæpe tractant.

Hæ fuerunt causæ, cur in descriptione peccati originis, & concupiscentiæ mentionem fecimus, & detraximus naturalibus uiribus hominis, timorem & fiduciam erga Deum. Voluimus enim significare, quòd peccatum

peccatum originis hos quoq; morbos contineat, ignorationem Dei, contemptum Dei, uacare metu Dei, & fiducia erga Deum, non posse diligere Deum. Hæc sunt præcipua uitia naturæ humanæ, pugnantia proprie cum prima tabula Decalogi.

Nec; noui quicquam diximus. Vetus definitio recte intellecta prorsus idem dicit, cùm ait peccatum originis carentiam esse iusticiæ originalis. Quid est autem iusticia? Scholastici hîc rixantur de Dialecticis quæstionibus, non explicant quid sit iusticia originalis. Porrò iusticia in scripturis, continet non tantum secundam tabulam Decalogi, sed primam quoq;, quæ præcipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaq; iusticia originalis habitura erat non solum æquale temperamentum qualitatum corporis, sed etiam hæc dona, noticiam Dei certiorem, timorem Dei, fiduciam Dei, aut certe rectitudinem, & uim ista efficiendi. Idq; testatur scriptura, cùm inquit, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud, nisi in homine banc sapientiam & iusticiam effigiatam esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus, hoc est, homini dona esse data, noticiam Dei, timorem Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim interpretantur similitudinem Dei Ireneus & Ambrosius, qui cùm alia multa in hanc sententiam dicit, tum ita inquit: Non est ergo anima ad imaginem Dei, in qua Deus non semper est. Et Paulus ad Ephesios & Colossenses ostendit imaginem Dei, noticiam Dei esse, iusticiam & ueritatem. Nec Longobardus ueretur dicere, quòd iusticia originis, sit ipsa similitudo Dei, quæ homini indita est à Deo. Recitamus ueterum sententias, quæ nihil im-

pediunt Augustini interpretationem de imagine.

Itaq; uetus definitio, cùm inquit, peccatum esse carentiam iusticiæ, detrahit non solum obedientiam inferiorum uirium hominis, sed etiam detrahit noticiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certe uim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi Theologi in Scholis tradunt ista non effici sine certis donis, & auxilio gratiæ. Nos ipsa dona nominamus, ut res intelligi possit, noticiam Dei, timorem & fiduciam erga Deum. Ex his apparet, ueterem definitionem prorsus idem dicere, quod nos dicimus, detrahentes metũ Dei & fiduciam, uidelicet non actus tantum, sed dona & uim ad hæc efficienda.

Eadem est sententia definitionis, quæ extat apud Augustinum, qui solet definire peccatum originis, concupiscentiam esse. Significat enim concupiscentiam successisse amissa iusticia. Nam ægra natura, quia non potest Deum timere & diligere, Deo credere, quærit & amat carnalia: iudicium Dei, aut secura contemnit, aut odit perterrefacta. Ita & defectum complectitur Augustinus, & uitiosum habitum qui successit. Neq; uerò concupiscentia tantum corruptio qualitatum corporis est, sed etiam praua conuersio ad carnalia in superioribus uiribus. Nec uident quid dicant, qui simul tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam à spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia.

Nos igitur recte expressimus utrumq; in descriptione peccati originalis, uidelicet, defectus illos, non posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere. Item habere concupiscentiam quæ carnalia quærit contra uerbum Dei, hoc est, quærit non solum uoluptates corpo-

corporis, sed etiam sapientiam & iusticiam carnalem, & confidit his bonis, contemnens Deum. Neq; solum ueteres, sed etiam recentiores, si qui sunt cordatiores, docent simul ista uerè peccatum originis esse, defectus uidelicet, quos recensui, & concupiscentiam. Sic enim inquit Thomas: Peccàtum originis habet priuationem originalis iusticiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ, unde non est priuatio pura, sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura: Cùm quęritur quid sit originale peccatum, recte respondetur, quòd sit concupiscentia immoderata. Recte etiam respondetur, quòd sit debitæ iusticiæ carentia. Et in una istarum responsionum includitur altera. Idem sensit Hugo cùm ait: Originale peccatum esse ignorantiam in mente, & concupiscentiam in Carne. Significat enim nos nascentes afferre ignorationem Dei, incredulitatem, diffidentiam, contemptum, odium Dei. Hæc enim complexus est, cùm ignorantiam nominat. Et hæ sententiæ consentiunt cum scripturis. Nam Paulus interdum expresse nominat defectum, ut 1. Corinth. ij. Animalis homo non percipit ea, quæ spiritus Dei sunt. Alibi concupiscentiam nominat efficacem in membris, & parientem malos fructus. Plures locos citare de utraq; parte possemus, sed in re manifesta nihil opus est testimonijs. Et facile iudicare poterit prudens lector has non tantum culpas actuales esse, sine metu Dei, & sine fide esse. Sunt enim durabiles defectus in natura non renouata.

Nihil igitur de peccato originis sentimus alienum aut à scriptura, aut â catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias Scripturæ & Patrum, obrutas So-

phisticis rixis Theologorum recentium, repurgamus, & in lucem restituimus. Nam res ipsa loquitur, recentiores Theologos non animaduertisse, quid uoluerint Patres de defectu loquentes. Est autem necessaria cognitio peccati originis. Neq; enim potest intelligi magnitudo gratiæ Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iusticia, mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus cor naturaliter uacare amore, timore, fiducia Dei. Ideo Propheta inquit: Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Item, Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax, id est, non recte sentiens de Deo.

Hîc flagellant aduersarij etiam Lutherum, quòd scripserit, Peccatum originis manere post baptismum. Addunt, hunc articulum iure damnatum esse à Leone x. Sed Cæsa. Maiest. in hoc loco manifestam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduersarij, in quam sententiam Lutherus hoc dictum uelit, quòd peccatum originis reliquum sit post baptismum. Semper ita scripsit, q̃ baptismus tollat reatum peccati originalis, etiamsi materiale, ut isti uocant, peccati maneat, uidelicet, concupiscentia. Addidit etiam de materiali, quòd spiritus sanctus datus per baptismum, incipit mortificare concupiscentiam, & nouos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Augustinus, qui ait: Peccatum in baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur. Hîc palàm fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sententia adeo placuit posterioribus, ut recitata sit & in Decretis. Et contra Iulianum inquit Augustinus: Lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratione spirituali, et manet in carne mor-

ne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autem, quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire ac docere Lutherum sciunt aduersarij, Et cum rem improbare non possint, uerba tamen calumniantur, ut hoc artificio innocentem opprimant.

Ac disputant concupiscentiam pœnam esse, non peccatum. Lutherus defendit peccatum esse. Supra dictū est Augustinum definire peccatum originis, quòd sit concupiscentia, Expostulent cum Augustino, si quid habet incommodi hæc sententia. Præterea Paulus ait, Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces. Item, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ est in membris meis. Hæc testimonia nulla cauillatione euerti possunt. Clare enim appellant concupiscentiam peccatum, quòd tamē his, qui sunt in Christo, non imputatur, etsi res sit natura digna morte, ubi non condonatur. Sic Patres citra controuersiam sentiunt. Nam Augustinus longa disputatione reuellit opinionem istorum, qui sentiebant concupiscentiam in homine non esse uitium, sed ἀπροήρετον, ut corporis color, aut aduersa ualetudo ἀπροήρετον dicit.

Quòd si contendent aduersarij, fomitem esse ἀπροήρετον, reclamabunt non solum multæ sententiæ scripturæ, sed plane tota Ecclesia. Quis enim unquam ausus est dicere hæc esse ἀπροήρετα, etiamsi perfectus consensus non accederet, dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de uerbo Dei, irasci iudicijs Dei, indignari, quòd Deus non eripit statim ex afflictionibus, fremere quòd impij meliore fortuna utuntur, quàm boni, incitari ira, libidi-

ne, cupiditate glori-, opum &c. Et hæc agnoſcunt in ſe homines pij, ut apparet in Pſalmis ac Prophetis. Sed in Scholis tranſtulerunt huc ex Philoſophia prorſus alienas ſententias, quòd propter paſsiones nec boni, nec mali ſimus, nec laudemur, nec uituperemur. Item, nihil eſſe peccatum, niſi uoluntarium. Hæ ſententiæ apud Philoſophos de ciuili iudicio dictæ ſunt, non de iudicio Dei. Nihilo prudentius aſſuunt & alias ſententias, naturam non eſſe malam. Id in loco dictum non reprehendimus, ſed non recte detorquetur ad extenuandum peccatum originis. Et tamen hæ ſententiæ leguntur apud Scholaſticos, qui intempeſtiuè commiſcent philoſophicam ſeu ciuilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hæc in Scholis tantum diſputabantur, ſed ex Scholis, ut fit, efferebantur ad populum, & hæ perſuaſiones regnabant, & alebant fiduciam humanarum uirium, & opprimebant cognitionem gratiæ Chriſti. Itaq; Lutherus uolens magnitudinem peccati originalis & humanæ infirmitatis declarare, docuit reliquias illas peccati originalis, non eſſe ſua natura in homine ἀνυπόστατα, ſed indigere gratia Chriſti, ne imputentur, item ſpiritu ſancto, ut mortificentur.

Quanquam Scholaſtici utrumq; extenuant, peccatum & pœnam, cùm docent hominem propriis uiribus poſſe mandata Dei facere. In Geneſi aliter deſcribitur pœna impoſita pro peccato originis. Ibi enim non ſolum morti & alijs corporalibus malis ſubijcitur humana natura, ſed etiam regno diaboli. Nam ibi fertur hæc horribilis ſententia: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius. Defectus, & concupiſcentia ſunt pœna & peccata, Mors & alia

corpo-

corporalia mala, & tyrannis diaboli proprie pœnæ sunt. Est enim natura humana in seruitutem tradita, & captiua à diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autem diabolus uinci non potest, nisi auxilio Christi, Ita non possumus nos propriis uiribus ex ista seruitute eximere. Ipsa mundi historia ostendit, quanta sit potentia regni diaboli. Plenus est mundus blasphemijs contra Deum, & impijs opinionibus, & his uinculis habet diabolus irretitos sapientes & iustos coram mundo. In alijs ostendunt se crassiora uitia. Cùm autem datus sit nobis Christus, qui & hæc peccata, & has pœnas auferat, & regnum diaboli, peccatum & mortem destruat, beneficia Christi non poterunt cognosci, nisi intelligamus mala nostra. Ideo de his rebus nostri concionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam scripturam, & sanctorum Patrum sententias proposuerunt.

Hæc arbitramur satisfactura esse Cæsar. Maiestati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, quibus aduersarij articulum nostrum calumniati sunt. Scimus enim nos recte & cum catholica Ecclesia Christi sentire. Sed si renouabunt hanc controuersiam aduersarij, non defuturi sunt apud nos, qui respondeant, & ueritati patrocinentur. Nam aduersarij in hac causa, magna ex parte quid loquantur non intelligunt. Sæpe dicunt pugnantia. Nec formale peccati originis, nec defectus quos uocant, recte ac dialecticè expediunt. Sed nos hoc loco noluimus istorum rixas nimis subtiliter excutere. Tantū sententiā sanctorum Patrum, quam & nos sequimur, communibus & notis uerbis duximus esse recitandā.

Tertium articulum probant aduersarij, in quo confitemur, duas in Christo naturas, uidelicet, naturam humanam assumptam à uerbo in unitatem personæ suæ. Et quòd idem Christus passus sit ac mortuus, ut reconciliaret nobis Patrem, & resuscitatus ut regnet, iustificet, & sanctificet credentes &c. iuxta Symbolum Apostolorum & Symbolum Nicenum.

DE IVSTIFICATIONE

IN quarto, quinto, sexto, & infra in articulo xx. damnant nos, quòd docemus homines non propter sua merita, sed gratis propter Christum consequi remissionem peccatorum, fide in Christum. Vtrumq; enim damnant, & quòd negamus homines propter sua merita consequi remissionem peccatorum, & quòd affirmamus homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum iustificari. Cùm autem in hac controuersia præcipuus locus doctrinæ Christianæ agitetur, qui recte intellectus, illustrat & amplificat honorem Christi, & affert necessariam & uberrimam consolationem pijs conscientijs, rogamus, ut Cæsarea Maiestas de rebus tantis clementer nos audiat. Nam aduersarij cùm neq; quid remissio peccatorum, neq; quid fides, neq; quid gratia, neq; quid iusticia sit, intelligant, miserè contaminant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs conscientijs propositas in Christo consolationes. Vt autem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea, quæ aduersarij obijciunt, possimus, initio quædam præfanda sunt, ut fontes utriusq; generis doctrinæ, & aduersariorum & nostræ, cognosci possint.

Vniuer-

Vniuersa scriptura in hos duos locos præcipuos distribui debet, in legem, & promissiones. Aliâs enim legē tradit, aliâs tradit promissionē de Christō, uidelicet, cū aut promittit Christum uenturum esse, & pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iustificationem & uitam ęternam: aut in Euangelio Christus, postquàm apparuit, promittit remissionem peccatorum, iustificationem & uitam æternam. Vocamus autem Legem in hac disputatione Decalogi præcepta, ubicunque illa in scripturis leguntur. De ceremonijs & iudicialibus legibus Mosi, in præsentia nihil loquimur.

Ex his aduersarij sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem. Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit non solum externa opera ciuilia, quæ ratio utcunq; efficere potest, sed etiam requirit alia longe supra rationem posita, scilicet, uere timere Deum, uere diligere Deum, uere inuocare Deum, uere statuere, quòd Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, denique requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus, ne has fugiamus, aut auersemur, cùm Deus imponat.

Hîc Scholastici secuti Philosophos tantum docent iustitiam rationis, uidelicet, ciuilia opera, & affingunt, quòd ratio sine spiritu sancto possit diligere Deum supra omnia. Nam donec humanus animus otiosus est, nec sentit iram, aut iudicium Dei, fingere potest, quòd uelit Deum diligere, quòd uelit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remis-

sionem peccatorum, faciendo quod est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus, peperit & auxit multos cultus in Ecclesia, uota Monastica, abusus Missæ, Et subinde alij alios cultus atq; obseruationes hac opinione excogitauerunt. Et ut fiduciam talium operum alerent atque augerent, affirmauerunt Deum necessario gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis, sed immutabilitatis.

In hac opinione multi magni & pernicioſi errores hærent, quos longum esset enumerare. Tantum illud cogitet prudens Lector, Si hæc est iusticia Christiana, quid interest inter Philosophiam, et Christi doctrinam? Si meremur remissionem peccatorum his nostris actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari possumus per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eo prolapsa res est, ut multi irrideant nos, qui docemus aliam iusticiam præter Philosophicam quærendam esse. Audiuimus quosdam pro concione, ablegato Euangelio, Aristotelis Ethica enarrare. Nec errabant isti, si uera sunt quæ defendunt aduersarij. Nam Aristoteles de moribus ciuilibus adeo scripsit erudite, nihil ut de his requirendum sit amplius. Videmus extare libellos, in quibus conferuntur quædam dicta Christi, cum Socratis, Zenonis & aliorum dictis, quasi ad hoc uenerit Christus, ut traderet leges quasdam, per quas mereremur remissionem peccatorum, non acciperemus gratis propter ipsius merita. Itaq; si recipimus hîc aduersariorum doctrinam, quòd mereamur

operi-

operibus rationis remissionem peccatorum, & iustificationem, nihil iam intererit inter iusticiam philosophicam, aut certe Pharisaicam, & Christianam.

Quanquam aduersarij, ne Christum omnino præterant, requirunt noticiam historiæ de Christo, & tribuunt ei, quòd meruerit nobis dari quendam habitum, siue ut ipsi uocant, primam gratiam, quam intelligunt habitum esse inclinantem, ut facilius diligamus Deum. Exiguum tamen est, quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus uoluntatis, ante habitum illum, & post illum habitum, eiusdem speciei esse. Fingunt uolũtatem posse diligere Deum, sed habitus ille tamen extimulat, ut idem faciat libentius. Et iubent mereri hunc habitum primum per præcedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus, & uitam æternam. Ita sepeliunt Christum, ne eo mediatore utantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, sed somnient se propria impletione legis mereri remissionem peccatorum, & propria impletione legis coram Deo iustos reputari, cùm tamen legi nunquam satisfiat, cùm ratio nihil faciat, nisi quædam ciuilia opera, interim neq; timeat Deum, neq; uerè credat se Deo curæ esse. Et quanq; de habitu illo loquuntur, tamẽ sine iusticia fidei, neq; existere dilectio Dei in hominibus, neq; quid sit dilectio Dei, intelligi potest.

Et quod fingunt discrimen inter meritum congrui, & meritum condigni, ludunt tantum, ne uideantur aperte πλανᾶν. Nam si Deus necessario dat gratiam pro merito congrui, iam non est meritum congrui, sed meritum condigni. Quanquam quid dicant nõ uident.

Post habitum illum dilectionis fingunt hominem de condigno mereri. Et tamen iubent dubitare, utrum adsit habitus. Quomodo igitur sciunt, utrum de congruo an de condigno mereantur? Sed tota hæc res conficta est ab ociosis hominibus, qui non norant, quomodo cõtingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei & terroribus conscientiæ, fiducia operum nobis excutiatur. Securi hypocritæ semper iudicant se de cõdigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines propria iusticia, sed conscientię perterrefactæ ambigunt & dubitant, & subinde alia opera quærunt & cumulant, ut acquiescant. Hę nunquam sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant præter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & iusticia fidei.

Ita nihil docent aduersarij, nisi iusticiam rationis, aut certe legis, in quam intuentur, sicut Iudæi in uelatam Mosi faciem, & in securis hypocritis, qui putant se legi satisfacere, excitant præsumptionem & inanem fiduciam operum, & contemptum gratiæ Christi. E contra pauidas conscientias adigunt ad desperationem, quæ operantes cum dubitatione, nunquam possunt experiri quid sit fides, & quàm sit efficax, ita ad extremum penitus desperant.

Nos autem de iusticia rationis sic sentimus, quòd Deus requirat eam, & quòd propter mandatum Dei necessario sint facienda honesta opera, quæ Decalogus præcipit, iuxta illud: Lex est pædagogus. Item, Lex est iniustis posita. Vult enim Deus coherceri carnales illa ciuili disciplina. Et ad hanc conseruandam dedit

leges,

leges, literas, doctrinam, Magistratus, pœnas. Et potest hanc iusticiam utcunq; ratio suis uiribus efficere, quanquam sæpe uincitur imbecillitati naturali, & impellente diabolo ad manifesta flagitia. Quanquam autem huic iusticiæ rationis libenter tribuimus suas laudes. Nullum enim maius bonum habet hæc natura corrupta. Et recte inquit Aristoteles, Neq; Hesperum, neq; Lucifer um formosiorem esse iusticia. Ac Deus etiam ornat eam corporalibus præmijs, tamen non debet cum contumelia Christi laudari.

Falsum est enim, quòd per opera nostra mereamur remissionem peccatorum.

Falsum est & hoc, quòd homines reputentur esse iusti coram Deo, propter iusticiam rationis.

Falsum est & hoc, quòd ratio proprijs uiribus possit Deum supra omnia diligere, & legem Dei facere, uidelicet, uere timere Deum, uere statuere, quòd Deus exaudiat, uelle obedire Deo in morte, & alijs ordinationibus Dei. Non concupiscere aliena &c. etsi ciuilia opera efficere ratio non potest.

Falsum est & hoc, & contumelioſum in Christum, quòd non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia.

Huius nostræ sententiæ testimonia habemus, non solum ex scripturis, sed etiam ex Patribus. Nam Augustinus copiosissime disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia inquit: Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum, quomõ uiuere debeat, & ad bene uiuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis, Cur nõ

etiam ego hic exclamem? Imo exclamabo, & istos increpabo dolore Christiano: Euacuati estis à Christo, qui in natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iusticiam Dei, & uestram uolentes constituere, iusticiæ Dei non estis subiecti. Sicut enim finis legis, ita etiam naturæ humanæ uitiosæ saluator Christus est, ad iusticiam omni credenti. Et Ioannis viij. Si uos filius liberauerit, uerè liberi estis. Non igitur possumus per rationem liberari à peccatis, & mereri remissionem peccatorum. Et Ioannis tertio scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quòd si opus est renasci per spiritum sanctum, Iusticia rationis non iustificat nos coram Deo, non facit legem. Romanos tertio: Omnes carent gloria Dei, id est, carent sapientia & iusticia Dei, quæ Deum agnoscit & glorificat. Item Roman. octauo: Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei non est subiectus, ac ne potest quidem ei subijci. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Hæc adeo sunt aperta testimonia, ut non desiderent acutum intellectorem, sed attentum auditorem, ut Augustini uerbis utamur, quibus ille in eadē causa usus est. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, certe caro non diligit Deum. Si non potest legi Dei subijci, non potest Deū diligere. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, peccat caro etiam cùm externa ciuilia opera facimus. Si non potest subijci legi Dei, certe peccat, etiamsi egregia facta, & digna laude, iuxta humanum iudicium, habet. Aduersarij intuentur præcepta secundæ tabulæ, quæ iusticiam ciuilem continent, quam intelligit ratio, Hac contenti, putant se legi Dei satisfacere. Interim

primam

primam tabulam non uident, quæ præcipit, ut diligamus Deum, ut uerè ſtatuamus, quòd Deus iraſcatur peccato, ut uerè timeamus Deum, ut uerè ſtatuamus, quòd Deus exaudiat. At humanus animus ſine ſpiritu ſancto, aut ſecurus contemnit iudicium Dei, aut in pœna fugit & odit iudicantem Deum. Itaq; non obtemperat primæ tabulæ. Cùm igitur hæreant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de uerbo Dei, de minis, & promiſſionibus, uerè peccant homines, etiam cùm honeſta opera faciunt ſine ſpiritu ſancto, quia faciunt ea impio corde, iuxta illud: Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Tales enim operantur cum contemptu Dei: ſicut Epicurus non ſentit ſe Deo curæ eſſe, reſpici, aut exaudiri à Deo. Hic contemptus uitiat opera in ſpeciem honeſta, quia Deus iudicat corda.

Poſtremo hoc imprudentiſsimè ſcribitur ab aduerſarijs, quòd homines rei æternæ iræ, mereantur remiſſionem peccatorum per actum elicitum dilectionis, cùm impoſsibile ſit diligere Deum, niſi prius fide apprehendatur remiſsio peccatorum. Non enim poteſt cor uerè ſentiens Deum iraſci, diligere Deum, niſi oſtendatur placatus. Donec terret, & uidetur nos abijcere in æternam mortem, non poteſt ſe erigere natura humana, ut diligat iratum, iudicantem & punientem. Facile eſt ocioſis fingere iſta ſomnia de dilectione, quòd reus peccati mortalis poſsit Deum diligere ſuper omnia, quia non ſentiunt, quid ſit ira, aut iudicium Dei. At in agone conſcientiæ, & in acie experitur conſcientia uanitatem illarum ſpeculatiõum philoſophicarum. Paulus ait: Lex iram operatur. Non dicit, per legem mereri homines remiſsionem peccatorum.

Lex enim ſemper accuſat conſcientias, & perterrefacit. Non igitur iuſtificat, quia conſcientia perterrefacta lege, fugit iudicium Dei. Errant igitur, qui per legem, per opera ſua mereri ſe remiſsionem peccatorum cõfidunt. Hæc de iuſticia rationis, aut legis, quam aduerſarij docent, ſatis ſit dixiſſe. Nam paulopoſt cùm noſtram ſententiam de iuſticia fidei dicemus, res ipſa coget plura teſtimonia ponere, quæ etiam proderunt ad illos errores aduerſariorum, quos hactenus recenſuimus euertendos.

Quia igitur non poſſunt homines uiribus ſuis legem Dei facere, & omnes ſunt ſub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis. Ideo non poſſumus per legem à peccato liberari, ac iuſtificari, ſed data eſt promiſsio remiſsionis peccatorum & iuſtificationis propter Chriſtum, qui datus eſt pro nobis, ut ſatisfaceret pro peccatis mundi, & poſitus eſt mediator ac propiciator. Et hæc promiſsio non habet conditionem meritorum noſtrorum, ſed gratis offert remiſsionem peccatorum & iuſtificationem, ſicut Paulus ait: Si ex operibus, iam non eſt gratia. Et alibi: Iuſticia Dei iam manifeſtatur ſine lege, id eſt, gratis offertur remiſsio peccatorum. Nec pendet reconciliatio ex noſtris meritis. Quòd ſi ex noſtris meritis penderet remiſsio peccatorum, & reconciliatio eſſet ex lege, eſſet inutilis. Quia enim legem non facimus, ſequeretur etiam promiſsionem reconciliationis nunq̃ nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Roma. iiij. Si ex lege eſſet hæreditas, inanis eſſet fides & abolita promiſsio. Si em promiſsio requireret conditionem meritorum noſtrorum ac legem, cùm legem nunquam faciamus, ſequeretur promiſsionem inutilem eſſe.

Cùm

Cùm autem iustificatio contingat per gratuitam promissionem, sequitur quòd non possimus nos ipsi iustificare, alioqui quorsum opus erat promittere? cumq; promissio non possit accipi nisi fide, Euangelium, quod est proprie promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, prædicat iusticiam fidei in Christum, quam non docet lex, neq; hæc est iusticia legis. Lex enim requirit à nobis opera nostra, & perfectionem nostram, Sed promissio offert nobis oppressis peccato & morte, gratis reconciliationem propter Christum, quæ accipitur non operibus, sed sola fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, sed tantum fiduciam promissionis, seu promissæ misericordiæ in Christo. Hæc igitur fides specialis, qua credit unusquisq; sibi remitti peccata propter Christum, & Deum placatum & propicium esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos, & quia in pœnitentia, hoc est, in terroribus, consolatur & erigit corda, & regenerat nos, & affert spiritum sanctum, ut deinde legem Dei facere possimus, uidelicet, diligere Deum, uerè timere Deum, uerè statuere quòd Deus exaudiat, obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiscentiam &c.

Ita fides, quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorem & propiciatorem Christum iræ Dei, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quæ fides, est uera cognitio Christi, & utitur beneficijs Christi, & regenerat corda, & præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Proinde repre-

hendimus aduersarios, quòd tantum tradunt iusticiam legis, non tradunt iusticiam Euangelij, quod prædicat iusticiam fidei in Christum.

QVID SIT FIDES IVSTIFCANS.

ADVERSarij tantum fingunt fidem esse noticiam historiæ, ideoq; docent eam cum peccato mortali posse existere. Nihil igitur loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iustificari, quia qui reputantur iusti coram Deo, non uersantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iustificat, non est tantum noticia historiæ, sed est assentiri promissioni Dei, in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum noticiam esse, addemus amplius, est uelle & accipere oblatā promissionem remissionis peccatorum & iustificationis.

Ac facile potest cerni discrimen inter hanc fidem, & inter iusticiam legis. Fides est λαξεία, quæ accipit à Deo oblata beneficia. Iusticia legis est λαξεία, quæ offert Deo nostra merita. Fide sic uult coli Deus, ut ab ipso accipiamus ea, quæ promittit & offert.

Quòd autem fides significet non tantum historiæ noticiam, sed illam fidem, quæ assentitur promissioni, aperte testatur Paulus, qui ait, iusticiam ideo ex fide esse, ut sit firma promissio. Sentit enim promissionem non posse accipi, nisi fide. Quare inter se correlatiuè comparat & connectit promissionem & fidem. Quanquam facile erit iudicare, quid sit fides, si symbolum consideremus, ubi certe ponitur hic articulus, Remissionē peccatorum. Itaq; non satis est credere, quòd Christus natus, passus, resuscitatus sit, nisi addimus & hunc articulum,

culum, qui est causa finalis historiæ, Remissionem peccatorum. Ad hunc articulum referri cætera oportet, quòd uidelicet propter Christum, non propter nostra merita donetur nobis remissio peccatorum. Quid enim opus erat Christum darè pro peccatis nostris, si nostra merita pro peccatis nostris possunt satisfacere?

Quoties igitur de fide iustificante loquimur, sciendum est hæc tria obiecta concurrere, promissionem, & quidem gratuitam, & merita Christi tanquam precium & propiciationem. Promissio accipitur fide, gratuitum excludit nostra merita, & significat tantum per misericordiam offerri beneficium. Christi merita sunt precium, quia oportet esse aliquam certam propiciationem pro peccatis nostris. Scriptura crebro misericordiam implorat, Et sancti patres sæpe dicunt nos per misericordiam saluari. Quoties igitur fit mentio misericordiæ, sciendum est, quòd fides ibi requiratur, quę promissionem misericordiæ accipit. Et rursus quoties nos de fide loquimur, intelligi uolumus obiectum, scilicet, misericordiam promissam. Nam fides non ideo iustificat, aut saluat, quia ipsa sit opus per sese dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam.

Et hic cultus, hæc λατρεία in Prophetis & Psalmis passim præcipuè laudatur, cùm tamen lex non doceat gratuitam remissionem peccatorum, Sed Patres norant promissionẽ de Christo, quòd Deus propter Christum uellet remittere peccata. Igitur cùm intelligerent Christum fore precium pro nostris peccatis, sciebant opera nostra non esse precium rei tantæ. Ideo gratuitam misericordiam & remissionem peccatorum fide accipiebant, sicut sancti in Nouo testamento. Huc per-

tinent illæ crebræ repetitiones misericordiæ, & fidei in Psalmis & Prophetis, ut hîc: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hîc confitetur peccata, nec allegat merita sua. Addit: Quia apud te propiciatio est. Hîc erigit se fiducia misericordiæ Dei. Et citat promissionem. Sustinuit anima mea in uerbo eius. Sperauit anima mea in Domino, id est, quia promisisti remissionem peccatorum, hac tua promissione sustentor. Et Paulus citat de Abraham: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iusticiam, hoc est, Abraham sensit se habere Deum propicium, tantum propter ipsius promissionem. Assensus est promissioni Dei, nec passus est se ab ea abstrahi, etiam si uidebat se immundum atq; indignum esse. Sentiebat Deum præstare promissum propter ueritatem suam, non propter opera aut merita nostra. Nec possunt acquiescere perterrefacta corda, si sentire debent, se propter opera propria, aut propriam dilectionem, aut legis impletionem placere, quia hæret in carne peccatum, quod semper accusat nos. Tunc autem acquiescunt corda, quando in illis terroribus statuunt, nos ideo placere Deo, quia promisit, & Deum præstare promissum propter suam ueritatem, non propter dignitatem nostram. Ita Abraham audiuit hanc uocem: Noli timere, Ego enim sum protector tuus &c. Hîc erexit se, & sensit Deum sibi propicium esse, non quia ipse meritus esset, sed quia necesse esset Dei promissionem ueram iudicari. Hæc igitur fides imputatur ei pro iusticia, hoc est, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, iam uerè est iustus & acceptus Deo, non propter dignitatem suam, sed quia gratuitam promissionem Dei accipit

cipit. Non frustra placuit Paulo hoc testimonium Genesis. Videmus quomodo exaggerat, quàm diligenter in eo commoratur, quia uidebat naturam fidei in hoc loco facile perspici posse, Videbat diserte addi testimonium de imputatione iustitiæ. Videbat adimi operibus laudem promerendæ iustificationis & pacandæ conscientiæ. Cùm Abraham ideo pronuncietur iustus, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, non opponit iræ Dei merita aut opera. Quare hic locus diligenter consideratus, copiose de tota re pias mentes docere poterit, qui quidem ita intelligi poterit, si proponant eum sibi perterrefactæ mentes, & statuant ad eundem modum se debere assentiri gratuitę promissioni. Neq; enim possunt aliter acquiescere, nisi statuant se habere Deum placatum, quia promiserit, non quia nostra natura, uita & opera digna sint.

Itaq; & Patres iustificabantur, non per legem, sed per promissionem & fidem. Ac mirum est aduersarios adeo extenuare fidem, cùm uideant ubiq; pro præcipuo cultu laudari, ut Psalmo xlix. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita uult innotescere Deus, ita uult se coli, ut ab ipso accipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter ipsius misericordiam, non propter merita nostra. Hæc est amplissima consolatio in omnibus afflictionibus. Et huiusmodi consolationes abolent aduersarij cùm fidem extenuant, & uituperant, & tm̃ docent homines per opera & merita cum Deo agere.

QVOD SOLA FIDES IN CHRISTVM IVSTIFICET.

PRIMVM, ne quis putet nos de ociosa notitia historiæ loqui, dicendum est quomodo contingat fi-

des. Postea ostendemus & quòd iustificet, & quomodo hoc intelligi debeat, & diluemus ea, quæ aduersarij obijciunt. Christus Lucæ ultimo iubet prædicare pœnitentiam in nomine suo, & remissionem peccatorum. Euãgelium enim arguit omnes homines, quòd sint sub peccato, quòd omnes sint rei æternæ iræ ac mortis, & offert propter Christum remissionem peccatorum, & iustificationem, quæ fide accipitur. Prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit nos, perterrefacit conscientias ueris & serijs terroribus. In his corda rursus debent concipere consolationem. Id fit, si credant promissioni Christi, quòd propter ipsum habeamus remissionem peccatorum. Hæc fides in illis pauoribus erigens & consolans accipit remissionem peccatorum, iustificat & uiuificat. Nam illa consolatio est noua & spiritualis uita. Hæc plana & perspicua sunt, & à pijs intelligi possunt, & habent Ecclesiæ testimonia. Aduersarij nusquàm possunt dicere, quomodo detur spiritus sanctus. Fingunt sacramenta conferre spiritum sanctum ex opere operato, sine bono motu accipientis, quasi uerò ociosa res sit donatio spiritus sancti.

Cùm autem de tali fide loquamur, quæ non est ociosa cogitatio, sed quæ à morte liberat, & nouam uitam in cordibus parit, & est opus spiritus sancti, non stat cum peccato mortali, sed tantisper dum adest, bonos fructus parit, ut postea dicemus. Quid potest dici de conuersione impij, seu de modo regenerationis, simplicius & clarius? Proferant unum commentarium in sententias, ex tanto Scriptorum agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cùm loquuntur de habitu dilectionis, fingunt homines spiritum sanctum per opera

opera mereri, non docent per uerbum accipi, ſicut & hoc tempore Anabaptiſtæ docent. At cum Deo non poteſt agi, Deus non poteſt apprehendi, niſi per uerbum. Ideo iuſtificatio fit per uerbum, ſicut Paulus inquit: Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Item, Fides eſt ex auditu. Et uel hinc argumentum ſumi poteſt, quòd fides iuſtificet, quia ſi tantum fit iuſtificatio per uerbum, & uerbum tantum fide apprehenditur, ſequitur quòd fides iuſtificet. Sed ſunt aliæ maiores rationes. Hæc diximus hactenus, ut modum regenerationis oſtenderemus, & ut intelligi poſſet, qualis ſit fides, de qua loquimur.

Nunc oſtendemus, quòd fides iuſtificet. Vbi primum hoc monendi ſunt lectores, quòd ſicut neceſſe eſt hanc ſententiam tueri, quòd Chriſtus ſit mediator, ita neceſſe ſit defendere quòd fides iuſtificet. Quomodo enim erit Chriſtus mediator, ſi in iuſtificatione, non utimur eo mediatore? ſi non ſentimus, quòd propter ipſum iuſti reputemur? Id autem eſt credere, confidere meritis Chriſti, quòd propter ipſum certo uelit nobis placatus eſſe. Item ſicut oportet defendere, quòd præter legem, neceſſaria ſit promiſsio Chriſti, ita neceſſe eſt defendere, quòd fides iuſtificet. Lex enim non docet gratuitam remiſsionem peccatorum. Item, Lex nō poteſt fieri, niſi prius accepto ſpiritu ſancto. Neceſſe eſt igitur defendere, quòd promiſsio Chriſti neceſſaria ſit. At hæc non poteſt accipi niſi fide. Itaq; qui negant fidem iuſtificare, nihil niſi legem, abolito Euangelio, & abolito Chriſto, docent.

Sed nonnulli fortaſsis, cùm dicitur, quòd fides iuſtificet, intelligunt de principio, q̄ fides ſit initium iuſtifi-

cationis, seu præparatio ad iustificationem, ita ut non sit ipsa fides, illud, quo accepti sumus Deo, sed opera quæ sequuntur. Et somniant fidem ideo ualde laudari, quia sit principium. Magna enim uis est principij, ut uulgo dicunt, ἀρχὴ ἥμισυ παντός. ut si quis dicat, quòd Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia præparat ad alias artes, etiamsi sua quoq; ars uerè artificem efficit. Non sic de fide sentimus, sed hoc defendimus, quòd proprie ac uere ipsa fide propter Christum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia iustificari significat ex iniustis iustos effici, seu regenerari, significat & iustos pronunciari seu reputari. Vtroq; enim modo loquitur scriptura. Ideo primum uolumus hoc ostendere, quòd sola fides ex iniusto iustum efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum.

Offendit quosdà particula (sola) cũ & Paulus dicat, Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item Ephesios ij. Dei donum est, non ex uobis, neq; ex operibus, ne quis glorietur. Item Roma. tertio: Gratis iustificati. Si displicet exclusiua (sola) tollant etiam ex Paulo, illas exclusiuas, gratis, non ex operibus, donum est &c. Nam hæ quoq; sunt exclusiuæ. Excludimus autem opinionem meriti, Non excludimus uerbum aut Sacramenta, ut calumniantur aduersarij. Diximus eñ supra, fidem ex uerbo concipi. Ac multo maximè ornamus ministerium uerbi. Dilectio etiam & opera sequi fidem debent, quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum in iustificatione excluditur. Idq; perspicue ostendemus.

QVOD

QVOD REMISSIONEM PECCATORVM SOLA FIDE IN CHRISTVM CONSEQVAMVR.

FATERI etiam aduersarios existimamus, quòd in iustificatione primum necessaria sit remissio peccatorum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argumentamur.

Consequi remissionem peccatorum, est iustificari, iuxta illud: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionem, non propter dilectionem aut opera, consequimur remissionem peccatorum, etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustificationem, ex iniusto iustum effici, seu regenerari.

Minor ita facile poterit declarari, si sciamus, quomodo fiat remissio peccatorum. Aduersarij frigidissimè disputant, Vtrum sint una mutatio, remissio peccatorũ, & infusio gratiæ. Ociosi homines quid dicerent, non habebant. In remissione peccatorum oportet in cordibus uinci terrores peccati & mortis æternæ, sicut Paulus testatur i. Corinth. xv. Aculeus mortis peccatum est. Potentia uerò peccati lex, Gratia autem Deo, qui dat nobis uictoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Id est, peccatum perterrefacit conscientias, Id fit per legem, quæ ostendit iram Dei aduersus peccatum, sed uincimus per Christum. Quomodo? fide, cùm erigimus nos fiducia promissæ misericordię propter Christum. Sic igitur probamus minorem. Ira Dei non potest placari, si opponamus nostra opera, quia Christus propositus est propiciator, ut propter ipsum fiat nobis placatus Pater. Christus autem non apprehenditur

tanquam Mediator, nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cùm erigimus corda fiducia misericordiæ propter Christum promissæ.

Item, Paulus Roman. v. ait: Per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit, per fidem. Sic igitur reconciliamur Patri, & accipimus remissionem peccatorũ, quando erigimur fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt mediatorem & propiciatorem esse, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent nunc eo uti mediatore, sed prorsus sepulto Christo, fingunt nos habere accessum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & postea dilectione habere pacem conscientiæ. An non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fidei doctrinam tollere? Paulus econtra docet nos habere accessum, hoc est, pacem per Christum. Et ut ostenderet quomodo id fiat, addit, quòd per fidem habeamus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus iræ Dei opponere nostram dilectionem, & opera nostra.

Secundo. Certum est peccata remitti propter propiciatorem Christum, Romanos iij. Quem posuit Deus propiciatorem. Addit autem Paulus, per fidem. Itaq; nobis prodest hic propiciator, cùm fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Hebræos iiij. Habentes Pontificem &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia Pontificis Christi, Requirit igitur fidem.

Tertio. Petrus in Actis ca. x. Huic omnes Prophetæ testimo-

testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credũt in eum. Quo modo potuit clarius dicere? Remissionem peccatorum accipimus, inquit, per nomen eius, hoc est, propter eum, ergo non propter nostra merita, non propter nostram contritionem, attritionem, dilectionem, cultus, opera. Et addit, cùm credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neque enim possumus apprehendere nomen Christi nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc uerè est allegare Ecclesiæ autoritatem. Sed de hoc loco infra de pœnitentia rursus dicendum erit.

Quarto. Remissio peccatorum res est promissa propter Christum. Igitur non potest accipi, nisi sola fide. Nam promissio accipi non potest, nisi sola fide. Roma. iij. Ideo ex fide, ut sit firma promissio, secundum gratiam, quasi dicat: Si penderet res ex meritis nostris, incerta & inutilis esset promissio, quia nunquàm constituere possemus, quando satis meriti essemus. Idq; facile intelligere queunt peritæ conscientiæ. Ideo Paulus ait, Galat. iij. Concluſit Deus omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Hîc detrahit meritum nobis, quia dicit omnes reos esse, & conclusos sub peccatum. Deinde addit promissionem, uidelicet, remissionis peccatorum, & iustificationis dari, & addit, quomodo accipi promissio possit, uidelicet, fide. Atq; hæc ratio sumpta ex natura promissionis apud Paulum præcipua est, & sæpe repetitur. Neq; excogitari, neque fingi quidquam potest, quo hoc Pauli argumentum euerti queat. Proinde non patiantur se bonæ mentes depelli ab hac sententia, quòd tan-

tum fide accipiamus remissionem propter Christum, In hac habent certam & firmam consolationem aduersus peccati terrores, & aduersus æternam mortem, & aduersus omnes portas inferorum.

Cùm autem sola fide accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem propter Christum, sola fides iustificat, quia reconciliati reputantur iusti & filij Dei, non propter suam mundiciem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc misericordiam fide apprehendant. Ideoq; scriptura testatur, quòd fide iusti reputemur. Adijciemus igitur testimonia, quæ clare pronunciant, quòd fides sit ipsa iustitia, qua coram Deo iusti reputamur, uidelicet, non quia sit opus per sese dignum, sed quia accipit promissionem, qua Deus pollicitus est, quòd propter Christum uelit propitius esse credentibus in eum: seu quia sentit, quòd Christus sit nobis factus â Deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio.

Paulus in Epistola ad Romanos præcipuè de hoc loco disputat, & proponit, quòd gratis iustificemur fide, credentes nobis Deum placatum propter Christum. Et hanc propositionem capite tertio, quæ statum uniuersæ disputationis continet, tradit. Arbitramur hominem fide iustificari, non ex operibus legis. Hic aduersarij interpretantur ceremonias Leuiticas. At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, sed de tota lege. Allegat enim infra ex Decalogo: Non concupisces. Et si opera moralia mererentur remissionem peccatorum & iustificationem, etiam nihil opus esset Christo & promissione, & ruerent omnia illa, quæ Paulus de promissione loquitur. Male etiam scriberet ad Ephesios, gratis

tis nos saluatos esse, & donum Dei esse, non ex operibus. Item Paulus allegat Abraham, allegat Dauidem: at hi de circumcisione habuerunt mandatum Dei. Itaq; si ulla opera iustificabant, necesse erat illa opera tunc, cùm mandatum haberent, etiam iustificasse. Sed recte docet Augustinus Paulum de tota lege loqui, sicut prolixe disputat de spiritu & litera, ubi postremo ait: His igitur consideratis pertractatisq; pro uiribus, quas Dominus donare dignatur, colligimus non iustificari hominem præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi.

Vt ne putemus temere excidisse Paulo sententiam, quòd fides iustificet, longa disputatione munit & confirmat eam in quarto capite ad Romanos. Et deinde in omnibus Epistolis repetit.

Sic ait capite iiij. ad Romanos: Operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, Ei autem qui non operatur, credit autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam. Hîc clare dicit fidem ipsam imputari ad iusticiam. Fides igit est illa res, quam Deus pronunciat esse iusticiam, & addit gratis imputari. Et negat posse gratis imputari, si propter opera deberetur. Quare excludit etiam meritum operũ moralium. Nam si his deberetur iustificatio corã Deo, nõ imputaret fides ad iusticiã sine operibus.

Et postea: Dicimus enim quòd Abrahæ imputata est fides ad iusticiam.

Capite v. ait: Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id est, habemus conscientias tranquillas & lætas coram Deo.

Roma. x. Corde creditur ad iusticiam. Hîc pronunciat fidem esse iusticiam cordis.

Ad Galatas ij. Nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi & non ex operibus legis.

Ad Ephesios ij. Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.

Ioannis i. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Ioannis iij. Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum non pereat.

Item. Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actorum xiij. Notum igitur sit uobis uiri fratres, quòd per hunc uobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit iustificatur. Quomodo potuit clarius de officio Christi, & de iustificatione dici? Lex inquit non iustificabat, Ideo Christus datus est, ut credamus nos propter ipsum iustificari. Apertè detrahit legi iustificationem, Ergo propter Christum iusti reputamur, cùm credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum.

Actorꝝ iiij. Hic est lapis, qui reprobatus est à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neq; enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen autem Christi tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Christi, nō fiducia nostrorum operum

rum saluamur. Nomen enim hic significat causam, quę allegatur, propter quam contingit salus. Et allegare no mẽ Christi, est confidere nomine Christi, tanquam cau sa, seu precio, propter quod saluamur.

Act. xv. Fide purificans corda eorum. Quare fides illa de qua loquuntur Apostoli, non est ociosa noticia, sed res accipiens spiritum sanctum, & iustificans nos.

Abacuc primo: Iustus ex fide uiuet. Hic primum dicit homines fide esse iustos, qua credunt Deum propicium esse, & addit, q eadem fides uiuificet: quia hęc fides parit in corde pacem & gaudium, & uitam æternam.

Esaiæ liij. Noticia eius iustificabit multos. Quid est autem noticia Christi, nisi nosse beneficia Christi, promissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, proprie & uere est credere in Christum, credere quòd quæ promisit Deus propter Christum, certo præstet.

Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud S. Patres sparsim similia testimonia. Ambrosius enim inquit in Epistola ad Ireneum quendam. Subditus autem mundus eo per legem factus est, quia ex præscripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed ueniens Dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est, quod ait: Abundauit peccatum per legem, super-

abundauit autem gratia per Iesum. Quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatū abstulit, sicut testificatus est Ioannes dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificat, Sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & uenia donatur. Hæc sunt Ambrosii uerba, quæ apertè patrocinantur nostræ sententiæ, detrahit operibus iustificationem & tribuit fidei, q̄ liberet per sanguinem Christi. Conferantur in unum aceruum Sententiariī omnes, qui magnificis titulis ornantur. Nam alij uocantur angelici, alij subtiles, alij irrefragibiles, Omnes istiles cti & relecti non tantum conferent ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc una Ambrosii sentētia.

In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus: de spiritu & litera sic ait: Ideo quippe proponitur iustitia legis, quòd qui fecerit eam, uiuet in illa, ut cùm quisq; infirmitatem suam cognouerit, non per suas uires, neq; per literam ipsius legis, quod fieri non potest, sed per fidem concilians iustificatorem, perueniat, & faciat, & uiuat in ea. Opus rectum, quod qui fecerit, uiuet in eo, non fit, nisi in iustificato. Iustificatio autem ex fide impetratur. Hic clare dicit iustificatorem fide conciliari, & iustificationem fide impetrari. Et paulo post: Ex lege timemus Deū, ex fide speramus in Deum, sed timentibus pœnam abscōditur gratia, sub quo timore anima laborans &c. per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod iubet. Hîc docet lege terreri corda, fide autem consolationem capere, & docet

prius

fide apprehendere misericordiam, quàm legem facere conemur. Recitabimus paulo post & alia quædam.

Profecto mirum est aduersarios tot locis scripturæ nihil moueri, quæ aperte tribuunt iustificationem fidei, & quidem detrahunt operibus. Num frustra existimãt toties idem repeti? Num arbitrantur excidisse spiritui sancto non animaduertenti has uoces? Sed excogitaue runt etiam cauillum, quo eludunt: dicunt de fide forma ta accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei iustificationem, nisi propter dilectionem, imo prorsus non tribuũt fidei iustificationem, sed tantum dilectioni, quia somniant fidem posse stare cum peccato mortali. Quorsum hoc pertinet, nisi ut promissionem iterum aboleant, & redeant ad legem? Si fides accipit remissionem peccatorum propter dilectionem, semper erit incerta remissio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum, quantum debemus, imo non diligimus, nisi certo statuant corda, ꝙ donata sit nobis remissio peccatorum. Ita aduersarij dum requirunt fiduciam proprię dilectionis in remissione peccatorum, & iustificatione, Euangelium de gratuita remissione peccatorum prorsus abolent, cũ tamen dilectionem illam neq; præstent, neq; intelligãt, nisi credant gratis accipi remissionem peccatorum.

Nos quoq; dicimus, ꝙ dilectio fidem sequi debeat, sicut & Paulus ait: In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid ualet, neq; præpucium, sed fides per dilectionem efficax. Neq; tamen ideo sentiendum est, quòd fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem, sicut neq; accipimus remissionem peccatorum propter alia opera sequentia, Sed sola fide, & quidem fide pro-

prie dicta accipitur remissio peccatorum, quia promissio non potest accipi nisi fide. Est autem fides proprie dicta, quæ assentitur promissioni, de hac fide loquitur scriptura. Et quia accipit remissionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti reputamur propter Christum, quàm diligimus, ac legem facimus, & si necessario sequitur dilectio. Neq; uerò hæc fides est otiosa notitia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus spiritus sancti, quo liberamur à morte, quo eriguntur & uiuificantur perterrefactæ mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & reddit conscientias pacatas ac tranquillas, rectius uocari gratia gratum faciens poterat, quàm effectus sequens, uidelicet dilectio.

Hactenus satis copiose ostendimus & testimonijs scripturæ, & argumentis ex scriptura sumptis, ut res magis fieret perspicua, quòd sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, & quòd sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur, seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quàm necessaria sit huius fidei cognitio, quia in hac una conspicitur Christi officium, hac una accipimus Christi beneficia, hęc una affert certam & firmam consolationem pijs mentibus. Et oportet in Ecclesia extare doctrinam, ex qua concipiant pij certam spem salutis. Nam aduersarij infœliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, utrum consequantur remissionem peccatorum. Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audiuerunt? qui putant dubitandum esse, utrum consequantur remissionem peccatorum? Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi Euangelium

gelium, hoc est, promissionem, q̃ gratis propter Christum remittuntur peccata. Id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent. At Scholastici ne uerbũ quidem de hac fide tradũt. Hos se quunꝯ aduersarij nostri, & improbãt hanc fidem. Nec uident se totã promissionem gratuitæ remissionis peccatorum et iusticię Christi abolere, improbata hac fide.

DE DILECTIONE ET IMPLETIONE LEGIS.

HIC obijciunt aduersarij: Si uis in uitam ingredi, serua mandata. Item factores legis iustificabuntur, & alia multa similia de lege & operibus, ad quæ priusquàm respondemus, dicendum est, quid nos de dilectione & impletione legis sentiamus. Scriptum est apud Prophetam: Dabo legem meam in corda eorum. Et Roma. iij. ait Paulus, legem stabiliri non abole riper fidem. Et Christus ait: Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Item: Si dilectionem non habeam, nihil sum. Hæ sententiæ & similes testantur, quòd oporteat legem in nobis inchoari, & magis magisq̃ fieri. Loquimur autem non de ceremonijs, sed de illa lege, quæ precipit de motibus cordis, uidelicet, de Decalogo. Quia uerò fides affert spiritum sanctum, & parit nouam uitam in cordibus, necesse est, quòd pariat spirituales motus in cordibus. Et qui sint illi motus ostendit Propheta, cùm ait: Dabo legem meam in corda eorum. Postq̃ igitur fide iustificati & renati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere & expectare ab eo auxilium, gratias agere & prædicare, & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spirituales & sanctos motus.

Hæc non possunt fieri, nisi postquam fide iustificati sumus, & renati accipimus spiritum sanctum. Primum, quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fieri sine spiritu sancto. At spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Galatas tertio: Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Item, quomodo potest humanum cor diligere Deum, dum sentit eum horribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus & perpetuis calamitatibus. Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci Deum. Non igitur diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fide misericordiam. Ita demum fit obiectum amabile.

Quanquam igitur ciuilia opera, hoc est, externa opera legis sine Christo, & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri possint, tamen apparet ex his, quæ diximus, illa quæ sunt proprie legis diuinæ, hoc est, affectus cordis erga Deum, qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fieri sine spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues Theologi. Intuentur secundam tabulam, & politica opera, primam nihil curant, quasi nihil pertineat ad rem, aut certe tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longe positam supra omnium creaturarum sensum atq; intellectum, Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde, prorsus non considerãt.

At Christus ad hoc datus est, ut propter eum donentur nobis remissio peccatorum & spiritus sanctus, qui nouam & æternam uitam ac æternam iustitiam in nobis pariat. Primum ostendat Christum, sicut Ioann. xvi. scriptum est: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit uobis. Deinde & alia dona afferat, dilectionem, inuocationem, gratiarum actionem, castita-

tem,

tem, patientiam &c. Quare non potest lex uerè fieri, ni si accepto spiritu sancto per fidem. Ideo Paulus dicit legem stabiliri per fidem, non aboleri, quia lex ita demum fieri potest, cùm contigit spiritus sanctus. Et Paulus docet ij. Corin. iij. uelamen, quo facies Mosi tecta est, non posse tolli, nisi fide in Christum, qua accipitur spiritus sanctus. Sic enim ait: Sed usq; in hodiernum diem cùm legitur Moses, uelamen positum est super cor eorum. Cùm autem conuersi fuerint ad Deum, auferetur uelamen. Dominus autem spiritus est, Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus humanam opinionem de tota lege, Decalogo & ceremonijs, uidelicet, q; hypocritæ putant externa & ciuilia opera satisfacere legi Dei, & sacrificia & cultus ex opere operato iustificare coram Deo. Tunc autem detrahitur nobis hoc uelamen, hoc est, eximitur hic error, quando Deus ostendit cordibus nostris immũdiciem nostram, & magnitudinem peccati. Ibi primum uidemus nos longe abesse ab impletione legis. Ibi agnoscimus quomodo caro secura atq; ociosa non timeat Deum, nec uerè statuat respici nos à Deo, sed casu nasci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, quòd Deus ignoscat & exaudiat. Cùm autem audito Euangelio & remissione peccatorum fide erigimur, concipimus spiritum sanctum, ut iam recte de Deo sentire possimus, & timere Deum, & credere ei &c. Ex his apparet non posse legẽ sine Christo, & sine spiritu sancto fieri.

Profitemur igitur, quòd necesse sit inchoari in nobis, & subinde magis magisq; fieri legem. Et complectimur simul utrũq;, uidelicet, spirituales motus, & externa bona opera. Falso igitur calumniantur nos aduersa-

rij, quòd nostri non doceant bona opera, cùm ea non solum requirant, sed etiam ostendant, quomodo fieri possint. Euentus coarguit hypocritas, qui suis uiribus conantur legem facere, quòd non possint præstare, quæ conantur. Longe enim imbecillior est humana natura, quàm ut suis uiribus resistere diabolo possit, qui habet captiuos omnes, qui non sunt liberati per fidem. Potentia Christi opus est aduersus diabolum, uidelicet, ut quia scimus nos propter Christum exaudiri, & habere promissionem, petamus, ut gubernet & propugnet nos spiritus sanctus, ne decepti erremus, ne impulsi contra uoluntatem Dei aliquid suscipiamus, sicut Psalmus docet: Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Christus enim uicit Diabolum, & dedit nobis promissionem, & spiritum sanctum, ut auxilio diuino uincamus & ipsi. Et i. Ioann. iij. Ad hoc apparuit filius Dei, ut soluat opera diaboli. Deinde non hoc tantum docemus, quomodo fieri lex possit, sed etiam quomodo Deo placeat, si quid fit, uidelicet, non quia legi satisfaciamus, sed quia sumus in Christo, Sicut paulopost dicemus. Constat igitur nostros requirere bona opera. Imo addimus & hoc, quòd impossibile sit dilectionem Dei, etsi exigua est, diuellere à fide, quia per Christũ acceditur ad Patrem, & accepta remissione peccatorum uerè iam statuimus nos habere Deum, hoc est, nos Deo curæ esse, inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus, sicut Ioannes docet in prima Epistola. Nos diligimus eum, inquit, quia prior dilexit nos, uidelicet, quia dedit pro nobis filium, & remisit nobis peccata. Ita significat præcedere fidem, sequi dilectionem. Item fides illa, de qua loquimur, existit in pœnitentia, hoc est,

est, concipitur in terroribus conscientiæ, quæ sentit iram Dei aduersus nostra peccata, & quærit remissionem peccatorum, & liberari à peccato. Et in talibus terroribus & alijs afflictionibus debet hæc fides crescere & confirmari. Quare non potest existere in his, qui secundum carnem uiuunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis. Ideo Paulus ait: Nulla nunc damnatio est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Item, Debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus: si enim secundum carnem uixeritis, moriemini. Sin autem spiritu actiones corporis mortificabitis, uiuetis. Quare fides illa, quæ accipit remissionem peccatorum in corde perterrefacto & fugiente peccatum, non manet in his, qui obtemperant cupiditatibus, nec existit cum mortali peccato.

Ex his effectibus fidei excerpunt aduersarij unum, uidelicet, dilectionem, & docent, quòd dilectio iustificet. Ita manifeste apparet eos tantum docere legem. Non prius docent accipere remissionem peccatorum per fidem. Non docẽt de Mediatore Christo, quòd propter Christum habemus Deum propiciũ, sed propter nostram dilectionem. Et tamen qualis sit illa dilectio, non dicunt, neq; dicere possunt. Prædicant se legem implere, cùm hæc gloria proprie debeatur Christo, & fiduciam propriorum operum opponunt Iudicio Dei: dicunt enim se de condigno mereri gratiam & uitam æternam. Hæc est simpliciter impia & uana fiducia. Nam in hac uita non possumus legi satisfacere, quia natura carnalis non desinit malos affectus parere, & si his resistit spiritus in nobis.

Sed quærat aliquis. Cùm & nos fatemur dilectionem esse opus spiritus sancti, cumq; sit iusticia, quia est impletio legis, cur non doceamus, quòd iustificet? Ad hoc respondendum est. Primum, hoc certum est, quòd non accipimus remissionem peccatorum, neq; per dilectionem, neq; propter dilectionem nostram, sed propter Christum sola fide. Sola fides, quæ intuetur in promissionem, & sentit ideo certo statuendum esse, quòd Deus ignoscat, quia Christus non sit frustra mortuus &c. uincit terrores peccati & mortis. Si quis dubitat, utrum remittantur sibi peccata, contumelia afficit Christum, cùm peccatum suum iudicat maius aut efficacius esse, quàm mortem et promissionem Christi, cùm Paulus dicat gratiam exuberare supra peccatum, hoc est, misericordiam ampliorem esse, quàm peccatum. Si quis sentit se ideo consequi remissionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Christum, & comperiet in iudicio Dei, hanc fiduciam propriæ iusticiæ impiam & inanem esse. Ergo necesse est, quòd fides reconciliet, & ex iniusto iustum efficiat. Et sicut non accipimus remissiõem peccatorum per alias uirtutes legis, seu propter eas, uidelicet, propter patientiam, castitatem, obedientiam erga Magistratus &c. & tamen has uirtutes sequi oportet, Ita neq; propter dilectionem Dei accipimus remissionem peccatorum, etsi sequi eam necesse est.

Cæterum nota est consuetudo sermonis, quòd interdum eodem uerbo causam & effectus complectimur κατὰ συνεκδοχὴν. Ita Lucæ septimo ait Christus: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Interpretatur enim seipsum Christus, cùm addit: Fides tua saluam te fecit. Non igitur uoluit Christus, quòd mulier

illo

illo operè dilectionis, merita esset remissionem peccatorum. Ideo enim clare dicit: Fides tua saluam te fecit. At fides est, quæ apprehendit misericordiam propter uerbum Dei gratis. Si quis hoc negat fidem esse, prorsus non intelligit quid sit fides. Et ipsa historia hoc loco ostendit, quid uocet dilectionem. Mulier uenit hanc afferens de Christo opinionem, quòd apud ipsum quærenda esset remissio peccatorum. Hic cultus est summus cultus Christi. Nihil potuit maius tribuere Christo. Hoc erat uerè Messiã agnoscere, quærere apud eũ remissionem peccatorum. Porrò sic de Christo sentire, sic colere, sic cõplecti Christum, est uerè credere. Christus autem usus est uerbo dilectionis, non apud mulierem, sed aduersus Pharisæum, quia totum cultum Pharisæi, cum toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat Pharisæum, quòd non agnosceret ipsum esse Messiam, etsi hæc externa officia ipsi præstaret, ut hospiti, uiro magno & sancto, Ostendit mulierculam, & prædicat huius cultum, unguenta, lachrymas &c. quæ omnia erant signa fidei, & confessio quædam, quòd uidelicet, apud Christum quæreret remissionem peccatorum. Magnum profecto exemplum est, quod non sine causa commouit Christum, ut obiurgaret Pharisæum uirũ sapientem & honestum, sed non credentem. Hanc ei impietatem exprobrat, & admonet eum exemplo mulierculę, significans turpe ei esse, quòd cùm indocta mulierecula credat Deo, ipse legis doctor non credat, non agnoscat Messiam, non quærat apud eum remissionem peccatorum & salutem. Sic igitur totum cultum laudat, ut sæpe fit in scripturis, ut uno uerbo multa complectamur, ut infra latius dicemus in similibus locis, ut

Date eleemosynam & omnia erunt munda. Non tantum eleemosynas requirit, sed etiam iusticiam fidei. Ita hîc ait: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id est, quia mentem coluit fide, & exercitijs & signis fidei, totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc docet, quòd proprie accipiatur fide remissio peccatorum, Etsi dilectio, confessio & alij boni fructus sequi debeant. Quare non hoc uult, q̃ fructus illi sint preciũ, sint propiciatio, propter quam detur remissio peccatorum, quæ reconciliet nos Deo. De magna re disputamus, de honore Christi, & unde petant bonæ mentes certam & firmam consolationem, Vtrum fiducia collocanda sit in Christum, an in opera nostra. Quòd si in opera nostra collocanda erit, detrahitur Christo honos Mediatoris & propiciatoris. Et tamen comperiemus in iudicio Dei hanc fiduciam uanam esse, & conscientias inde ruere in desperationem. Quòd si remissio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Christum, sed propter nostram dilectionem, nemo habiturus est remissionem peccatorum, nisi ubi totam legem fecerit, quia lex non iustificat, donec nos accusare potest. Patet igitur, cùm iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quòd fide iustificemur, quia certissimum est, sola fide accipi remissionem peccatorum.

Nunc igitur respondeamus ad quæstionem supra propositam, quare dilectio non iustificet. Recte cogitant aduersarij dilectionem esse legis impletionem: Et obedientia erga legem esset iusticia, si legem faceremus. Hactenus autem ostendimus, quòd ideo datæ sint promissiones, quia legem non possimus facere. Eamq̃ ob causam negat Paulus nos ex lege iustificari. Aduersarij

farij falluntur, quia in hac tota controuersia, nihil nisi legem intuentur. Neq; enim potest aliter iudicare ratio humana, quàm ex lege quærendam esse iusticiam, quia obedientia erga legem sit iusticia. Sed Euangelium reuocat nos à lege ad promissiones, & docet, quòd iusti reputemur, non propter obedientiam erga legem. Non enim satisfacimus legi, sed propterea, quia donatur nobis reconciliatio propter Christum. Et hanc tantum fide accipimus. Priusquàm igitur legem facimus, oportet accipere fide remissionem peccatorum & reconciliationem. Bone Deus, quo ore audent nominare Christum, quo uultu audent aspicere ipsos Euangelij libros, isti, qui negant nos sola fide propter Christum consequi remissionem peccatorum?

Secundo, Hęc ipsa legis impletio, quæ sequitur renouationem, est exigua & immunda. Quanq; enim renouatio inchoata est, tñ hęrent adhuc in natura reliquiæ peccati, quæ semper accusant nos, nisi fide in Christum apprehendamus remissionem peccatorum, & sciamus nos habere accessum ad Deum, non propter nostram impletionẽ legis, sed propter Christũ, Ideo illa legis impletio nõ est accepta propter seipsam, sed propter fidẽ.

Quare cùm Paulus ait legem stabiliri per fidem, nõ solum hoc intelligi oportet, quòd fide renati, cõcipiant spiritum sanctum, & habeant motus consentientes legi Dei, Sed multo maxime refert & hoc addere, quòd oportet nos sentire, quòd procul à perfectione legis absimus. Quare non possumus statuere, q; coram Deo iusti reputemur propter nostram impletionem legis, Sed sentiendum est, q; iusti seu accepti reputemur propter Christum, non propter legem aut opera nostra, & q;

hæc inchoata legis impletio placeat Deo, quia sumus in Christo. Item q propter fidem in Christū non imputetur nobis hoc, quod deest impletioni legis. Hoc docet Paulus ad Galatas iij. cùm ait: Christus redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictum: hoc est, lex damnat omnes homines, Sed Christus, quia sine peccato subijt pœnam peccati, & uictima pro nobis factus est, sustulit illud ius legis, ne accuset, ne damnet hos, qui credunt in ipsum, quia ipse est propiciatio pro eis, propter quam nunc iusti reputantur. In eandem sententiam scribit ad Colossenses. In Christo consummati estis, quasi dicat: Etsi adhuc procul abestis à perfectione legis, tamen non damnant uos reliquiæ peccati, quia propter Christum habetis reconciliationem certam & firmam, Si creditis, etiamsi hæret peccatum in carne uestra. Longe enim supra nostram mundiciem, imo longe supra ipsam legem collocari debent, mors & satisfactio Christi nobis donata, ut statuamus nos propter illam satisfactiõem habere propicium Deum, non propter nostram impletionem legis. Impia fiducia est, quæ collocatur in nostram impletionem legis. Illa uerò fiducia necessaria est, quæ collocatur in satisfactionem Christi.

Tertio. Sola illa res iustificat coram Deo, quæ reddit pacatas conscientias. Donec enim conscientia fugit iudiciũ Dei, & iratscit Deo, non sumus iusti, et uiuificati.

Porrò sola fides reddit pacatas conscientias, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Item: Iustus ex fide uiuet, id est, fide uincit terrores mortis, fide erigitur & concipit gaudium & uitam, Idq; affert fides, non quia per se sit opus dignum, sed tm̃ quia accipit oblatã promissionem, nihil respiciens propriam dignitatem.

Sola

Sola igitur fides iustificat, & bona opera propter fidem placent. Quid contra hanc rationem aduersarij possunt afferre? Quid possunt contra manifestam ueritatem excogitare? Nam minor est certissima, quòd opera nostra non possint conscientiam reddere pacatam, quando Deus iudicat & arguit nos, & ostendit nobis immundiciem nostram, Idq; scriptura sæpe inculcat. In Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic simpliciter detrahit omnibus & quidem sanctis ac seruis Dei, gloriam iusticiæ, si non ignoscat Deus, sed iudicet & arguat corda eorum. Nam quòd alibi gloriatur de sua iusticia, loquitur de causa sua aduersus persecutores uerbi Dei, non loquitur de personali mundicie, & rogat causam & gloriam Dei defendi, Vt Psalmo vij. Iudica me Domine secundum iusticiam meam &c. Et alibi, Iudica Domine causam meam. Rursus Psal. cxxix. docet neminem posse sustinere iudicium Dei, si obseruet peccata nostra. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et Iob ix. Verebar omnia opera mea. Item, Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint uelut mundissimę manus meæ, tamen sordibus intinges me. Et Prouerb. xx. Quis potest dicere, mundum est cor meum? Et i. Ioannis i. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et in oratione Dominica sancti petunt remissionem peccatorum. Habent igit̃ & sancti peccata. In Nume. Et innocens non erit innocens. Et Zacharias ait. Sileat à facie Domini omnis caro. Et Esaias: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum & cecidit flos, quia spiritus

Domini sufflauit in eo, Id est, caro & iusticia carnis non potest sustinere iudicium Dei. Et Ionas inquit capite secundo: Frustra obseruant uana, qui misericordiam relinquunt, id est, Omnis fiducia est inanis, præter fiduciam misericordiæ. Misericordia seruat nos, propria merita, proprij conatus, non seruant nos. Hæ sententiæ & similes in scripturis testantur opera nostra immunda esse, & indigere misericordia. Quare nō reddūt pacatas cōscientias opera, sed misericordia apprehensa per fidē.

Quarto. Christus non desinit mediator esse postq̄ renouati sumus. Errant qui fingunt eum tantum primam gratiam meritum esse, nos postea nostra legis impletione placere & mereri uitam æternam. Manet Mediator Christus, & semper statuere debemus, quòd propter ipsum habeamus placatum Deum, etiamsi nos indigni simus, Sicut Paulus ait: Per hunc habemus accessum ad Deum, per fidem. Nostra enim impletio legis, ut diximus, est immunda, quia natura nostra horribiliter est corrupta. Ideo Psalmus inquit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Quare remissione peccatorum opus habemus, etiam cùm bona opera habemus. Illa autem remissio semper apprehenditur fide, Ita Christus manet Pontifex & Mediator. Placet igitur illa legis impletio non propter se, sed quia fide apprehendimus Christum, & sentimus nos habere Deum placatum, non propter legem, sed propter Christum.

Quinto. Si sentiendum esset, quòd post renouationem oporteat nos acceptos fieri, non fide propter Christum, sed propter nostram impletionem legis, nunq̄ acquiesceret conscientia, sed ad desperationem adigeretur. Lex enim semper accusat, cùm legi nunquàm satisfacia-

faciamus. Id quod tota Ecclesia confitetur. Paulus enim ait: Non quod uolo bonum hoc facio, sed quod nolo, malum. Item, Mente seruio legi Dei, carne autem seruio legi peccati. Quis enim satis diligit, aut satis timet Deum? quis satis patienter sustinet afflictiones à Deo impositas? quis non sæpe dubitat, utrum Dei consilio regãtur res humanæ? quis nõ sæpe dubitat, utræ à Deo exaudiatur? quis non sæpe stomachatur, quòd impij fortuna meliore utuntur, quàm pij? quòd pij ab impijs opprimuntur? quis non irascitur iudicio Dei, cùm uidetur nos abijcere? quis satisfacit uocationi suæ? quis diligit proximum sicut seipsum? quis non irritatur à concupiscentia? De his peccatis ait Psalmus: Pro hoc orabit ad te omnis sanctus. Hîc sanctos ait petere remissionem peccatorum. Plus quàm cæci sunt, qui malos affectus in carne non sentiunt esse peccata, de quibus Paulus dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum, Spiritus aduersus carnem. Caro diffidit Deo, confidit rebus præsentibus, quærit humana auxilia in calamitate, etiam contra uoluntatem Dei, fugit afflictiones, quas iuxta mandatum Dei tolerare debebat, dubitat de Dei misericordia. Cum talibus affectibus luctatur spiritus sanctus in cordibus, ut eos reprimat ac mortificet, & inserat nouos ac spirituales motus. Et Augustinus ait: Omnia mandata Dei implentur, quando quicquid non fit ignoscitur. Requirit igitur fidem, etiam in bonis operibus, ut credamus nos Deo placere propter Christum, nec opera ipsa per se digna esse quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos: Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Et iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericor-

dia. Oportet igitur adesse fidem in illa inchoata legis impletione, quæ statuat nos propter Christum habere Deum placatum. Nam misericordia non potest apprehendi nisi fide. Itaq; prorsus est doctrina desperationis, docere, quòd non simus accepti fide propter Christum, sed propter propriam legis impletionem.

Ex his omnibus satis apparet, quòd sola fides iustificat, id est, primum consequitur remissionem peccatorum, & reconciliationem propter Christum, & quòd sola fides regenerat. Nam sola fide spiritus sanctus concipitur. Deinde quòd illa inchoata impletio legis non placeat per se coram Deo. Cùm autem adhuc alibi, uidelicet, in promissione Christi, quærenda sit iustificatio, cumq; sola fides efficiat pacatam conscientiam, necesse est, quòd sola fides iustificet. Semper enim sentire debemus, quòd non propter legem, sed propter Christum simus accepti. Non enim iustificamur ex lege, sed ex promissione. Et honos Christi nō debet in legem transferri. Et cùm initio iusti reputemur propter Christum, cùm in eum credimus, non est sentiendum, quòd abiecto illo mediatore, postea iusti simus nostra impletione legis: Etsi necesse est renatos bene operari. Et uirtutes legis, quatenus obediunt legi, sunt iusticiæ, & eatenus hæc obedientia legis, iustificat iusticia legis. Sed hæc imperfecta iusticia legis non est accepta nisi propter fidem, nec potest conscientias reddere pacatas. Id tantum efficit fides, quæ statuit, quòd propter Christum Pontificem habeamus Deum propicium. In hac promissione quærere debent piæ & perterrefactæ conscientiæ reconciliationem, & iustificationem, hac promissione debent se erigere ac sustentare, sicut docent hæc uerba,

uerba: Iustus ex fide uiuet. Significant enim quòd fides iustificet, & ita iustificet, ut simul uiuificet, hoc est, erigat & consoletur conscientias, & uitam æternam & gaudium in animo pariat.

RESPONSIO AD ARGVMENTA ADVERSARIORVM.

COgnitis his fundamentis causæ, uidelicet discrimine legis, ac promissionum seu Euangelij, facile erit diluere ea quæ aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, Dicta uerò de promissionibus omittunt. Semel autem responderi potest ad omnes sententias de lege, quòd lex non possit fieri sine Christo. Et si qua fiunt ciuilia opera sine Christo, non placent Deo. Quare cùm prædicantur opera, necesse est addere, quòd fides requiratur, quòd propter fidem prædicentur, quòd sint fructus & testimonia fidei. Quid potest simplicius hac nostra doctrina dici? Necesse est enim ad cognoscenda beneficia Christi, discernere promissiones à lege. Ambiguæ & periculosæ causæ multas & uarias solutiones gignunt. Verum est enim illud ueteris Poëtæ, ὁ Λ' ἄλλος λόγος,

νοσῶν ἐν αὐθὶς φαρμάκων δεῖται σαφῶς.

Sed in bonis & firmis causis, una atq; altera solutio sumpta ex fontibus, corrigit omnia quæ uidentur offendere. Id fit & in hac nostra causa. Nam illa regula, quam modo recitaui, interpretatur omnia dicta, quæ de lege & operibus citantur.

Fatemur enim, scripturam alibi legem, alibi Euangelium seu gratuitam promissionem remissionis peccatorum propter Christum tradere. Verum aduersarij nostri simpliciter abolent promissionem, cùm negant, q

fides iustificet, cùm docent, quòd propter dilectionem & opera nostra accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem. Si enim pendet ex conditione operum nostrorum remissio peccatorum, prorsus erit incerta. Nunquam enim facimus opera sufficientia. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pias mentes, ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione, quæ fit per fidem in Christum, docemus. Postea addimus & doctrinam legis, non ꝙ lege mereamur remissionem peccatorum, aut ꝙ propter legem iusti reputemur, nō propter Christū, sed quia Deus requirit bona opera. Oportet enim prudenter διαιρεῖν legem et promissiones. Videndum est quid legi, quid promissionibus scripturæ tribuat. Sic enim et laudat & præcipit bona opera, ut non tollat gratuitam promissionem, nec tollat Christum.

Sunt enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoq; sunt effectus regenerationis, sicut Paulus docet Ephesi. secundo: Ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum ad bona opera, quæ præparauit Deus, ut in eis ambularemus. Itaq; bona opera sequi fidem debent, tanquàm gratiarum actio erga Deum: Item ut in eis fides & exerceatur & crescat, & ostendatur alijs, ut nostra confessione alij inuitentur ad pietatem. Ita Paulus ait Abraham accepisse circumcisionem, non quòd propter illud opus reputaretur iustus, sed ut haberet signum in corpore scriptum, quo cōmonefieret, & fidem subinde maiorem conciperet. Item, quo confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Sic Abel fide gratiorem hostiam obtulit. Placuit enim hostia non ex opere operato, Sed

quia

quia Abel fide statuebat se Deum placatum habere propter misericordiam. Opus uero illud faciebat, ut suam fidem exerceret, & alios exemplo & confessione sua inuitaret ad credendum,

Cùm hoc modo bona opera sequi fidem debeant, longe aliter utuntur operibus homines, qui non possunt credere, ac statuere in corde sibi gratis ignosci propter Christum. Hi cùm uident opera sanctorum, humano more iudicant sanctos operibus illis promeruisse remissionem peccatorum, & propter illa opera iustos reputatos esse coram Deo. Ideo imitantur ea, & sentiunt se per opera similia mereri remissionem peccatorum, conantur placare iram Dei, & confidunt se propter talia opera iustos reputari. Has impias opiniones in operibus damnamus. Primo, quia obscurant gloriam Christi, cùm homines proponunt Deo hæc opera, tanquam precium & propiciationem. Hic honos debitus uni Christo, tribuitur nostris operibus. Secundo, Neque tamen inueniunt conscientiæ pacem in his operibus, sed alia supra alia, in ueris terroribus cumulantes, tandem desperant, quia cùm nullum opus satis mũdum inueniant, semper accusat lex, & parit iram. Tertio, Tales nunquam assequuntur noticiam Dei, cùm conscientię fugientes iram Dei, non possint pacem consequi, nec statuere unquam, quòd à Deo exaudiantur. At cùm accesit fides, quæ credit, quòd gratis reputemur iusti, hæc audet inuocare Deum, & sentit se exaudiri, & consequitur ueram noticiam Dei.

Semper autem hæret in mundo impia opinio de operibus. Gentes habebant sacrificia sumpta à Patribus, Horum opera imitabantur, fidem non tenebant,

sed sentiebant opera illa propiciationem & precium esse, propter quod Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege imitabat hac opinione sacrificia, quòd propter illa opera haberent placatum Deum, ex opere operato, ut dici solet. Hîc uidemus quàm uehementer obiurgẽt populum Prophetæ. Psalmo quadragesimonono: Non in sacrificijs arguam te. Et Ierem. Non præcepi de holocaustis. Tales loci damnant non opera, quæ certe Deus præceperat, ut externa exercitia in hac politia, sed damnant impiam persuasionem, quòd sentiebant se per illa opera placare iram Dei, & fidem abijciebant. Et quia nulla opera reddunt pacatam conscientiam, ideo subinde noua opera excogitantur præter mandata Dei. Ac maxime mouent homines exempla sanctorum, horum imitatione sperant se perinde consecuturos esse reconciliationem, ut illi consecuti sunt. Populus Israel uiderat Prophetas in excelsis sacrificasse. Hoc opus mirabili studio cœpit imitari populus, ut per id opus placaret iram Dei. At Prophetæ sacrificauerant in excelsis, non ut per illa opera mererẽtur remissionem peccatorum, sed quia in illis locis docebant, ideo ibi testimonium fidei suæ proponebant. Populus audierat Abraham immolasse filium suum. Quare & ipsi, ut asperrimo ac difficillimo opere placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione immolabat filium, ut id opus esset precium & propiciatio, propter quam iustus reputaretur. Sic in Ecclesia instituta est cœna Domini, ut recordatione promissionum Christi, quarum in hoc signo admonemur, confirmetur in nobis fides, et foris confiteamur fidem nostram & prædicemus beneficia Christi, sicut Paulus ait: Quoties feceritis, mortem Domi-

Domini annunciabitis &c. Verum aduersarij nostri cõtendunt Missam esse opus, quod ex opere operato iustificet, & tollat reatũ culpę & pœnę in his, pro quibus fit.

Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres elegerunt certum uitæ genus uel propter studium, uel propter alia utilia exercitia. Interim sentiebant se fide propter Christum iustos reputari, & habere Deum propicium propter Christum, non propter illa exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem Patrum, sed exempla sine fide, ut per illa opera mererentur remissionem peccatorum, ut propter illa opera reputarentur iusti coram Deo. Ita errat humanus animus de operibus, quia fidei iusticiam non intelligit. Et hunc errorem reprehendit Euangelium, quod docet homines iustos reputari, non propter legem, sed propter solum Christum, Christus aũt sola fide apprehendit. Quare sola fide, ppter Christũ iusti reputamur.

Sed obijciunt aduersarij locum ex Corinthijs: Si omnem fidem habeam &c. Dilectionem autem non habeam, nihil sum, Et magnifice triumphãt. Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, quòd non iustificet sola fides. Facile est autem respondere, postquàm supra ostendimus, quid de dilectione & operibus sentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem, hanc & nos requirimus. Diximus enim suprà, oportere in nobis existere renouationem & inchoatam legis impletionem. Quare si quis dilectionem abiecerit, etiamsi habet magnam fidem, tamen non retinet eam. Non enim retinet spiritum sanctum. Nec; uerò sequitur, quòd ideo dilectio iustificet, hoc est, quòd propter dilectionem accipiamus remissionem peccatorum, quòd dilectio uincat terro-

res mortis & peccati, quòd dilectio debeat opponi iræ ac iudicio Dei, quòd dilectio legi satisfaciat, quodq; renati propter legis impletionem accepti Deo simus, non propter Christum gratis. Hæc non dicit Paulus, quæ tamen affingunt aduersarij nostri. Iam si nostra dilectione uincimus iram Dei, si nostra dilectione coram Deo meremur remissionem peccatorum, si nostra impletione legis sumus accepti, tollant aduersarij promissionem Christi, aboleant Euangelium, quod docet nos accessum habere ad Deum per propiciatorem Christum, quod docet nos non propter nostram legis impletionem, sed propter Christum acceptos esse. Aduersarij corrumpunt pleraq; loca, quia suas opiniones ad ea afferunt, nec sumunt ex ipsis scripturis sententiam. Quid enim habet hic locus incommodi, si detraxerimus interpretationem, quam aduersarij de suo assuunt, non intelligentes quid sit iustificatio, aut quomodo fiat. Corinthij antea iustificati multa acceperant excellentia dona, Et feruebant initia, ut fit, deinde cœperunt inter eos existere simultates, ut significat Paulus, Cœperunt fastidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus, reuocans ad officia dilectionis. Nec disputat hîc de remissione peccatorum, de modo iustificationis, sed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum est autem somniare, quòd dilectio, qua agimus cum hominibus, iustificet coram Deo, cùm in iustificatione agendum sit cum Deo, placanda ira eius, & conscientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, Sed tantum ita, si apprehendatur misericordia, Idq; fit per fidem. Illud autem uerum est, amissa dilectione, amitti spiritum sanctum,

ctum, quo amisso & fides excutitur. Ideo ait: Si dilectionem non habeam, nihil sum, non addit affirmatiuam, quòd dilectio iustificet.

Sed disputant præferri dilectionem fidei et spei. Paulus enim inquit: Maior horum dilectio. Consentaneum est autem maximam & præcipuam uirtutem iustificare. Quanquàm hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & significat dilectionem maximam esse, quia plurimos fructus habet. Fides & spes tantum agunt cum Deo, At dilectio foris erga homines infinita habet officia, tamen largiamur sane aduersarijs dilectionem Dei & proximi, maximam uirtutem esse, quia hoc summum præceptum est: Diligas Dominum Deum tuũ &c. Verum, quõ inde ratiocinabuntur, quòd dilectio iustificet, quia inquiunt, maxima uirtus iustificat. Imo sicut lex maxima seu prima, minime iustificat, ita nec maxima uirtus legis. Nulla enim lex est, quæ magis accuset nos, quæ magis faciat, ut conscientia nostra iracatur iudicio Dei, quam hæc summa lex: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Quis enim sanctorum præter Christum gloriari ausit se huic legi satisfeciſſe? Nõ igitur iustificat uirtus legis. Sed illa uirtus iustificat, quæ accipit reconciliationem donatam propter Christum. Hæc uirtus fides est, nec iustificat propter suam dignitatem, sed tantum quia accipit misericordiam, qua propter Christum iusti reputamur. Sumus enim iusti, hoc est, accepti coram Deo, non propter nostram perfectionem, sed per misericordiam propter Christum, Si tamen hanc apprehendimus & opponimus iræ Dei.

Sed aduersarij ideo tribuunt dilectioni iusticiam,

quia legem docent, & cogitant iusticiam esse obedientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iusticiam nisi legis obedientiam. Et Scholastici, homines ingenioſi, quærentes methodum, proposuerunt sibi legem, perinde atq; Philosophi in Ethicis proponunt sibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamat, & docet aliud quiddam esse iusticiam, scilicet, obedientiam erga promissionem reconciliationis donatæ propter Christum, hoc est, accipere misericordiam donatam propter Christum. Sic enim sumus accepti Deo, sic fiunt pacatæ conscientiæ, quando sentimus Deum nobis propter Christum propicium esse. Quare piæ mentes â lege ad promissionem reuocandæ sunt, ut sæpe iam diximus, & paulopost latius exponemus, cùm agitabimus argumenta scholastica de uocabulo iusticiæ.

Aduersarij in Confutatione & hunc locum contra nos citauerunt ex Coloss. Caritas est uinculum perfectionis. Hinc ratiocinantur, quòd dilectio iustificet, quia perfectos efficit. Quanquàm hîc multis modis de perfectione responderi posset, tamen nos simpliciter sententiam Pauli recitabimus. Certum est Paulum de dilectione proximi loqui. Neq; uero existimandum est, q Paulus aut iustificationem, aut perfectionem coram Deo, tribuerit operibus secundæ tabulæ potius quàm primæ. Præterea si dilectio est perfecta legis impletio, & legi satisfacit, nihil igitur erit opus propiciatore Christo. Paulus autem ideo docet nos acceptos esse propter Christum, non propter legis impletionem, quia legis impletio non est perfecta. Itaq; cùm manifeste alibi detrahat nobis perfectionem, non est sentiendum quòd

hîc

hîc loquatur de personali singulorum perfectione, sed loquitur de integritate communi Ecclesiæ. Ideo enim ait dilectionem esse uinculũ seu colligationem, ut significet se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesiæ inter se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus publicis, concordia mutuis officijs alenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quędam errata inter se dissimulent homines & condonent. Ita iubet Paulus in Ecclesia dilectionem existere, quæ retineat concordiam, quæ toleret, sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in uaria Schismata, & ex Schismatis oriantur odia, factiones & hæreses. Necesse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et oriuntur dissidia, quando populus nimis acerbe iudicat de moribus doctorum, aut fastidit doctores propter quædam leuia incommoda: quæruntur enim deinde & aliud doctrinæ genus, & alij doctores. Econtra perfectio, id est, integritas Ecclesiæ conseruatur, quando firmi tolerant infirmos, quando populus boni consulit quædam incommoda in moribus doctorum, quando Episcopi quædam condonant imbecillitati populi. De his præceptis æquitatis pleni sunt libri omnium sapientum, ut in hac uitæ consuetudine multa condonemus inter nos, propter communem tranquillitatem. Et de ea cùm hîc, tum aliâs sæpe præcepit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis, ꝙ dilectio iustificet, cùm Paulus de integritate & tranquillitate communi loquatur. Et sic interpretatur hunc locum Ambro-

sius: Sicut ædificium dicitur perfectum seu integrum, cùm omnes partes aptè inter se coagmentatę sunt. Turpe est autem aduersarijs tantopere prædicare dilectionem, cùm nusquam præstent eam. Quid nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Cæsari clementissimo Principi promulgandas. Trucidant sacerdotes, & alios bonos uiros, si quis leuiter significauit se aliquem manifestum abusum non omnino probare. Hæc non conueniunt ad ista præconia dilectionis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesiæ tranquillæ essent, & respublica pacata. Nam hi tumultus consilescerent, si aduersarij non nimis acerbe exigerent quasdam traditiones inutiles ad pietatem, quarum pleraſq; ne ipsi quidem obseruant, qui uehementissime defendunt eas. Sed sibi facile ignoscunt, alijs non item, ut ille apud Poëtam: Egomet mi ignosco Meuius inquit. Id autem alienissimum est ab his encomijs dilectionis, quæ hîc ex Paulo recitant, nec magis intelligunt, quàm parietes intelligunt uocem quam reddunt.

Ex Petro citant & hanc sententiam: Vniuersa delicta operit caritas. Constat & Petrum loqui de dilectione erga proximum, quia hunc locum accommodat ad præceptum, quo iubet ut diligant se mutuo. Neq; uerò ulli Apostolo in mentem uenire potuit, quòd dilectio nostra uincat peccatum & mortem, quòd dilectio sit propiciatio, propter quam Deus reconcilietur omisso mediatore Christo, quòd dilectio sit iusticia, sine mediatore Christo. Hæc enim dilectio, si qua esset, esset iusticia legis, non Euangelij, quod promittit nobis reconciliationem & iusticiam, si credamus, quòd propter Christum propiciatorem, pater placatus sit, quòd donen-

tur

tur nobis merita Christi. Ideo Petrus paulò antè iubet, ut accedamus ad Christum, ut ædificemur super Christum. Et addit: Qui crediderit in eum, non confundetur. Dilectio nostra non liberat nos à confusione, cùm Deus iudicat & arguit nos, sed fides in Christum liberat in his pauoribus, quia scimus propter Christum nobis ignosci. Cæterum hæc sententia de dilectione, sumpta est ex Prouerbijs, ubi antithesis clare ostendit, quomodo intelligi debeat: Odium suscitat rixas, & uniuersa delicta tegit dilectio.

Idem prorsus docet, quod illa Pauli sententia ex Colossensibus sumpta, ut si quæ dissensiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commoditate nostra. Dissensiones, inquit, crescunt odijs, ut sæpe uidemus ex leuissimis offensionibus maximas exoriri tragœdias. Inciderant quædam inter C. Cæsarem & Pompeium leues offensiones, in quibus si alter alteri paulum cessisset, non extitisset bellum ciuile. Sed dum uterq; morem gerit odio suo, ex re nihili, maximi motus orti sunt. Et multæ in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tantum ex mutuis odijs doctorum. Itaque non de propijs delictis, sed de alienis loquitur, cùm ait: Dilectio tegit delicta, uidelicet, aliena, & quidem inter homines: id est, etiamsi quæ offensiones incidunt, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, non agit omnia summo iure. Petrus igitur non hoc uult, quòd dilectio coram Deo mereatur remissionem peccatorum, quòd sit propiciatio, excluso mediatore Christo, quòd propter dilectionem simus accepti, non propter mediatorem Christum, Sed quòd erga homines non sit morosa, non aspera, non intractabilis, q̃ quædam errata amicorum

dissimulet, quòd mores aliorum etiam asperiores boni consulat, sicut uulgaris quædam sententia præcipit: Mores amici noueris, non oderis. Neq; temere de hoc officio dilectionis toties præcipiunt Apostoli, quod Philosophi uocant ἐπιείκειαν. Necessaria est enim hæc uirtus ad publicam concordiam retinendam, quæ non potest durare, nisi multa dissimulent, multa condonent inter se pastores & Ecclesiæ.

Ex Iacobo citant: Videtis igitur quòd ex operibus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neq; alius locus ullus magis putatur officere nostræ sententiæ, sed est facilis & plana responsio: Si non assuant aduersarij suas opiniones de meritis operum, Iacobi uerba nihil habent incommodi, sed ubicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt suas impias opiniones, quòd per bona opera mereamur remissionem peccatorum, quòd bona opera sint propiciatio ac precium propter quod Deus nobis reconcilietur, quòd bona opera uincant terrores peccati & mortis, quòd opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propiciatore Christo. Horum nihil uenit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij prætextu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum est, quòd hic locus magis contra aduersarios facit, quàm contra nos. Aduersarij enim docent hominem iustificari dilectione & operibus. De fide, qua apprehendimus propiciatorem Christum nihil dicunt. Imo hanc fidem improbant, neq; improbant tantum sententijs aut scriptis, sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omit-

tit,

tit, non subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidem, ne propiciator Christus excludatur in iustificatione. Sicut & Paulus, cùm summam tradit uitæ Christianæ, complectitur fidem & dilectionem 1. Timoth. 1. Finis mandati caritas est, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

Secundo, res ipsa loquitur, hîc de operibus dici, quæ fidem sequuntur, & ostendunt fidem non esse mortuam, sed uiuam & efficacem in corde. Non igitur sensit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iustificatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorum. Quare errant aduersarij cùm hinc ratiocinantur, quòd Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, quòd per opera nostra habeamus accessum ad Deum, sine propiciatore Christo.

Tertio, Iacobus paulò antè dixit de regeneratione, quòd fiat per Euangelium. Sic enim ait: Volens genuit nos uerbo ueritatis, ut nos essemus primitiæ creaturarum eius. Cùm dicit nos Euangelio renatos esse, docet, quòd fide renati ac iustificati simus. Nam promissio de Christo tantum fide apprehenditur, cùm opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cùm otiosas & securas mentes, quæ somniabant se habere fidem, cùm non haberent, uituperaret, distinxit inter mortuam fidem, ac uiuam fidem. Mortuam ait esse, quę non parit bona opera, Viuam ait esse, quę parit bona opera. Porrò nos sæpe iam ostendimus, quid appelle

dissimulet, quòd mores aliorum etiam asperiores boni consulat, sicut uulgaris quædam sententia præcipit: Mores amici noueris, non oderis. Neq; temere de hoc officio dilectionis toties præcipiunt Apostoli, quod Philosophi uocant ἀνεξικακίαν. Necessaria est enim hæc uirtus ad publicam concordiam retinendam, quæ non potest durare, nisi multa dissimulent, multa condonent inter se pastores & Ecclesiæ.

Ex Iacobo citant: Videtis igitur quòd ex operibus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neq; alius locus ullus magis putatur officere nostræ sententiæ, sed est facilis & plana responsio: Si non assurant aduersarij suas opiniones de meritis operum, Iacobi uerba nihil habent incommodi, sed ubicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt suas impias opiniones, quòd per bona opera mereamur remissionem peccatorum, quòd bona opera sint propiciatio ac precium propter quod Deus nobis reconcilietur, quòd bona opera uincant terrores peccati & mortis, quòd opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propiciatore Christo. Horum nihil uenit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij prætextu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum est, quòd hic locus magis contra aduersarios facit, quàm contra nos. Aduersarij enim docent hominem iustificari dilectione & operibus. De fide, qua apprehendimus propiciatorem Christum nihil dicunt. Imo hanc fidem improbant, neq; improbant tantum sententijs aut scriptis, sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit,

tit, non subiscit pro fide dilectionem, sed retinet fidem, ne propiciator Christus excludatur in iustificatione. Sicut & Paulus, cùm summam tradit uitæ Christianæ, complectitur fidem & dilectionem 1. Timoth. 1. Finis mandati caritas est, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

Secundo, res ipsa loquitur, hîc de operibus dici, quæ fidem sequuntur, & ostendunt fidem non esse mortuam, sed uiuam & efficacem in corde. Non igitur sensit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iustificatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorum. Quare errant aduersarij cùm hinc ratiocinantur, quòd Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, quòd per opera nostra habeamus accessum ad Deum, sine propiciatore Christo.

Tertio, Iacobus paulò antè dixit de regeneratione, quòd fiat per Euangelium. Sic enim ait: Volens genuit nos uerbo ueritatis, ut nos essemus primitiæ creaturarum eius. Cùm dicit nos Euangelio renatos esse, docet, quòd fide renati ac iustificati simus. Nam promissio de Christo tantum fide apprehenditur, cùm opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cùm otiosas & securas mentes, quæ somniabant se habere fidem, cùm non haberent, uituperaret, distinxit inter mortuam fidem, ac uiuam fidem. Mortuam ait esse, quę non parit bona opera, Viuam ait esse, quę parit bona opera. Porrò nos sæpe iam ostendimus, quid appelle

mus fidem. Non enim loquimur de ociosa notitia, qualis est etiam in diabolis, sed de fide, quæ resistit terroribus conscientiæ, quæ erigit & consolatur perterrefacta corda. Talis fides neque facilis res est, ut somniant aduersarij, neq; humana potentia, sed diuina potentia, qua uiuificamur, qua Diabolum & mortem uincimus, sicut Paulus ad Colossenses ait, quòd fides sit efficax per potentiam Dei, & uincat mortem. In quo & resuscitati estis per fidem efficaciæ Dei. Hæc fides cùm sit noua uita, necessario parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iustificari, quæ est sine operibus. Quod autem dicit nos iustificari fide & operibus, certe non dicit nos per opera renasci. Neq; hoc dicit, quòd partim Christus sit propiciator, partim opera nostra sint propiciatio. Nec describit hîc modum iustificationis, sed describit quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Et iustificari significat hîc non ex impio iustum effici, sed usu forensi iustum pronunciari. Sicut hîc: Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur hæc uerba nihil habent incommodi: Factores legis iustificabuntur, Ita de Iacobi uerbis sentimus, Iustificatur homo non solum ex fide, sed etiam ex operibus, quia certe iusti pronunciantur homines, habentes fidem & bona opera. Nam bona opera, in sanctis, ut diximus, sunt iusticiæ legis, quæ sunt acceptæ propter fidem, nec sunt acceptæ, quia satisfaciant legi. Iustificantur igitur homines ex fide & operibus, non propter opera, sed propter fidem, quam tamen bona opera sequi necesse est. Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ fidem sequuntur, sicut testatur cùm ait: Fides adiuuat opera eius. Sic accipiendum est: Factores legis

iustifi-

ioſtificabuntur, hoc eſt, qui credunt & habent bonos fructus, iuſti pronunciantur. Nam lex ita fit, ſi credimus, & placet propter fidem, non quòd opera legi ſatisfaciant. Ita uidemus in his ſententijs nihil eſſe uitij, ſed aduerſarij deprauant eas, qui de ſuo affingunt impias opiniones. Neq; enim dicunt opera mereri remiſſionem peccatorum, homines propter opera acceptos eſſe, ſeu iuſtos reputari, non propter Chriſtum, opera parare corda & uincere iram Dei, opera non indigere miſericordia. Horum nihil dicit Iacobus, quæ tamen aduerſarij uerbis Iacobi affingunt.

Citantur contra nos & aliæ ſententiæ de operibus. Danielis quarto: Peccata tua eleemoſynis redime. Et Eſaiæ lviij. Frange eſurienti panem tuum, tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Lucæ ſexto: Remittite & remittetur uobis. Matth. ſexto: Beati miſericordes, quia miſericordiam conſequentur.

Ad has ſententias & ſimiles de operibus, primum hoc reſpondemus quod ſuprà dictum eſt, legem non ue re fieri ſine fide, nec placere niſi propter fidem in Chriſtum, iuxta illud: Sine me nihil poteſtis facere. Item, Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Item, Per Chriſtum habemus acceſſum per fidem. Itaq; quoties requiruntur & probantur opera, addendum eſt Euangelium de Chriſto.

Secundo, Hæ ſententiæ quas paulo antè commemorauí, ferè ſunt conciones pœnitentiæ. Conſtant enim ex duabus partibus: habent initio prædicationem legis, quæ arguit peccata, & iubet bene operari, Deinde eſt addita promiſsio. Certiſsimum eſt autem in prædicatione pœnitentiæ, non ſufficere prædicationem legis,

quæ tantum terret & condemnat conscientias, Sed necesse est accedere Euangelium, quòd peccata gratis remittantur propter Christum, & quòd fide consequamur remissionem peccatorum. Hæc sunt adeo certa et perspicua, ut si dissentiant aduersarij, & excludant Christum & fidem à prædicatione pœnitentiæ, merito tanquam blasphemi in Christum reijciendi sint.

Quare concio Danielis non tantum ad eleemosynas detorqueri debet, sed fides etiam in ea requirenda est. Dissimilis est concio Danielis orationi Aristotelis, qui ad suum regem scribens, etiam hortatur eum ad beneficentiam, & iubet eum potentiam suam conferre ad publicam utilitatem, & salutem omnium gentium, non ad superbiam. Sic enim ad Alexandrum scribit: Διὸ πειρῶ τὴν ἀρχὴν μὴ εἰς ὕβριν, ἀλλ' εἰς εὐεργεσίαν καταστῆσαι. Honestissima oratio est, neq; de officio publico magni Principis aliud dici quidquam melius potest. Sed Daniel non tantum de officio seu uocatione Regem suum docet, sed de pœnitentia, de pietate erga Deum, de remissione peccatorum, deq; illis magnis rebus extra Philosophiam positis. Non igitur tantum hîc eleemosynæ requirendæ sunt, sed etiam fides, Idq; textus ostendit, Regem conuersum esse, non solum ad eleemosynas largiendas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia confessio Regis de Deo Israel: Non est alius Deus, qui ita possit saluare.

Itaque duæ partes sunt in concione Danielis, Altera pars est prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit peccata, & præcipit de noua uita: Redime peccata tua iustitia, & iniquitates tuas beneficijs erga pauperes. Sic enim in sua lingua loquitur Daniel, ubi satis apparet

eum

eum non ſolum de eleemoſynis præcipere, ſed de tota iuſticia, hoc eſt, de noticia Dei et fide. Ait enim, Peccata redime per iuſticiam. Iuſticia autem erga Deum eſt fides, qua credimus Deum nobis ignoſcere. Deinde præcipit Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc eſt, ne ſuperbe, nec crudeliter imperet, ſed conſulat utilitatibus ſubditorum. Altera pars concionis promittit remiſsionem peccatorum. Ecce erit ſanatio delictorum tuorũ. Hieronymus hic præter rem adiecit dubitatiuam particulam. Et multo imprudentius diſputat in Commentarijs, incertam eſſe remiſsionem peccatorum. Sed nos meminerimus Euangelium certo promittere remiſsionem peccatorum. Iſq; abolere Euangelium cenſendus eſt, qui ſentit remiſsionem peccatorum incertam eſſe. Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymum. Cum autẽ clare ponatur promiſsio, certe requiritur fides, quia promiſsio non poteſt accipi, niſi fide. Quanquam & ibi indicauit remiſsionem contingere poſſe, cum ait, Redime peccata. Atque hęc promiſsio remiſsionis peccatorum uere Prophetica & Euangelica uox eſt, quam certe Daniel uolebat fide accipi. Norat enim Daniel promiſſam eſſe remiſsionem peccatorum propter futurũ ſemen, uidelicet Chriſtum, non ſolum Iſraelitis, ſed etiã omnibus gentibus. Alioqui non potuiſſet Regi pollicirem remiſsionem peccatorum. Nõ eſt enim hominis, præſertim in terroribus peccati, ſtatuere de uoluntate Dei ſine certo uerbo, quòd iraſci deſinat. Itaq; cum promiſſio ponatur, ſatis apparet requiri fidem, quia promiſsio non poteſt accipi niſi fide. Si hæc fides ex conditione operum penderet, incerta eſſet remiſsio. Ideo talis fides requiritur, quæ cõfidit miſericordia & uerbo Dei, non

operibus nostris. Quod autē dicit, Redime peccata per iusticiam, & per eleemosynas, idem est ac si diceret, redime peccata per pœnitentiam, quia reatus tollitur per pœnitentiam. Neq; hinc ratiocinandum est, quòd ignoscat Deus propter opera sequentia, sed ignoscit propter promissionem his, qui promissionē apprehendunt.

Ostendimus clare in concione Danielis fidē requiri, quare huic loco iniuriam faciunt, qui inde ratiocinātur, quòd remissio peccatorum cōtingat propter opera nostra, non fide propter Christum. Philosophicum est in concione Danielis nihil requirere, nisi adhortationē de imperio recte gerēdo. Pharisaicum est affingere, quòd propter opus illud cōtingat remissio peccatorum. Sed ita fit, opera naturaliter incurrunt hominibus in oculos, quia fidem nec intelligit, neq; cōsiderat humana ratio. Ideo somniat opera illa mereri remissionem peccatorum. Hęc opinio naturaliter hęret in animis hominū, neq; excuti potest, nisi cum diuinitus docemur. Sed reuocare nos debemus ab hac carnali opinione ad Euangelium & promissionem misericordiæ, in qua gratis exhibetur remissio peccatorum propter Christum. Ita in omnibus locis de pœnitentia fides requirenda est. Summa enim contumelia est in Christum, remissionem peccatorum sine Christo quærere.

Quidam interpretātur Danielem de remissione pœnæ, cum ait: Redime peccata eleemosynis. Ita nihil contra nos faceret Daniel. Etsi dubium non est, quin loquatur de remissione culpæ. Frustra enim quæritur remissio pœnæ, nisi prius cor apprehēderit fide remissionem culpæ. Quòd si illi concedent remissionem culpæ gratis contingere per fidem, nos postea facile largiemur

pœnas,

pœnas, quibus castigamur, mitigari bonis operibus, & tota pœnitentia, iuxta illud: Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et Iere. xv. Si conuersus fueris, conuertam te. Et Zacha. i. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Et Psalm. xlix. Inuoca me in die tribulationis.

Sic iudicandum est & de hoc loco, Remittite & remittetur uobis. Est enim penè similis concio de pœnitentia. Prior particula requirit bona opera, Posterior addit promissionem. Neq; est ratiocinandum, quòd nostra condonatio ex opere operato mereatur nobis remitti peccata. Non enim dicit hoc Christus, Sed sicut aliis sacramentis annectit Christus promissionem remissionis peccatorum, ita annectit & bonis operibus. Et sicut in cœna Domini non consequimur remissionẽ peccatorum sine fide ex opere operato, ita neq; in hoc opere. Imo nostra condonatio non est bonum opus, nisi cum fit à reconciliatis. Ideo nostra condonatio, quæ quidem placet Deo, sequitur condonationem diuinam. Solet autem Christus hoc modo coniungere legem & Euangelium, ut utrunq; tradat, doctrinam fidei & bonorum operum, ut moneat hypocrisin & simulationẽ pœnitentiæ esse, nisi sequantur boni fructus: Item, ut multa habeamus externa signa Euãgelij, & remissionis peccatorum, quæ nos commonefaciant, & consolentur, & ut multipliciter exercere fidem possimus. Sic igitur necesse est tales locos accipi, ne aboleamus Euangelium de Christo, ne nostra opera opponamus Deo tanquam propiciationem & precium, abiecto Christo. Item, ne fiat incerta remissio peccatorum, si doceatur pendere ex conditione nostrorum operum.

Citatur & ex Tobia: Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat. Non dicemus hyperbolen esse, etsi sic accipi debet, ne detrahat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare à peccato & à morte. Sed recurrendum est ad regulam, quòd lex sine Christo nõ prodest. Placent igitur eleemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem, non quæ præcedunt. Itaque liberant à peccato & à morte, non ex opere operato, sed sicut paulo ante de pœnitẽtia diximus, quòd fidem cum fructibus complecti debeamus, ita de eleemosynis iudicandum est, quòd placeat Deo fides cum fructibus. Tobias enim concionatur non tantum de eleemosynis, sed etiam de fide. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo ut dirigat uias tuas. Hoc autem proprie est illius fidei de qua loquimur, quæ sentit Deum esse propitiũ propter ipsius misericordiam, & petit ut seruet & gubernet nos. Adhæc, concedimus eleemosynas mereri multa beneficia Dei, & liberare non à præsenti peccato: Non enim uincunt iram & iudicium Dei, nec reddunt pacatas cõscientias, sed liberare à futuro peccato, hoc est, mereri ut defendamur in periculis peccatorum & mortis. Hęc est simplex sententia, reliquis scripturis consentiens. Sic enim accipiẽda sunt præconia operum & legis, ne detrahant de gloria Christi & Euangelij.

Iactatur & dictum Christi apud Lucam, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis. Plane surdi sunt aduersarij. Toties iam dictum est, legẽ sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illiubiq; excluso Christo, docent mereri iustificationem per opera legis. Hic locus integer prolatus, ostendet & fidem requiri. Christus enim obiurgat Pharisęos

sentientes

sentientes se coram Deo mundari, hoc est, iustificari crebris ablutionibus, sicut Papa, nescio quis, de aqua sale conspersa inquit, quòd populum sanctificet ac mũdet. Et glosa ait, quòd mundet à uenialibus. Tales erant & Pharisęorum opiniones, quas reprehendit Christus, & opponit huic fictæ purgationi duplicem mũdiciem. Alteram internam, alteram externam. Iubet ut intus mundentur. Et addit de mundicie externa. Date eleemosynam de eo quod supereſt, et sic omnia erunt uobis munda. Aduersarij nõ recte accommodant particulam uniuersalem. Christus enim addit hanc conclusionem utrique membro. Tunc omnia erunt munda, uidelicet, si intus eritis mundi, & foris eleemosynam dederitis. Significat enim quòd externa mundicies collocanda sit in operibus à Deo præceptis, non in traditionibus humanis, ut tunc erant illæ ablutiones, & nunc est quotidiana aspersio aquæ, uestitus Monachorum, discrimina ciborum, & similes pompæ. Sed aduersarij corrumpunt sententiam Sophistice translata particula uniuersali ad unam partem. Omnia erunt munda, datis eleemosynis, ut si quis ratiocinetur: Andreas adest, igitur omnes Apostoli adsunt. Quare in antecedente utrunque membrum coniungi debet, credite, & date eleemosynas, ita omnia erunt munda. Scriptura enim alibi dicit fide purificari corda. Quòd si corda sint munda, & deinde foris accedant eleemosynæ, hoc est, opera charitatis omnis generis, ita toti erunt mundi, hoc est, non solum intus, sed foris etiã. Ac tota illa concio Christi coniungi debet, cuius multæ sunt partes, quarũ aliæ de fide, aliæ de operibus præcipiunt. Nec est candidi lectoris excerpere præcepta operum, omissis locis de fide. Sunt & non

nulli, qui ironiam esse interpretantur, Date eleemosynas, & omnia sunt munda. Videtur enim Christus uanam persuasionem Pharisæorum falsè taxare, qui cum haberent animos pessimis cupiditatibus obnoxios, interim datis eleemosynis, confidebant se meros semideos esse. Hęc interpretatio non est absurda, neque quidquam habet, quod pugnet cum alijs scripturis.

Adderemus & alios locos, nisi existimaremus ex his quos recensuimus atq; enarrauimus, similes iudicari facile posse. Sed adijciemus hoc Scholasticum argumentum: Iusticiam necesse est in uoluntate esse, Ergo cum fides sit in intellectu, non iustificat. Hoc argumentum ideo recitamus, ut tota res magis fiat perspicua, quō fides iustificet, & quid Paulus appellet iustificationem. Primum autem propter morosos quosdā ψυχολογικοὺς respondebimus. Constat ex Ethicis, iusticiam, obedientiam appellari erga superiorē, quam is approbat. Fides aūt est obedientia erga Euangeliū, quare fides recte dicitur iusticia. Nam obedientia erga Euangeliū imputatur pro iusticia, adeo ut obedientia erga legem tantum propterea placeat, quia credimus nobis Deum gratis propicium esse propter Christum, Neq; enim legi satisfacimus. Quanquam autem hæc fides est in uoluntate, est enim uelle & accipere promissionem, tamen hæc obedientia erga Euangelium, non propter nostrā mundiciem imputatur pro iusticia, sed quia accipit oblatam misericordiam, & sentit nos propter Christum iustos reputari per misericordiam, non propter nostram impletionem legis, non propter nostram mundiciem. Ita reuocanda mens est à conspectu legis, ad Euangelium & Christum, & statuendum quòd reputemur iusti, cū

sentimus

sentimus nos propter Christum acceptos esse, non propter dilectionem aut impletionem legis.

Differt autem fides à spe, quia fides accipit in præsentia remissionem peccatorum, & reconciliationem, seu acceptationem nostri, propter Christum. Spes autem uersatur circa futura bona, & liberationem futuram.

Secundo, Iustificatio hîc significat reputari iustum. Non autem reputat Deus hominem iustum, sicut in foro, aut in Philosophia reputatur homo iustus, propter proprij operis iusticiam, quæ recte ponitur in uoluntate. Sed reputat hominem iustum per misericordiã propter Christum, si quis tamen hunc fide apprehendat. Quare fides appellari iustícia potest, qa est illud quod imputatur ad iusticiam, ut cum Paulo loquamur, quacunq; tandem in parte hominis ponatur: Id enim nihil impedit imputationem diuinam. Etsi nos quidem hanc fidem in uoluntate ponimus: Est enim uelle et accipere promissionem Christi. Et hoc Scholastico argumento agitato, quia rem ad Methodum reuocat, uidetur tota causa melius perspici posse.

Ex his omnibus etiam intelligi potest, quid iudicandum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij, homines iustos esse coram Deo, propter dilectionem ac legis impletionem. Hîc nulla iusticiæ fidelmentio fit, & pro mediatore Christo ponitur, quod accepti simus propter nostram impletionem legis. Hęc nullo modo ferenda sunt, sed ut supra diximus, etsi necessario sequitur renouationem dilectio, tamen gloria Christi non debet transferri in nostram impletionem legis, sed sentiendum est, quòd etiam post renouationẽ iusti reputemur propter Christum, quòd Christus ma

neat mediator & propiciator, quòd propter Christum habeamus accessum ad Deum, quòd non satisfaciamus legi, sed habeamus opus misericordiæ, quòd semper per misericordiam iusti reputemur.

Idq; confitetur uniuersa ecclesia, quòd iusti & salui fiamus per misericordiam. Sicut supra citauimus ex Hieronymo: Iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit. Hæc autem misericordia fide accipitur.

Ac uidete quid consequatur ex aduersariorum opinione. Si sentiendum est quòd Christus tãtum primam gratiam, ut uocant, meruerit, postea nos simus accepti nostra impletione legis, & mereamur uitam æternam, quando erunt conscientiæ pacatæ? quando statuent q habeant Deum propicium? Lex enim semper accusat nos, ut Paulus ait, Lex iram operatur. Ita fiet, ut si sense rint conscientiæ iudicium legis, ruãt in desperationem. Paulus ait: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Isti autem nihil unquam ex fide agent, si tunc demũ sen tient sibi Deum propiciũ esse, cum legem impleuerint. Semper enim dubitabunt, utrum legi satisfactum sit, imo intelligunt non esse satisfactum. Ideo nunquam stà tuent se habere Deum propitiũ, se exaudiri. Nunquam igitur diligent, nunquam uere colent Deum. Talia pe ctora quid aliud sunt, nisi ipse infernus, cum sint plena desperationis, & odij Dei, et in hoc odio tamen inuocãt & colunt Deum, sicut Saul colebat. Hîc prouocamus ad omnes pias mentes, & peritas rerum spiritualium, hæ testari poterunt, hęc mala consequi ex illa impia per suasione aduersariorum, quæ sentit quòd iusti repute mur coram Deo, propria impletione legis, & iubet con

fidere

fidere non promissione misericordiæ propter Christum donatæ, sed nostra impletione legis.

Necesse est igitur statuere, quòd certo post renouationem iusti, hoc est, accepti Deo simus, quòd pacem habeamus coram Deo, per misericordiam propter Christum, & quòd illa inchoatio legis in nobis non sit digna uita æterna, Sed quòd sicut remissio peccatorum & iustificatio imputatur per misericordiam propter Christum, non propter legem: Ita & uita æterna cum iustificatione, non propter legem & nostrorum operum perfectionem, sed per misericordiam propter Christum offeratur, sicut ait Christus: Hæc est autem uoluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, et credit in eum, habeat uitam æternam. Et alibi: Qui credit in filium, habet uitam æternam. Ac quæramus aduersarios, quid consilij dent morituris, Vtrum iubeant eos sentire, quòd reputentur iusti, & expectare uitam æternam propter propria opera, an uerò per misericordiam propter Christum? Certe nec Paulus, nec Laurentius dicent se propter propriam mundiciem iustos reputãdos esse, aut sibi deberi uitam æternam propter propria opera, aut legis impletionem, sed sentient se reputari iustos, & accipere uitam æternam propter Christum per misericordiam. Nec possunt muniri piæ mentes contra desperationem, nisi sentiant, quòd per misericordiam propter Christum, certo habeant & iustitiam & uitam æternam, non propter legem. Hæc sententia consolatur, erigit & saluat pias mentes. Quare aduersarij cùm meritum condigni prædicant, abolent doctrinam de fide & mediatore Christo, & adigunt conscientias ad desperationem.

Sed dicat aliquis: Si per misericordiam saluandi sumus, quid interest inter hos, quibus contingit salus, & quibus non contingit? Num pariter sperabunt misericordiam boni & mali? Hoc argumento uidentur moti Scholastici ad quærendum meritum condigni. Necesse est enim discrimen esse inter saluandos & damnandos. Primum autem illud dicimus, cum iustificatione offerri uitam æternam, seu iustificatos esse filios Dei & cohæredes Christi, iuxta illud: Quos iustificauit, eosdem & glorificauit. Igitur nullis contingit salus nisi iustificatis. Sicut autem iustificatio incerta esset, si penderet ex conditione operum nostrorum aut legis, ac non gratis acciperetur propter Christum per misericordiam. Ita si spes niteretur operibus nostris, tunc uero esset incerta, quia lex semper accusat conscientias, nec possunt conscientiæ reddi pacatæ, nisi fide apprehendant misericordiam. Neq; uerò potest existere spes uitæ æternæ, nisi pacata conscientia. Nam conscientia dubitans, fugit iudicium Dei ac desperat. Necesse est autem spem uitæ æternæ certam esse, Ideoq; ut sit certa, sentiendum est, q̃ donetur uita æterna per misericordiam propter Christum, non propter nostram impletionem legis. In foro ac iudicijs hominum, ius seu debitum certum est, Misericordia incerta est. Hîc coram Deo alia res est. Nam misericordia habet clarum mandatum Dei. Nam Euangelium est hoc ipsum mandatum, quod iubet credere, quòd Deus uelit ignoscere & saluare propter Christum, iuxta illud: Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur. Quoties igitur de misericordia dicitur, intelligendum

est

est fidem requiri. Et hæc fides discrimen facit inter saluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Est enim uita æterna promissa iustificatis. Fides autem iustificat, quandocunq; & quocunq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnem uitam certare debemus, ut hanc fidem consequamur & confirmemus. Existit enim, ut suprà diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his, qui secundum carnem ambulant. Ac debet inter pericula & tentationes per omnem uitam crescere. Et qui hanc fidem consecuti sunt, hi renati sunt, ut bene operentur, ut legem faciant. Sicut igitur pœnitentiam per omnem uitam requirimus, ita & bona opera requirimus, etsi nostra opera non sunt talia, ut pro eis debeatur uita æterna. Sicut & Christus in hac sententia dixit: Cùm feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Et Bernardus recte dicit: Necesse est primo credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde, quòd nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremo, quòd æternam uitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Et paulo post. Nemo itaque se seducat, quia si bene cogitare uoluerit, inueniet procul dubio, quòd nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum uiginti millibus uenit ad se &c. Nos igitur, ut conscientiæ certam consolationem & spem teneant, reuocamus homines ad promissionem Christi, & docemus quòd necesse sit credere, quòd Deus propter Christum, non propter legem remittat peccat, iustificet, & donet uitam æternam, iuxta illud: Qui habet filium, habet uitam.

Sed operæprecium est audire, quomodo eludant

aduersarij dictum Christi: Cùm feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. In confutatione sic corrumpunt, Primum faciunt Antistrephon, Multo magis, inquiunt, dici potest: Si crediderit is omnia, dicite, serui inutiles sumus. Deinde addunt, opera inutilia esse Deo, nobis uero non esse inutilia. Videte quàm delectet aduersarios puerile studium sophistices. Et quanꝯ hæ ineptiæ indignæ sint, quæ refutẽtur, tamen paucis respondebimus.

Antistrephon est uitiosum, quia decipiuntur aduersarij in uocabulo fidei, quod si significaret noticiam historiæ, aut si diceremus, ꝙ fides propter suam dignitatem saluaret, ualeret similitudo, multo magis nos seruos inutiles esse, si crediderimus. Sed nos loquimur de fiducia promissionis & misericordię Dei, Et hęc fiducia fatetur nos esse seruos inutiles, Imo hæc est uera uox fidei, ꝙ opera nostra sint indigna, ꝙ simus serui inutiles. Et ob hanc unam causam de fide loquimur, & quærimus misericordiam, quia agnoscimus nos esse seruos inutiles. Fides enim ideo saluat, quia apprehendit misericordiam, seu promissionem gratiæ, etiamsi opera nostra sint indigna. Et in hanc sententiam, nihil lędit nos Antistrephon: Cùm crediderit is omnia, dicite, serui inutiles sumus, Recte dicitur, si tantum intelligatur operibus detrahi dignitas.

Sed si sic intelligatur, quòd etiam fides sit inutilis, non ualet similitudo: Cùm feceritis omnia, nolite confidere operibus. Ita cùm crediderit is, nolite confidere promissione Dei. Hæc non cohærent, sunt enim dissimilima. Dissimiles causæ, dissimilia obiecta fiducię sunt in priore propositione, & in posteriore. Fiducia in priore est fiducia nostrorum operum. Fiducia in posterio-

re est

re est fiducia promissionis diuinæ. Christus aũt damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciã promissionis suæ, Non uult nos de gratia & misericordia Dei desperare. Arguit opera nostra tanquam indigna, non arguit promissionem quæ gratis offert misericordiam. Et præclare hîc inquit Ambrosius: Agnoscenda est gratia, sed nõ ignoranda natura: Promissioni gratiæ confidendum est, non naturæ nostræ. Sed aduersarij suo more faciunt, scelestè detorquent sententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat, Cùm credideritis omnia, dicite fidem inutilem esse. Nonne Euangelium pollicetur remissionem peccatorum & salutem, etiam his, qui nulla prorsus habent bona opera, Si tamen conuertantur & non desperent, sed fide in Christum consequantur remissionem peccatorum? Num iubent aduersarij desperare hos, quorum conscientiæ nulla inueniunt bona opera, quæ opponere iudicio Dei possint? Num his dicent, fidem inutilem esse? Male pereant isti sophistæ cum talibus calumnijs, quæ totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remissionem peccatorum, eripiunt pijs conscientijs firma solatia.

Illa uero cauillatio plane puerilis est, cùm interpretantur seruos inutiles, quia opera Deo sint inutilia, nobis uero sint utilia. At Christus de ea utilitate loquitur, quæ constituit nobis Deum debitorem gratiæ. Quanquam alienũ est hoc loco disputare, de utili aut inutili. Nam serui inutiles significãt insufficientes, quia nemo tantum timet, tantũ diligit Deum, tantum credit Deo, quantum oportuit, nemo satisfacit legi. Sed missas faciamus has frigidas cauillationes aduersariorum, de qui-

bus, quid iudicaturi sint homines, si quando proferentur in lucem, facile possunt existimare uiri prudentes. In uerbis maxime planis & perspicuis repererunt rimam. At nemo non uidet in illo loco fiduciam nostrorum operum improbari.

Sed aduersarij reclamant, ꝙ uita æterna debeatur de condigno pro bonis operibus, quia uita ęterna uocetur merces. Breuiter & plane respondemus: Paulus uitam æternam donum appellat, quia cùm reputamur iusti propter Christum, simul efficimur filij Dei & cohæredes Christi. Alibi uero scriptum est: Merces uestra copiosa erit in cœlis. Hæc si uidentur aduersarijs inter se pugnare, ipsi expediant. Sed parum æqui iudices sunt. Nam doni uocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negocij, quomodo iustificẽtur homines, ꝙ perpetuo sit mediator Christus. Interim excerpunt uocabulum mercedis, idꝙ acerbissime interpretantur non solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem. Hinc ratiocinantur, quia merces nominatur, ideo opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse precium, pro quo debetur uita æterna. Plane noua est hæc Dialectica: Vocabulum audimus mercedis, Igitur opera nostra legi satisfaciunt, igitur sumus accepti Deo propter opera nostra, nec indigemus misericordia aut propiciatore Christo, aut fide apprehendente misericordiam. Ac ingẽtem Soriten Chrysippeo more cumulant. Bona opera sunt precium pro quo debetur uita æterna: Bona opera legi Dei satisfaciunt. Et prętер hęc fieri possunt opera supererogationis. Non solum igitur legi Dei satisfacere homines possunt, sed etiam amplius facere. Et quia Monachi amplius faciunt, super-

sunt

sunt eis merita. Et quoniam liberalitas est, largiri alijs de eo quod superest, licet donare illa merita alijs. Affingunt & Sacramentum huius donationis, mortuis circundant cucullos, ut testentur eis applicata esse aliena merita. Talibus coaceruationibus beneficium Christi & iusticiam fidei obscurant aduersarij.

Non mouemus inanem λογομαχίαν de uocabulo. De magna re litigamus, Vnde debeant piæ mentes certam spem salutis concipere. Vtrum bona opera possint conscientias reddere pacatas. Vtrum sentire debeant, ita contingere uitam æternam, si bona opera opponant iudicio Dei, an uero debeant sentire, quòd propter Christum per misericordiam reputentur iusti, & consequantur uitam æternam. Hæc ueniunt in controuersiam, quam nisi dijudicet conscientia, non potest habere firmam & certam consolationem.

Nos autem satis clare ostendimus, quòd bona opera non satisfaciant legi Dei, quòd habeant opus misericordiæ, quòd fide simus accepti Deo propter Christũ, quòd bona opera non reddant pacatam conscientiam. Ex his omnibus sequitur, quòd oporteat sentire, quòd propter Christum per misericordiam, non propter legem, iustificati consequantur uitam æternam.

Quid igitur de mercede? Primum, si diceremus, uitam æternam dici mercedem, quia debetur iustificatis propter promissionem, nihil absurdi diceremus. Sunt enim ordinata inter se hæc dona, Sicut & Augustinus ait: Dona sua coronat Deus in nobis, Sed scriptura uitam æternam uocat mercedem, non quia propter opera debeatur, sed quia compenset afflictiones & opera, & si propter aliam causam contingit. Sicut hæreditas

uenit filiofamilias, non propter officia ſua, & tamen eſt merces & compenſatio officiorum filij. Satis eſt igitur nomen mercedis hac ratione conuenire uitæ ęternæ, quia uita æterna compenſat bona opera & afflictiones. Non eſt igitur uita ęterna merces, quia opera ſufficiant, quia debeatur pro operibus, Sed cõſecutiue, quia cùm propter aliam cauſam contigit, tamen compenſat opera & afflictiones.

Præterea concedimus opera uere eſſe meritoria, non remiſsionis peccatorum aut iuſtificationis. Non enim placent, niſi in iuſtificatis propter fidem, Nec ſunt digna uita æterna: Sicut enim iuſtificatio, ita uiuificatio fide contingit propter Chriſtum: ſed ſunt meritoria aliorum præmiorum corporalium & ſpiritualium, quæ redduntur tum in hac uita, tum poſt hanc uitam. Differt enim Deus pleraq; prędia, donec glorificet ſanctos poſt hanc uitam, quia uult eos in hac uita exerceri ad mortificandum ueterem hominem. Euangelium gratis exhibet promiſsionem iuſtificationis & uiuificationis propter Chriſtum. At in lege non gratis, ſed pro operibus offertur & debetur merces. Cùm igitur opera ſint quædam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus præmiorum, iuxta illud Pauli: Vnuſquiſq; accipiet mercedem iuxta ſuum laborem. Hi gradus ſunt merces operum atq; afflictionum.

Sed contendunt aduerſarij, uitam æternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait: Reddet unicuiq; ſecundum opera eius. Ioann. v. Qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ. Matth. xxv. Eſuriui & dediſtis mihi manducare. In his locis omnibus, in quibus opera laudan

laudantur, necesse est ad Canonem supra traditum recurrere, q̃ opera non placeant sine Christo, quòd non sit excludendus mediator Christus. Quare cùm textus ait, operibus reddi vitam æternam, Significat reddi iustificatis, quia non placent Deo bona opera, nisi in iustificatis, hoc est, in his, qui sentiunt se acceptos esse Deo propter Christum. Et iustificati necessario pariunt bona opera, seu bonos fructus, ut: Esuriui & dedistis mihi cibum. Hîc cùm dicitur reddi uita æterna his operibus, intelligitur reddi iustitiæ. Fidem igitur complectitur, cũ nominat fructus. Porrò scriptura nominat fructus, ut ostendat requiri non hypocrisin, sed iustitiam quę sit efficax, & quædam noua uita, pariens bonos fructus.

Nec nos aliquam ociosam subtilitatem hîc affectamus. Sunt enim grauissimæ causæ propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersarijs, quòd opera mereantur uitam æternam, mox attexunt illa absurda, quòd opera legi Dei satisfaciant, quòd non habeant opus misericordia, q̃ simus iusti, hoc est, accepti Deo, ꝓpter nostra opera, non propter Christum, q̃ plus quàm legem facere homines possint. Ita tota doctrina de iustitia fidei obruitur. Est autem necessarium retinere in Ecclesia puram doctrinam de iustitia fidei. Quare cogimur Pharisaicas opiniones aduersariorum reprehendere, & ut gloriam Christi illustremus, & ut conscientijs firmas consolationes proponamus. Quomodo enim concipiet conscientia firmam spem salutis, cùm in iudicio sentiet opera indigna esse, nisi sciet homines reputari iustos & saluari per misericordiam ꝓpter Christum, non propter propriã legis impletionem. An Laurentius in craticula sentiebat se hoc opere legi Dei satis

facere, se sine peccato esse, se non indigere mediatore Christo & misericordia Dei? Ille uero non dissensit à Propheta, qui ait: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis uiuens. Bernardus fatetur sua opera non esse opera digna uita æterna, cùm inquit, Perdite uixi, sed erigit se & spem salutis concipit inde, q̃ sentit propter Christum per misericordiam donari remissionem peccatorum & uitam æternam, sicut Psalmus docet: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et Paulus ait: Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. Hunc ait Paulus beatum esse, cui imputatur iusticia per fidem in Christum, etiamsi nulla habeat bona opera. Talibus consolationibus erigendæ sunt conscientiæ & confirmandæ, quòd propter Christum per fidem contingat remissio peccatorum, reputatio iusticiæ & uita æterna. Quòd si in locis de operibus hoc modo fides intelligetur, nihil officiunt nostræ sententiæ. Et profecto necesse est semper addere fidem, ne excludamus mediatorem Christum. Fidem autem bona opera sequi debent, quia fides sine bonis operibus hypocrisis est.

Habent & in Scholis quædam apophthegmata consentanea nostræ sententiæ, qualia sunt, quòd bona opera placeant Deo propter gratiam. Item, quòd sit confidendum gratiæ Dei. Hæc dicta parum commode interpretantur. Veteres enim sentiebant confidendum esse gratiæ, hoc est, misericordiæ Dei promittentis, quòd propter Christum simus accepti. At recentiores fiduciam transferunt ad nostrum opus, Sentiunt confidendum esse gratiæ, hoc est, dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpretatio est uitiosa. Non enim debemus

mus confidere nostra dilectione, cùm sit immunda & exigua, sed promissione misericordiæ. Iactatur & hoc, q̃ bona opera ualeant uirtute passionis Christi. Recte dictum est, sed fidei mentionem fieri oportuit in his sententijs. Non enim communicatur nobis meritum passionis Christi, nisi id fide apprehendamus et opponamus aduersus terrores peccati & mortis. Paulus ẽ inquit: Christus est propiciatio per fidem. Item, Ecclesia in omnibus precationibus addit, per Dominum nostrum Iesum Christum. Hîc etiam admonendi sunt homines de fide. Significat enim Ecclesia, nostra opera & nostras preces Deo placere, si credamus Deum nobis propicium, & nos exaudire propter Pontificem Christum.

Hæc in præsentia sufficiant de hoc loco. Scimus autem hanc sententiam quam defendimus Euangelio consentaneam esse, & pijs conscientijs firmissimas consolationes afferre. Ideo piæ mentes non patiantur se ab hac sententia propter iniqua & calumniosa iudicia aduersariorum abduci. Scriptura prædicit futurum esse, ut in Ecclesia grassentur mali doctores, qui oppressa iustitia fidei in Christum, doceant mereri remissionem peccatorum per nostros cultus & opera. Et res gestæ in Israel sunt imago futuri status in Ecclesia. Videmus autem Prophetas ubiq; taxare hanc persuasionem populi, qui somniabat se mereri remissionem peccatorum per sacrificia legis, & hac opinione cumulabat opera & cultus. Ita in Ecclesia multi existunt, qui falsam persuasionem de suis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos scriptura, ne multitudine impiorum perturbemur. At facile potest fieri iudicium de spiritu aduersariorũ. Videmus enim in multis articulis

manifestam ueritatem ab eis damnari. Nec offendat quenquam q̃ sibi Ecclesiæ nomen uendicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangelium Christi recte docent, non apud illos, qui prauas opiniones contra Euangelium defendunt, sicut inquit Dominus: Oues meę uocem meam audiunt.

DE ECCLESIA.

SEPTIMVM articulum confessionis nostræ damnauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse congregationem sanctorum. Et addiderunt longam declamationem, quòd mali non sint ab Ecclesia segregandi, cùm Ioannes comparauerit Ecclesiam areæ, in qua triticum & paleæ simul coaceruata sint. Et Christus comparauerit eam lagenæ, in qua pisces boni & mali sunt &c. Profecto uerum est, quod aiunt: Nullum remedium esse aduersus Sycophantæ morsum. Nihil tam circumspecte dici potest, ut calumniam euitare queat. Nos ob hanc ipsam causam adiecimus octauum articulũ, ne quis existimaret nos segregare malos & hypocritas ab externa societate Ecclesię, aut adimere Sacramentis efficaciam, quæ per hypocritas, aut malos administrantur. Itaque hîc non est opus longa defensione aduersus hanc calumniam. Satis nos purgat articulus octauus. Concedimus enim quòd hypocritæ & mali in hac uita sint admixti Ecclesiæ, & sint membra Ecclesiæ secundum externam societatem signorum Ecclesiæ, hoc est, uerbi, professionis & Sacramentorũ, præsertim si non sint excommunicati. Nec sacramenta ideo non sunt efficacia, quia per malos tractant̃. Imo recte uti possumus sacramentis, quæ per malos administrantur. Nã & Paulus prædicit futurum, ut Antichristus sedeat in templo

templo Dei, hoc est, in Ecclesia dominetur, & gerat officia. At Ecclesia non est tantum societas externarum rerum ac rituum, sicut aliæ politiæ, sed principaliter est societas fidei & spiritus sancti, in cordibus, quæ tamen habet externas notas, ut agnosci possit, uidelicet purã Euangelij doctrinam, & administrationem sacramentorum consentaneam Euangelio Christi. Et hæc Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quod Christus spiritu suo renouat, sanctificat, & gubernat, ut testatur Paulus Ephes. i. cum ait: Et ipsum dedit caput super omnia, Ecclesiæ quæ est corpus eius, uidelicet, integritas, id est, tota congregatio ipsius qui omnia in omnibus perficit. Quare illi, in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Christi, Idque fatentur aduersarij, malos esse mortua membra Ecclesiæ. Quare miramur, cur reprehenderint nostram descriptionem quæ de uiuis membris loquitur.

Neq; noui quidquam diximus. Paulus omnino eodem modo definit Ecclesiam Ephes. v. quòd purificetur, ut sit sancta, Et addit externas notas, uerbum & sacramenta. Sic enim ait: Christus dilexit Ecclesiam, & se tradidit pro ea, ut eam sanctificet purificans lauacro aquæ, per uerbum, ut exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neq; rugam, aut aliquid tale, sed ut sit sancta & inculpata. Hanc sententiam pene totidem uerbis nos in confessione posuimus. Sic definit Ecclesiam & articulus in Symbolo, qui iubet nos credere, quòd sit sancta catholica Ecclesia. Impij uero non sunt sancta Ecclesia. Et uidetur additum quod sequitur, sanctorum communio, ut exponeretur quid significet Ecclesia, nempe congregationem sanctorum,

qui habent inter se societatem, eiusdem Euangelij, seu doctrinę, & eiusdem spiritus sancti, qui corda eorum renouat, sanctificat, & gubernat. Et hic articulus necessaria de causa propositus est. Infinita pericula uidemus quæ minantur Ecclesiæ interitum. Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui opprimunt eam. Itaque ne desperemus, sed sciamus Ecclesiam tamen manuram esse. Item, ut sciamus, quamuis magna multitudo sit impiorum, tamen Ecclesiam existere, & Christum præstare illa quæ promisit Ecclesiæ, remittere peccata, exaudire, dare spiritum sanctum. Has consolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et catholicam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ecclesiam esse politiam externam certarum gentium, Sed magis homines sparsos per totum orbem, qui de Euangelio consentiunt, & habent eundem Christum, eundem spiritum sanctum, & eadem sacramenta, siue habeant eadem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glosa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item malos nomine tantum in Ecclesia esse, non re, bonos uero re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait: Qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.

Quanquam igitur hypocritæ & mali sint socij huius ueræ Ecclesię secundum externos ritus, tamen cum definitur Ecclesia, necesse est eam definiri, quæ est uiuum corpus Christi. Item, quæ est nomine & re Ecclesia. Et multæ sunt causæ. Necesse est enim intelligi quæ res principaliter efficiat nos membra, & uiua membra Ecclesiæ,

cleſiæ. Si Eccleſiam tantum definiemus externam politiam eſſe bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Chriſti eſſe iuſticiam cordis, & donationem ſpiritus ſancti, ſed iudicabunt tantum externam obſeruationem eſſe certorum cultuum ac rituũ. Item quid intererit inter populum legis, & Eccleſiam, ſi Eccleſia eſt externa politia? At ſic diſcernit Paulus Eccleſiam à populo legis, quòd Eccleſia ſit populus ſpiritualis, hoc eſt, non ciuilibus ritibus diſtinctus à gẽtibus, ſed uerus populus Dei renatus per ſpiritum ſanctum. In populo legis præter promiſsionem de Chriſto, habebat & carnale ſemẽ promiſsiones rerum corporalium, regni, &c. Et propter has dicebantur populus Dei, etiam mali in his, quia hoc carnale ſemen Deus ſeparauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas, & promiſsiones. Et tamen mali illi non placebant Deo. At Euangelium affert nõ umbram æternarum rerum, ſed ipſas res ęternas, ſpiritum ſanctum, et iuſticiam qua coram Deo iuſtiſumus. Igitur illi tantum ſunt populus iuxta Euangelium, qui hanc promiſsionem ſpiritus accipiunt. Ad hęc, Eccleſia eſt regnum Chriſti, diſtinctum contra regnum diaboli. Certum eſt autem impios, in poteſtate diaboli, & membra regni diaboli eſſe, ſicut docet Paulus Ephe. ij. cum ait: Diabolum efficacem eſſe in incredulis. Et Chriſtus inquit ad Phariſæos, quibus certe erat externa ſocietas cum Eccleſia, id eſt, cum ſanctis in populo legis: Præerant enim, ſacrificabant, & docebant, Vos ex patre diabolo eſtis. Itaque Eccleſia, quæ uere eſt regnum Chriſti, eſt proprie congregatio ſanctorum. Nam impij reguntur à diabolo, & ſunt captiui diaboli, non reguntur ſpiritu Chriſti. Sed quid uer

bis opus est in re manifesta. Si Ecclesia, quæ uere est regnum Christi, distinguitur à regno diaboli, necesse est impios, cum sint in regno diaboli, non esse Ecclesiam. Quanquam in hac uita, quia nondum reuelatum est regnum Christi, sint admixti Ecclesiæ, & gerant officia in Ecclesia. Nec propterea impij sunt regnũ Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quod spiritu suo uiuificat, siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut idem est Christus, qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat. Et conueniũt huc similitudines Christi, qui clare dicit Matth. xiij. Bonum semen esse filios regni. At Zizania filios diaboli: agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Ioannes de illa tota gente Iudęorum loquitur, & dicit fore, ut uera Ecclesia separetur ab illo populo. Itaq; hic locus magis contra aduersarios facit, quàm pro eis, quia ostendit uerum & spiritualem populum, à populo carnali separandum esse. Et Christus de specie Ecclesiæ dicit, cum ait: Simile est regnum cœlorum lagenæ, aut decem uirginibus, & docet Ecclesiam tectã esse multitudine malorum, ne id scandalum pios offendat. Item, ut sciamus uerbum & sacramenta efficacia esse, etsi tractentur à malis: atq; interim docet impios illos, quamuis habeant societatem externorum signorum, tamen non esse uerum regnum Christi, & membra Christi. Sunt enim membra regni diaboli. Neq; uero somniamus nos Platonicam ciuitatem, ut quidam impie cauillantur, Sed dicimus existere hanc Ecclesiam, uidelicet, uere credentes ac iustos sparsos per totum orbem. Et addimus notas, puram doctrinam Euangelij, & sacramenta. Et hęc Ecclesia proprie est columna ueritatis. Retinet enim

purum

purum Euangelium, & ut Paulus inquit, fundamentū, hoc est, ueram Christi cognitionem & fidem, etsi sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentum ędificant stipulas perituras, hoc est, quasdam inutiles opiniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamētum, tum condonantur illis, tum etiam emendantur. Ac sanctorum Patrum scripta testantur, quòd interdum stipulas etiam ædificauerint supra fundamentum, sed quæ non euerterunt fidem eorum. Verum pleraq; istorum quę aduersarij nostri defendunt, fidē euertunt, ut quòd damnant articulum de remissione peccatorum, in quo dicimus fide accipi remissionem peccatorum. Manifestus item & pernicioſus error est, quòd docent aduersarij, mereri homines remissionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; est tollere fundamentum, hoc est, Christum. Item quid opus erit fide, si sacramenta ex opere operato sine bono motu utentis iustificant? Sicut autem habet Ecclesia promissionem, quòd semper sit habitura spiritum sanctum, ita habet comminationes, quòd sint futuri impij doctores, & lupi. Illa uero est proprie Ecclesia, quæ habet spiritū sanctum. Lupi & mali doctores etsi grassantur in Ecclesia, tamen non sunt proprie regnum Christi. Sicut & Lyra testatur, cum ait: Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis uel dignitatis ecclesiasticæ uel secularis, quia multi principes & summi pontifices & alij inferiores inuenti sunt apostata esse à fide, propter quod Ecclesia cōsistit in illis personis, in quibus est noticia uera, & confessio fidei & ueritatis. Quid aliud diximus nos in confessione nostra, quàm quod hîc dicit Lyra?

Sed fortasis aduersarij sic postulāt definiri Ecclesiā,

quòd sit Monarchia externa suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem ἀνυπεύθυνον, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, condendi articulos fidei, abolendi scripturas quas uelit, instituendi cultus & sacrificia. Item condendi leges quas uelit, dispensandi & soluendi quibuscunq; legibus uelit diuinis, canonicis, & ciuilibus, à quo imperator & reges omnes accipiãt potestatem, & ius tenendi regna, de mandato Christi, cui cum pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translatum esse. Quare necesse sit Papam esse dominum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarum & publicarum, habere plenitudinem potestatis in tẽporalibus & spiritualibus, habere utrunque gladium, spiritualem & temporalem. Atq; hæc definitio non Ecclesię Christi, sed regni Pontificij habet autores non solum Canonistas, sed etiam Danielem ca. xi.

Quòd si hoc modo definiremus Ecclesiam, fortasis haberemus æquiores iudices. Multa enim extant immoderate & impie scripta de potestate Roma. Pontificis, propter quę nemo unquam reus factus est. Nos soli plectimur, quia prędicamus beneficium Christi, quòd fide in Christum consequamur remissionem peccatorum, nõ cultibus excogitatis à Pontifice. Porro Christus, Prophetæ, & Apostoli, longe aliter definiunt Ecclesiã Christi, quam regnũ Pontificiũ. Nec est ad Pontifices transferendum, quod ad ueram Ecclesiam pertinet, quòd uidelicet sint columnæ ueritatis, quòd nõ errent. Quotus quisq; enim curat Euangelium, aut iudicat dignum esse lectione? Multi etiam palàm irrident religiones omnes, aut si quid probant, probant illa quæ humanæ rationi consentanea

consentanea sunt, cætera fabulosa esse arbitrantur, & similia tragœdijs Poëtarum. Quare nos iuxta scripturas sentimus Ecclesiam proprie dictam esse congregationem sanctorum, qui uere credunt Euangelio Christi, et habent spiritum sanctum. Et tamen fatemur multos hypocritas & malos his in hac uita admixtos, habere societatem externorum signorum, qui sunt membra Ecclesiæ secũdum societatem externorum signorum. Ideoq; gerunt officia in Ecclesia, nec adimit sacramentis efficaciam, quòd per indignos tractantur, quia repræsentant Christi personam, propter uocationem Ecclesiæ, nõ repræsentãt proprias personas, ut testatur Christus, Qui uos audit, me audit. Cum uerbum Christi, cum sacramenta porrigunt, Christi uice & loco porrigunt. Id docet nos illa uox Christi, ne indignitate ministrorum offendamur. Sed de hac re satis clare diximus in confessione, nos improbare Donatistas, & Vigleuistas, qui sentiunt homines peccare, accipientes sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in præsentia uidebantur sufficere ad defensionẽ descriptionis Ecclesiæ quam tradidimus. Nec uidemus, cum Ecclesia proprie dicta, appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quã nos descripsimus. Constat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit et habet captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen si pergent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem septimi articuli, quòd diximus ad ueram unitatem Ecclesiæ, satis esse consentire de doctrina Euangelij, & administratione sacramentorum, nec necesse esse, ubique similes tradi-

tiones humanas esse, seu ritus aut cærimonias ab hominibus institutas. Hîc distinguunt uniuersales & particulares ritus, & probant articulum nostrum, si intelligatur de particularibus ritibus, de uniuersalibus ritibus non recipiunt. Non satis intelligimus quid uelint aduersarij. Nos de uera, hoc est, spirituali unitate loquimur, sine qua non potest existere fides in corde, seu iusticia cordis coram Deo. Ad hanc dicimus non esse necessariam similitudinem rituum humanorum, siue uniuersalium, siue particularium, quia iusticia fidei, nō est iusticia alligata certis traditionibus, sicut iusticia legis erat alligata Mosaicis cærimonijs, quia illa iusticia cordis, est res uiuificans corda. Ad hanc uiuificationem nihil conducunt humanæ traditiones, siue uniuersales, siue particulares, nec sunt effectus spiritus sancti, sicut castitas, patientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis.

Nec leues causæ fuerunt, cur hunc articulum poneremus. Constat enim multas stultas opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nonnulli putauerūt humanas traditiones, necessarios cultus esse ad promerendam iustificationem. Et postea disputauerunt, quî fieret, quôd tanta uarietate coleretur Deus, quasi uero obseruationes illæ essent cultus, & non potius externę & politicæ ordinationes, nihil ad iusticiam cordis seu cultum Dei pertinentes, quæ alibi casu, alibi propter quasdam probabiles rationes uariant. Item aliæ Ecclesiæ, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, ut ppter obseruationē Paschatis, picturas & res similes. Vnde imperiti existimauerunt, fidem seu iusticiam cordis coram Deo, non posse existere sine his obseruationibus. Extant enim de hoc negotio multa inepta scripta Summistarum & aliorum.

Sed

Sed ſicut diſsimilia ſpacia dierum ac noctium non lædunt unitatem Eccleſiæ, Ita ſentimus non lædi ueram unitatem Eccleſiæ diſsimilibus ritibus inſtitutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, ut uniuerſales ritus, propter tranquillitatem ſeruentur. Sicut & nos in Eccleſiis, ordinem Miſſæ, diem Dominicum, & alios diesfeſtos celebriores libenter ſeruamus, Et gratiſsimo animo complectimur utiles ac ueteres ordinationes, præſertim cùm contineant pædagogiam, qua prodeſt populum & imperitos aſſuefacere ac docere. Sed non diſputamus nunc, an conducat propter tranquillitatẽ aut corporalem utilitatem ſeruare. Alia res agitur. Diſputatur enim, Vtrum obſeruationes traditionum humanarum ſint cultus neceſſarij ad iuſtiſiam corã Deo. Hoc eſt κεινόμυθον in hac controuerſia, quo conſtituto, poſtea iudicari poteſt, utrum ad ueram unitatem Eccleſiæ neceſſe ſit ubiq; ſimiles eſſe traditiones humanas. Si enim traditiones humanæ non ſunt cultus neceſſarij ad iuſtiſiam coram Deo, ſequitur poſſe iuſtos & filios Dei eſſe, etiam ſi quas traditiones non habent, quæ alibi receptæ ſunt. Vt ſi forma ueſtitus Germanici, non eſt cultus Dei neceſſarius ad iuſtiſiam coram Deo, Sequitur poſſe iuſtos ac filios Dei & Eccleſiam Chriſti eſſe, etiam ſi qui utantur non Germanico, ſed Gallico ueſtitu. Hoc clare docet Paulus ad Coloſſenſes, cùm ait: Nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti. Item, Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanq; uiuentes mundo decreta facitis: Ne tetigeritis, neq; guſtaueritis, neq; contrectaueritis, quæ omnia pereunt u-

ſu conſumpta, & ſunt præcepta & doctrinæ hominum, ſpeciem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate. Eſt enim ſententia: cùm iuſtitia cordis ſit res ſpiritualis, uiuificans corda, & conſtet, quòd traditiones humanę non uiuificent corda, nec ſint effectus ſpiritus ſancti, ſicut dilectio proximi, caſtitas &c. nec ſint inſtrumenta per quę Deus mouet corda ad credendum, ſicut uerbum & ſacramenta diuinitus tradita, ſed ſint uſus rerum nihil ad cor pertinentium, quæ uſu pereant, non eſt ſentiendum quòd ſint neceſſarię ad iuſticiam coram Deo. Et in eandem ſententiam inquit Roma. xiiij. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Sed non eſt opus citare multa teſtimonia, cùm ubiq; ſint obuia in ſcripturis, & nos plurima in Confeſsione congeſſerimus in poſterioribus articulis. Et huius controuerſię κεινόμυθον infra paulo poſt repetendum erit, uidelicet, Vtrum traditiones humanæ ſint cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, ubi de hac re copioſius diſputabimus. Aduerſarij dicũt uniuerſales traditiones, ideo ſeruandas eſſe, quia exiſtimentur ab Apoſtolis traditæ eſſe. O religioſos homines, ritus ab Apoſtolis ſumptos retineri uolunt, Non uolunt retineri doctrinam Apoſtolorum. Sic iudicandum eſt de ritibus illis, ſicut ipſi Apoſtoli in ſuis ſcriptis iudicant. Non enim uoluerunt Apoſtoli nos ſentire, q̃ per tales ritus iuſtificemur, quòd tales ritus ſint res neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Non uoluerunt Apoſtoli tale onus imponere conſcientijs, non uoluerunt iuſticiam & peccatum collocare in obſeruationibus dierum, ciborum, & ſimilium rerum. Imo Paulus appellat huiuſmodi opiniones, doctrinas dęmoniorum. Itaq;

uolun-

uoluntas & consilium Apostolorum ex scriptis eorum quæri debet, non est satis allegare exemplum. Seruabant certos dies, non quòd ea obseruatio ad iustificationem necessaria esset, sed ut populus sciret, quo tempore conueniendum esset: seruabant & alios quosdam ritus, ordinem lectionum si quando conueniebant. Quædam etiam ex patrijs moribus, ut fit, retinebat populus, quæ Apostoli nonnihil mutata, ad historiam Euangelij accommodauerunt, ut Pascha, Pentecosten, ut nõ solum docendo, sed etiam per hæc exempla memoriam maximarum rerum traderent posteris. Quòd si hæc tradita sunt tanquam necessaria ad iustificationem, cur in his ipsis postea multa mutauerunt Episcopi? Quòd sierant iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pascha ante Synodum Nicenam, alij alio tempore seruabant. Neq; hæc dissimilitudo læsit fidem. Postea ratio inita est, ne incideret nostrum Pascha in Iudaici Paschatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias seruare Pascha, cum fratribus conuersis ex Iudaismo. Itaq; hunc morem quædam gentes pertinaciter post Synodum Nicenam retinuerunt, ut Iudaicum tempus obseruarent. Verum Apostoli decreto illo non voluerunt Ecclesiis imponere necessitatem. Id quod uerba Decreti testantur. Iubent enim ne quis curet, etiam si fratres seruantes Pascha, non recte supputent tempus. Verba decreti extant apud Epiphanium, ὑμεῖς μὴ ἐνθυμεῖσθε, ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, κἂν τε ταλαιπωθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc scribit Epiphanius uerba esse Apostolorum in Decreto quodam posita de Paschate, in quibus prudens lector facile potest iudicare, Apostolos uoluisse

populo ſtultam opinionem de neceſsitate certi temporis eximere, cùm prohibent curare, etiamſi in ſupputando erretur. Porro quidam in oriente, qui Audiani appellati ſunt ab autore dogmatis, propter hoc decretum Apoſtolorum contenderunt Paſcha cum Iudæis ſeruandum eſſe. Hos refellens Epiphanius laudat Decretum, & inquit nihil continere, quod diſſentiat à fide aut Eccleſiaſtica regula, & uituperat Audianos, ꝙ non recte intelligant σύνοδον, & interpretatur in hanc ſententiam, in quam nos interpretamur, ꝙ non ſenſerint Apoſtoli referre, quo tempore ſeruaretur Paſcha, Sed quia præcipui fratres ex Iudæis conuerſi erant, qui morem ſuum ſeruabant, horum exemplum propter concordiam uoluerint reliquos ſequi. Et ſapienter admonuerit lectorem Apoſtoli, ſe neq; libertatem Euangelicam tollere, neq; neceſsitatem conſcientijs imponere, quia addunt, non eſſe curandum, etiamſi erret in ſupputando.

Multa huius generis colligi poſſunt ex hiſtorijs, in quibus apparet diſsimilitudinem humanarum obſeruationum, non lædere unitatem fidei. Quanq; quid opus eſt diſputatione? Omnino quid ſit iuſticia fidei, quid ſit regnum Chriſti, non intelligunt aduerſarij, ſi iudicant neceſſariam eſſe ſimilitudinem obſeruationum in cibis, diebus, ueſtitu, & ſimilibus rebus, quæ non habẽt mandatum Dei. Videte autem religioſos homines, aduerſarios noſtros. Requirunt ad unitatem Eccleſiæ ſimiles obſeruationes humanas, cùm ipſi mutauerint ordinationem Chriſti, in uſu cœnæ, quæ certe fuit antea ordinatio uniuerſalis. Quòd ſi ordinationes uniuerſales neceſſariæ ſunt, cur mutant ipſi ordinationem cœnæ Chriſti, quę non eſt humana, ſed diuina? Sed de hac tota controuerſia infra aliquoties dicendum erit.

Octa

Octauus articulus approbatus est totus, in quo confitemur, q̃ hypocritæ & mali admixti sint Ecclesiæ, & q̃ sacramenta sint efficacia, etiamsi per malos ministros tractentur, quia ministri fungũtur uice Christi, non representant suam personam. Iuxta illud: Qui uos audit, me audit. Impij doctores deserendi sunt, quia hi iam non fungũtur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait: Cauete à pseudoprophetis. Et Paulus: Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit.

Cæterum monuit nos Christus in collationibus de Ecclesia, ne offensi priuatis uitijs siue sacerdotum siue populi, schismata excitemus, sicut scelerate fecerũt Donatistæ. Illos uero qui ideo excitauerunt schismata, quia negabant sacerdotibus licere, tenere possessiones aut proprium, plane seditiosos iudicamus. Nam tenere proprium ciuilis ordinatio est. Licet autem Christianis uti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aëre, hac luce, cibo, potu. Nam ut hæc rerum natura, & hi siderum certi motus, uere sunt ordinatio Dei, & conseruãtur à Deo, ita legitimæ politiæ uere sunt ordinatio Dei, & retinentur ac defenduntur à Deo aduersus diabolum.

Nonus articulus approbatus est, in quo confitemur, quòd Baptismus sit necessarius ad salutem, & q̃ pueri sint baptizandi, & q̃ Baptismus puerorum non sit irritus, sed necessarius, & efficax ad salutem. Et quoniam Euangeliũ pure ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq̃ fructum ex eo capimus, q̃ in ecclesijs nostris nulli extiterunt Anabaptistæ, quia populus uerbo Dei aduersus impiam & sedicioſam factionem illorũ latronum munitus est. Et cũ plerosq̃ alios errores Anabaptistarum damnamus, tum hunc quoq̃, quòd

disputant Baptismum paruulorum inutilem esse. Certissimum est enim, quòd promissio salutis pertinet etiã ad paruulos. Neq; uero pertinet ad illos, qui sunt extra Ecclesiam Christi, ubi nec uerbũ, nec sacramenta sunt, quia regnum Christi tantum cum uerbo & sacramentis existit. Igitur necesse est baptizare paruulos, ut applicetur eis promissio salutis, iuxta mandatum Christi, Baptizate omnes gentes, Vbi, sicut offertur omnibus salus, ita offertur omnibus baptismus, uiris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptizandos esse, quia salus cum baptismo offertur.

Secundo manifestum est, q̃ Deus approbet baptismum paruulorum. Igitur Anabaptistæ impie sentiunt, qui damnant baptismum paruulorum. Quòd autem Deus approbet baptismum paruulorum, hoc ostendit, quòd Deus dat spiritum sanctum sic baptizatis. Nam si hic baptismus irritus esset, nullis daretur spĩritus sanctus, nulli fierent salui, denicq; nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas & pias mentes, uel sola satis confirmare potest cõtra impias et fanaticas opiniones Anabaptistarũ.

Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur, nos sentire, q̃ in cœna Domini uere & substantialiter adsint corpus et sanguis Christi, & uere exhibeant cum illis rebus, quæ uidentur pane & uino, his qui sacramentũ accipiunt. Hanc sententiam constanter defenderunt nostri concionatores. Et comperimus non tantum Romanam Ecclesiã affirmare corporalem præsentiam Christi, sed idẽ et nunc sentire, & olim sensisse Grẽcam Ecclesiam, ut testatur Canon Missæ apud Græcos.

Et extant quorundam scriptorum testimonia. Nam Cyrillus in Ioannem capite xv. inquit Christum corporaliter

raliter nobis exhiberi in cœna. Sic enim ait: Non tamen negamus recta nos fide, caritateq; sincera, Christo spiritualiter coniungi: Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, Idq; à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic uitem esse, nos uero palmites, qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, quia omnes unum corpus sumus in Christo, quia etsi multi sumus, unum tamen in eo sumus. Omnes enim uno pane participamus. An forta esse putat ignotam nobis mystice benedictionem uirtutem esse? quæ cùm in nobis fit, nonne corporaliter quoq; facit, communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Et paulo post: Vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ per caritatem intelligitur, Christum in nobis esse, uerumetiam participatione naturali, &c. Hæc recitauimus, non ut hic disputationem de hac re institueremus: Non enim improbat hunc articulum Cæs. Maiestas, sed ut clarius etiam perspicerent, quicunq; ista legent, nos defendere receptam in tota Ecclesia sententiam, quòd in cœna Domini uere & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & uere exhibeantur cum his rebus, quæ uidentur pane & uino. Et loquimur de præsentia uiui Christi, Scimus enim q; mors ei ultra non dominabitur.

Vndecimus articulus de retinenda Absolutione in Ecclesia probatur, Sed de Confessione addunt correctionem, uidelicet, obseruandam esse constitutionem Cap. Omnis utriusque, ut & quotannis fiat confessio, & quamuis omnia peccata enumerari non queant, tamen diligentiam adhibẽdam esse, ut colligantur,

& illa quæ redigi in memoriam possunt, recenseantur. De hoc toto articulo dicemus paulo post copiosius, cũ sentẽtiam nostram de pœnitentia totam explicabimus. Constat nos beneficium Absolutionis, & potestatem clauium, ita illustrauisse & ornauisse, ut multæ afflictæ conscientiæ, ex doctrina nostrorum, consolationem conceperint, postquam audiuerant mandatum Dei esse, imo propriam Euangelij uocem, ut Absolutioni credamus, & certo statuamus nobis gratis donari remissionem peccatorum, propter Christum, & sentiamus uere nos hac fide reconciliari Deo. Hæc sententia, multas pias mentes erexit, & initio commendationem maximam apud omnes bonos uiros attulit Luthero, cùm ostendit certam & firmam consolationem conscientijs, quia antea tota uis Absolutionis erat oppressa doctrinis operum, cùm de fide & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi.

Cæterum de tempore, certe in Ecclesiis nostris plurimi sæpe in anno utuntur Sacramentis, Absolutione, & cœna Domini. Et qui docent de dignitate & fructibus Sacramentorum ita docent, ut inuitent populum, ut sæpe utantur Sacramentis. Extant enim de hac re multa à nostris ita scripta, ut aduersarij, si qui sunt boni uiri, haud dubie probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagitiosis & contemptoribus Sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta ueteres Canones. Sed certum tempus non præscribit, quia non omnes pariter eodẽ tempore idonei sunt. Imo si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine audiri, & institui homines. Et ueteres Canones ac Patres, non constituunt certum tempus. Tantum

ita dicit

ita dicit Canon. Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunquã cõmunicare, admoneantur, Quod si non communicant, ad pœnitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant. Si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducare, qui manducant indigne. Ideo pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei, ut sacramentis utantur.

De Enumeratione peccatorum in cõfessione, sic docentur homines, ne laquei iniiciantur conscientijs. Etiamsi prodest rudes assuefacere, ut quędam enumerent, ut doceri facilius possint. Verum disputamus nũc, quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debebant aduersarij nobis allegare cõstitutionem, Omnis utriusq; quæ nobis non est ignota, sed ex iure diuino ostendere, quòd enumeratio peccatorum sit necessaria ad consequendã remissionem. Tota Ecclesia per uniuersam Europam scit, quales laqueos iniecerit conscientijs illa particula constitutionis, quæ iubet omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodi textus per se, quantũ postea affinxerũt Summistæ, qui colligunt circumstantias peccatorum. Quales ibi Labyrinthi, quanta carnificina fuit optimarum mentium? Nam feros et prophanos ista tericulamenta nihil mouebant.

Postea quales tragœdias excitauit quæstio, dẽ proprio sacerdote inter Pastores, & fratres, qui tunc minime erant fratres, cum de regno confessionum belligerabantur. Nos igitur sentimus enumerationem peccatorum non esse necessariam iure diuino, Id q̃d placet Panormitano, & plerisq; alijs eruditis Iurisconsultis. Nec uolumus imponere necessitatem conscientijs nostrorũ per constitutionem illam, Omnis utriusq;, de qua perin

de iudicamus,ut de alijs traditionibus humanis,de qui bus sentimus,quòd non sint cultus ad iustificationem necessarij.Et hæc constitutio rem impossibilem præcipit,ut omnia peccata confiteamur.Constat autem plurima nos nec meminisse,nec intelligere,iuxta illud,Delicta quis intelligit?

Si sint boni Pastores, scient quatenus prosit examinare rudes,sed illam carnificinam Summistarum confirmare non uolumus, quæ tamen minus fuisset intolerabilis,si uerbum unum addidissent,de fide consolante, & erigente conscientias.Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum,nulla est syllaba,in tanta mole constitutionum,glosarum,Summarum, Confessionalium,Nusquam ibi Christus legitur, Tantum leguntur supputationes peccatorum. Et maxima pars consumitur in peccatis,contra traditiones humanas, quæ est tanissima.Hæc doctrina adegit multas pias mentes ad desperationem,quæ non potuerunt acquiescere, quia sentiebant iure diuino necessariam esse enumerationē, & tamen experiebantur impossibilem esse.Sed hęrent alia non minora uitia in doctrina aduersariorum de pœnitentia,quæ iam recensebimus.

DE POENITENTIA.

IN articulo duodecimo probant primā partem, qua exponimus,Lapsis post Baptismum contingere posse remissionem peccatorum,quocunq; tempore, & quotiescunq; conuertuntur. Secundam partem damnant,in qua pœnitentiæ partes dicimus esse contritionem & fidem,Negant fidem esse alteram partem pœnitentiæ. Quid hîc Carole Cæsar inuictissime faciamus? Hæc est propria uox Euangelij,quòd fide eōsequamur remis-

remissionem peccatorum. Hanc uocem Euangelij damnant isti scriptores confutationis. Nos igitur nullo modo assentiri confutationi possumus. Non possumus salutiferrimam uocem Euangelij, & plenam consolationis damnare. Quid est aliud negare, quòd fide consequamur remissionem peccatorum, quàm contumelia afficere sanguinem & mortem Christi? Rogamus igitur te Carole Cæsar Inuictiss. ut nos de hac re maxima, quæ præcipuum Euangelij locum, quæ ueram Christi cognitionem, quæ uerum cultum Dei continet, patienter ac diligenter audias & cognoscas. Comperient enim omnes boni uiri, nos in hac re præcipue docuisse uera, pia, salubria, & necessaria uniuersæ Ecclesiæ Christi. Comperient ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euangelio, & multos pernicioſos errores emendatos esse, quibus antea obruta fuit doctrina de pœnitentia, per Scholasticorum & Canonistarum opiniones.

Ac prius quam accedimus ad defensionem nostræ sententiæ, hoc præfandum est. Omnes boni uiri, omnium ordinum ac Theologici ordinis etiam, haud dubie fatentur, ante Lutheri scripta, confusissimam fuisse doctrinam pœnitentiæ. Extant libri Sententiariorum, ubi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi unquam satis explicare potuerunt. Populus neque rei summam complecti potuit, nec uidere quæ præcipue requirerentur in pœnitentia, ubi quærenda esset pax conscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui dicat, quando fiat remissio peccatorum. Bone Deus, quantæ tenebræ sunt. Dubitant, utrum in attritione, uel in contritione fiat remissio peccatorũ. Et si fit propter contritio

nem, quid opus est Absolutione, quid agit potestas clauium, si peccatũ iam est remissum? Hîc uero multo magis etiam sudant, & potestatem clauium impie extenuant. Alij somniant potestate clauium non remitti culpã, sed mutari pœnas æternas, in temporales. Ita saluberrima potestas, esset ministerium non uitæ, & spiritus, sed tantum irę, & pœnarũ. Alij uidelicet cautiores, fingunt potestate clauium remitti peccata, coram Ecclesia, non coram Deo. Hîc quoq; pernicioſus error est. Nam si potestas clauium non consolatur nos coram Deo, quę res tandem reddet pacatam conscientiam? Iam illa sunt magis etiam perplexa. Docent nos contritione mereri gratiam. Vbi si quis interroget, quare Saul, Iudas, & similes non consequantur gratiam, qui horribiliter contriti sunt, Hîc de fide, & de Euangelio respondendum erat, quòd Iudas non crediderit, non erexerit se Euangelio & promissione Christi. Fides enim ostendit discrimen inter contritionem Iudę & Petri. Verum aduersarij de lege respondent, quòd Iudas non dilexerit Deum, sed timuerit pœnas. Quando autem territa conscientia, præsertim in seriis, ueris, & illis magnis terroribus, qui describuntur in Psalmis ac Prophetis, & quos certe degustant isti, qui uere conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter se timeat, an fugiat æternas pœnas. Hi magni motus literis & uocabulis discerni possunt, reipsa non ita diuelluntur, ut isti suaues Sophistæ somniãt. Hîc appellamus iudicia omnium bonorum & sapientum uirorum, Hi haud dubie fatebuntur has disputationes apud aduersarios perplexissimas & intricatissimas esse. Et tamen agitur de re maxima, de præcipuo Euangelij loco, de remissione peccatorũ. Tota hęc

doctrina

doctrina de his quæstionibus, quas recensuimus, apud aduersarios plena est errorum & hypocrisis, & obscurat beneficium Christi, potestatem clauium, & iusticiam fidei.

Hæc fiunt in primo actu. Quid cùm uentum est ad Confessionem? Quantum ibi negocij est in illa infinita enumeratione peccatorum, quæ tamen magna ex parte consumitur in traditionibus humanis. Et quo magis crucientur bonæ mentes, fingunt hãc enumerationem esse Iuris diuini. Et cùm ipsam enumerationem exigant, prætextu Iuris diuini, interim de absolutione, quę uere est Iuris diuini, frigide loquuntur. Fingunt ipsum sacramentum ex opere operato conferre gratiam sine bono motu utentis, de fide apprehendente absolutionem, & consolante conscientiam, nulla fit mentio. Hoc uere est quod dici solet, ἀπίναυ πρὸ τῶν μυστηρίων. Restat tertius actus de satisfactionibus: Hic uero habet confusissimas disputationes. Fingunt æternas pœnas, mutari in pœnas purgatorij, Et harum partem remitti potestate clauium, partem docent redimendam esse satisfactionibus. Addunt amplius, quòd oporteat satisfactiones esse opera supererogationis, & hæc constituunt in stultissimis obseruationibus, uelut in peregrinationibus, Rosarijs, aut similibus obseruationibus, quæ non habent mandata Dei. Deinde, sicut purgatorium satisfactionibus redimunt, Ita excogitata est ars redimendi satisfactiones, quæ fuit quęstuosissima. Vendunt enim indulgentias, quas interpretantur esse remissiones satisfactionum. Et hic quęstus non solum ex uiuis, sed multo amplior est ex mortuis. Neq; solum indulgentijs, sed etiam sacrificio Missæ redimunt satisfactiones mortuo-

rum. Denique infinita res est, de satisfactiõibus. Inter hęc scandala, non enim possumus enumerare omnia, & doctrinas dæmoniorum, iacet obruta doctrina de iusticia fidei in Christum, & de beneficio Christi. Quare intelligunt omnes boni uiri, utiliter & pie reprehensam esse doctrinam Sophistarum & Canonistarum, de pœnitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena à scripturis sanctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus.

I. Quòd per bona opera extra gratiam facta mereamur ex pacto diuinam gratiam.

II. Quòd per attritionem mereamur gratiam.

III. Quòd ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat.

IIII. Quòd propter contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum.

V. Quòd potestas clauium ualeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia.

VI. Quòd potestate clauium non remittantur peccata coram Deo, sed quòd sit instituta potestas clauium, ut mutet pœnas æternas in temporales, ut imponat certas satisfactiones conscientijs, ut instituat nouos cultus, & ad tales satisfactiones & cultus obliget conscientias.

VII. Quòd enumeratio delictorum in cõfessione, de qua præcipiunt aduersarij, sit necessaria iure diuino.

VIII. Quòd Canonicæ satisfactiones, necessariæ sint ad pœnam purgatorij redimendam, aut prosint tanquam compensatio ad tollendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.

IX. Quòd susceptio sacramenti pœnitentiæ, ex ope-

re

re operato, ſine bono motu utentis, hoc eſt, ſine fide in Chriſtum, conferat gratiam.

X. Quòd poteſtate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.

XI. Quòd in reſeruatione caſuum, non ſolum pœna Canonica, ſed etiam culpa reſeruari debeat in eo, qui uere conuertitur.

Nos igitur ut explicaremus pias conſcientias ex his Labyrinthis Sophiſtarum, cōſtituimus duas partes pœnitentiæ, uidelicet contritionem, & fidem. Si quis uolet addere tertiam, uidelicet, dignos fructus pœnitentiæ, hoc eſt, bona opera ſequentia conuerſionem, non refragabimur. Nec ignoramus quod uocabulum pœnitentiæ Grammaticis ſignificet, improbare id quod antea probabamus. Id magis quadrat ad contritionem, quàm ad fidem. Sed nos hîc docendi cauſa, pœnitētiam totam conuerſionē intelligimus, in qua duo ſunt termini, mortificatio et uiuificatio. Nos uocamus uſitatis nominibus contritionem & fidem.

De contritione præcidimus illas ocioſas & infinitas diſputationes, quando ex dilectione Dei, quando ex timore pœnæ doleamus. Sed dicimus contritionem eſſe ueros terrores conſcientiæ, quæ Deum ſentit iraſci peccato & dolet ſe peccaſſe. Et hęc contritio ita fit, quando uerbo Dei arguuntur peccata, quia hæc eſt ſumma prædicationis Euangelij, Arguere peccata, & offerre remiſſionem peccatorum, & iuſticiam propter Chriſtum, & ſpiritum ſanctum, & uitam æternam, & ut renati benefaciamus. Sic complectitur ſummam Euangelij Chriſtus, cum ait Lucæ ultimo, Prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in-

ter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur scriptura, ut Psal. xxxvij. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, Sicut onus graue, grauatæ sunt super me &c. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, Rugiebã à gemitu cordis mei. Et Psal. vi. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, Sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, Et anima mea turbata est ualde, & tu Domine usq; quo? Et Esa. xxxviij. Ego dixi in dimidio dierum meorum uadã ad portas inferi, Sperabam usq; ad mane. Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. In his terroribus sentit conscientia iram Dei aduersus peccatum, quæ est ignota securis hominibus secundum carnem ambulantibus. Videt peccati turpitudinem, & serio dolet se peccasse, etiam fugit interim horribilem iram Dei, quia non potest eam sustinere humana natura, nisi sustentetur uerbo Dei. Ita Paulus ait: Per legem legi mortuus sum. Lex enim tantũ accusat & terret conscientias. In his terroribus aduersarij nostri nihil de fide dicunt. Ita tantum proponunt uerbum, quod arguit peccata. Quod cum solum traditur, doctrina legis est, non Euangelij. His doloribus ac terroribus dicunt homines mereri gratiam, si tamen diligunt Deum. At quomodo diligent Deum homines in ueris terroribus, cum sentiunt horribilem & inexplicabilem humana uoce iram Dei? Quid aliud nisi desperationẽ docent, qui in his terroribus tantum ostendunt legem?

Nos igitur addimus alteram partem pœnitentiæ de fide in Christum, quòd in his terroribus debeat cõscientijs proponi Euangelium de Christo, in quo promittitur gratis remissio peccatorum de Christo. Debent igitur credere, q̃ propter Christũ gratis remittuntur ipsis peccata.

peccata. Hæc fides erigit, ſuſtentat, & uiuificat contritos, iuxta illud: Iuſtificati ex fide pacem habemus. Hæc fides conſequitur remiſsionem peccatorum. Hæc fides iuſtificat coram Deo, ut idem locus teſtatur, Iuſtificati ex fide. Hæc fides oſtendit diſcrimen inter contritionẽ Iudæ & Petri, Saulis & Dauidis. Ideo Iudæ aut Saulis contritio non prodeſt, quia non accedit ad eam hæc fides apprehendens remiſsionem peccatorum donatam propter Chriſtum. Ideo prodeſt Dauidis aut Petri contritio, quia ad eam fides accedit, apprehendens remiſsionem peccatorum donatam propter Chriſtum. Nec prius dilectio adeſt, cũ ſit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit ſine Chriſto, iuxta illud: Per Chriſtum habemus acceſſum ad Deum. Et hæc fides paulatim creſcit, & per omnem uitam luctatur cum peccato, ut uincat peccatum & mortem. Cæterum fidem ſequitur dilectio, ut ſuprà diximus. Et ſic clare definiri poteſt filialis timor, talis pauor, qui cum fide cõiunctus eſt, hoc eſt, ubi fides conſolatur & ſuſtentat pauidum cor. Seruilis timor, ubi fides non ſuſtentat pauidum cor.

Porro poteſtas clauium adminiſtrat & exhibet Euangelium per Abſolutionem, quæ eſt uera uox Euangelij, ita & abſolutionem complectimur, cùm de fide dicimus, quia fides eſt ex auditu, ut ait Paulus. Nam audito Euangelio, audita abſolutione, erigitur, & concipit conſolationem conſcientia. Et quia Deus uere per uerbum uiuificat, claues uere coram Deo remittunt peccata, iuxta illud: Qui uos audit, me audit. Quare uoci abſoluentis, non ſecus ac uoci de cœlo ſonanti credendum eſt. Et Abſolutio proprie dici poteſt ſacramentũ pœnitentiæ, ut etiam Scholaſtici Theologi eruditiores

loquuntur. Interim hæc fides in tentationibus multipliciter alitur per Euangelij sententias, & per usum sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui Testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum. Offerunt igitur remissionem peccatorum, sicut clare testantur uerba cœnæ Domini: Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur, Hic est calix noui testamenti &c. Ita fides concipitur & confirmatur per absolutionem, per auditum Euangelij, per usum sacramentorum, ne succumbat, dum luctatur cum terroribus peccati & mortis.

Hæc ratio pœnitentiæ plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium, & sacramentorum, & illustrat beneficium Christi, docet nos uti mediatore ac propiciatore Christo.

Sed quia Confutatio damnat nos, q̃ has duas partes pœnitentiæ posuerimus, ostendendum est, q̃ scriptura in pœnitentia, seu conuersione impij ponat has præcipuas partes. Christus enim inquit Matth. xi. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati est, & ego reficiam uos. Hîc duo membra sunt, labor & onus significant contritionem, pauores & terrores peccati & mortis. Venire ad Christum, est credere, q̃ propter Christum remittantur peccata, cùm credimus, uiuificantur corda spiritu sancto, per uerbũ Christi. Sunt igitur hîc duæ partes præcipuæ, contritio & fides. Et Mar. i. Christus ait: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, Vbi in priore particula arguit peccata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illa generalis fides, quam habent & diaboli, sed proprie est credere remissionem peccatorum propter Christum donatam. Hæc enim re-

uela-

uelatur in Euangelio. Videtis & hîc duas partes coniungi, Contritionem, cùm arguuntur peccata, Et fidē, cùm dicitur: Credite Euangelio. Si quis hîc dicat Christum complecti etiam fructus pœnitentiæ, seu totā nouam uitam, non dissentiemus. Nam hoc nobis sufficit, q̄ hæ partes præcipuæ nominantur contritio & fides.

Paulus ferè ubiq̄ cùm describit conuersionem seu renouationem, facit has duas partes, mortificationem & uiuificationem, ut Colossenses secundo: In quo circumcisi estis circumcisione non manu facta, uidelicet, expoliatione corporis peccatorum carnis. Et postea, In quo simul resuscitati estis per fidem efficaciæ Dei. Hîc duæ sunt partes, Altera est expoliatio corporis peccatorum, Altera est resuscitatio per fidem. Neq̄ hæc uerba, mortificatio, uiuificatio, expoliatio corporis peccatorum, resuscitatio, Platonicè intelligi debent de simulata mutatione. Sed mortificatio significat ueros terrores, quales sunt morientium, quos sustinere natura non posset, nisi erigeretur fide. Ita hîc expoliationem corporis peccatorum uocat, quam nos dicimus usitate contritionem, quia in illis doloribus concupiscentia naturalis expurgatur. Et uiuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, sed consolatio quæ uere sustentat fugientem uitam in contritione. Sunt ergo hîc duæ partes contritio & fides. Quia enim conscientia non potest reddi pacata, nisi fide, Ideo sola fides uiuificat, iuxta hoc dictum: Iustus ex fide uiuet.

Et deinde in Colossensibus inquit, Christum delere Chirographum, quod per legem aduersatur nobis. Hîc quoq̄ duæ sunt partes, chirographum & deletio chirographi. Est autem chirographum conscientia

arguens & condemnans nos. Porro lex est uerbum, q̃d arguit et condemnat peccata. Hęc igitur uox quę dicit: Peccaui Domino, sicut Dauid ait, est chirographũ. Et hanc uocem impij & securi homines non emittunt serio. Non enim uident, non legunt scriptam in corde sententiam legis. In ueris doloribus ac terroribus cernitur hæc sententia. Est igitur chirographum ipsa contritio, condemnans nos. Delere chirographum est tollere hanc sententiam condemnationis exanimo, & sententiam insculpere, qua sentiamus nos liberatos esse ab illa condemnatione. Est autem fides, noua illa sententia, quæ abolet priorem sententiam, & reddit pacem & uitam cordi.

Quanquam quid opus est multa citare testimonia, cùm ubiq; obuia sint in scripturis. Psalmo cxvij. Castigans castigauit me Dominus, et morti non tradidit me. Psalmo cxviij. Defecit anima mea præ angustia, Confirma me uerbo tuo. Vbi in priore membro continetur contritio, in secundo modus clare describitur, quomodo in contritione recreemur, scilicet uerbo Dei, quod offert gratiam, Id sustentat & uiuificat corda. Et i. Regum ij. Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos et reducit. Horum altero significatur contritio, altero significatur fides. Et Esaiæ xxviij. Dominus irascetur, ut faciat opus suum. Alienum est opus eius, ut operetur opus suum. Alienum opus Dei uocat, cùm terret, quia Dei proprium opus est uiuificare et consolari. Verum ideo terret, inquit, ut sit locus consolationi & uiuificationi, quia secura corda & non sentientia iram Dei, fastidiunt consolationem. Ad hunc modum solet scriptura hæc duo coniungere, terrores & consolatio-

lationem, ut doceat hæc præcipua membra esse in pœnitentia, contritionem, & fidem consolantem & iustificantem. Neque uidemus quomodo natura pœnitentiæ clarius et simplicius tradi possit. Hęc enim sunt duo prę cipua opera Dei in hominibus, perterrefacere & iustifi care ac uiuificare perterrefactos. In hæc duo opera distributa est uniuersa scriptura. Altera pars lex est, quæ ostendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euangelium, hoc est, promissio gratiæ in Christo donatę, & hęc promissio subinde repetitur in tota scriptura, primum tradita Adæ, postea Patriarchis, deinde a Prophetis illustrata. Postremo prædicata & exhibita a Christo inter Iudæos, & ab Apostolis sparsa in totũ mundum. Nam fide huius promissionis sancti oẽs iustificati sunt, non propter suas attritiones, uel contritiones. Et exempla ostendunt similiter has duas partes. Adam obiurgatur post peccatum, & perterrefit, Hæc fuit cõtritio. Postea promittit Deus gratiam, dicit futurum semen, quo destruetur regnum diaboli, mors & peccatum, Ibi offert remissionem peccati. Hæc sunt præcipua. Nam etsi postea additur pœna, tamen hæc pœna non meretur remissionem peccati. Et de hoc genere pœnarum paulo post dicemus. Sic Dauid obiurgatur à Nathan, et perterrefactus inquit, Peccaui Domino, Ea est contritio. Postea audit absolutionem, Dominus sustulit peccatum tuum, Non morieris, Hæc uox erigit Dauidem, & fide sustentat, iustificat, & uiuificat eum. Additur & hic pœna, sed hæc pœna non meretur remissionem peccatorum. Nec semper adduntur peculiares pœnæ, sed hæc duo semper existere in pœnitentia oportet, contritionem & fidem, ut Lucæ vij. Mulier peccatrix uenit

ad Christum lachrymans. Per has lachrymas agnoscitur contritio. Postea audit absolutionem, Remittuntur tibi peccata, Fides tua saluam te fecit, uade in pace. Hæc est altera pars pœnitentiæ, fides quæ erigit & consolatur eam. Ex his omnibus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quæ proprie sunt in conuersione, seu regeneratione & remissione peccati. Fructus digni & pœnæ sequuntur regenerationem & remissionem peccati. Ideoque has duas partes posuimus, ut magis conspici fides possit, quam in pœnitentia requirimus. Et magis intelligi potest, quid sit fides, quam prædicat Euangelium, cum opponitur contritioni, ac mortificationi.

Et ut totus orbis terrarum uideat, quanta sit insciția ueræ pietatis in nostris Criticis, qui confutationem scripserunt, addemus & Bernardi sententiam, qui prorsus ad eundem modum coniungit hæc duo membra in pœnitentia, contritionem et fidem, sicut nos coniungimus. Verba sunt hæc in sermone tertio de annunciatione. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui Domine. Sola nimirum spes apud te miserationis locum obtinet, nec oleum misericordiæ, nisi in uale fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia, solius utique male dictionis capax, cum uidelicet in spe peccamus. Quanquam nec fiducia illa dicenda sit, sed insensibilitas quædam & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia est ei qui periculum non attendit: aut quod ibi timoris remedium, ubi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatiū est, nec eget ille solatio, qui lętatur cum male fecerit, & in pessimis rebus magis exultat. Rogemus itaq; fratres responderi nobis quantas habeamus

iniqui

iniquitates & peccata, scelera nostra & delicta nobis desideremus ostendi. Scrutemur uias nostras & studia nostra pericula q; uniuersa uigili intentione pensemus. Dicat quisque in pauore suo, uadam ad portas inferi, ut iam non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc uera hominis fiducia est, à se deficientis, & innitentis Domino suo. Hæc, inquam, uera fiducia est, cui misericordia non denegatur, Propheta testante: Bene placitum est Domino super timentes eum, & in his qui sperant super misericordia eius. Nec parua utique suppetit nobis, in nobis quidem causa timoris, in ipso autem causa fiduciæ. Hactenus Bernardus, cuius sententiam propterea etiam non inuiti retulimus, ut uideant lectores, quomodo fidem hîc intelligamus de fiducia misericordiæ, quæ erigit & consolatur perterrefactos, quam iste recte fiduciam appellat. Et hæc clare conspici potest, cum fit Antithesis terrorum & consolationis. Sicut hic Bernardus uult in hominibus existere cognitionem peccatorum, seu contritionem, seu terrores, Et uult accedere fiduciam quæ erigat in contritione.

Sed quia aduersarij nominatim hoc damnant, quòd dicimus homines fide cõsequi remissionem peccatorũ, addemus paucas quasdã probationes, ex quibus intelligi poterit, remissionem peccatorum contingere, nõ ex opere operato propter contritionem, sed fide illa speciali, qua unusquisq; credit sibi propter Christum remitti peccata. Nam hic articulus præcipuus est, de quo digladiamur cum aduersarijs, & cuius cognitionẽ ducimus maxime necessariam esse Christianis omnibus. Cum aũt supra de iustificatione, de eadẽ re satis dictũ

uideatur, hîc breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, doctrina pœnitẽtiæ, & doctrina iuſtificationis.

Aduerſarij, cum de fide loquuntur, & dicunt eam præcedere pœnitentiam, intelligunt fidem, non hanc quæ iuſtificat, Sed quæ in genere credit Deum eſſe, pœnas propoſitas eſſe impijs &c. Nos præter illam fidem, requirimus, ut credat ſibi quiſq; propter Chriſtum remitti peccata. De hac fide ſpeciali litigamus, & opponimus eam opinioni, quæ iubet confidere non in promiſſione Chriſti, ſed in opere operato contritionis, confeſſionis & ſatisfactionum &c. Hæc fides ita ſequitur terrores, ut uincat eos, & reddat pacatam conſcientiam. Huic fidei tribuimus, quòd iuſtificet & regeneret, dum ex terroribus liberat, & pacem, gaudium, & nouam uitam in corde parit. Hanc fidẽ defendimus uere eſſe neceſſariam ad remiſſionem peccatorũ, ideo ponimus inter partes pœnitentiæ ſeu conuerſionis. Nec aliud ſentit Eccleſia Chriſti, etiamſi aduerſarij noſtri reclamant.

Principio autem interrogamus aduerſarios, Vtrum abſolutionẽ accipere, pars ſit pœnitentię nec ne? Quod ſi à confeſsione ſeparant, ut ſunt ſubtiles in diſtinguendo, non uidemus quid proſit confeſsio ſine abſolutione. Sin autem non ſeparant à confeſsione acceptionem abſolutionis, neceſſe eſt eos ſentire, quòd fides ſit pars pœnitentiæ, quia abſolutio nõ accipitur niſi fide. Quòd autem abſolutio non accipiatur niſi fide, ex Paulo probari poteſt, qui docet Roma. iiij. quòd promiſsio non poſsit accipi, niſi fide. Abſolutio autem eſt promiſsio remiſsionis peccatorum. Igitur neceſſario requirit fidem. Nec uidemus, quomodo dicatur is accipere abſolutionem, qui non aſſentitur ei. Et quid aliud eſt nõ aſſentiri

abſolutio-

absolutioni, quàm Deum accusare mendacij: si cor dubitet, sentit incerta & inania esse, quæ promittit Deus, Ideo i. Ioannis v. scriptum est, Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo.

Secundò fateri aduersarios existimamus remissionẽ peccatorum, pœnitentiæ seu partem, seu finem, seu, ut ipsorum more loquamur, terminum esse ad quem. Ergo id quo accipitur remissio peccatorum, recte additur partibus pœnitentiæ. Certissimum est autem, etiã si omnes portæ inferorum reclament, remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide, quæ credit peccata remitti propter Christum, iuxta illud Roma. iij. Quem proposuit Deus propiciatorem per fidem, in sanguine ipsius. Itẽ Roma. quinto. Per quem accessum habemus per fidem in gratiã &c. Nam conscientia territa non potest opponere iræ Dei opera nostra, aut dilectionem nostram, sed ita demum fit pacata, cùm apprehendit mediatorem Christum, & credit promissionibus propter illum donatis. Non enim intelligunt quid sit remissio peccatorum, aut quomodo nobis cõtingat, qui somniant corda pacata fieri, sine fide in Christum. Petrus citat ex Esaia: Qui crediderit in eum, non confundetur. Nec esse est igitur confundi hypocritas, confidentes se accipere remissionem peccatorum propter sua opera, non propter Christum. Et Petrus ait in Act. cap. x. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non potuit dici magis diluci dè, quàm quod ait, per nomen eius. Et addit, omnes qui credunt in eum. Tantum igitur ita accipimus remissio

nem peccatorũ, per nomẽ Christi, hoc est, propter Christum, non propter ulla nostra merita atq; opera. Et hoc ita fit, eũ credimus nobis remitti peccata propter Christum. Aduersarij nostri uociferantur se esse Ecclesiam, se cõsensum Ecclesiæ sequi. At Petrus hîc in nostra causa etiam allegat cõsensum Ecclesiæ: Huic, inquit, omnes Prophetæ perhibent testimonium, remissionem peccatorũ accipere per nomen eius &c. Profecto consensus Prophetarum iudicandus est uniuersalis Ecclesię cõsensus esse. Nec Papæ, nec Ecclesię concedimus potestatẽ decernendi contra hunc consensum Prophetarum. At Bulla Leonis apertè damnat hunc articulum de remissione peccatorum, damnant & aduersarij in Confutatione. Qua ex re apparet, qualis sit Ecclesia iudicanda istorum, qui non solum decretis improbant hanc sententiam, q̃ remissionem peccatorum consequamur fide, non propter opera nostra, sed propter Christum, sed etiam iubent eam ui ac ferro abolere. Iubent omni genere crudelitatis perdere uiros bonos, qui sic sentiũt. Sed habent magni nominis autores, Scotum, Gabrielem & similes, dicta Patrum quæ in Decretis truncata citantur. Certe si numeranda sunt testimonia, uincunt. Esi enim maxima turba nugacissimorũ scriptorum in sententias, qui tanq̃ coniurati defendunt illa figmenta de merito attritionis & operũ, & cætera quæ supra recitauimus. Sed ne quis multitudine moueatur, non magna autoritas est in testimonijs posteriorum, qui non genuerunt sua scripta, sed tantum compilatis superioribus, transfuderunt illas opiniones ex alijs libris in alios. Nihil iudicij adhibuerunt, sed ut pedanei senatores taciti comprobauerunt superiorum errores non intellectos.

Nos

Nos igitur hanc Petri uocem non dubitemus opponere, quamlibet multis legionibus Sententiariorum, quæ allegat consensum Prophetarum. Et accedit testimonium spiritus sancti ad hanc concionem Petri. Sic enim ait textus: Adhuc loquente Petro uerba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audiebant uerbum. Sciant igitur piæ conscientiæ, hoc esse mandatum Dei, ut credant sibi gratis ignosci propter Christum, nõ propter opera nostra. Et hoc mandato Dei sustentent se aduersus desperationem, & aduersus terrores peccati & mortis. Et hanc sententiam sciant à principio mundi in Ecclesia extitisse apud sanctos. Petrus eñ clare allegat cõsensum Prophetarum, & Apostolorũ scripta testantur eos idem sentire. Nec desunt Patrum testimonia. Nam Bernardus idẽ dicit uerbis minime obscuris. Necesse est enim primo omnium credere, quôd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei, sed adde adhuc, ut credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur. Hoc est testimoniũ, quod perhibet spiritus sanctus in corde tuo, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus gratis iustificari hominem per fidem. Hęc Bernardi uerba mirifice illustrant causam nostram, quia non solum requirit ut in genere credamus peccata remitti per misericordiam, sed iubet addere specialem fidem, qua credamus & nobis ipsis remitti peccata. Et docet quomodo certi reddamur de remissione peccatorũ, uidelicet, cũ fide corda eriguntur & fiunt tranquilla per spiritũ sanctum. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare, fide nos consequi remissionem peccatorum? aut fidem partem esse pœnitentiæ?

Tertio. Aduersarij dicunt peccatum ita remitti, quia attritus seu contritus elicit actum dilectionis Dei, propter hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est nisi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem & nostra opera, quia lex exigit dilectionem. Præterea docent confidere, ꝙ remissionem peccatorum consequamur propter contritionem & dilectionem. Hoc quid est aliud, nisi collocare fiduciam in nostra opera, non in uerbum & promissionē Dei de Christo. Quòd si lex satis est ad consequendam remissionē peccatorū, quid opus est Euangelio? quid opus est Christo, si propter nostrum opus cōsequimur remissionem peccatorum? Nos contrà à lege ad Euangelium reuocamus conscientias, & â fiducia propriorum operum, ad fiduciam promissionis & Christi, quia Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit gratis remissionem peccatorum propter Christum. Hae promissione iubet nos confidere, ꝙ propter Christum reconciliemur Patri, non propter nostram contritionem aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut propiciator nisi Christus. Neꝙ legem facere possumus, nisi prius per Christum reconciliati simus. Et si quid faceremus, tamē sentiendum est, ꝙ non propter illa opera, sed propter Christum mediatorem & propiciatorem consequimur remissionem peccatorum. Imo contumelia Christi, & Euangelij abrogatio est, sentire ꝙ remissionem peccatorum propter legem aut aliter consequamur, ꝙ̄ fide in Christum. Et hanc rationem supra tractauimus de iustificatione, cùm diximus, quare profiteamur homines fide iustificari non dilectione. Itaꝙ doctrina aduersario

rum,

rum, cùm docent homines propter contritionem & dilectionem consequi remissionem peccatorum, & confidere hac contritione & dilectione, tantum est doctrina legis, & quidē non intellectę, sicut Iudęi in uelatam Mosi faciem intuebantur. Fingamus enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen neq; dilectio, neq; opera possunt esse propiciatio pro peccato, ac ne possunt quidem opponi iræ & iudicio Dei, iuxta illud: Non intrabis in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Nec debet honos Christi transferri in nostra opera.

Propter has causas contendit Paulus, q̄ non iustificemur ex lege, & opponit legi promissionem remissionis peccatorum, quæ propter Christum donatur, ac docet nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reuocat nos Paulus à lege. In hanc promissionem iubet intueri, quæ certe irrita erit, si prius lege iustificamur, quàm per promissionem, aut si propter nostram iusticiam consequimur remissionem peccatorum. At constat, quòd ideo nobis data est p̄missio, ideo exhibitus est Christus, quia legem non possumus facere. Quare necesse est prius nos promissione reconciliari quàm legem facimus. Promissio autem tantum fide accipitur. Igitur necesse est contritos apprehendere fide promissionem remissionis peccatorum donatæ propter Christum, ac statuere quòd gratis propter Christum habeant placatum Patrem. Hæc est sententia Pauli ad Romanos quarto, ubi inquit: Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. Et ad Galatas tertio: Concluſit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur

credentibus, id est, omnes sunt sub peccato, nec possunt aliter liberari, nisi fide apprehendant promissionem remissionis peccatorum. Prius igitur oportet nos fide accipere remissionem peccatorum, quàm legem facimus, & si, ut supra dictum est, fidem dilectio sequitur, quia renati spiritum sanctum accipiunt, ideo legem facere incipiunt. Citaremus plura testimonia, nisi obuia essent cuilibet pio lectori in scripturis. Et nos non nimis prolixi esse cupimus, ut facilius hæc causa perspici possit. Nec uero dubium est, quin hæc sit sententia Pauli, quam defendimus, quòd fide accipiamus remissionem peccatorum propter Christum, quòd fide mediatorem Christum opponere debeamus iræ Dei, non opera nostra. Nec perturbentur piæ mentes, etiamsi Pauli sententias calumnientur aduersarij. Nihil tam simpliciter dicitur, quod non queat deprauari cauillando. Nos scimus hanc, quam diximus, ueram & germanam sententiam Pauli esse, scimus hanc nostram sententiam pijs conscientijs firmam consolationem afferre, sine qua nemo consistere in iudicio Dei queat. Itaq; repudientur illæ Pharisaicæ opiniones aduersariorum, quòd non accipiamus fide remissionem peccatorum, sed quòd oporteat mereri dilectione nostra & operibus, quòd dilectionem nostram & opera nostra, iræ Dei opponere debeamus. Hæc doctrina legis est, non Euangelij, quæ fingit prius hominem lege iustificari, quàm per Christum reconciliatus sit Deo, cùm Christus dicat, Sine me nihil potestis facere. Item, Ego sum uitis uera, uos palmites. Verum aduersarij finguntnos esse palmites, non Christi, sed Mosi. Prius enim uolunt lege iustificari, dilectionem suam & opera offerre Deo,

quàm

quàm reconcilientur per Christum, quàm sint palmites Christi. Paulus contrà contendit legem non posse fieri sine Christo. Ideo promissio prius accipienda est, ut fide reconciliemur Deo, propter Christum, quàm legem facimus. Hæc satis perspicua esse pijs conscientijs existimamus. Et hinc intelligent, cur suprà professi simus iustificari homines fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non nostram dilectionem aut opera, aut confidere nostra dilectione ac operibus, sed Christum mediatorem. Et prius oportet apprehendere promissionem remissionis peccatorum, quàm legem facimus.

Postremo, quando erit pacata conscientia, si ideo accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Semper enim accusabit nos lex, quia nunquàm legi Dei satisfacimus, Sicut inquit Paulus: Lex iram operatur. Chrysostomus quærit de pœnitentia, unde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Quærunt & in sententijs eadem de re aduersarij. Hoc non potest explicari, non possunt conscientiæ reddi tranquillæ, nisi sciant mandatum Dei esse, & ipsum Euangelium, ut certo statuant propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, is, ut Ioannes ait, accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Euangelio. Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt conscientiæ ex fide, cùm perpetuo dubitant, utrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deum? quomodo possunt statuere, quòd exaudiantur? Ita tota uita est sine Deo, & sine uero cultu Dei.

Hoc est quod Paulus inquit, peccatum esse quicquid non fit ex fide. Et quia in hac dubitatione perpetuo uersantur, nunq; experiuntur quid sit fides, ita fit ut ad extremum ruant in desperationem. Talis est doctrina aduersariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina desperatiõis. Nunc libẽter oĩbus bonis uiris permittimus iudicium de hoc loco pœnitentiæ, nihil em̃ habet obscuri, ut pronuncient, utri magis pia & salubria conscientijs docuerint, nos, an aduersarij. Profecto non delectant nos hæ dissensiones in Ecclesia, quare nisi magnas & necessarias causas haberemus dissentiendi ab aduersarijs, summa uoluntate taceremus. Nunc cũ ipsi manifestam ueritatem damnent, non est integrum nobis differere causam, non nostrã, sed Christi & Ecclesiæ.

Diximus quas ob causas posuerimus has duas partes pœnitentiæ, contritionem & fidem. Idq; hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de pœnitentia, quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obscurandam fidem detorserunt aduersarij. Talia sunt, Pœnitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item, Pœnitentia est quædam dolentis uindicta, puniens in se quod dolet se commisisse. In his dictis nulla fit mentio fidei. Ac ne in scholis quidem, cùm interpretantur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, ut magis conspici doctrina fidei posset, inter partes pœnitentiæ numerauimus. Nam illa dicta, quę contritionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iustificantis mentionem faciunt, periculosa esse, res ipsa ostendit. Et merito desiderari prudentia in istis potest, qui centones illos sententiarum & decretorum congesserunt. Nam cùm Patres aliâs de alia parte

pœni-

pœnitentię loquantur, non tantum de una parte, ſed de utraq; hoc eſt, de contritione & fide, excerpere & coniungere ſententias profuiſſet. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans iuſiurādum illud apud Prophetam: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Quia enim iurat Deus, nolle ſe mortem peccatoris, oſtendit requiri fidem, ut iuranti credamus, & certo ſtatuamus eum nobis ignoſcere. Magna debet eſſe autoritas apud nos promiſionum diuinarum per ſeſe. At hęc promiſsio etiam iureiurando confirmata eſt. Quare ſiquis non ſtatuit ſibi ignoſci, is negat Deum uerum iuraſſe, qua blaſphemia atrocior nulla excogitari poteſt. Sic enim ait Tertullianus. Inuitat pręmio ſalutem, iurans etiam, Viuo dicens, cupit ſibi credi. O beatos quorum cauſā iurat Deus. O miſerrimos, ſi nec iuranti Domino credimus. Atque hic ſciendū eſt, quòd hæc fides debeat ſentire, quòd gratis nobis ignoſcat Deus propter Chriſtum, propter ſuam promiſsionem, non propter noſtra opera, contritionem, confeſsionem, ſatisfactionem aut dilectionem. Nam ſi fides nitatur his operibus, ſtatim fit incerta, quia conſcientia pauida uidet hæc opera indigna eſſe. Ideo præclare ait Ambroſius de pœnitentia. Ergo & agendam pœnitentiam, & tribuendam ueniam credere nos conuenit, ut ueniam tamen tanquam ex fide ſperemus, tanquam ex ſyngrapha fides impetrat. Item fides eſt quæ peccata noſtra cooperit. Extant itaq; ſententiæ apud Patres, non ſolum de contritione & operibus, ſed etiam de fide. Verum aduerſarij, cum neque naturam pœnitentiæ intelligant, neque ſermonem Patrum, excerpunt dicta de parte pœnitentiæ, uidelicet de o-

peribus, Alibi dicta de fide, cum non intelligunt, præ-tereunt.

DE CONFESSIONE ET SATISFACTIONE.

BONI uiri facile iudicare possunt, plurimum refer re, ut de superioribus partibus, uidelicet contritione & fide, conseruetur uera doctrina. Itaque in his locis illustrandis semper plus uersati sumus, de confessione & satisfactionibus non admodum rixati sumus. Nam & nos confessionem retinemus præcipue propter absolutionem, quæ est uerbum Dei, quòd de singulis autoritate diuina pronunciat potestas clauium. Quare impium esset ex Ecclesia priuatam absolutionem tollere. Neq; quid sit remissio peccatorũ, aut potestas clauium intelligunt, si qui priuatam absolutionem aspernantur. Cæterum de enumeratione delictorum in confessione supra diximus, quòd sentiamus eam non esse ure diuino necessariam. Nam quòd obijciunt quidam, Iudicem prius debere cognoscere causam, priusquam pronunciat, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia absolutio est executio alieni beneficij, non est iudicium. Christus enim dedit mandatum remittendi peccata, id mandatum exequuntur ministri. Non habent mandatũ de cognoscẽdis occultis. Hoc intelligi potest ex eo, quia infinita peccata remittũtur, quæ nec nos ipsi meminimus, quibus remittũtur. Et si penderet remissio ex cognitione, tota res esset incerta. Cæterum in his delictis quæ publice nota sunt, qualem habeat iurisdictionem Ecclesia, id non pertinet ad præsentem disputationem. Nam hæc quia nota sunt, nominatim accusantur, & postea nominatim remittuntur, si autor uelit recipi ab Eccle-

sia,

sia. Et ridiculum est huc transferre dictum Salomonis: Diligenter cognosce uultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de confessione, sed tradit œconomicum præceptum patrisamilias, ut utatur suo, & abstineat ab alieno, & iubet eũ res suas diligenter curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum, occupatus animus, abiiciat timorem Dei, aut fidem, aut curam uerbi Dei. Sed aduersariꝰ nostri mirifica metamorphosi transformant dicta scripturę, in quaslibet sententias. Hic cognoscere significat eis audire confessiones: Vultus, non externam conuersationem, sed arcana conscientiæ. Pecudes significant homines. Sane bella est interpretatio, & digna istis contemptoribus studiorum eloquentiæ. Quòd si uelit aliquis per similitudinem transferre præceptum à patrefamilias ad pastorem Ecclesiæ, certe uultum debebit interpretari de externa conuersatione. Hæc similitudo magis quadrabit. Sed omittamus ista. Aliquoties fit in Psalmis mentio confessionis, ut, Dixi, confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. Talis confessio peccati, quæ Deo fit, est ipsa contritio. Nam cum Deo fit confessio, corde fieri necesse est, non solum uoce, sicut fit in scenis ab histrionibus. Est igitur talis confessio, contritio, in qua sentientes iram Dei, confitemur Deum iuste irasci, nec placari posse nostris operibus. Et tamen quærimus misericordiam, propter promissionem Dei. Talis est hæc confessio, Tibi soli peccaui, ut tu iustificeris, & uincas cum iudicaris, id est, fateor me peccatorem esse, et meritum ęternam iram, nec possum opponere meas iusticias, mea merita tuæ iræ. Ideo pronuncio te iustum esse, cùm condemnas & punis nos. Pro-

nuncio te uincere, quando hypocritæ iudicant te, quòd sis iniustus, qui ipsos punias aut condemnes benemeritos. Imo nostra merita non possunt opponi tuo iudicio, sed ita iustificabimur, si tu iustifices, si tu reputes nos iustos per misericordiam tuam. Fortasis & Iacobum citabit aliquis, Confitebimini uicissim delicta. Sed hîc nõ loquitur de confessione sacerdotibus facienda, sed in genere de reconciliatione fratrum inter se. Iubet enim mutuam esse confessionem.

Porro aduersarij nostri multos doctores receptissimos damnabunt, si cõtendent enumerationem delictorum in confessione necessariam esse iure diuino. Quanquam enim confessionem probamus, & quandam examinationẽ prodesse iudicamus, ut instituí homines melius possint, tamen ita moderanda res est, ne conscientijs inijciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquillæ, si existimabunt se non posse consequi remissionem peccatorũ, nisi facta illa scrupulosa enumeratione. Hoc certe falsissimum est, quod aduersarij posuerunt in cõfutatione, quòd confessio integra sit necessaria ad salutem. Est enim impossibilis. Et quales laqueos hîc inijciunt cõscientię, cum requirunt integram confessionem? Quando enim statuet conscientia integrã esse confessionem? Apud scriptores Ecclesiasticos fit mentio confessionis, sed hi nõ loquuntur de hac enumeratione occultorum delictorum, sed de ritu publicæ pœnitentiæ. Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur sine certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant isti apud presbyteros, ut pro modo delictorum præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi, de qua nos disputamus. Confessio illa fiebat nõ

quòd

quòd sine ea non posset fieri remissio peccatorum coram Deo, Sed quòd non poterant satisfactiones præscribi, nisi prius cognito genere delicti. Nam alia delicta habebant alios Canones.

Et ex illo ritu publicæ pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim sancti Patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata pœnitentia eorum, quantum fieri poterat. Et huius rei multæ uidentur fuisse causæ. Nam ad exemplum pertinebat, castigare lapsos, sicut & glosa in Decretis admonet, & indecorum erat, homines famosos statim admittere ad communionem. Hi mores diu iam antiquati sunt. Nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum coram Deo. Neq; hoc senserunt Patres, mereri homines remissionem peccatorum per tales mores, aut talia opera. Quanquam hæc spectacula imperitos solent fallere, ut putent se per hæc opera mereri remissionem peccatorum coram Deo. Verum si quis sic sensit, Iudaice & gentiliter sensit. Nam & Ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum, per quas fingebant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato, manet nomen satisfactionis, & uestigium moris, quòd in confessione præscribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse opera non debita. Nos uocamus satisfactiones Canonicas. De his sic sentimus, sicut de enumeratione, quòd satisfactiones Canonicæ non sint necessariæ iure diuino ad remissionem peccatorum. Sicut neq; illa spectacula uetera satisfactionum in pœnitentia publica iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum. Retinenda est enim sententia de fide, quòd fide

consequamur remissionem peccatorum propter Christum, non propter nostra opera præcedentia aut sequẽtia. Et nos ob hanc causam præcipue de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandam iustitiam fidei, neue existimarent homines se propter illa opera consequi remissionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta, quæ in scholis iactantur, quale est quod in definitione satisfactionis ponunt, fieri eam ad placandam diuinam offensam.

Sed tamen fatentur aduersarij, quòd satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ. Verum fingunt satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu purgatorij, seu alias. Sic enim docent in remissione peccati Deum remittere culpam. Et tamen quia conuenit iustitiæ diuinæ punire peccatum, mutare pœnam æternam in pœnam temporalem. Addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti potestate clauium, reliquum autem redimi per satisfactiões. Nec potest intelligi quarum pœnarum pars remittatur potestate clauium, nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti, qua exre sequeretur, satisfactiones tantum esse pœnas redimentes purgatorium. Et has satisfactiones dicunt valere, etiamsi fiant ab his qui relapsi sunt in peccatum mortale, quasi uero diuina offensa placari queat ab his, qui sunt in peccato mortali. Hæc tota res est commenticia, recens conficta, sine autoritate scripturæ & ueterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidẽ de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici uiderunt in Ecclesia esse satisfactiones. Nec animaduerterunt illa spectacula instituta esse tum exempli causa, tũ ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In

summa,

summa, non uiderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideo superstitiose finxerunt eas, non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum ualere. Et sicut aliàs sæpe incommode commiscuerunt spiritualia & πολιτικά, idem accidit & in satisfactionibus. Atqui glosa in Canonibus aliquoties testatur has obseruationes institutas esse propter disciplinam Ecclesiæ.

Videte autem quomodo in confutatione, quam aussunt obtrudere Cæsareæ Maiestati, probent hæc sua figmenta. Multa dicta ex scripturis citant, ut fucum imperitis faciant, quasi hæc res habeat autoritatem ex scripturis, quæ adhuc Longobardi tempore ignota erat. Allegant has sententias: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item: Exhibete membra uestra seruire iusticię. Item, Christus prædicat pœnitentiam: Agite Pœnitentiam. Item Christus iubet Apostolos pœnitentiam prædicare. Et Petrus prædicat pœnitentiam, Actorum ij. Postea citant quædam dicta Patrum & Canones. Et concludunt his uerbis, Satisfactiones in Ecclesia contra expressum Euangelium & Conciliorum & Patrum decreta abolendæ non sunt, quin imo absoluti à sacerdote iniunctam pœnitentiam perficere debent, illud Pauli sequentes: Dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos abomni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Deus perdat istos impios Sophistas, tam scelestę detorquentes uerbum Dei ad sua somnia uanissima. Quis bonus uir non commoueatur indignitate tanta? Christus inquit: Agite pœnitentiam, Apostoli prædicant pœnitentiam, Igitur pœnę æternę compẽsantur satisfactionibus nostris, Igitur claues habent mandatũ

remittendi partem pœnarum purgatorij. Igitur satisfactiones redimunt pœnas purgatorij. Quis docuit istos hanc Dialecticam? Sed hæc neq; Dialectica, neq; Sophistica est, sed est Sycophantica. Ideo allegant hanc uocem: Agite pœnitentiam, ut cùm tale dictum contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem, nos totam pœnitentiam tollere. His artibus alienare animos, & inflammare odia conantur, ut conclament contra nos imperiti, tollendos esse è medio tam pestilentes hæreticos, qui improbent pœnitentiam.

Sed speramus apud bonos uiros has calumnias parum profecturas esse. Et Deus tantam impudentiam ac maliciam non diu feret. Nec utiliter consulit suæ dignitati Romanus Pontifex, quòd tales Patronos adhibet, quòd rem maximam iudicio horum Sophistarum permittit. Nam cùm nos in Confessione fere è summam doctrinæ Christianæ uniuersæ complexi simus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis, & tam variis negocijs pronunciaturi, quorum doctrina & fides bonis uiris probaretur. Idq; te Campegi, pro tua sapientia prouidere decebat, ne quid in tantis rebus scriberet, quod aut hoc tempore, aut ad posteros uideatur posse minuere Romanæ sedis existimationem. Si Romana sedes censet æquum esse, ut omnes gentes agnoscant eam pro magistra fidei, debet operam dare, ut docti & integri uiri de religionibus cognoscant. Quid enim iudicabit mundus, si quando proferetur in lucem scriptum aduersariorum? quid iudicabit posteritas de his calumnijs? Vides Campegi, hæc esse postrema tempora, in quibus Christus prædixit plurimum periculi fore religioni. Vos igit qui tanq; in specula sedet,

& gu-

& gubernare religiones debetis, his temporibus oportuit singularem adhibere tum prudentiam tum diligentiam. Multa sunt signa, quæ nisi prouideritis, minantur mutationem Romano statui. Et erras, si tantum ui & armis existimas Ecclesias retinendas esse. Doceri de religione postulant homines. Quàm multos esse existimas, non tantum in Germania, sed etiam in Anglia, in Hispania, in Gallijs, in Italia, denique in ipsa urbe Roma, qui quoniam uident exortas esse de maximis rebus controuersias, dubitare alicubi incipiunt, & taciti indignantur, quòd has tantas res rite cognoscere & iudicare recusatis, quòd non explicatis ambigentes conscientias, quòd tantum iubetis nos armis opprimi ac deleri. Multi autem sunt boni uiri, qui facilius mortem, & omnia genera supplicíorum ferrent, quàm ferunt hanc dubitationem. Nec satis expendis, quanta res sit Religio, si bonos uiros leuiter existimas angi, si cubi incipiunt ambigere de aliquo dogmate. Et hæc dubitatio non potest non parere summam odij acerbitatem, aduersus illos, qui cum mederi conscientijs debebant, obsistunt, quo minus explicari res possit. Non hic dicimus Dei iudicium uobis pertimescendum esse: Nam hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cum ipsi teneant claues, scilicet patefacè reclusi cœlum cum uolunt possunt. De hominum iudicijs, deq; tacitis uoluntatibus omnium gentium loquimur, quæ profecto hoc tempore requirunt, ut hæc negocia ita cognoscantur, atq; constituantur, ut sanentur bonæ mentes, & à dubitatione liberentur. Quid enim futurum sit, si quando eruperint odia illa aduersus uos, pro tua sapientia facile iudicare potes. Verum hoc beneficio deuincire omnes gentes uobis poteritis, quod

omnes sani homines, summum & maximum iudicant, si dubitantes conscientias sanaueritis. Hæc non eo diximus, q̃ nos de nostra confessione dubitemus, Scimus enim eam ueram, piam, & pijs conscientijs utilem esse. Sed credibile est passim multos esse, qui non de leuibus rebus ambigunt, nec tamen audiunt idoneos Doctores qui mederi conscientijs ipsorum possint.

Sed redeamus ad propositum, Scripturę citatę ad uersarijs prorsus nihil loquuntur de Canonicis satisfactionibus & de opinionibus Scholasticorum, cum constet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est, quòd detorquẽt scripturas ad illas suas opiniones. Nos dicimus quòd pœnitentiam, hoc est, conuersionem seu regenerationem, boni fructus, bona opera, in omni uita sequi debeant. Nec potest esse uera conuersio, aut uera contritio, ubi non sequuntur mortificationes carnis, & boni fructus. Veri terrores, ueri dolores animi, non patiuntur corpus indulgere uoluptatibus, & uera fides non est ingrata Deo, nec contemnit mandata Dei. Denique nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat etiam castigationes carnis. Et hanc dicimus esse sententiam Ioannis, cum ait: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item Pauli, cum ait: Exhibete membra uestra, seruire iustitię, sicut & alibi inquit: Exhibete corpora uestra, hostiam uiuam, sanctam &c. Et cum Christus inquit: Agite pœnitentiam, certe loquitur de tota pœnitentia; de tota nouitate uitæ, & fructibus, non loquitur de illis hypocriticis satisfactionibus, quas fingunt Scholastici tum quoque ualere ad compensationem pœnæ purgatorij, aut aliarum pœnarum, cum fiunt ab his qui sunt in peccato mortali.

Ac

Ac multa colligi argumenta possunt, quòd hęc dicta scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas satisfactiones. Isti fingunt satisfactiones esse opera indebita. Scriptura autem in his sententijs requirit opera debita. Nam hæc uox Christi est uox præcepti, Agite pœnitentiam. Item, Aduersarij scribunt confitentem, si recuset suscipere satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in purgatorio. Iam hæ sententię sine controuersia, præcepta sunt ad hanc uitam pertinentia: Agite pœnitẽtiam, Facite fructus dignos pœnitentię, Exhibete membra uestra seruire iusticiæ. Quare non possunt detorqueri ad satisfactiones, quas recusare licet. Nõ enim licet recusare præcepta Dei. Tertio, Indulgentiæ remittunt illas satisfactiones, ut docet Cap. Cum ex eo, de pœnitentijs & remissionibus. At indulgentiæ nõ soluunt nos illis præceptis: Agite pœnitentiam, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Itaq; manifestum est male detorqueri illa dicta scripturæ ad Canonicas satisfactiones. Videte porro quid sequatur. Si pœnæ purgatorij sunt satisfactiones, seu satispassiones, aut satisfactiones sunt redemptio pœnarum purgatorij, num etiam hæ sententię precipiunt aut animæ castigentur in purgatorio? id cum sequi necesse sit ex aduersariorum opinionibus, hæ sententiæ nouo modo interpretandæ erunt, Facite fructus dignos pœnitentiæ, Agite pœnitentiam, hoc est, patiamini pœnas purgatorij post hanc uitam. Sed piget has ineptias aduersariorum pluribus refellere. Constat enim scripturam loqui de operibus debitis, de tota nouitate uitæ, non de his obseruationibus operum non debitorum, de quibus loquuntur aduersarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, uenditio-

nem Missarum, & infinitas obseruationes, quòd scilicet sint opera, si non pro culpa, tamen pro pœna satisfacientia.

Cum igitur scripturæ citatæ non dicant, quòd operibus non debitis pœnæ æternæ compensandæ sint, temere affirmant aduersarij, quòd per satisfactiones Canonicas pœnæ illæ compensentur. Præterea cum certissimũ sit remissionem peccatorum gratuitam esse, seu gratis propter Christum donari, sequitur non requiri satisfactiones. Et Euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi parte remissa. Vbi enim leguntur hæc in scripturis? Christus de remissione peccati loquitur, cum ait: Quidquid solueris &c. quo remisso sublata est mors æterna, & reddita uita æterna. Neq; hîc loquitur de imponẽdis pœnis: Quidquid ligaueris, Sed de retinendis peccatis illorum qui nõ conuertuntur. Sed dictum Longobardi de parte pœnarum remittenda, sumptum est à Canonicis pœnis. Harum partem remittebant pastores. Quãquam igitur sentimus, quòd pœnitentia debeat bonos fructus parere propter gloriam & mandatum Dei, Et boni fructus habẽt mandata Dei, uera ieiunia, ueræ orationes, ueræ eleemolynę &c. tamen hoc nusquam reperimus in scripturis sanctis, quòd pœnæ æternæ non remittantur nisi propter pœnam purgatorij, aut satisfactiones Canonicas, hoc est, ptopter certa quædam opera non debita, aut quòd potestas clauium habeat mandatum commutandi pœnas, aut partem remittendi. Hæc probanda erant aduersarijs.

Præterea mors Christi non est solum satisfactio pro culpa,

culpa, sed etiam pro ęterna morte, iuxta illud: Ero mors tua, ô mors. Quid est igitur monstri, dicere, quòd Christi satisfactio redimat culpam, Nostræ pœnæ redimant mortem æternā, ut iam illa uox: Ero mors tua, intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, & quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus excogitatis ab hominibus. Et dicuntur mortem abolere, etiam cùm fiunt in peccato mortali. Incredibile est, quanto cum dolore has ineptias aduersariorum recitemus, quas qui expendit, non potest non succensere istis doctrinis dæmoniorum, quas sparsit in Ecclesia diabolus, ut opprimeret cognitionem legis & Euangelij, pœnitentiæ & uiuificationis, & beneficiorum Christi. Nam de lege sic dicunt: Deus condolescens nostræ infirmitati, constituit homini mensuram eorum ad quæ de necessitate tenetur, quæ est obseruatio præceptorum, ut de reliquo, id est, de operibus superērogationis possit satisfacere de commissis. Hîc fingunt homines legem Dei ita facere posse, ut plus etiam quàm lex exigit, facere possimus. Atqui scriptura ubiq; clamat, quòd multum absimus ab illa perfectione, quam lex requirit. Sed isti fingunt legē Dei contentam esse externa et ciuili iusticia, non uident eam requirere ueram dilectionem Dei ex toto corde &c. damnare totam concupiscentiam in natura. Itaq; nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum igitur est, quòd fingunt nos amplius facere posse. Quāquam enim externa opera facere possumus, non mandata lege Dei, tamen illa est uana & impia fiducia, q; legi Dei sit satisfactum. Et ueræ orationes, ueræ eleemosynæ, uera ieiunia, habent præcepta Dei, Et ubi habent

præceptum Dei, non possunt sine peccato omitti. Verum illa opera quatenus non sunt præcepta lege Dei, sed habent certam formam ex humano prescripto, sunt opera traditionum humanarum, de quibus Christus dicit: Frustra colunt me mandatis hominum, ut certa ieiunia, instituta non ad carnem cohercendam, sed ut per id opus reddatur honos Deo, ut ait Scotus, & compensetur mors æterna. Item, certus numerus precum, certus modus eleemosynarū, cùm ita fiūt, ut ille modus sit cultus ex opere operato, reddens honorem Deo, & cõpensans mortem æternam. Tribuunt enim his ex opere operato satisfactionẽ, quia docent, ꝙ ualeant etiã in his, qui sunt in peccato mortali. Iam illa lõgius recedũt à preceptis Dei, peregrinationes, & harum magna est uarietas, alius facit iter cataphractus, alius facit iter nudis pedibus. Hæc uocat Christus inutiles cultus, quare non prosunt ad placandam offensam Dei ut aduersarij loquuntur. Et tamen hæc opera magnificis titulis ornantur, uocantur opera supererogationis. Tribuitur eis honos, quòd sint precium pro morte æterna. Ita præferuntur operibus præceptorum Dei. In hunc modum lex Dei bifariam obscuratur, & quia putatur legi Dei satisfactum esse per externa & ciuilia opera, & quia adduntur traditiones humanæ, quarum opera præferuntur operibus legis diuinæ. Deinde obscuratur pœnitentia & gratia. Nam mors æterna non redimitur illa compensatione operum, quia est ociosa, nec degustat in præsentia mortem. Alia res opponenda est morti, cùm tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in Christum uincitur, ita uincitur mors fide in Christum, Sicut Paulus ait, Deo gratia, qui dat nobis uictoriam per Dominum

num nostrum Iesum Christum: non inquit, qui dat nobis uictoriam, si aduersus mortem opponamus satisfactiones nostras. Aduersarij ociosas speculationes tractant de remissione culpæ, nec uident quomodo in remissione culpæ, liberetur cor ab ira Dei, & à morte æterna, per fidem in Christum. Cùm igitur mors Christi sit satisfactio pro morte æterna, & cùm ipsi aduersarij fateantur illa opera satisfactionum esse opera non debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus Christus inquit, quòd sint inutiles cultus, tuto possumus affirmare, quòd satisfactiones Canonicæ non sint necessariæ Iure diuino, ad remissionem culpæ, aut pœnæ æternæ, aut pœnæ purgatorij.

Sed obijciunt aduersarij, uindictam seu pœnam necessariam esse ad pœnitentiam, quia Augustinus ait: pœnitentiam esse uindictam punientem &c. Sicut alibi quoties opera præcipiuntur, interpretantur ea aduersarij satisfactiones & propiciationes esse, ita hîc quia fit pœnæ mentio, detorquent eam ad satifactionem. Augustinus non hoc sensit, dolorem in pœnitentia precium esse propter quod debeatur remissio peccatorum. Sciebat enim gratis remitti peccata propter Christum, Sciebat Christi mortem sacrificiũ esse pro peccatis nostris. Quicquid igitur de uindicta, de pœnis citatur, semper ita accipi debet, ne gratuitam remissionem peccatorum euertat, ne obscuret meritum Christi, & abducat homines à fiducia Christi, ad fiduciam operũ. Cæterum uindictam concedimus esse in pœnitentia, non ut precium, sed uindicta formaliter est in pœnitentia, quia ipsa regeneratio fit perpetua mortificatione uetustatis nostræ. Sunt terrores, sunt & alij motus, qui

peccato iraſcuntur, ſed his non debetur remiſsio. Imo ſi fides non accederet, hi dolores afferrent mortem æternam. Sit ſane belle dictum à Scoto, pœnitentiam appellari quaſi pœnæ tenentiam, modo ut pœna non intelligatur eſſe precium, pro quo debeatur remiſsio. Et Auguſtinus non loquitur de pœnis, quas remittunt claues, quare non recte detorquetur hoc dictum ad ſatisfactiones. De ueris pœnis, hoc eſt, de terroribus, & ueris animi doloribus loquitur, qui exiſtunt in pœnitentia. Neq; tamen excludimus externam carnis uexationem, hæc enim ueros animi dolores ultro ſequitur. Ac longe errant aduerſarij, ſi uerius pœnam eſſe iudicant, ſatisfactiones Canonicas, quàm ueros terrores incorde. Stultiſsimum eſt nomen pœnæ detorquere ad has frigidas ſatisfactiones, non referre ad illos horribiles terrores conſcientiæ, de quibus ait Dauid: Circumdederunt me dolores mortis &c. Quis non malit loricatus & cataphractus quærere templum Iacobi, Baſilicam Petri, quàm ſuſtinere illam ineffabilem uim doloris, quæ eſt etiam in mediocribus, ſi ſit uera pœnitentia?

At inquiunt, conuenit iuſticiæ Dei punire peccatum. Primum q; diſputant, quòd conueniat punire peccatum, ſatis oſtendunt ſe contemnere Chriſti beneficium. Conſtituit Deus precium pro noſtris peccatis, non noſtras pœnas, non noſtras ſatisfactiones, ſed mortem filij ſui. Quæ tandem inſania eſt, præferre noſtras ſatisfactiones, ſatisfactioni Chriſti? Deinde ut maxime puniat Deus, tamen ſentiendum eſt remiſsionem peccatorum non deberi propter illam pœnam, & ne iniuria afficiatur beneficium Chriſti, & quia conſcientia nõ poteſt reddi pacata, ſi remiſsio non contingit gratis.

Poſtremo,

Postremo, ut maxime Deus puniat, tamen pœnæ illæ nihil ad claues pertinent. Hæ nec de imponendis, nec de remittendis illis pœnis, quæ sunt opera Dei, mandatum habent.

Cæterum concedimus Deum punire peccata, primum in contritione, cum in illis terroribus iram suam ostendit, sicut significat Dauid cum orat, Domine ne in furore tuo arguas me. Et Ieremias. Corripe me Domine, ueruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hîc sane de acerbissimis pœnis loquitur. Et fatentur aduersarij contritionem posse tantam esse, ut non requiratur satisfactio. Verius igitur contritio pœna est, quàm satisfactiones Canonicæ.

Secundo subiecti sunt sancti morti & alijs communibus afflictionibus, Sicut ait Petrus: Tempus est incipere iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, qualis erit finis istorum qui non credunt? Et ut hæ afflictiones plerunq; sint pœnæ peccatorum, tamen in pijs habent alium finem: infliguntur enim ad mortificãdum præsens peccatum, quia in sanctis extinguunt & mortificant concupiscentiam. Mors enim ad hoc reliqua est in sanctis, ut aboleat hanc naturam immundã. Ideo Paulus ait: Corpus mortuum est propter peccatum, id est, mortificatur propter præsens peccatũ, quod adhuc in carne reliquum est. Crux igitur non pœna, sed exercitium est, & præparatio ad renouationem. Nam cũ mortificatur præsens peccatum, cumq; inter tentationes discimus quærere auxilium Dei, & experimur præsentiã Dei, magis magisq; agnoscimus diffidentiam cordium nostrorum, & erigimus nos fide. Ita crescit nouitas spiritus. Sicut Paulus ait: Etsi exterior homo corrumpitur,

tamen interior renouatur de die in diem. Item Esaias ait: Angustia in qua clamant, disciplina tua est ipsis. Præterea mors tunc uere pœna est, quando cor perterrefactum sentit iram Dei, iuxta illud: Aculeus mortis peccatum est. Postquam autem in sanctis, fide terrores peccati superati sunt, mors sine illo sensu iræ Dei proprie non est pœna. Porro claues neq; imponunt neq; remittunt has pœnas. Quare satisfactiones non pertinent ad has pœnas. Claues enim non remittunt aut mortem aut partem afflictionum communium. Iam si has pœnas compensant satisfactionibus, quare iubent in purgatorio satisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter adulterium punitus est. Ex his exemplis faciunt uniuersalem regulam, quòd singulis peccatis respondeant propriæ pœnæ temporales in imponenda potestate clauiũ. Prius dictum est sanctos sustinere pœnas, quæ sunt opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sustinent et alias communes afflictiones, Ita sustinent aliqui proprias pœnas à Deo impositas, exempli causa. Et hæ pœnæ nihil pertinent ad claues, quia claues neq; imponere, neq; remittere eas possunt, sed Deus sine ministerio clauium imponit & remittit. Nec sequitur uniuersalis regula: Dauidi propria pœna imposita est, Igitur præter cõmunes afflictiones, alia quædam purgatorij pœna est, in qua singulis peccatis singuli gradus respondent. Vbi docet hoc scriptura, non posse nos à morte æterna liberari, nisi per illam compensationem certarum pœnarum præter communes afflictiones? At contra sæpissime docet remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum, Christum esse uictorem peccati & mortis,

mortis, quare non est assuendum meritum satisfactionis. Et quamuis afflictiones reliquę sint, tamen has interpretatur præsentis peccati mortificationes esse, non compensationes æternæ mortis, seu precia pro æterna morte. Iob excusatur, quòd non sit afflictus propter prę terita mala facta. Itaq; afflictiones non semper sunt pœnæ, aut signa iræ, Imo pauidæ conscientiæ docendę sunt alios fines afflictionum potiores esse, ne sentiāt se à Deo reiici, si in afflictionibus nihil nisi pœnam & iram Dei uideant. Alij fines potiores sunt considerandi, quòd Dei alienum opus faciat, ut suum opus facere possit &c. Sicut longa contione docet Esaias Cap. xxviij. Et cum discipuli interrogarent de cæco, quis peccasset, Ioannis ix. respondet Christus, causam cæcitatis esse, non peccatum, sed ut opera Dei in eo manifestentur. Et apud Ieremiam dicitur: Quibus non erat iudicium, bibentes bibent &c. Sicut Prophetæ interfecti sunt, Ioannes Baptista, & alij sancti. Quare afflictiones non semper sunt pœnæ pro certis factis prę teritis, sed sunt opera Dei destinata ad nostram utilitatem, & ut potentia Dei fiat conspectior in infirmitate nostra. Sic Paulus ait: Potentia Dei perficitur in infirmitate mea. Itaq; corpora nostra debent esse hostiæ, propter uoluntatem Dei, ad obedientiam nostram declarandam, non ad compensandam mortem æternā, pro qua aliud precium habet Deus, scilicet mortem filij sui. Et in hanc sententiam interpretatur Gregorius ipsam etiam pœnam Dauidis, cum ait: Si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, ut sic humiliaretur à filio, cur dimisso peccato quod erat ei comminatus impleuit? Respondetur, remissionem illam peccati factam esse, ne homo ad percipien-

dam uitam impediretur æternam. Subsecutum uero illud comminationis exemplum, ut pietas hominis etiam in illa humilitate exerceretur atq; probaretur. Sic & mortem corporis propter peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem propter exercendam iusticiam non ademit, uidelicet, ut exerceatur & probetur iusticia istorum qui sanctificantur.

Neq; uero tollũtur communes calamitates proprie per illa opera satisfactionum Canonicarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum, quæ ipsi sic ualere dicunt, ex opere operato, ut etiamsi fiãt in peccato mortali, tamen redimant pœnas. Et cum obijcitur illud Pauli: Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, uerbum iudicare intelligi debet de tota pœnitentia, & fructibus debitis, non de operibus non debitis. Aduersarij nostri dant pœnas contemptę Grammatices, cum intelligunt iudicare idem esse, quod cataphractum peregre ire ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam pœnitẽtiam, significat damnare peccata. Hęc damnatio uere fit in contritione, & mutatione uitæ. Tota pœnitentia, contritio, fides, boni fructus, impetrant, ut mitigentur pœnæ, & calamitates publicę & priuatę, sicut Esaias Cap. 1. docet. Desinite male facere, & discite benefacere &c. Si fuerint peccata uestra, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur. Si uolueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Nec est ad satisfactiones & opera traditionum humanarum transferenda grauissima & saluberrima sententia, à tota pœnitentia, et operibus debitis, seu à Deo præceptis. Et hoc, pdest docere, quòd mitigentur communia mala per nostram pœnitẽtiam, & per ueros fructus pœnitentiæ, per bona opera facta

ex fide,

ex fide, non ut isti fingunt facta in peccato mortali. Et huc pertinet exemplum Niniuitarum, qui sua pœnitentia, de tota loquimur, reconciliati sunt Deo, & impetrauerunt, ne deleretur ciuitas.

Quòd autem Patres me..tionem faciunt satisfactionis, quòd Concilia fecerunt Canones, diximus supra disciplinam Ecclesiasticam fuisse, exempli causa constitutam. Nec sentiebant hanc disciplinam necessariam esse, uel ad culpæ, uel ad pœnæ remissionem. Nam si qui in his mentionem purgatorij fecerunt, interpretantur esse non compensationem æternæ pœnæ, non satisfactionem, sed purgationem imperfectarum animarum, Sicut Augustinus ait, uenialia concremari, hoc est, mortificari diffidentiam erga Deum, & alios affectus similes. Interdum Scriptores transferunt satisfactionis uocabulum ab ipso ritu, seu spectaculo, ad significandam uerã mortificationem. Sic Augustinus ait: Vera satisfactio est peccatorum causas excidere, hoc est, mortificare carnem. Item cohercere carnem, non ut compensentur æternæ pœnæ, sed ne caro pertrahat ad peccandum. Ita Gregorius de restitutione loquitur, falsam esse pœnitẽtiam, si non satisfiat illis, quorum res occupatas tenemus. Non enim uerè dolet se furatum esse, aut rapuisse is, qui adhuc furatur. Tantisper enim fur aut prędo est, dum est injustus possessor alienæ rei. Ciuilis illa satisfactio necessaria est, quia scriptum est, Qui furatus est de inceps non furetur. Item Chrysostomus inquit: In corde cõtritio, in ore cõfessio, in opere tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit, debent sequi bona opera pœnitentiam, debet pœnitentia esse, non simulatio, sed totius uitæ mutatio in melius.

Item Patres scribunt satis esse, si semel in uita fiat illa publica seu solennis pœnitentia, de qua sunt facti Canones satisfactionum. Qua ex re intelligi potest, q̃ sentiebant illos Canones, non esse necessarios ad remissionem peccatorum. Nam præter illam solennem pœnitentiam, sæpe aliâs uolunt pœnitentiam agi, ubi non requirebantur Canones satisfactionum.

Architecti confutationis scribunt, non esse tolerandum, ut satisfactiones contra expressum Euangelium aboleant. Nos igitur hactenus ostendimus Canonicas illas satisfactiones, hoc est, opera non debita, facienda propter compensationem pœnæ, non habere mandati Euangelij. Res ipsa hoc ostendit, si opera satisfactioni sunt opera non debita, quare allegant expressum Euangelium? Nam si Euangelium iuberet compensari pœnas per talia opera, iam essent debita opera. Sed sic loquuntur, ut fucũ faciant imperitis, & allegant testimonia, quæ de debitis operibus loquuntur, cùm ipsi in suis satisfactionibus præscribant opera non debita. Imo ipsi concedunt in Scholis sine peccato recusari posse satisfactiones, Falso igitur hic scribunt, q̃ expresso Euangelio cogamur satisfactiones illas Canonicas suscipere. Cæterum nos sæpe iam testati sumus, quòd pœnitentia debeat bonos fructus parere, & qui sint boni fructus docent mandata, uidelicet inuocatio, gratiarum actio, confessio Euangelij, docere Euangelium, obedire parentibus, & magistratibus, seruire uocationi, non occidere, non retinere odia, sed esse placabilem, dare egentibus quantum pro facultatibus possumus, non scortari, non mœchari, sed cohercere, & refrenare, castigare carnem, non propter compensationem pœnæ æternæ, sed ne ob-

ne obtemperet diabolo, ne offendat spiritum sanctum, Item uera dicere. Hi fructus habent præcepta Dei, & propter gloriam & mandatum Dei fieri debent, habẽt & præmia: Sed quòd non remittantur pœnæ æternæ, nisi propter compensationem certarum traditionum aut purgatorij, hoc non docet Scriptura. Indulgentiæ olim erant condonationes publicarum illarum obseruationum, ne nimium grauarent homines. Quòd si humana autoritate remitti satisfactiones & pœnæ queunt, non igitur Iure diuino necessaria est illa compensatio. Nam ius diuinum non tollitur humana autoritate. Porro cùm nunc per se antiquatus sit mos, & quidem dissimulantibus Episcopis, nihil opus est remissionibus illis. Et tamen mansit nomen indulgentiarum. Et sicut satisfactiones non intellectæ sunt de politica disciplina, sed de compensatione pœnæ: Ita indulgentiæ male intellectæ sunt, quòd liberent animas ex purgatorio. At clauis non habet potestatem, nisi super terram ligandi & soluendi, iuxta illud: Quicquid ligaueris super terram, erit ligatum in cœlo. Quicquid solueris super terram, erit solutum in cœlo. Quanquam, ut supra diximus, clauis potestatem habet non imponendi pœnas aut cultus instituendi, sed tantum habet mandatum remittendi peccata his, qui conuertuntur, & arguendi & excommunicandi istos, qui nolunt conuerti. Sicut enim soluere significat remittere peccata, Ita ligare significat non remittere peccata. Loquitur enim Christus de regno spirituali. Et mandatum Dei est, ut ministri Euãgelij absoluãt hos, qui conuertunt̃, iuxta illud: Potestas nobis data est ad ædificationẽ. Quare reseruatio ca suũ politica res est. Est em̃ reseruatio pœnę Canonicæ,

non est reseruatio culpæ coram Deo in his, qui uerè cõuertuntur. Proinde recte iudicant aduersarij, cùm fatentur, quòd in articulo mortis illa reseruatio casuum non debeat impedire absolutionem. Exposuimus summam nostræ doctrinæ de pœnitentia, quam certo scimus piam & salubrem bonis mentibus esse. Et boni uiri si contulerint nostram doctrinam cum cõfusissimis disputationibus aduersariorum, perspicient aduersarios omisisse doctrinam de fide iustificante & consolãte pia corda. Videbunt etiam multa fingere aduersarios de merito attritionis, de illa infinita enumeratione delictorum, de satisfactionibus, οὔτε γῆς φασὶν, οὔτε οὐρανοῦ ἀπίθανα, quę ne ipsi quidẽ aduersarij satis explicare possũt.

DE NVMERO ET VSV SACRAMENTORVM.

IN decimotertio articulo probant aduersarij, quòd dicimus Sacramenta non esse tantum notas professionis inter homines, ut quidam fingunt, sed magis esse signa & testimonia uoluntatis Dei erga nos, per quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hîc iubent nos etiam septem Sacramẽta numerare. Nos sentimus præstandũ esse, ne negligantur res & cęrimoniæ in scripturis institutæ, quotcunq; sunt. Nec multum referre putamus, etiamsi docendi causa alij numerant aliter, si tamen recte conseruent res in scriptura traditas. Nec ueteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta uocamus ritus, qui habent mandatũ Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est iudicare quæ sint proprie Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti non erunt hoc modo proprie dicta Sacramenta. Non est em̃ autoritatis humanæ promittere gratiam

gratiam. Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiamsi forte esse rudes docent aut admonent aliquid. Vere igitur sunt sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est sacramentum pœnitentiæ. Nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratię, quę est propria noui testamenti. Certo enim debent statuere corda, cum baptizamur, cum uescimur corpore Domini, cum absoluimur, quòd uere ignoscat nobis Deus propter Christum. Et corda simul per uerbum & ritum mouet Deus, ut credant, & concipiant fidem, sicut ait Paulus: Fides ex auditu est. Sicut autem uerbum incurrit in aures, ut feriat corda, Ita ritus ipse incurrit in oculos, ut moueat corda. Idem effectus est uerbi & ritus, sicut præclare dictum est ab Augustino, Sacramentum esse uerbum uisibile, quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura uerbi, idem significans, quod uerbum. Quare idem est utriusq; effectus.

Confirmatio, & extrema unctio sunt ritus accepti à Patribus, quos ne Ecclesia quidem tanquam necessarios ad salutem requirit, quia non habent mãdatum Dei. Propterea non est inutile hos ritus discernere à superioribus, qui habent expressum mandatum Dei, & claram promissionem gratiæ.

Sacerdotium intelligunt aduersarij nõ de ministerio uerbi & sacramentorum alijs porrigendorum, sed intelligunt de sacrificio, quasi oporteat esse in Nouo Testamento, sacerdotium simile Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum. Nos docemus sacrificium Christi morientis in cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere præterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro pecca-

tis noſtris. Ideo iuſtificantur homines, non propter ulla reliqua ſacrificia, ſed propter illud unum Chriſti ſacrificium, ſi credant illo ſacrificio ſe redemptos eſſe. Ideo ſacerdotes uocantur, non ad ulla ſacrificia uelut in lege pro populo facienda, ut per ea mereãtur populo remiſſionem peccatorum, ſed uocantur ad docendum Euangeliũ & ſacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud ſacerdotium, ſimile Leuitico, ſicut ſatis docet Epiſtola ad Hebræos. Si autem ordo de miniſterio uerbi intelligatur, non grauatim uocauerimus ordinem ſacramentum. Nam miniſterium uerbi habet mandatum Dei, & habet magnificas promiſsiones. Rom. i. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Item Eſaiæ lv. Verbum meũ quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuũ, ſed faciet quæcunq; uolui &c. Si ordo hoc modo intelligatur, neq; impoſitionem manuum uocare ſacramentum grauemur. Habet enim Eccleſia mandatum de conſtituendis miniſtris, quod gratiſsimum eſſe nobis debet, quòd ſcimus Deum approbare miniſterium illud, & adeſſe in miniſterio. Ac prodeſt quantum fieri poteſt, ornare miniſterium uerbi, omni genere laudis, aduerſus fanaticos homines, qui ſomniant ſpiritum ſanctum dari, non per uerbum, ſed propter ſuas quaſdam præparationes, ſi ſedeant ocioſi, taciti, in locis obſcuris, expectantes illuminationem, quemadmodum olim ἐνθουσιασταὶ docebant, & nunc docent Anabaptiſtæ.

Matrimonium non eſt primum inſtitutum in nouo Teſtamẽto, ſed ſtatim initio creato genere humano. Habet autem mandatum Dei, habet & promiſsiones, non quidem proprie ad nouum Teſtamentum pertinentes,

ſed

sed magis pertinentes ad uitam corporalẽ, quare siquis uolet sacramentum uocare, discernere tamen â prioribus illis debet, quæ proprie sunt signa noui Testamenti, & sunt testimonia gratię & remissionis peccatorum. Quòd si Matrimonium propterea habebit appellationem sacramenti, quia habet mandatum Dei, etiam alij status seu officia quæ habent mandatum Dei, poterunt uocari sacramenta, sicut Magistratus. Postremo, si omnes res annumerari sacramentis debent, quæ habent mandatum Dei, & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem, quæ uerissime potest dici sacramentum? Habet enim & mandatum Dei & promissiones plurimas. Et collocata inter sacramenta, quasi in illustriore loco, inuitat homines ad orandum. Possent hîc numerari etiam Eleemosynæ, Item afflictiones, quæ & ipsæ sunt signa, quibus addidit Deus promissiones, sed omittamus ista. Nemo enim uir prudens de numero aut uocabulo magnopere rixabitur, si tamen illæ res retineantur, quæ habent mandatum Dei, & promissiones.

Illud magis est necessarium, intelligere quomodo sit utendum sacramẽtis. Hîc damnamus totum populum Scholasticorum doctorum, qui docent, quòd sacramentis non ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu utentis. Hęc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quòd per cærimoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide. Et tamen hæc impia & pernicioſa opinio, magna autoritate docetur, in toto regno Pontificio. Paulus reclamat et negat Abraham iustificatum esse circumcisione, sed circumcisionem esse signum propositum ad exercendam fidem. Ita

nos docemus, quòd in usu sacramentorum, fides debeat accedere, quæ credat illis promissionibus, & accipiat res promissas, quæ ibi in sacramento offeruntur. Et est ratio plana & firmissima. Promissio est inutilis nisi fide accipiatur. At sacramenta sunt signa promissionum. Igitur in usu debet accedere fides, ut si quis utetur Cœna Domini, sic utatur, Quia id est sacramentum noui Testamenti, ut Christus clare dicit: Ideo statuat sibi offerri res promissas in nouo Testamento, scilicet gratuitam remissionem peccatorum. Et hanc rem fide accipiat, erigat pauidam conscientiam, & sentiat hæc testimonia non esse fallacia, sed tam certa, quàm si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret se uelle ignoscere. Quid autẽ prodessent illa miracula et promissiones, non credenti? Et loquimur hic de fide speciali, quę prędenti promissioni credit, non tantum quæ in genere credit Deum esse, sed quæ credit offerri remissionem peccatorum. Hic usus sacramenti cõsolatur pias et pauidas mentes. Quantum autem in Ecclesia abusuum pepererit illa fanatica opinio de opere operato sine bono motu utentis, nemo uerbis consequi potest. Hinc est illa infinita prophanatio missarum, sed de hac infra dicemus. Nec ulla litera ex ueteribus Scriptoribus proferri potest, quæ patrocinetur hac in re Scholasticis. Imo contrarium ait Augustinus, quòd fides sacramenti, non sacramentum iustificet. Et est nota Pauli sententia: Corde creditur ad iusticiam.

Articulum xiiij. in quo dicimus, nemini nisi rite uocato concedendam esse administrationem sacramentorum & uerbi in Ecclesia, ita recipiunt, si tamen utamur ordinatione Canonica. Hac de re in hoc conuentu sæpe testati

testati sumus, nos summa uoluntate cupere conseruare politiam Ecclesiasticam, & gradus in Ecclesia factos etiam humana autoritate. Scimus enim bono & utili consilio à Patribus Ecclesiasticam disciplinam hoc modo, ut ueteres Canones describunt, constitutam esse. Sed Episcopi sacerdotes nostros aut cogunt hoc doctrinæ genus, quod confessi sumus, abijcere ac damnare, aut noua & inaudita crudelitate miseros & innocentes occidunt. Hæ causæ impediunt, quo minus agnoscant hos Episcopos, nostri sacerdotes. Ita segnicia Episcoporum in causa est, quare alicubi dissoluitur illa Canonica politia, quam nos magnopere cupiebamus conseruare. Ipsi uiderint quomodo rationem Deo reddituri sint, quòd dissipant Ecclesiam. Nostræ conscientiæ hac in re nihil habent periculi, quia cùm sciamus confessionem nostram ueram, piam & Catholicam esse, nõ debemus approbare segniciam istorum, qui hanc doctrinam persequuntur. Et Ecclesiam esse scimus apud hos, qui uerbum Dei recte docent, et recte administrant Sacramenta, non apud illos, qui uerbum Dei non solum edictis delere conantur, sed etiam recta & uera docentes truci dant, erga quos, etiamsi quid contra Canones faciunt, tamen ipsi Canones mitiores sunt. Porro hîc iterum uolumus testatum, nos libenter conseruaturos esse Ecclesiasticam et Canonicam politiam, si modo Episcopi desinant in nostras Ecclesias sęuire. Hæc nostra uoluntas & coram Deo, & apud omnes gentes, ad omnem posteritatem excusabit nos, ne nobis imputari possit, q; Episcoporum autoritas labefactatur, ubi legerint atq; audierint homines, nos iniustam sæuiciam Episcoporum deprecantes, nihil æqui impetrare potuisse.

IN articulo decimoquinto recipiunt primam partem, in qua dicimus obseruandos esse ritus Ecclesiasticos, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia prosunt. Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus traditiones humanas institutas ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, aduersari Euangelio. Quanquam in ipsa confessione de discrimine ciborum, satis multa diximus de traditionibus, tamen hîc quædam breuiter repetenda sunt. Etiamsi arbitrabamur aduersarios ex aliis causis defensuros esse traditiones humanas, tamen hoc non putauimus futurum, ut hunc articulum damnarent, Non mereri nos remissionem peccatorum, aut gratiam, obseruatione traditionum humanarum. Postquam igitur hic articulus damnatus est, facilem & planam causam habemus. Nunc aperte Iudaizant aduersarij, aperte obruunt Euangelium doctrinis dæmoniorum. Tunc enim Scriptura uocat traditiones, doctrinas dæmoniorum, quando docetur, quòd sint cultus utiles ad promerendam remissionem peccatorum & gratiam. Tunc enim obscurant Euangelium, beneficium Christi, & iusticiam fidei. Euangelium docet nos fide propter Christum gratis accipere remissionem peccatorum, & reconciliari Deo. Aduersarij contrà alium mediatorem constituunt, scilicet, has traditiones. Propter has uolunt consequi remissionem peccatorum, per has uolunt placare iram Dei. At Christus aperte dicit: Frustra colunt me mandatis hominum. Suprà copiosè disputauimus, homines iustificari fide, cùm credunt se habere

bere Deum placatum, non propter nostra opera, sed gratis propter Christum. Hanc certum est Euangelij doctrinam esse, quia Paulus clare dicit ad Ephesios secundo: Gratis saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donum est, non ex hominibus. Nunc isti dicunt promereri homines remissionem peccatorum per has obseruationes humanas. Quid hoc est aliud, quàm præter Christum, alium iustificatorem, alium mediatorem constituere? Paulus inquit ad Galatas: Euacuati estis à Christo, qui lege iustificamini, id est, Si sentitis uos mereri obseruatione legis, ut iusti coram Deo reputemini, nihil proderit uobis Christus, quia, quorsum opus est Christo istis, qui sentiũt se iustos esse sua obseruatione legis? Deus proposuit Christum, quòd propter hũc mediatorem, non propter nostras iusticias uelit nobis esse propicius. At isti sentiũt Deum esse placatum, propicium propter traditiones & non propter Christum. Adimunt igitur Christo honorem mediatoris. Nec interest inter nostras traditiones, & Mosaicas cærimonias, quod ad hanc rem attinet. Paulus ideo damnat Mosaicas cærimonias, sicut traditiones damnat, quia existimabantur esse opera, quę mererentur iusticiam coram Deo. Ita obscurabatur officium Christi & iusticia fidei. Quare remota lege, remotis traditionibus, contendit, quòd non propter ista opera, sed propter Christum gratis promissa sit remissio peccatorum, modo ut fide accipiamus eam. Nam promissio nõ accipitur nisi fide. Cùm igitur fide accipiamus remissionem peccatorum, cùm fide habeamus propicium Deum, propter Christum, error & impietas est constituere, quòd per has obseruationes mereamur remissionem peccatorum.

Si quis hîc dicat non mereri nos remissionem peccatorum, sed iam iustificatos, per has traditiones mereri gratiam, Hîc iterum reclamat Paulus, Christum peccati ministrum fore, si post iustificationem sentiendum sit, & deinde non propter Christum iusti reputemur, sed primum mereri debeamus per alias obseruationes, ut iusti reputemur. Item, hominis testamento nihil addi debet, Ergo nec Dei testamento, qui promittit, quòd propter Christum propicius nobis est uelit, addi debet, quòd primum per has obseruationes debeamus mereri, ut accepti & iusti reputemur.

Quanquam quid opus est longa disputatione? Nulla traditio à sanctis Patribus hoc consilio instituta est, ut mereatur remissionem peccatorum aut iusticiam, sed sunt institutæ propter bonum ordinem in Ecclesia, & propter tranquillitatem. Et ut uelit aliquis instituere certa opera ad promerendam remissionem peccatorũ aut iusticiam, quomodo sciet illa opera Deo placere, cũ non habeat testimoniũ uerbi Dei? quomodo de uoluntate Dei certos reddet homines, sine mandato & uerbo Dei? Nonne ubique in Prophetis prohibet instituere peculiares cultus, sine suo mandato? Ezechielis xx. scriptum est: In præceptis patrum uestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini, Ego Dominus Deus uester, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Si licet hominibus instituere cultus, & per hos cultus merentur gratiam, iam omnium gentium cultus erunt approbãdi, cultus instituti à Ieroboã & alijs, extra legem erunt approbandi. Quid enim interest, si nobis licuit instituere cultus utiles ad promerendam gratiam

aut

aut iustitiam, cur non licuit idem gentibus & Israelitis? Ideo gentium & Israelitarum cultus improbati sunt, quòd sentiebant sese per illos mereri remissionem peccatorum & iustitiam, & iustitiam fidei non norant. Postremo, unde reddimur certi, quòd cultus ab hominibus instituti sine mandato Dei iustificent, Siquidem de uoluntate Dei nihil affirmari potest sine uerbo Dei? Quid si hos cultus non approbat Deus? Quomodo igitur affirmant aduersarij quòd iustificent, cum id sine uerbo ac testimonio Dei non possit affirmari? Et Paulus dicat: Omne quod non est ex fide, peccatum esse. Cum autem hi cultus nullum habeant testimonium uerbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, utrum placeant Deo.

Et quid in re manifesta uerbis opus est? si hos humanos cultus defendunt aduersarij nostri, tanquam promerentes iustificationem, gratiam, remissionem peccatorum, simpliciter constituunt regnum Antichristi. Nã regnum Antichristi, est nouus cultus Dei, excogitatus humana autoritate, reijciens Christum, sicut regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per quę uult iustificari coram Deo, nec sentit homines coram Deo gratis iustificari fide propter Christum. Ita & Papatus erit pars regni Antichristi, si sic defendit humanos cultus, & iustificent. Detrahitur enim honos Christo cum docẽt, quòd non propter Christum gratis iustificemur per fidem, sed per tales cultus, maximeq; cum docent, tales cultus, non solum utiles esse ad iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra in articulo octauo sentiunt, ubi damnant nos, quòd diximus, quòd non sit necessarium, ad ueram unitatem Ecclesiæ, ubiq; similes esse ri-

tus ab hominibus institutos. Daniel capite undecimo, significat nouos cultus humanos, ipsam formam & πολιτείαν regni Antichristi fore. Sic enim inquit: Deum Maosim in loco suo colet, & Deum quem non nouerũt Patres eius, colet auro & argento, & lapidibus pretiosis. Hic describit nouos cultus, quia inquit talem Deum coli, qualem Patres ignorauerint. Nam S. Patres, etsi habuerunt & ipsi ritus & traditiones, tamen non sentiebant has res utiles aut necessarias esse ad iustificationẽ, non obscurabant gloriam & officium Christi, sed docebant nos iustificari fide propter Christum, non propter illos humanos cultus. Cæterũ ritus humanos obseruabant propter utilitatem corporalem, ut sciret populus quo tempore conueniendum esset, ut ordine & grauiter in templis exempli causa fierent omnia, deniq; ut uulgus etiam haberet quandam pædagogiam. Nam discrimina temporum & uarietas rituum ualet ad admonendum uulgus. Has causas habebãt Patres rituum seruandorum, ut aperte testatur Epiphanius in disputatione contra Encratitas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia quę sibi certas traditiones imponebant, abstinebant à uino etiam in ipsa Cœna Domini. Nullis carnibus uescebantur, ne piscium quidem, qua in re fratres Dominici longe superabant. A coniugio uero uel maxime abhorrebant, etsi à consuetudine mulierum non abhorrebant. Id enim obiicit eis Epiphanius: habebant enim mulierc ularum greges idem uitæ genus sequentes, sicut hoc tempore fere ubique habent Monachi uicina mulierum Monasteria. Et has obseruationes fingebant esse cultum Dei, & iusticiam propter quam Deo accepti essent, qua placarent

rent iram Dei. Hanc opinionē improbant Epiphanius, & alios fines esse traditionum ostendit, dicit probandas esse traditiōes, factas πρὸς τὴν ἐγκράτειαν, ἢ πρὸς τὴν πολιτείαν, hoc est, aut ad coercendam carnem, propter disciplinam rudium, aut propter politicum ordinem. Et nos propter has causas recte seruari posse traditiones iudicamus, Vt populus sobrius intersit sacris, sicut Iosaphat, & Rex Niniue ieiunia indixerunt. Item ut ordo & politia Ecclesiæ doceat imperitos, quid quo tempore gestum sit. Hinc sunt feriæ Natalis, Paschatis, Pentecostes, & similes. Hoc est quod Epiphanius ait politiæ causa institutas esse traditiones, uidelicet ordinis causa, & ut ordo ille admoneat homines de historia, & de beneficijs Christi. Etenim multo efficacius admonēt uulgus, notæ rerum quasi pictæ in moribus ac ritibus, quàm literæ. Hos fines proderat ostendi populo, & illustrari, sed his finibus affingunt aduersarij alium, quadam Pharisaica persuasione, quòd uidelicet tales obseruationes mereantur remissionem peccatorum, quòd sint cultus necessarij ad iustificationē, quòd propter eos reputentur homines iusti coram Deo. Hoc plane est, Deum colere auro, argento, & rebus pretiosis, sentire quòd Deus fiat placatus uarietate uestitus, ornamentorum, & similibus rebus, quales sunt infinitæ in traditionibus humanis, aut quòd eiusmodi res, sint cultus Dei, temporum, ciborum, uasorum, uestitus discrimina.

Paulus ad Colossenses scribit, traditiones habere speciem sapientiæ. Et habent profecto, nam ἐθελοθρησκία illa ualde decet in Ecclesia, eamq; ob causam necessaria est: sed humana ratio, quia non intelligit iusticiam fidei, naturaliter affingit, quòd talia opera iustificent homines, quòd

reconcilient Deum &c. Sic sentiebat uulgus inter Israelitas, & hac opinione augebant tales cærimonias, sicut apud nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quorum finis cum sit, coërcere carnem, ratio affingit finem, quòd sint cultus, qui iustificent. Sicut Thomas scribit, ieiunium ualere ad deletionem & prohibitionem culpæ. Hęc sunt uerba Thomæ. Ita sapientię ac iusticiæ species in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla Sanctorum, quos dum student imitari homines, imitantur plærunque externa exercitia, non imitantur fidem eorum.

Postquam fefellit homines hæc species sapientiæ ac iusticiæ, deinde sequuntur infinita incommoda, obscuratur Euangelium de iusticia fidei in Christum, & succedit uana fiducia talium operum. Deinde obscurantur præcepta Dei, hæc opera arrogãt sibi titulum perfectæ & spiritualis uitæ, & longe præferuntur operibus præceptorum Dei, ut operibus suæ cuiusq; uocationis, ad ministrationi reipublicæ, administrationi œconomiæ, uitæ coniugali, educationi liberorum. Hæc præ illis cærimonijs iudicantur esse prophana, ita ut cum quadam dubitatione conscientiæ à multis exerceantur. Constat enim multos deserta administratione reipublicæ, deserto cõiugio, illas obseruationes amplexos esse tanquam meliores & sanctiores. Neq; hoc satis est, ubi occupauit animos persuasio, quòd tales obseruationes ad iustificationẽ necessariæ sint, misere uexantur conscientiæ, quia non possunt omnes obseruationes exacte præstare. Nã quotus quisq; numerare omnes potuit? Extant immensi libri, imo Bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de

fide in Christum, de bonis operibus suæ cuiusq; uocatiónis continentes, sed tantum colligentes traditiones, & harum interpretationes, quibus interdum exacerbantur, interdum relaxantur. Quomodo torquetur uir optimus Gerson, dum quærit gradus & latitudines præceptorum, nec tamen potest constituere ὑπόστασιν in gradu certo. Interim grauiter deplorat pericula piarum conscientiarum, quæ parit hæc acerba interpretatio traditionum.

Nos igitur cõtra illam speciem sapientiæ & iustitiæ in humanis ritibus, quæ fallit homines, muniamus nos uerbo Dei, & primum sciamus eas neq; remissionem peccatorum, neq; iustificationem mereri coram Deo, neq; ad iustificationem necessarias esse. Testimonia quædam supra citauimus, Et plenus est Paulus. Ad Colossenses ij. clare dicit: Nemo uos iudicet in cibo, potu, aut stato festo, aut nouilunio, aut sabbatis, quæ sunt umbræ futurorum, corpus autem Christi. Atq; hîc simul & legem Mosi, & traditiones humanas complectitur, ne aduersarij eludant hæc testimonia, ut solent, quòd Paulus tantum de lege Mosi loquatur. Ille uero hîc clare testatur se loqui de traditionibus humanis. Quanq; quid dicant aduersarij non uident. Si Euangelium negat cærimonias Mosi (quæ erant diuinitus institutæ) iustificare, quanto minus iustificant traditiones humanæ.

Nec habent Episcopi potestatem instituendi cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad iustificationẽ. Imo Apostoli Actorum decimoquinto dicunt: Quid tentatis Deum, imponentes iugum &c. ubi uelut magnum peccatum accusat Petrus hoc consilium onerandæ Ecclesiæ. Et ad Galatas quinto uetat Paulus iterum

seruituti subijci. Volunt igitur Apostoli in Ecclesia manere hanc libertatem, ne iudicentur ulli cultus legis aut traditionum necessarij esse, sicut in lege fuerunt necessariæ cærimoniæ ad tempus, ne obscuretur iustitia fidei, si iudicent homines cultus illos mereri iustificationem, aut ad iustificationem necessarios esse. Multi uarias μεκτίας quærunt in traditionibus, ut conscientijs medeantur, neque tamen certos gradus reperiunt, per quos explicent conscientias ex his uinculis. Verum sicut Alexander soluit Gordium nodum, quem cùm explicare non posset, gladio semel dissecuit, ita Apostoli semel liberant conscientias traditionibus, præsertim si tradantur ad promerendam iustificationem. Huic doctrinæ cogunt nos Apostoli aduersari docendo, & exemplis. Cogunt nos docere, quòd traditiones non iustificent, quòd non sint necessariæ ad iustificationem, quòd nemo debeat condere aut recipere traditiones hac opinione, quòd mereantur iustificationem. Tunc etiam si quis obseruat, obseruet sine superstitione tanquam politicos mores, sicut sine superstitione aliter utuntur milites, aliter Scholastici. Apostoli utrolant traditiones, & excusantur à Christo. Erat enim exemplum ostendendum Pharisæis, quòd illi cultus essent inutiles. Et si quas traditiones parum commodas omittunt nostri, satis nunc excusati sunt, cùm requiruntur tanquam promereantur iustificationem. Talis enim opinio in traditionibus est impia.

Cæterum traditiones ueteres factas in Ecclesia utilitatis & tranquillitatis causa libenter seruamus easq; interpretamur πρὸς τὸ ὠφελιμώτερον, excluſa opinione, quę sentit quòd iustificent. Ac falso nos accusant inimici nostri,

stri, quòd bonas ordinationes, quòd disciplinam Ecclesiæ aboleamus. Vere enim prædicare possumus publicam formam Ecclesiarum apud nos honestiorem esse, quàm apud aduersarios. Et si quis recte expendere uelit, uerius seruamus Canones, quàm aduersarij. Apud aduersarios Missas faciunt sacrificuli inuiti, & mercede conducti, & plerunq; tantum mercedis causa, Canunt Psalmos, non ut discant, aut orent, sed cultus causa, quasi illud opus sit cultus, aut certe mercedis causa. Apud nos utuntur cœna Domini multi singulis dominicis, sed prius instituti, explorati, & absoluti. Pueri canunt Psalmos ut discant, canit & populus, ut uel discat, uel oret. Apud aduersarios nulla prorsus est κατήχησις puerorum, de qua quidē præcipiunt Canones. Apud nos coguntur pastores & ministri Ecclesiarum publice instituere & audire pueritiam. Et hæc cærimonia optimos fructus parit. Apud aduersarios in multis regionibus toto anno nullæ habentur conciones, præterquàm in quadragesima. Atqui præcipuus cultus Dei est docere Euangelium. Et cùm concionantur aduersarij, dicunt de traditionibus humanis, de cultu Sanctorum, & similibus nugis, quas iure fastidit populus. Itaque deseruntur statim initio, postquam recitatus est Euangelij textus. Pauci quidam meliores nunc de bonis operibus dicere incipiunt. De iusticia fidei, de fide in Christum, de consolatione conscientiarum nihil dicunt, Imo hanc saluberrimam Euangelij partem lacerant conuicijs. Econtra in nostris Ecclesiis omnes conciones in his locis consumuntur, de pœnitentia, de timore Dei, de fide in Christum, de iusticia fidei, de consolatione conscientiarum per fidem, de exercitijs fidei,

de oratione qualis esse debeat, & quòd certo statuendum sit, quòd sit efficax, quòd exaudiatur, de cruce, de dignitate magistratuum & omnium ciuilium ordinationum, de discrimine regni Christi, seu regni spiritualis & politicarum rerum, de coniugio, de educatione & institutione puerorum, de castitate, de omnibus officijs caritatis. Ex hoc statu Ecclesiarum iudicari potest, nos disciplinam Ecclesiasticam, & pias cærimonias, & bonos mores Ecclesiasticos diligenter conseruare.

Ac de mortificatione carnis, & disciplina corporis ita docemus, sicut narrat confessio, quòd uera & non simulata mortificatio fiat per crucem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In his obediendum est uoluntati Dei, sicut ait Paulus: Exhibete corpora uestra hostiam &c. Et hæc sunt spiritualia exercitia timoris & fidei. Verum præter hanc mortificationem, quæ fit per crucem, est & uoluntarium quoddam exercitij genus necessarium, de quo Christus ait: Cauete ne corda uestra grauenter crapula. Et Paulus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo &c. Et hæc exercitia suscipienda sunt, non quòd sint cultus iustificantes, sed ut coherceant carnem, ne saturitas obruat nos, & reddat securos & ocioſos, qua ex re fit, ut affectibus carnis indulgeant & obtemperent homines. Hæc diligentia debet esse perpetua, quia habet perpetuum mandatum Dei. Et illa præscripta forma certorum ciborum ac temporum, nihil facit ad cohercendam carnem. Est enim delicatior & sumptuosior quàm reliqua conuiuia. Et ne aduersarij quidem obseruant formam in Canonibus traditam.

Multas & difficiles disputationes habet hic locus de traditio

traditionibus, ac nos re ipsa experti sumus, traditiones uere esse laqueos conscientiarum. Cum exiguntur tanquam necessariæ, miris modis cruciant conscientias prę termittentes aliquam obseruationem. Rursus abrogatio sua habet incommoda, suas quæstiones. Sed nos facilem & planam causam habemus, quia aduersarij damnant nos, quòd docemus traditiones humanas non mereri remissionem peccatorum. Item requirunt uniuersales traditiones, quas sic uocant, tanquam necessarias ad iustificationem. Hîc habemus patronum constantem Paulum, qui ubiq; contendit has obseruationes neq; iustificare, neque necessarias esse supra iusticiam fidei. Et tamen usum libertatis in his rebus, ita moderandum esse docemus, ne imperiti offendantur, & propter abusum libertatis fiant iniquiores ueræ doctrinæ Euangelij, neue sine probabili causa mutetur aliquid in usitatis ritibus, sed ut propter alendam concordiam seruentur ueteres mores, qui sine peccato, aut sine magno incommodo seruari possunt. Et in hoc ipso conuentu satis ostendimus nos propter caritatem ἀπάθειαν non grauatim obseruaturos esse cum alijs, etiam si quid incommodi haberent, sed publicam concordiam, quæ quidem sine offensione conscientiarum fieri posset, iudicauimus omnibus alijs commodis anteferendam esse. Sed de hac tota re paulopost etiã dicemus, cum de uotis, & de potestate Ecclesiastica disputabimus.

Articulum xvi. recipiunt aduersarij sine ulla exceptione, in quo confessi sumus, quòd liceat Christiano gerere magistratus, exercere iudicia, ex Imperatorijs legibus, seu alijs præsentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bella gerere, militare, iure cõtrahere, tenere

proprium, iusiurandum postulantibus magistratibus dare, contrahere matrimonium, denique quòd legitimæ ordinationes ciuiles, sint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus tuto Christianus uti potest. Hic totus locus de discrimine regni Christi, & regni ciuilis, literis nostrorum utiliter illustratus est, quòd regnum Christi sit spirituale, hoc est, in corde notitiã Dei, timorem Dei, & fidem, iusticiam æternam & uitam æternã inchoans. Interim foris sinat nos uti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunque gentium, inter quas uiuimus, sicut sinit nos uti medicina, aut Architectonica, aut cibo, potu, aere. Nec fert Euangelium nouas leges de statu ciuili, sed præcipit, ut præsentibus legibus obtemperemus, siue ab ethnicis, siue ab alijs conditæ sint, & hac obedientia charitatem iubet exercere. Insaniebat enim Carolostadius, qui nobis imponebat leges iudiciales Mosi. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia Monachi multas pernicioſas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiam Euangelicam, communionem rerum, dixerunt esse consilia, non tenere proprium, nõ ulcisci. Hę opiniones ualde obscurant Euangelium & regnum spirituale, & sunt periculosæ rebus publicis. Nam Euangelium nõ dissipat politiam aut œconomiam, sed multo magis approbat, & non solum propter pœnam, sed etiam propter conscientiam iubet illis parere tanquam diuinæ ordinationi.

Iulianus Apostata, Celsus & plærique alij, obiecerunt Christianis, quòd Euangelium dissiparet respublicas, quia prohiberet uindictam, & alia quędam traderet parum apta ciuili societati. Et hæ quæstiones mire exercuerunt Originem, Nazanzenum & alios, cum quidem

dem facilime explicari posſint, ſi ſciamus Euangelium non ferre legès de ſtatu Ciuili, ſed eſſe remiſſionem peccatorum, & inchoationem uitæ æternæ in cordibus credentium, Cæterum non ſolum externas politias approbare, ſed nos etiam ſubijcere illis, ſicut neceſſario ſubditi ſumus legibus temporum, uicibus hyemis & æſtatis tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet uindictam priuatam, idq; hoc conſilio Chriſtus toties inculcat, ne Apoſtoli putarent ſe imperia debere iſtis eripere, qui alioqui tenebant, ſicut Iudæi de regno Meſsię ſomniabant, ſed ut ſcirent ſe de regno ſpirituali docere oportere, non mutare ciuilem ſtatum. Itaq; priuata uindicta, non conſilio, ſed præcepto prohibetur, Matth. v. & Roma. xij. Publica, quæ fit ex officio magiſtratus, non diſſuadetur, ſed præcipitur, & eſt opus Dei, iuxta Paulum, Roma. xiij. Iam publicæ uindictæ ſpecies ſunt, iudicia, ſupplicia, bella, militia. De his rebus quàm male iudicauerint multi ſcriptores, cõſtat, quia in hoc errore fuerunt, Euangeliũ externã quãdam nouam & monaſticam politiã eſſe, nec uiderunt Euangeliũ cordibus aſſerre iuſticiam æternã, foris aũt probare ſtatum ciuilẽ.

Vaniſsimum & hoc eſt, quòd ſit perfectio Chriſtiana, non tenere proprium. Nam perfectio Chriſtiana eſt ſita, non in cõtemptu ciuilium ordinationum, ſed in motibus cordis, in magno timore Dei, in magna fide, ſicut Abraham, Dauid, Daniel, etiam in magnis opibus atq; imperijs non minus perfecti erant, quàm ulli eremitę. Sed Monachi illam externam hypocriſin offuderunt oculis hominum, ne uideri poſſet in quibus rebus ſit uera perfectio. Quibus laudibus uexerunt communionem rerum, quaſi Euãgelicam. At hę laudes plurimum

habent periculi, præsertim cum longe dissentiant à scripturis. Scriptura enim non præcipit, ut res sint communes, sed lex decalogi, cum inquit: Non furtum facies, dominia distinguit, & suum quemq; tenere iubet. Plane fu rebat Vuiglephus, qui negabat licere sacerdotibus tenere proprium. Sunt infinitæ disputationes de cõtractibus, de quibus nunquam satisfieri bonis conscientijs potest, nisi sciant hanc regulam, quòd Christiano liceat uti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum docet eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos magistratus seu leges approbant.

Hic totus locus rerum politicarum à nostris ita patefactus est, ut plurimi boni uiri, qui uersantur in republica & in negocijs, prædicauerint se magnopere adiutos esse, qui antea Monachorum opinionibus uexati dubitabant, utrum illa ciuilia officia & negocia Euãgelium permitteret. Hæc ideo recitauimus, ut etiam exteri intelligant, hoc doctrinæ genere, quod nos sequimur, nõ labefactari, sed multò magis muniri autoritatem magistratuum, & dignitatem omnium ordinationum ciuilium, quarum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis, mirifice antea fuit obscurata, quæ longe præferebant politiæ & œconomiæ, ridiculam & uanissimã hypocrisin paupertatis & humilitatis, cum quidem politia & œconomia habeant mandata Dei, illa Platonica communio non habeat mandatum Dei.

Articulum xvij. recipiũt aduersarij sine exceptione, in quo confitemur, Christum in consummatione mundi appariturum esse, ac mortuos omnes resuscitaturum, & pijs æternam uitam & æterna gaudia daturum,

impios

Impios uero condemnaturum esse, ut cum diabolo sine fine crucientur.

Articulum XVIII. recipiunt aduersarij de libero arbitrio. Etsi quædam addunt testimonia parum apta ad eam causam. Addunt & declamationem, q̃ non sit nimium tribuendum libero arbitrio, cum Pelagianis, neq̃ omnem ei libertatem adimendam esse cum Manichęis. Præclare sane, sed quid interest inter Pelagianos & aduersarios nostros? cùm utriq̃ sentiant, homines sine spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum, mereri gratiam ac iustificationem operibus, quæ ratio per se efficit sine spiritu sancto. Quàm multa absurda sequuntur ex his Pelagianis opinionibus, quæ in Scholis magna autoritate docentur. Has Augustinus, sequens Paulum, magna contentione refutat. Cuius sententiam supra in articulo de iustificatione recitauimus. Neq̃ uero adimimus humanæ uoluntati libertatem. Habet humana uoluntas libertatem in operibus et rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iusticiam ciuilem, seu iusticiam operum, potest loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus à cęde, ab adulterio, à furto. Cùm reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiã delectus earũ rerũ, & libertas & facultas efficiendi iusticiæ ciuilis. Id enim uocat Scriptura iusticiã carnis, quam natura carnalis, hoc est, ratio per se efficit sine spiritu sancto. Quãquam tanta est uis concupiscentiæ, ut malis affectibus sæpius obtemperent homines, quàm recto iudicio. Et diabolus,

qui est efficax in impijs, ut ait Paulus, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad uaria delicta. Hæ causę sunt, quare & ciuilis iusticia rara sit inter homines, sicut uidemus, ne ipsos quidem Philosophos eam cōsecutos esse, qui uidentur eam expetiuisse. Illud autem falsum est, non peccare hominem, qui facit opera præceptorū extra gratiam. Et addunt amplius, talibus operibus necessario deberi remissionem peccatorum ac iustificationem. Nam humana corda sine spiritu sancto, sunt sine timore Dei, sine fiducia erga Deum, non credunt se exaudiri, sibi ignosci, se iuuari & seruari à Deo. Igitur sunt impia. Porro arbor mala non potest ferre bonos fructus. Et sine fide impossibile est Deo placere.

Igitur etiamsi concedimus libero arbitrio libertatem & facultatem externa opera legis efficiendi, tamen illa spiritualia non tribuimus libero arbitrio, scilicet, uere timere Deum, uere credere Deo, uere statuere ac sentire, quòd Deus nos respiciat, exaudiat, ignoscat nobis &c. Hæc sunt uera opera primæ tabulæ, quæ non potest humanum cor efficere, sine spiritu sancto, sicut ait Paulus: Animalis homo, hoc est, homo tantum naturalibus uiribus utens, non percipit ea, quæ Dei sunt. Et hoc iudicari potest, si considerent homines, quomodo corda de uoluntate Dei sentiant, utrum uere statuant se respici & exaudiri à Deo. Hanc fidem difficile est & sanctis retinere, tantum abest ut sit in impijs. Concipitur autem, ut supra diximus, cùm corda perterrefacta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

Prodest igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iusticia ciuilis, & iusticia spiritualis gubernationi spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia,

gia, quia omnes homines pariter debent scire, & quòd Deus illam ciuilem iusticiam requirat, & quòd aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iusticiam humanam & spiritualem, inter Philosophicam, & doctrinam spiritus sancti, & intelligi potest ad quid opus sit spiritu sancto. Neq; hæc distributio à nobis inuenta est, sed scriptura clarissime tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est recens egregie tractata à Guilielmo Parisiẽsi, sed scelestè obruta est ab istis, qui somniauerunt homines legi Dei obedire posse sine spiritu sancto, dari autem spiritum sanctum, ut accedat respectus meritorij.

Articulum XIX. recipiunt aduersarij, in quo confitemur, quòd etsi unus ac solus Deus condiderit uniuersam naturam, & conseruet omnia quæ existunt, tamen causa peccati sit uoluntas in diabolo & hominibus, auertens se à Deo, iuxta dictum Christi, de diabolo: Cùm loquitur mendacium, ex propris loquitur.

In articulo XX. diserte ponunt hæc uerba, quòd reiiciant & improbent hoc quod dicimus, quòd non mereantur homines remissionem peccatorum bonis operibus. Hunc articulum clare prædicant se reiicere & improbare. Quid in re tam manifesta dicendum est? Hic aperte ostendunt architecti Confutationis, quo spiritu agantur. Quid est enim certius in Ecclesia, quàm quòd remissio peccatorum contingat gratis propter Christum? quòd Christus sit propiciatio pro peccatis, non nostra opera, sicut Petrus inquit: Huic omnes Prophetæ perhibent testimonium, in nomine ipsius accipere remissionem peccatorum omnes, qui credunt in eũ. Huic Ecclesiæ Prophetarum assentiamur potius quàm

istis perditis Scriptoribus Confutationis, qui tam impu denter blasphemant Christum. Nam etiam si qui fuerunt Scriptores, qui senserunt post remissionẽ pctõr homines iustos esse coram Deo, non fide, sed ipsis operibus, tamen hoc non senserunt, quòd ipsa remissio peccatorum contingat propter opera nostra, nõ gratis propter Christum. Non ferenda est igitur blasphemia, tribuere honorem Christi, nostris operibus. Nihil pudet iam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre. Neq; dubitamus quin optimus Imperator, ac plerique Principum, hunc locũ nullo modo fuerint in Confutatione relicturi, si essent admoniti. Infinita hoc loco testimonia ex scriptura, ex Patribus citare possemus, Verũ & supra satis multa de hac re diximus, Et nihil opus est pluribus testimonijs illi, qui scit, quare Christus nobis donatus sit, qui scit Christũ esse propiciationẽ pro pctis nostris. Esaias inquit: Posuit Dominus in eo iniquitates omniũ nostrũ. Aduersarij contrà docent, Deum ponere iniquitates nostras, nõ in Christo, sed in nostris operibus. Neq; hîc dicere libet, qualia opera doceant. Videmus horribile decretum contra nos compositum esse, quod magis terreret nos, si de ambiguis, aut leuibus rebus contenderemus. Nunc cùm conscientiæ nostræ intelligant damnari ab aduersarijs manifestam ueritatem, cuius propugnatio Ecclesiæ necessaria est, & amplificat gloriam Christi, facile terrores mundi contemnimus, & ingenti animo, si quid erit patiendum propter gloriam Christi, propter utilitatem Ecclesiæ, feremus. Quis non gaudeat mori in confessione horũ articulorum, q remissionem peccatorum fide cõsequamur gratis propter Christum, q operibus nostris non merea-

mereamur remissionem peccatorum? Nullã habebunt satis firmam consolationem conscientiæ piorum aduersus terrores peccati et mortis, et aduersus diabolum sollicitantem ad desperationem, si non sciant se debere statuere, quòd gratis propter Christum habeant remissionem peccatorum. Hæc fides sustentat, & uiuificat corda in illo asperrimo certamine desperationis. Digna igitur causa est, propter quam nullum recusemus periculum. Tu ne cede malis, sed cõtra audentior ito, quisquis assentiris cõfessioni nostræ, cum aduersarij, terroribus, cruciatibus, supplicijs, conantur excutere tibi tantã consolationem, quæ uniuersæ Ecclesiæ in hoc nostro articulo proposita est. Non deerunt quærenti testimonia Scripturæ, quæ confirmabunt animum. Nam Paulus tota uoce, ut dicitur, clamitat Roma iij. & iiij. gratis remitti peccata propter Christum. Ideo inquit ex fide iustificamur, & gratis, ut firma sit promissio, Id est, Si ex nostris operibus penderet promissio, non esset firma. Si propter nostra opera daretur remissio peccatorum, quando sciremus eam nos consecutos esse? quando reperiret opus conscientia territa, quod statueret ad placandam irã Dei sufficere? Sed supra de tota re diximus, Indelector sumat testimonia. Nam hanc, non disputationem, sed querelam indignitas rei nobis expressit, quòd hoc loco diserte posuerũt, se improbare hunc nostrum articulum, quòd remissionem peccatorum consequamur, non propter opera nostra, sed fide & gratis propter Christum. Aduersarij etiam addunt testimonia suæ condemnationi, Et operæ precium est unum atq; alterum recitare. Allegant ex Petro, Studete firmam facere uocationem uestram &c. Iam uides lector, aduersa-

rios nostros nō perdidisse operam in discenda Dialecti ca, sed habere artificium ratiocinādi ex Scripturis prorsus quidquid libet, Facite firmam uocationem uestram, per bona operá. Igitur opera merentur remissionē peccatorum. Sane concinna erit argumentatio, Si quis sic ratiocinetur de reo capitalis pœnæ, cui pœna remissa est. Magistratus præcipit, ut in posterum abstineas ab alieno. Igitur per hoc meritus es condonationem pœnæ, quòd nūc ab alieno abstines, Sic argumentari est ex non causa, causam facere. Nam Petrus loquitur de operibus sequentibus remissionem peccatorum, & docet quare sint facienda, scilicet, ut sit firma uocatio, hoc est, ne uocatione sua excidant, si iterum peccent. Facite bona opera, ut perseueretis in uocatione, ne amittatis dona uocationis, quæ prius contigerunt, non propter sequentia opera, sed iam retinentur fide, & fides non manet in his qui amittunt spiritum sanctum, qui abiiciunt pœnitentiam, sicut supra diximus, fidem existere in pœnitentia. Addunt alia testimonia nō melius cohærentia. Postremo dicunt hanc opinionem ante mille annos Augustini tempore damnatam esse. Id quoque falsissimum est. Semper enim Ecclesia Christi sensit remissionem peccatorum gratis contingere. Imo Pelagiani damnati sunt, qui gratiam propter opera nostra dari contendebant. Cęterum supra satis ostendimus, quòd sentiamus bona opera necessario sequi debere fidem. Non enim abolemus legem, inquit Paulus, sed stabilimus, quia cum fide accepimus spiritum sanctum, necessario sequitur legis impletio, quæ subinde crescit, dilectio, patientia, castitas & alij fructus spiritus.

DE

ARticulum XXI. ſimpliciter damnant, ꝙ inuocationem ſanctorum non requirimus. Nec ullo in loco prolixius rhetoricantur. Neque tamen aliud quidquam efficiunt, quàm ſanctos honorandos eſſe, Item ſanctos qui uiuunt orare pro alijs, quaſi uero propterea neceſſaria ſit inuocatio mortuorum ſanctorum. Allegant Cyprianum, quòd uiuum Cornelium rogauerit, ut diſcedens pro fratribus oret. Hoc exemplo probant mortuorum inuocationem. Citant & Hieronymum contra Vigilantium. In hac arena, inquiunt, ante mille & centum annos uicit Hieronymus Vigilantium. Sic triumphant aduerſarij, quaſi iam ſit debellatum. Nec uident iſti aſini apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam extare ſyllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus ſanctorum non de inuocatione. Neꝙ reliqui ueteres Scriptores ante Gregorium, fecerunt mentionem inuocationis. Certe hæc inuocatio cum his opinionibus, quas nunc docent aduerſarij de applicatione meritorum, non habet teſtimonia ueterum Scriptorum.

Confeſsio noſtra probat honores ſanctorum. Nam hic triplex honos probandus eſt. Primus eſt gratiarum actio: Debemus enim Deo gratias agere, ꝙ oſtenderit exempla miſericordiæ, ꝙ ſignificauerit ſe uelle ſaluare homines, quòd dederit doctores, aut alia dona Eccleſię. Et hæc dona, ut ſunt maxima, amplificanda ſunt, & laudãdi ipſi ſancti, qui his donis fideliter uſi ſunt, ſicut Chriſtus laudat fideles negociatores. Secundus cultus eſt confirmatio fidei noſtræ, cum uidemus Petro condonari negationem, erigimur & nos, ut magis credamus, ꝙ

uere gratia exuberet ſupra peccatum. Tertius honos eſt imitatio, primum fidei, deinde cęterarum uirtutum, quas imitari pro ſua quiſq; uocatione debet. Hos ueros honores non requirunt aduerſarij. Tantum de inuocatione, quæ etiamſi nihil haberet periculi, tamen non eſt neceſſaria, rixantur.

Præterea & hoc largimur, quòd Angeli orent pro nobis. Extat enim teſtimonium Zachariæ 1. ubi angelus orat: Domine exercituum uſque quo tu non miſereberis Ieruſalem &c. De Sanctis etſi concedimus, quòd ſicut uiui orent pro Eccleſia uniuerſa in genere, ita in cœlis orant pro Eccleſia in genere, tametſi teſtimonium nullum de mortuis orantibus extat in ſcripturis, præter illud ſomnium ſumptum ex libro Machabęorum poſteriore.

Porro ut maxime pro Eccleſia orent Sancti, tamen non ſequitur quòd ſint inuocandi. Quanquam confeſſio noſtra hoc tantùm affirmat, quòd Scriptura non doceat Sanctorum inuocationem, ſeu petere à ſanctis auxilium. Cum autem neq; præceptum, neque promiſsio, neq; exemplum ex ſcripturis de inuocandis Sanctis afferri poſsit, ſequitur conſcientiam nihil poſſe certi de illa inuocatione habere. Et cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo ſcimus, quòd Deus approbet illam inuocationem? Vnde ſcimus ſine teſtimonio ſcripturæ, quòd ſancti intelligant ſingulorum preces? Quidam plane tribuunt diuinitatem ſanctis, uidelicet, quòd tacitas cogitationes mentium in nobis cernant. Diſputant de matutina & ueſpertina cognitione, fortaſsis, quia dubitãt, utrum mane, an ueſperi audiant. Hæc cõminiſcuntur, non ut ſanctos honore afficiant, ſed ut quæſtuoſos cultus

tus defendant. Nihil afferri potest ab aduersarijs contra hanc rationem, quòd cùm inuocatio non habet testimonium ex uerbo Dei, non possit affirmari, quòd Sancti intelligant inuocationem nostram, aut, ut maxime intelligant, quòd Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nam quòd allegant Ecclesiæ exemplum, constat nouum hunc in Ecclesia morem esse. Nam ueteres orationes, etsi mentionem Sanctorum faciunt, non tamen inuocant Sanctos. Quanquam etiam illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorum.

Deinde aduersarij non solum inuocationem in cultu Sanctorum requirunt, sed etiam applicant merita Sanctorum pro alijs, & faciunt ex Sanctis nõ solum deprecatores, sed etiam propiciatores. Id nullo modo ferendum est. Nam hîc prorsus transfertur in Sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores & propiciatores, & quanꝯ distinguũt de mediatoribus intercessionis & mediatoribus redemptionis, tamen plane faciunt ex Sanctis mediatores redemptionis. Atq; etiam illud dicunt sine testimonio scripturæ, quòd sint mediatores intercessionis, quod ut uerecundissime dicatur, tamen obscurat officium Christi, & fiduciam misericordiæ debitam Christo, transfert in Sanctos. Fingunt enim homines Christum duriorem esse, sanctos placabiliores, & magis cõfidunt misericordia sanctorum, quàm misericordia Christi, & fugientes Christũ, quærunt sanctos. Ita faciunt ex eis reipsa mediatores redemptionis.

Itaq; ostendemus, quòd uere faciant ex sanctis non

tantum deprecatores, ſed propiciatores, hoc eſt, media tores redemptionis. Nondum recitamus hîc uulgi abuſus. De doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare poſſunt. In propiciatore hæc duo concurrunt. Primum, oportet extare uerbum Dei, ex quo certo ſciamus, quòd Deus uelit miſereri & exaudire inuocantes per hunc propiciatorem. Talis extat de Chriſto promiſsio: Quicquid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit uobis. De ſanctis nulla extat talis promiſsio, quare conſcientiæ non poſſunt certo ſtatuere, quòd per ſanctorum inuocationem exaudiamur. Ita que inuocatio illa non fit ex fide. Deinde mandatum etiam habemus, ut inuocemus Chriſtum iuxta illud: Venite ad me qui laboratis &c. quod certe nobis quoque dictum eſt. Et Eſaias nono ait: In die illa ſtabit radix Ieſſe, in ſignum populorum. Ipſum gentes deprecabuntur. Et Pſalmo xliij. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Pſalmo lxxi. Et adorabunt eum omnes reges terræ. Et paulopoſt, orabunt coram eo iugiter. Et Ioannis quinto inquit Chriſtus: Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem. Et Paulus i. Theſſalon. ſecundo orans, inquit: Ipſe autem Dominus noſter Ieſus Chriſtus & Deus, & Pater noſter, exhortetur corda ueſtra, & confirmet uos &c. At de ſanctorum inuocatione, quod poſſunt aduerſarij præceptum, quod exemplum ex Scripturis afferre? Alterum eſt in propiciatore, quòd merita ipſius propoſita ſunt, ut quæ pro alijs ſatisfacerent, quæ alijs donentur imputatione diuina, ut propter ea tanquam propriis meritis iuſti reputentur, ut ſi quis amicus pro amico ſoluit æs alienum, debitor alieno merito tanquam proprio liberatur.

liberatur. Ita Christi merita nobis donantur, ut iusti reputemur: fiducia meritorum Christi, cùm in eum credimus, tanquam propria merita haberemus.

Et ex utroque, nempe ex promissione, & donatione meritorũ, oritur fiducia misericordiæ. Talis fiducia promissionis diuinæ, item meritorum Christi, debet afferri ad orandum. Vere enim statuere debemus, & ꝙ propter Christum exaudiamur, & ꝙ ipsius meritis habeamus placatum Patrem. Hîc aduersarij primum iubent inuocare sanctos, cùm neq; promissiõem Dei, neq; mãdatum, neq; exemplum Scripturæ habeant. Et tamen faciunt, ut maior fiducia misericordiæ Sanctorum concipiatur quàm Christi, cùm Christus ad se uenire iusserit, non ad sanctos. Secundo applicant merita sanctorum alijs, sicut merita Christi. Iubent confidere meritis sanctorum, quasi reputemur iusti propter merita sanctorum, sicut iusti reputamur meritis Christi. Nihil hîc fingimus. In indulgentijs dicunt se applicare merita sanctorum. Et Gabriel interpres Canonis Missæ confidenter pronunciat, nos ordine institutò à Deo, debere ad auxilia sanctorum confugere, ut saluemur eorum meritis & uotis. Hæc sunt uerba Gabrielis. Et tamen passim in libris & concionibus aduersariorum leguntur absurdiora. Quid est facere propiciatores, si hoc non est? Prorsus æquantur Christo, si confidere debemus, ꝙ meritis eorum saluemur. Vbi autẽ institutus est ille ordo à Deo, quem dicit iste, ꝙ debeamus ad auxilia sanctorum confugere? proferat exemplum ex Scripturis, aut præceptum. Fortasis ex aulis regum sumunt hunc ordinem, ubi amicis intercessoribus utendum est. At si rex constituerit certum intercessorem, non uolet ad

se causas per alios deferri. Ita cùm Christus sit constitutus intercessor & Pontifex, cur quærimus alios? Passim usurpatur hæc forma absolutionis. Passio Domini nostri Iesu Christi, merita beatissimæ uirginis Mariæ, & omnium sanctorum, sint tibi in remissionem peccatorũ. Hîc pronunciatur absolutio, quòd non solum meritis Christi, sed meritis aliorum sanctorum reconciliemur & iusti reputemur. Quidam è nobis uiderunt morientem doctorem Theologiæ, ad quem consolandũ adhibitus erat Monachus quispiam Theologus, Is morienti nihil inculcabat, nisi hanc precationem: Mater gratię nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe. Vt largiamur, q̃ beata Maria oret pro Ecclesia, num ipsa suscipit animas in morte? num uincit mortẽ? num uiuificat? Quid agit Christus? si hæc facit beata Maria, quæ etsi est dignissima amplissimis honoribus, tamen non uult se equari Christo, sed potius exempla sua nos intueri & amplecti uult. At rès loquitur ipsa, quòd publica persuasione beata uirgo prorsus in locum Christi successerit. Hanc inuocauerunt homines, huius misericordia confisi sunt, per hanc uoluerunt placare Christum, quasi is non esset propiciator, sed tantum horrendus iudex & ultor. Nos autem sentimus, nos tantum fiducia meritorum Christi iustificari, non fiducia meritorum B. uirginis aut aliorum Sanctorum. De alijs sanctis dictum est, Vnusquisq̃ recipiet mercedem secundum suum laborem, id est, ipsi inter se donare sua merita alij alijs nõ possunt, sicut Monachi uendunt suorum ordinum merita. Et Hilarius ait, de fatuis uirginibus: Et quia prodire ob uiam fatuæ extinctis lampadibus [illegible] deprecantur eas, quæ prudentes erant, [illegible] tuent, quibus

quibus respondérunt, non posse se dare, quia non sit forte, quod omnibus satis sit, alienis scilicet operibus ac meritis neminem adiuuandum, quia unicuiq; lampadi suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur aduersarij doceāt fiduciam collocare in inuocationem sanctorum, cum neq; uerbum Dei, neq; exemplum scripturæ habeant, cum applicent merita sanctorum pro alijs, non secus ac merita Christi, & proprium Christi honorē in sanctos transferāt, neq; opiniones eorum de cultu sanctorum, neq; consuetudinem inuocationis recipere possumus. Scimus enim fiduciam in Christi intercessionem collocandam esse, quia hęc sola habet promissionem Dei. Scimus solius Christi merita propiciationē pro nobis esse. Propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum, sicut textus ait: Omnes qui confidunt in eum, non cōfundentur. Nec iustificamur fiducia meritorum B. Virginis, aut aliorum sanctorum.

Hæret & hic error apud doctos, quòd singulis sanctis certę procurationes commissæ sint, ut Anna diuitias largiatur, Sebastianus arceat pestilentiam, Valentinus medeatur morbo comiciali, Georgius tueatur equites. Hæ persuasiones plane sunt ortæ ex ethnicis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno ditare, Febris arcere febrim, Castor & Pollux defendere equites &c. Et fingamus moderatissime tradi inuocationē sanctorum, tamen cum exemplum sit periculosissimum, quorsum opus est eam defendere, cum nullum habeat mandatum aut testimonium ex uerbo Dei? Imo nec ueterum Scriptorum testimonium habet. Primum, quia, ut suprà dixi, cum alij mediatores præter Christum quęruntur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota noticia

Christi, Idq; res ostendit. Videtur initio mentio sanctorum, qualis est in ueteribus orationibus, tolerabili consilio recepta esse. Postea secuta est inuocatio, inuocationem prodigiosi & pluſquam ethnici abusus secuti sunt. Ab inuocatione ad imagines uentum est, hæ quoq; colebantur, & putabatur eis ineſſe quædam uis, ſicut magiuim ineſſe fingunt imaginibus ſignorum cœleſtium certo tempore ſculptis. Vidimus in quodam monaſterio ſimulacrum beatæ uirginis, quod quaſi αὐτόματον apte mouebatur, ut uideretur aut auerſari petentes, aut annuere. Et tamen omnium ſtatuarum atq; picturarum portenta ſuperant fabuloſæ hiſtoriæ de ſanctis, quæ magna autoritate publice tradebantur. Barbara petit inter tormenta præmium, ne quis inuocans ipſam, moriatur ſine euchariſtia. Alius totum Pſalterium, ſtans pede in uno, quotidie recitauit. Chriſtophorum pinxit aliquis uir prudens, ut ſignificaret per allegoriam, magnũ oportere robur animi eſſe in his qui ferrent Chriſtum, hoc eſt, qui docerent Euangelium, aut confiterentur, quia neceſſe ſit ſubire maxima pericula, Deinde ſtolidi monachi apud populum docuerunt inuocare Chriſtophorum, quaſi talis polyphemus aliquando extitiſſet. Cunq; ſancti maximas res geſſerint, uel reipublicæ utiles, uel continentes priuata exempla, quarum commemoratio, tum ad fidem confirmandam, tum ad imitationem in rebus gerendis multum conduceret, has nemo ex ueris hiſtoriis conquiſiuit. At uero prodeſt audire, quomodo ſancti uiri adminiſtrauerint reſpublicas, quos caſus, quę pericula ſubierint, quomodo ſancti uiri regibus auxilio fuerint in magnis periculis, quomodo docuerint Euangelium, quas habuerint cum hæreticis dimicationes,

dimicationes. Prosunt et exempla misericordię, ut cum uidemus Petro condonatam esse negationem, cum uidemus Cypriano condonatũ esse, quòd magus fuisset, cum uidemus Augustinũ in morbo expertũ uim fidei, constanter affirmare, quòd uerè Deus exaudiat preces credentium. Huiusmodi exempla, quę uel fidẽ, uel timorem, uel administrationem reipublicæ cõtinent, proderat recitari. Sed histriones quidam nulla neq; fidei, neq; rerum publicarum regendarum scientia prędíti, confinxerunt fabulas imitatione Poematum, in quibus tãtum insunt superstitiosa exẽpla, de certis precibus, certis ieiunijs, & addita sunt quædam ad quęstum facientia, Cuiusmodi sunt miracula de rosarijs & similibus ceremonijs conficta. Neq; opus est hîc recitare exempla. Extãt enim legendæ ut uocant, & specula exemplorũ, & Rosaria, in quibus plæraq; sunt nõ dissimilia ueris narrationibus Luciani. His prodigiosis & impijs fabulis applaudunt Episcopi, Theologi, Monachi, quia faciunt πρὸς τὰ ἔλαια. Nos nõ ferunt, qui ut Christi honos & officium magis conspici possit, nõ requirimus inuocationem sanctorum, et abusus in cultu sanctorum taxamus. Cumq; omnes boni uiri ubiq; desiderent in his abusibus corrigendis uel Episcoporum autoritatem, uel diligentiam concionantium, tamen aduersarij nostri in confutatione omnino dissimulant, etiam manifesta uitia, quasi recepta confutatione, uelint nos cogere ut etiam notissimos abusus approbemus. Ita insidiosè scripta est cõfutatio nõ tantũ in hoc loco, sed fere ubiq;. Nullus est locus in quo à dogmatibus suis discernãt manifestos abusus, Et tamen apud ipsos, si qui sunt saniores, fatentur, multas falsas persuasiones hęrere in doctrina Scholasticorũ

& Canoniſtarum, multos præterea abuſus in tanta inſcitia & negligentia paſtorum irrepſiſſe in Eccleſiam. Neq; enim primus fuit Lutherus qui de publicis abuſibus quereretur. Multi docti & pręſtantes uiri longe ante hæc tempora deplorauerũt abuſus Miſſæ, fiduciam obſeruationum Monaſticarum, quęſtuoſos cultus ſanctorum, cõfuſionem doctrinæ de pœnitentia, quam uel maxime oportebat perſpicuam et explicatam extare in Eccleſia. Ipſi audiuimus excellentes Theologos deſiderare modum in Scholaſtica doctrina, quę multo plus habet rixarum philoſophicarum, quàm pietatis. Et tamen in his ueteres fere propiores ſunt ſcripturę, quàm recẽtiores. Ita magis magiſq; degenerauit iſtorum theologia. Nec alia cauſa fuit multis bonis uiris, qui initio amare Lutherum cœperunt, quàm quòd uidebant eum explicare animos hominum, ex illis labyrinthis confuſiſſimarum & infinitarum diſputationum, quę ſunt apud Scholaſticos theologos & Canoniſtas, & res utiles ad pietatem docere. Quare non fecerunt candide aduerſarij, quòd cum uellent nos aſſentiri confutationi, diſſimulauerunt abuſus. Ac ſi uellent Eccleſiæ conſultum, maxime iſto in loco, in hac occaſione, debebant hortari optimum Imperatorem, ut de corrigendis abuſibus conſilium caperet, quem quidem non obſcure animaduertimus cupidiſſimum eſſe bene conſtituendæ, & ſanandæ Eccleſiæ. Sed aduerſarij non hoc agunt, ut honeſtiſſimam & ſanctiſſimam uoluntatem Imperatoris adiuuent, ſed ut nos quoquo modo opprimant. De ſtatu Eccleſiæ multa ſigna oſtendunt eos parum ſollicitos eſſe. Non dant operam, ut extet apud populum certa quædam ſumma dogmatum Eccleſiaſticorum. Manifeſtos

abuſus

abusus noua & inusitata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Ecclesiis idoneos doctores. Hæc quò spectent boni uiri facile iudicari possunt. Sed hac uia neq; suo regno, neq; Ecclesiæ bene consulunt. Nam interfectis bonis doctoribus, oppressa sana doctrina, postea existent fanatici spiritus, quos non poterunt reprimere aduersarij, qui & Ecclesiam impijs dogmatibus perturbabunt, & totam Ecclesiasticam politiam euertent, quam nos maxime cupimus conseruare. Quare te optime Imperator Carole, propter gloriã Christi, quam nihil dubitamus te cupere, ornare atq; augere, oramus, ne uiolentis consilijs aduersariorum nostrorum assentiaris, sed ut quæras alias honestas uias concordiæ ita constituendæ, ne piæ conscientię grauentur, neue sęuicia aliqua in homines innocentes, sicut hactenus fieri uidimus, exerceatur, neue sana doctrina in Ecclesia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omniũ debes, sanam doctrinam conseruare & propagare ad posteros, & defendere recta docentes. Id enim postulat Deus cùm reges ornat nomine suo, & deos appellat, inquiens: Ego dixi: Dij estis, ut res diuinas, hoc est, Euangelium Christi in terris conseruari & propagari curent, & tanquã uicarij Dei, uitam & salutem innocentum defendant.

DE VTRAQVE SPECIE COENAE DOMINI.

NON potest dubitari, quin pium sit, & consentaneum institutioni Christi, & uerbis Pauli uti utraq; parte in cœna Domini. Christus enim instituit utramq; partem, & instituit, non pro parte Ecclesiæ, sed pro tota Ecclesia. Nam non presbyteri solum, sed tota Ecclesia autoritate Christi, non autoritate humana utit

Sacramento, Idq; fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro tota Ecclesia, cur altera species adimitur parte Ecclesiæ? Cur prohibetur usus alterius speciei? Cur mutatur ordinatio Christi, præsertim, cùm ipse uocet eam testamẽtum suum? Quod si hominis testamentum rescindere nõ licet, multo minus Christi testamentum rescindere licebit. Et Paulus inquit, se à Domino accepisse, quod tradidit. Tradiderat autem usum utriusq; speciei, sicut clare ostendit textus, prima Corinthiorum xi. Hoc facite, inquit, primum de corpore, postea eadem uerba de poculo repetit. Et deinde: Probet seipsum homo, & sic de pane comedat, & ex poculo bibat. Hæc sunt uerba disponentis. Et quidem præfatur, ut qui sunt usuri cœna Domini, simul utantur. Quare constat pro tota Ecclesia sacramentum institutum esse. Et manet mos adhuc in Ecclesiis Græcis, & fuit quondã etiam in latinis Ecclesiis, sicut Cyprianus & Hieronymus testantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam: Sacerdotes qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguine Domini populis eius diuidunt &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnum aceruum testimoniorum congerere. Hic nihil exaggeramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid sentiendum sit de diuina ordinatione.

Aduersarij in Confutatione non hoc agunt, ut excusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars sacramenti. Id decuit bonos & religiosos uiros. Erat quærenda firma ratio excusandæ Ecclesiæ, & docendarum conscientiarum, quibus non potest contingere nisi pars sacramenti. Nunc ipsi defendunt recte prohiberi alteram partem, & uetant concedere usum utriusq; partis. Primum,

mum fingunt initio ecclesiæ alicubi morem fuisse, ut una pars tantum porrigeretur. Neq; tamen exemplum huius rei uetus afferre ullum possunt. Sed allegant locos in quibus fit mentio panis, ut apud Lucam, ubi scriptum est, q; discipuli agnouerint Christum in fractione panis. Citant & alios locos de fractione panis. Quanq; autem non ualde repugnamus, quo minus aliqui de sacramento accipiantur, tamen hoc non consequitur unam partem tantum datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur communi consuetudine sermonis. Addunt de laica communione, quæ non erat usus alterius tantum speciei, sed utriusq;. Et siquando Sacerdotes laica communione uti iubentur, significatur, q; d ministerio consecrationis remoti fuerint. Neq; hoc ignorant aduersarij, sed abutuntur insciti imperitorũ, qui cùm audiunt laicam communionem, statim somniant morem nostri temporis, quo datur laicis tantum pars sacramenti. Ac uidete impudentiam. Gabriel inter cæteras causas recitat, cur non detur utraq; pars, quia fuerit discrimen inter laicos & presbyteros faciendum. Et credibile est hanc præcipuam causam esse, cur defendat prohibitio unius partis, ut dignitas ordinis religione quadam fiat commendatior. Hoc est consilium humanũ, ut nihil dicamus inciuilius, quod quo spectet, facile iudicari potest. Et in Confutatione allegant de filiis Heli, q; amisso summo sacerdotio, petituri sint unam partem sacerdotalem. i. Regum secundo. Hîc dicunt usum unius speciei significatum esse. Et addunt: Sic ergo & nostri laici una parte sacerdotali, una specie contenti esse debent. Plane ludũt aduersarij, cũ ad Sacramẽtum transferũt historiam de posteris Heli. Ibi describit

pœna Heli. Num hoc quoq; dicent, Laicos propter pœnam remoueri ab altera parte? Sacramentum institutum est, ad consolandas & erigendas territas mentes, cùm credunt carnem Christi, datam pro uita mundi, cibum esse, cùm credunt se coniunctos Christo, uiuificari. Verum aduersarij argumentantur Laicos remoueri ab altera parte pœnæ causa. Debent, inquiunt, esse contenti. Satis pro imperio. Cur autem debent? Non est quærenda ratio, sed lex esto, quicquid dicunt Theologi. Hæc est ἰσοκρατία Ecciana. Agnoscimus enim istas Thrasonicas uoces, quas si exagitare uellemus, nõ defutura nobis esset oratio. Videtis enim quanta sit impudentia. Imperat tanquam aliquis tyrannus in tragœdijs: Quod nolunt, uelint, debent esse contenti. Num hæ rationes quas cítat excusabit hos in iudicio Dei, qui prohibent partem Sacramenti? qui sequiunt in homines bonos, utentes integro sacramento? Si hac ratione prohibent, ut sit ordinis discrimen, hæc ipsa ratio mouere debeat, ne assentiamur aduersarijs, uel si alioqui mortem cum ipsis seruaturi eramus. Alia sunt discrimina ordinis sacerdotum & populi, sed non est obscurum, quid habeant consilij, cur hoc discrimen tantopere defendant. Nos, ne de uera dignitate ordinis detrahere uideamur, de hoc callido consilio plura non dicemus.

Allegant & periculum effusionis, & similia quædã, quæ non habent tantam uim, ut ordinationem Christi mutent. Et fingamus sane liberum esse, uti una parte aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defendi? Quanq; Ecclesia non sumit sibi hanc libertatem, ut ex ordinationibus Christi, faciat res indifferentes. Nos quidem Ecclesiam excusamus quæ hanc iniuriam pertulit, cùm

cum utraq; pars ei contingere non posset, sed autores qui defendunt recte prohiberi usum integri sacramenti, quiq; nunc non solum prohibent, sed etiam utentes integro sacramento excommunicant, & ui persequuntur, non excusamus. Ipsi uiderint, quomodo Deo rationem suorum consiliorum reddituri sint. Neq; statim iudicandum est Ecclesiam constituere aut probare, quidquid Pontifices constituunt, præsertim cum scriptura de Episcopis & pastoribus uaticinetur in hanc sententiam, ut Ezechiel ait: Peribit lex à sacerdote.

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

IN tanta infamia inquinati cœlibatus, audent aduersarij non solum defendere legem Pontificiam impio & falso prętextu nominis diuini, sed etiam hortari Cęsarem ac Principes, ne tolerent coniugia sacerdotum ad ignominiam & infamiam Romani imperij. Sic enim loquuntur: Quæ maior impudentia unquam ulla in historia lecta est, quàm hæc est aduersariorum? Nam argumenta quibus utuntur, postea recensebimus. Nũc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihilihomines, qui dicunt cõiugia parere infamiam & ignominiam Imperio, quasi uero Ecclesiam ualde ornet ista publica infamia flagitiosarum ac prodigiosarum libidinum, quę flagrant apud istos S. Patres, qui Curios simulant, & Bacchanalia uiuunt. Ac plæraq; ne uerecundè quidem nominari queunt, quæ isti summa licentia faciunt. Et has suas libidines castissima dextra tua Carole Cæsar, quem etiam uetera quædam uaticinia appellant regem pudica facie: De te enim dictum apparet, Pudicus facie regnabit ubiq;, propugnari postulant. Postu-

lant ut contra Ius diuinum, contra Ius gentium, contra Canones conciliorum dissipes matrimonia, ut in homines innocentes, propter coniugiũ atrocia supplicia constituas, ut Sacerdotes trucides, quibus religiose parcũt etiam barbari, ut in exilium agas extorres mulieres, orbos pueros. Tales leges tibi ferunt optime et castissime Imperator, quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera posset audire, Sed quia nulla cadit in hos tuos mores uel turpitudo, uel sęuicia, speramus te, & in hac causa clementer nobiscum acturum esse, præsertim ubi cognoueris nos grauissimas habere causas nostræ sententiæ sumptas ex uerbo Dei, cui aduersarij nugacissimas & uanissimas persuasiones opponunt. Et tamen non tuentur serio cœlibatum. Neq; enim ignorãt quam pauci præstent castitatem, sed prætexũt speciem religionis regno suo, cui prodesse cœlibatum putant, ut intelligamus Petrum recte monuisse, futurũ ut pseudoprophetæ fictis uerbis decipiant homines. Nihil enim uere, simpliciter & candide in hac tota causa dicunt, scribunt, aut agunt aduersarij, sed reipsa dimicant de dominatione, quam falso putant periclitari, & hanc impio prætextu pietatis munire conantur.

Nos hanc legem de cœlibatu, quam defendũt aduersarij, ideo non possumus approbare, quia cum Iure diuino, & naturali pugnat, & ab ipsis Canonibus conciliorum dissentit, Et constat superstitiosam, & periculosam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, & corruptelam publicorum morum. Aliæ controuersiæ nostræ aliquam disputationem doctorum desiderant. In hac ita manifesta res est, in utraq; parte, ut nullam requirat disputationem. Tantum requirit iudicem uirum bonum

& timentem Dei. Et cum defendatur à nobis manifesta ueritas, tamen aduersarij calumnias quasdam architectati sunt, ad cauillanda argumenta nostra.

Primum. Genesis docet homines cõditos esse, ut sint fœcundi, & sexus recta ratione sexum appetat. Loquimur enim non de concupiscentia, quę peccatum est, sed de illo appetitu qui integra natura futurus erat, quem uocant στοργὴν φυσικήν. Et hæc στοργὴ est uere ordinatio diuina sexus ad sexum. Cũm autem hæc ordinatio Dei sine singulari opere Dei tolli non possit, Sequitur Ius contrahendi matrimonij non posse tolli statutis, aut uotis. Hæc cauillantur aduersarij, dicunt initio fuisse mandatum ut repleretur terra, nunc repleta terra non esse mandatum coniugium. Videte quàm prudenter iudicent. Natura hominum formatur illo uerbo Dei, ut sit fœcunda, non solum initio creationis, sed tantisper dum hæc corporum natura existet. Sicut hoc uerbo terra sit fœcunda, Germinet terra herbam uirentem. Propter hanc ordinationem, non solum initio cœpit terra producere gramina, sed quotannis uestiuntur agri, donec existet hęc natura. Sicut igitur legibus humanis, non potest natura terræ mutari. Ita neque uotis, neq; lege humana potest natura hominis mutari sine speciali opere Dei.

Secundo. Et quia hæc creatio, seu ordinatio diuina in homine, est Ius naturale, ideo sapienter & recte dixerunt Iurisconsulti, Coniunctionem maris & fœminæ esse Iuris naturalis. Cum autem Ius naturale sit immutabile, necesse est semper manere Ius contrahendi coniugij. Nam ubi natura non mutatur, necesse est & illam ordinationem manere, quam Deus indidit naturæ, nec

potest legibus humanis tolli. Ridiculum igitur est quod aduersarij nugantur initio fuisse mandatum cõiugium, nunc non esse. Hoc perinde est, ac si dicerent, Olim nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non afferunt. Olim secum attulerunt Ius naturale nascentes, nunc nõ afferunt. Nullus Faber fabrilius cogitare quidquam posset, quàm hæ ineptiæ excogitatæ sunt ad eludendũ Ius naturę. Maneat igitur hoc in causa, quod & Scriptura docet, & Iurisconsultus sapienter dixit, coniunctionem maris & fœminę esse Iuris naturalis. Porro Ius naturale uere est Ius diuinum, quia est ordinatio diuinitus impressa naturę. Quia autem hoc Ius mutari nõ potest, sine singulari opere Dei, necesse est manere Ius contrahendi cõiugij, quia ille naturalis appetitus, est ordinatio Dei in natura sexus ad sexum, & propterea Ius est, alioqui quare uterq; sexus cõderetur? Et loquimur ut supra dictum est, non de concupiscentia, quæ peccatum est, sed de illo appetitu quem uocant στοργὴν φυσικὴν, quem concupiscentia non sustulit ex natura, sed accendit, ut nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non solũ procreationis causa necessarium sit, sed etiam remedij causa. Hęc sunt perspicua, & adeo firma, ut nullo modo labefactari queant.

Tertio Paulus ait: Propter fornicationẽ unusquisq; habeat uxorem suam. Hoc iam expressum mandatum est ad omnes pertinens, qui non sunt idonei ad cœlibatum. Aduersarij iubent sibi ostendi præceptum, quod præcipit Sacerdotibus uxores ducere, quasi sacerdotes non sint homines. Nos quæ de natura hominum in genere disputamus, profecto etiam ad sacerdotes pertinere iudicamus. An nõ pręcipit hîc Paulus, ut ducant uxorem

rem isti, qui non habent donum continentiæ? Interpretatur enim seipse paulopost, cùm ait: Melius est nubere, quàm uri. Et Christus clare dixit: Non omnes capiunt hoc uerbum, sed quibus datum est, quia nunc post peccatum concurrunt hæc duo, naturalis appetitus & concupiscentia, quæ inflammat naturalem appetitum, ut iam magis opus sit coniugio quàm in natura integra. Ideo Paulus de coniugio tanquam de remedio loquitur, & propter illa incendia iubet nubere. Neq; hanc uocem: Melius est nubere, quàm uri, ulla humana autoritas, ulla lex, ulla uota tollere possunt, quia hæc non tollunt naturam aut concupiscentiam. Retinent igitur ius ducendi, omnes qui uruntur. Et tenentur hoc mandato Pauli: Propter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam, omnes qui non uerè continent, de quare iudicium ad conscientiam cuiusq; pertinet. Nam quod hîc iubent petere à Deo continentiam, iubent corpus laboribus & inedia conficere, cur sibi quoq; non canunt hæc magnifica præcepta? Sed ut suprà diximus, Tantum ludunt aduersarij, nihil agunt serio. Si continẽtia esset omnibus possibilis, non requireret peculiare donum. At Christus ostendit eam peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus. Reliquos uult Deus uti communi lege naturæ quam instituit. Non enim uult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita uult illos castos esse, ut remedio diuinitus proposito utantur, sicut ita uult uitam nostram alere, si cibo, si potu utamur. Et Gerson testatur multos fuisse bonos uiros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt, Ideo recte ait Ambrosius, Sola uirginitas est, quę suaderi potest, imperari non potest, res magis uoti,

q̃ præcepti est. Si quis hîc obiecerit, Christum laudare hos qui se castrant propter regnum cœlorũ, is hoc q̃q̃ consideret, q̃ tales laudat qui donũ continentię habent, Ideo ẽ addidit: Qui potest capere capiat. Nõ enim placet Christo immunda continentia. Laudamus et nos uerã continentiã, Sed nũc de lege disputamus, & de his, q̃ non habent donũ continentię. Res debebat relinqui libera, nõ debebant iniici laquei imbecillibus per hãc legẽ.

Quarto. Dissentit lex Pontificia & à Canonibus cõciliorum. Nam ueteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia dissoluunt, etsi hos qui in ministerio contraxerunt, remouent ab administratione. Hæc missio istis temporibus beneficij loco erat, Sed noui Canones, qui non sunt in Synodis conditi, sed priuato consilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia, & contracta dissoluunt, Idq̃ palàm est fieri contra mandatum Christi: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Aduersarij uociferantur in Confutatione, cœlibatum præceptum esse à Concilijs. Nos non accusamus decreta Conciliorum: Nam hæc, certa conditione permittunt coniugium, sed accũsamus leges, quas post ueteres Synodos Romani Pontifices contra autoritatem Synodorum condiderunt. Adeo Pontifices contemnunt autoritatem Synodorum, quam alijs uolunt uideri sacrosanctam. Propria igitur est hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ dominationis. Neq̃ id abs re. Daniel enim tribuit hanc notã regno Antichristi, uidelicet contemptum mulierum.

Quinto. Etsi aduersarij non defendunt legem superstitionis causa, cùm uideant non solere obseruari, tamẽ superstitiosas opiniones seruãt, dum prętexunt religionem,

nem. Cœlibatũ ideo prædicant se requirere, q̃ sit mundicies, quasi coniugium sit immundicies ac peccatum, aut quasi cœlibatus mereatur remissionem peccatorũ & reconciliationem, Coniugium uero non mereatur remissionem peccatorum &c. Et huc allegant cærimonias legis Mosaicæ, q̃ cùm in lege, tempore ministerij, sacerdotes separati fuerint ab uxoribus, in nouo Testamento sacerdos cùm semper orare debeat, semper debeat continere. Hæc inepta similitudo allegatur tanq̃ demonstratio, quæ cogat sacerdotes ad perpetuũ cœlibatũ, cùm quidẽ in ipsa similitudine coniugiũ concedat, tm̃ ministerij tempore consuetudo interdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Orabant Sancti tunc quoque, cùm non exercebant publicum ministerium, nec consuetudo cum coniuge prohibebat, ne orarent. Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta. Primum, hoc fateri necesse est aduersarios, q̃ coniugium sit mũdum in credentibus, quia est sanctificatum uerbo Dei, hoc est, est res licita & approbata uerbo Dei, sicut copiose testatur Scriptura. Christus enim uocat coniugium cõiunctionem diuinam, cùm ait: Quos Deus coniũxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, & similibus rebus inquit: Sanctificantur per uerbum & orationem, hoc est, per uerbum, quo conscientia fit certa, q̃ Deus approbet, & per orationem, hoc est, per fidem quæ cum gratiarum actione tanq̃ dono Dei utitur. Item, 1. Corinth. vij. Sanctificatur uir infidelis per uxorem fidelem &c. id est, usus coniugalis licitus & sanctus est, propter fidem in Christum, sicut licitum est uti cibo &c. Item 1. Timoth. ij. Saluatur mulier per filiorum generationem &c. Si talem locum aduersarij de cœlibatu proferre possent,

tum uero miros triumphos agerent. Paulus dicit, saluari mulierem per filiorum generationem. Quid potuit dici contra hypocrisin cœlibatus honorificētius, quàm mulierem saluari ipsis coniugalibus operibus, usu coniugali, pariendo, & reliquis œconomicis officijs? Quid autem sentit Paulus? Lector obseruet addi fidem, nec laudari officia œconomica, sine fide, si māserint, inquit, in fide. Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipuè fidem, qua mulier accipit remissionem peccatorum & iustificationem. Deinde addit certum opus uocationis, sicut in singulis hominibus fidem sequi debet bonum opus certæ uocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem, & saluatur mulier fidelis, quæ in talibus officijs uocationis suæ piè seruit. Hæc testimonia docēt coniugium rem licitam esse. Si igitur mundicies significat id, quod coram Deo licitum & approbatum est, Coniugia sunt munda, quia sunt approbata uerbo Dei. Et Paulus ait, de rebus licitis: Omnia munda mundis, hoc est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Itaq; ut uirginitas in impijs est immunda, ita coniugium in pijs est mundum propter uerbum Dei & fidem.

Deinde. Si mundicies proprie opponitur concupiscentiæ, significat mundiciem cordis, hoc est, mortificatam concupiscentiam, quia lex non prohibet coniugium, sed concupiscentiam, adulterium, scortationē. Quare cœlibatus non est mundicies. Potest enim esse maior mundicies cordis in coniuge, uelut in Abraham, aut Iacob, quàm in plerisq; etiam uere continentibus.

Postremo. Si ita intelligunt cœlibatum mundiciem esse, quod mereatur iustificationem magis quàm coniugium,

gitũ, maxime reclamamus. Iustificamur enim neq; propter uirginitatem, neq; propter coniugium, sed gratis propter Christum, cum credimus nos propter eum habere Deum propicium. Hic exclamabunt fortasis, Ioviniani more æquari cõiugium uirginitati. Sed propter hæc conuitia non abijciemus ueritatem de iusticia fidei, quam supra exposuimus. Neq; tamen æquamus coniugio uirginitatem. Sicut enim donum dono præstat, Prophecia præstat eloquentiæ, Scientia rei militaris præstat agriculturæ, Eloquentia præstat architectonicæ, Ita uirginitas donum est præstantius coniugio. Et tamen sicut orator non est magis iustus corã Deo propter eloquentiam, quam Architectus propter Architectonicam, ita uirgo nõ magis meretur iustificationem uirginitate, q̃ coniunx coniugalibus officijs, sed unusquisq; in suo dono fideliter seruire debet, ac sentire, quòd propter Christum fide consequatur remissionem peccatorum, & fide iustus coram Deo reputetur.

Nec Christus aut Paulus laudant uirginitatem, ideo quòd iustificet, sed quia sit expeditior, et minus distrahatur domesticis occupationibus in orando, docendo, seruiendo. Ideo Paulus ait: Virgo curat ea quæ sunt Domini. Laudatur igitur uirginitas propter meditationem et studiũ. Sicut Christus non simpliciter laudat hos qui se castrant, sed addit, propter regnum cœlorum, hoc est, ut discere aut docere Euangelium uacet. Non enim dicit uirginitatem mereri remissionem peccatorum aut salutem. Ad exempla Sacerdotũ Leuiticorum respondimus, quòd non efficiunt oportere perpetuum cœlibatum imponi sacerdotibus. Deinde immundiciæ Leuiticæ non sunt ad nos transferendæ. Consuetudo cõtra le-

gem tunc erat immundicia, nunc non est immundicia, quia Paulus dicit: Omnia munda mundis. Liberat enim nos Euangeliũ ab illis immundicijs Leuiticis. Ac si quis hoc consilio legem cœlibatus defendit, ut illis obseruationibus Leuiticis grauet conscientias, huic perinde aduersandum est, ut Apostoli in Actis capite xv. aduersantur his qui circumcisionem requirebant, & legem Mosi Christianis imponere conabantur. Interim tamen boni scient moderari usum coniugalem, præsertim cum sunt occupati publicis ministerijs, quæ quidem sæpe tantum faciunt negocij bonis uiris; ut omnes domesticas cogitationes animis excutiant. Sciunt boni & hoc, quòd Paulus iubet uasa possidere in sanctificatione. Sciunt item, quòd interdum secedendum sit ut uacent orationi, sed Paulus hoc ipsum non uult esse perpetuum. Iam talis continentia facilis est bonis & occupatis, sed illa magna turba ociosorum sacerdotum, quæ in collegijs est, in his delitijs, ne quidem hanc Leuiticam continentiam præstare potest, ut res ostendit. Et nota sunt poëmata: Desidiam puer ille sequi solet, odita gentes &c.

Multi hæretici male intellecta lege Mosi, contumeliose senserunt de coniugio, quales fuerunt Encratitæ, de quibus supra diximus. Et constat Monachos passim solitos esse de cœlibatu superstitiosos sermones serere, qui multas pias conscientias propter legitimum usum coniugij perturbauerunt. Nec difficile nobis esset exempla commemorare. Nam etsi non damnabant coniugium in totum propter procreationem, tamen uituperabant tanquam uitæ genus quod uix unquam Deo placeret, aut certe non placeret, nisi propter procreationem.

nem. Cœlibatum uero efferebant, tanquam angelicum uitæ genus, hunc prædicabant gratissimum Deo sacrificium esse, mereri remissionem peccatorum, mereri aureolas, ferre centesimum fructū, & alia infinita. Has religiones Angelorum Paulus ualde improbat ad Colos. Opprimunt enim cognitionem Christi, cum sentiunt homines se iustos reputari propter tales obseruationes, non propter Christum. Deinde opprimūt cognitionem præceptorum Dei, cum præter Dei præcepta, excogitantur noui cultus, & præferuntur præceptis Dei. Quare sedulo aduersandum est in Ecclesia his superstitiosis persuasionibus de cœlibatu, & ut piæ conscientiæ sciant coniugium Deo placere, & ut intelligant quales cultus approbet Deus.

Sed aduersarij nostri non requirunt cœlibatum per superstitionem. Sciunt enim non solere præstari castitatem. Verum prætexunt superstitiosas opiniones, ut imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quam Encratitæ, qui quadam specie religionis lapsi uidentur: illi Sardanapali consulto abutuntur prætextu religionis.

Sexto. Cum habeamus tot causas improbandæ legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter has accedunt etiam pericula animarum, & publica scandala, quæ etiamsi lex non esset iniusta, tamen absterrere bonos uiros debent, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diu omnes boni uiri de hoc onere questi sunt, uel sua, uel aliorū causa, quos periclitari uidebant, sed has querelas nulli Pōtifices audiūt. Neq; obscurum est, quantum hæc lex noceat publicis moribus, quæ uitia, quàm flagitiosas libidines pepererit. Extant

Romanæ Satyræ, In his etiamnum agnoſcit mores Roma, legitq; ſuos. Sic ulciſcitur Deus cõtemptum ſui doni, ſuæq; ordinationis, in iſtis qui coniugium prohibent. Cum autem hoc fieri in alijs legibus conſueuerit, ut mutentur, ſi id euidens utilitas ſuaſerit, cur idem non fit in hac lege, in qua tot graues cauſę concurrunt, præſertim his poſtremis temporibus, cur mutari debeat? Natura ſeneſcit, & fit paulatim debilior, & creſcunt uitia, quo magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus quod uitium accuſet Deus ante diluuium, quod accuſet ante conflagrationem quinq; urbium. Similia uitia præceſſerunt excidia aliarum urbium multarum, ut Sybaris, Romæ. Et in his imago temporum propoſita eſt, quæ proxima erunt rerum fini. Ideo in primis oportuit hoc tẽpore ſeueriſſimis legibus atq; exemplis munire coniugium, & ad coniugium inuitare homines, Id ad magiſtratus pertinet, qui debent publicam diſciplinam tueri. Interim doctores Euangelij utrunq; faciant, hortentur ad coniugium incontinentes, hortentur alios ut donum continentiæ nõ aſpernentur. Pontifices quotidie diſpenſant, quotidie mutant alias leges optimas, in hac una lege cœlibatus, ferrei & inexorabiles ſunt, cum quidem conſtet eam ſimpliciter humani Iuris eſſe, Et hanc ipſam legem nunc exacerbant multis modis. Canon iubet ſuſpendere ſacerdotes, iſti parum commodi interpretes, ſuſpendunt nõ ab officio, ſed ab arboribus. Multos bonos uiros crudeliter occidunt, tantum propter coniugiũ. Atq; hæc ipſa parricidia oſtendunt hanc legem doctrinam eſſe dæmoniorum. Nam diabolus, cũ ſit homicida, legem ſuã defendit his parricidijs. Scimus aliquid offenſionis eſſe in Schiſmate, quòd uidemur diuulſi

uulsi ab his, qui existimantur esse ordinarij Episcopi: Sed nostræ conscientiæ tutissimæ sunt, postq; scimus nos summo studio concordiam constituere cupientes, non posse placare aduersarios, nisi manifestam ueritatem proijciamus: deinde nisi cum ipsis conspiremus, q; uelimus hanc iniustam legem defendere, contracta matrimonia dissoluere, interficere sacerdotes, siqui non obtemperent, in exiliũ agere miseras mulieres atq; orbos pueros. Cùm autem certum sit has conditiones Deo displicere, nihil doleamus nos non habere συμμαχίαν tot parricidiorum cum aduersarijs.

Expositimus causas, quare non possimus bona conscientia assentiri aduersarijs, legem Pontificiam de perpetuo cœlibatu defendentibus, quia pugnet cum iure diuino & naturali, ac dissentiat ab ipsis Canonibus, & sit superstitiosa & plena periculi. Postremo, quia tota res sit simulata. Non enim imperat̃ lex religionis causa, sed dominationis causa, & huic impie prætexit̃ religio. Neq; quidq̃ à sanis hoĩbus, contra has firmissimas rationes afferri potest. Euangeliũ permittit cõiugium his, quibus opus est. Neq; tñ hos cogit ad coniugiũ, qui continere uolunt, modo ut uere contineant. Hanc libertatem & sacerdotibus concedendam esse sentimus, nec uolumus quenquam ui cogere ad cœlibatum, nec contracta matrimonia dissoluere.

Obiter etiam dum recensuimus argumenta nostra, indicauimus quomodo aduersarij unum atq; alterum cauillentur, & calumnias illas diluimus. Nunc breuissime commemorabimus, q; grauibus rationibus defendant legem. Primum dicunt à Deo reuelatam esse. Videtis extremam impudentiam istorum nebulonum.

Audent affirmare, q̃ diuinitus reuelata sit lex de perpetuo cœlibatu, cùm aduersetur manifestis Scripturæ testimonijs, quę iubent, ut unusquisq; habeat uxorẽ suã propter fornicationem. Item, quæ uetant dissoluere contracta matrimonia, Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit ista lex, cũ uocat eam doctrinam dęmoniorũ. Et fructus indicant autorem, tot monstrosæ libidines, tot parricidia, quę nũc suscipiũtur prętextu illius legis.

Secundum argumentum aduersariorum est, q̃ sacerdotes debeant esse mundi, iuxta illud: Mundamini, qui fertis uasa Domini. Et citãt in hanc sententiam multa. Hanc rationem quam ostentant uelut maximè ἐπιείκειαν, suprà diluimus. Diximus enim uirginitatem sine fide nõ esse mundiciem coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum esse, iuxta illud: Omnia munda mundis. Diximus & hoc, externas mundicias & cærimonias legis non esse huc transferendas, quia Euangelium requirit mundiciem cordis, non requirit cærimonias legis. Et fieri potest, ut cor mariti uelut Abrahæ, aut Iacob, qui fuerunt πολύγαμοι, mundius sit, & minus ardeat cupiditatibus quàm multarum uirginum, etiam uere continentium. Quod uero Esaias ait: Mundamini qui fertis uasa Domini, intelligi debet de mundicie cordis, de tota pœnitentia. Cæterum sancti in externo usu, scient quatenus conducat moderari usum coniugalem, & ut Paulus ait: Possidere uasa in sanctificatione. Postremo cùm coniugium sit mundum, recte dicit his qui in cœlibatu non continent, ut ducant uxores, ut sint mundi. Ita eadem lex, Mundamini qui fertis uasa Domini, præcipit, ut immundi cœlibes, fiant mundi cõiuges.

Tertium argumentum horribile est, q̃ sit hęresis Iouiniani,

tiani, cõiugium sacerdotum, Bona uerba. Nouum hoc crimen est, coniugiũ esse hęresin. louiniani tempore nõ dum norat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, louiniani hæresin esse, aut ab Ecclesia tunc id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est uidere, quid consilij habuerint aduersarij in scribenda Confutatione. Iudicauerunt ita facillime moueri imperitos, si crebro audiant conuicium hæresis, si fingant nostram causam multis ante iudicijs Ecclesiæ confossam & damnatam esse. Itaq; sæpe falso allegant Ecclesiæ iudicium. Id quia non ignorant, exhibere nobis exemplum Apologiæ noluerunt, ne hæc uanitas, ne hę calumniæ coargui possent. Quod uero ad louiniani causam attinet, de collatione uirginitatis & coniugij, suprà diximus, quid sentiamus. Non enim æquamus coniugium & uirginitatem, etsi neq; uirginitas, neq; coniugium meretur iustificationem. Talibus argumentis tam uanis, defendunt legem impiam, & pernicioſam bonis moribus. Talibus rationibus muniunt Principum animos aduersus iudicium Dei, in quo Deus reposcet rationem, cur dissipauerint coniugia, cur cruciauerint, cur interfecerint Sacerdotes. Nolite eñ dubitare, quin ut sanguis Abel mortui clamabat, ita clamet etiam sanguis multorum bonorum uirorum, in quos iniuste sęuitum est. Et ulciscetur hanc sęuiciam Deus. Ibi comperietis, quàm sint inanes hæ rationes aduersariorũ, & intelligetis in iudicio Dei nullas calumnias aduersus uerbum Dei consistere, ut ait Esaias: Omnis caro fœnum, et omnis gloria eius qua si flos fœni. Nostri Principes, quicquid acciderit, consolari se conscientia rectorum consiliorum poterunt, quia

etiam si quid Sacerdotes in contrahendis coniugijs mali fecissent, tamen illa dissipatio coniugiorum, illæ proscriptiones, illa sæuicia manifeste aduersatur uoluntati & uerbo Dei. Nec delectat nostros Principes nouitas aut dissidium, sed magis fuit habenda ratio uerbi Dei, præsertim in causa non dubia, & aliarum rerũ omnium.

DE MISSA.

INITIO hoc iterum præfandum est, nos non abolere Missam, sed religiose retinere ac defendere. Fiunt enim apud nos Missæ singulis dominicis & alijs festis, in quibus porrigitur Sacramentum his, qui uti uolunt postq̃ sunt explorati atq; absoluti. Et seruant usitatę cærimoniæ publicę, ordo lectionum, orationum, uestitus, & alia similia. Aduersarij lõgam declamationem habũt de usu Latinæ linguæ in Missa, in qua suauiter ineptiũt, quomodo prosit auditori indocto in fide Ecclesiæ, Missam non intellectam audire, uidelicet, fingunt ipsum opus audiendi cultũ esse & prodesse, sine intellectu. Hęc nolumus odiose exagitare, sed iudicio lectorum relinquimus. Nosq; ideo commemoramus, ut obiter admoneamus & apud nos retineri Latinas lectiones atq; orationes. Cùm aũt cærimoniæ debeant obseruari, tum ut discant homines Scripturam, tum ut uerbo admoniti concipiant fidẽ, timorem, atq; ita orent etiã, nam hi sunt fines cærimonierum, Latinam linguam retinemus propter hos, qui Latinè discunt atq; intelligunt. Et admiscemus Germanicas cãtiones, ut habeat & populus, quod discat, & quo excitet fidem & timorem. Hic mos semper in Ecclesiis fuit. Nam etsi aliæ frequentius, aliæ rarius admiscuerunt Germanicas cantiones, tñ ferè ubiq; aliquid

aliquid canebat populus sua lingua. Illud uero nusquã scriptum aut pictum est, hominibus prodesse opus audiendi lectiones non intellectas, prodesse cærimonias, non quia doceant, uel admoneant, sed ex opere operato, quia sic fiant, quia spectentur. Male ualeant istæ Pharisaicæ opiniones.

Quòd uero tantum fit apud nos publica Missa, seu communis, nihil fit contra Catholicam Ecclesiam. Nam in Græcis parochijs ne hodie quidem fiunt priuatæ Missæ, sed fit una publica Missa, idq; tantum Dominicis diebus, & Festis. In Monasterijs fit quotidie Missa, sed tantum publica. Hæc sunt uestigia morum ueterum. Nusquam enim ueteres scriptores ante Gregorium, mentionem faciunt priuatarum Missarum. Qualia fuerint initia nunc omittimus, hoc constat, quòd postquam Monachi mendicantes regnare cœperunt ex falsissimis persuasionibus, & propter quæstum ita auctæ sunt, ut omnes boni uiri diu iam eius rei modum desiderauerint. Quanquam S. Franciscus recte uoluit ei rei prospicere, qui cõstituit, ut singula collegia quotidie unica communi Missa contenta essent. Hoc postea mutatum est, siue per superstitionem, siue quæstus causa. Ita ubi commodum est, instituta maiorum mutant ipsi, postea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius scribit in Asia Synaxin ter celebratam esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse Missas. Et quidem ait hunc morẽ ab Apostolis traditum esse. Sic enim inquit: συνάξεις δὲ ἐπιτελούμεναι ταχθεῖσαι εἰσὶν ἀπὸ τῶν ἀπεστόλων τετραῖδες, καὶ προσαββάτω, καὶ κυριακῇ.

Etsi autem aduersarij in hoc loco multa congerunt, ut probent Missam esse sacrificium, tamẽ ille ingens tu-

multus uerborum prolata hac unica responsione consi
lescet, quòd hæc quamuis longa coaceruatio autorita-
tum, rationum, testimoniorum, nõ ostendat, quòd Mis-
sa ex opere operato cõferat gratiam, aut applicata pro
alijs mereatur eis remissionem uenialium, & mortalis
peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc una responsio euer-
tit omnia quæ aduersarij obijciunt non solum in hac cõ
futatione, sed in omnibus scriptis, quæ de Missa ædide-
runt. Et hic causæ status est, de quo ita nobis admonen
di sunt lectores, ut Aeschines admonebat Iudices, ut pe
rinde ac pugiles de statu inter se certant, ita cum aduer-
sario dimicarent ipsi de statu controuersię, nec sinerent
eum extra causam egredi. Ad eundem modum hic ad-
uersarij nostri cogendi sunt, ut de re proposita dicant.
Et cognito controuersiæ statu facillima erit dijudicatio
de argumentis in utraq; parte. Nos enim in confessio-
ne nostra ostendimus, nos sentire, quòd Cœna Domini
non conferat gratiam ex opere operato, nec applicata
pro alijs uiuis aut mortuis, mereatur eis ex opere ope-
rato remissionem peccatorum, culpæ aut pœnæ. Et hu
ius status clara & firma probatio est hæc, quia impossi-
bile est consequi remissionem peccatorum propter o-
pus nostrum ex opere operato, sed fide oportet uinci
terrores peccati & mortis, cum erigimus corda cogni-
tione Christi, & sentimus nobis ignosci propter Chri-
stum, ac donari merita & iusticiam Christi, Roma. v. Iu
stificati ex fide pacem habemus. Hæc tam certa, tam fir
ma sunt, ut aduersus omnes portas inferorum consiste
re queant. Si quantum opus est, dicendum fuit, iam cau
sa dicta est. Nemo enim sanus illam Pharisaicam & Eth
nicam persuasionem de opere operato probare potest.

Et

Et tamen hæc persuasio hæret in populo, hæc auxit in infinitum Missarum numerum. Conducũtur enim Missæ ad iram Dei placandam, & hoc opere remissionẽ culpæ & pœnæ consequi uolunt, uolunt impetrare quidquid in omni uita opus est, uolunt etiam mortuos liberare. Hanc Pharisaicam opinionem docuerunt in Ecclesia Monachi & Sophistæ.

Quanquam autem causa iam dicta est, tamen quia aduersarij multas scripturas inepte detorquent ad defensionem suorum errorum, pauca ad hunc locum addemus. Multa de sacrificio in confutatione dixerunt, cum nos in confessione nostra consulto id nomen, propter ambiguitatem, uitauerimus. Rem exposuimus, quid sacrificium isti nunc intelligant, quorum improbamus abusus. Nunc ut male detortas scripturas explicemus, necesse est initio, quid sit sacrificium exponere. Toto iam decennio infinita pene uolumina ædiderunt aduersarij de sacrificio, neq; quisquam eorum definitionem sacrificij hactenus posuit. Tantum arripiunt nomen sacrificij, uel ex scripturis, uel ex Patribus. Postea affingunt sua somnia, quasi uero sacrificium significet, quidquid ipsis libet.

QVID SIT SACRIFICIVM, ET QVAE SINT SACRIFICII SPECIES.

SOcrates in Phædro Platonis ait, se maxime cupidũ esse diuisionum, quòd sine his nihil neq; explicari dicendo, neq; intelligi possit, ac si quem deprehenderit peritum diuidendi, hunc inquit se affectari, eiusq; tanquam Dei uestigia sequi. Et iubet diuidentem in ipsis articulis membra secare, ne quod membrum mali co

qui more quaſſatum frangat. Sed hæc præcepta aduerſarij magnifice contemnunt, ac uere ſunt iuxta Platonem κακοὶ μάγειροι, ſacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit, cum ſpecies ſacrificij recenſuerimus.

Theologi recte ſolent diſtinguere ſacramentum & ſacrificium. Sit igitur genus horum, uel cærimonia, uel opus ſacrum. Sacramentum eſt cærimonia, uel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc quod offert annexa cærimonię promiſsio, ut Baptiſmus, eſt opus, non quod nos Deo offerimus, ſed in quo Deus nos baptizat, uidelicet, miniſter uice Dei, & hic offert & exhibet Deus remiſsionem peccatorum &c. iuxta promiſsionem, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Econtra, Sacrificium eſt cærimonia, uel opus quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus. Sunt autē ſacrificij ſpecies proximæ duæ, nec ſunt plures. Quoddam eſt ſacrificium propiciatorium, id eſt, opus ſatisfactorium pro culpa & pœna, hoc eſt, reconcilians Deum, ſeu placans iram Dei, ſeu quod meretur alijs remiſsionem peccatorum. Altera ſpecies eſt ſacrificium εὐχαριστικὸν, quod nō meretur remiſsionem peccatorum, aut reconciliationem, ſed fit à recōciliatis; ut pro accepta remiſsione peccatorū, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, ſeu gratiam referamus.

Has duas ſpecies ſacrificij magnopere oportet & in hac controuerſia, & in alijs multis diſputationibus in conſpectu, & ob oculos poſitas habere, & ſingulari diligentia cauendum eſt, ne confundantur. Quod ſi modus huius libri pateretur, rationes huius diuiſionis adderemus. Habet enim ſatis multa teſtimonia in Epiſto-

la ad

la ad Hebræos & alibi. Et oĩa ſacrificia Leuitica ad hæc membra referri, tanq̃ ad ſua domicilia poſſunt. Dicebantur enim in lege quædam propiciatoria ſacrificia, propter ſignificationem, ſeu ſimilitudinem, non q̃ merentur remiſſionem peccatorum corã Deo, Sed quia merebantur remiſſionem peccatorum ſecundum iuſticiam legis, ne illi, pro quibus fiebant, excluderentur ab iſta politia. Dicebantur itaq̃ propiciatoria, pro peccato, pro delicto, holocauſtum. Illa uero erant εὐχαριστικὰ, oblatio, libatio, retributiones, primitiæ, decimæ.

Sed reuera unicum tantum in mundo fuit ſacrificiũ propiciatorium, uidelicet, mors Chriſti, ut docet Epiſtola ad Hebræos, quæ ait: Impoſſibile eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulopoſt de uoluntate Chriſti, in qua uoluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Et Eſaias interpretatur legem, ut ſciamus mortem Chriſti uerè eſſe ſatisfactionem pro peccatis noſtris, ſeu expiationem, non cærimonias legis, quare ait: Poſtq̃ poſuerit animam ſuam, hoſtiam pro delictis, uidebit ſemen longæuum &c. Nam uocabulum אשם quo hîc uſus eſt, ſignificat hoſtiam pro delicto, quæ in lege ſignificauit, quòd uentura eſſet hoſtia quędam ſatisfactura pro peccatis noſtris, & reconciliatura Deum, ut ſcirent homines, quòd non propter noſtras iuſticias, ſed propter aliena merita, uidelicet, Chriſti, uelit Deus nobis reconciliari. Paulus idem nomen אשם interpretatur peccatum, Roma. viij. De de peccato damnauit peccatũ, id eſt, peccatum puniuit de peccato, id eſt, per hoſtiam pro peccato. Significãtia uerbi facilius intelligi poteſt ex moribus gẽtium, quos uidemus ex patrum ſermonibus male intellectis

acceptos esse. Latini uocabant piaculum, hostiam, quæ in magnis calamitatibus, ubi insigniter uidebatur Deus irasci, offerebatur ad placandam iram Dei, & litauerunt aliquando humanis hostijs, fortassis quia audierãt quãdam humanam hostiam placaturam esse Deum toti generi humano. Græci alibi καθάρματα, alibi περικαθάρματα appellauerunt. Intelligunt igitur Esaias & Paulus, Christum factum esse hostiam, hoc est, piaculũ, ut ipsius meritis, non nostris reconciliaretur Deus. Maneat ergo hoc in causa, q̃ sola mors Christi est uerè propitiatorium sacrificium. Nam Leuitica illa sacrificia propitiatoria, tm̃ sic appellabant ad significandum futurum piaculum. Propterea similitudine quadam erant satisfactiones redimentes iusticiam legis, ne ex politia excluderentur isti qui peccauerãt, Debebant aũt cessare post reuelatum Euangelium. Et quia cessare in Euangelij reuelatione debebant, non erant uere propiciationes, cũ Euangeliũ ideo promissũ sit ut exhibeat propiciationẽ.

Nunc reliqua sunt sacrificia εὐχαριστικὰ, quæ uocantur sacrificia laudis, prædicatio Euangelij, fides, inuocatio, gratiarum actio, confessio, afflictiones sanctorum, imo omnia bona opera sanctorum. Hæc sacrificia non sunt satisfactiones pro facientibus, uel applicabiles pro alijs, quæ mereantur eis ex opere operato remissionem peccatorum, seu reconciliationem. Fiunt enim à reconciliatis. Et talia sunt sacrificia noui Testamenti, sicut docet Petrus, i. Pet. ij. Sacerdotium sanctum, ut offeratis hostias spirituales. Opponuntur autem hostiæ spirituales, non tm̃ pecudibus, sed etiã humanis operibus, ex opere operato oblatis, quia spirituale significat motus spiritus sancti in nobis. Idem docet Paulus Roma. xij. Exhibete

bete corpora uestra, hostiam uiuentem, sanctam, cultū rationalē. Significat aūt cultus rationalis, cultū in quo Deus intelligitur, mente apprehenditur, ut fit in motibus timoris & fiduciæ erga Deum. Opponitur igitur non solum cultui Leuitico, in quo pecudes mactabantur, sed etiam cultui, in quo fingitur opus ex opere operato offerri. Idē docet Epistola ad Hebrēos ca. xiij. Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo, et addit interpretationē, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Iubet offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarū actionem, confessionē & similia. Hæc ualent non ex opere operato, sed propter fidem, Id monet particula, per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christū.

In summa, cultus noui Testamenti est spiritualis, hoc est, est iusticia fidei in corde, & fructus fidei. Ideoq; abrogat Leuiticos cultus. Et Christus ait Ioann. iiij. Ueri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & ueritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorant eum, Deus est spiritus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Hæc sententia clare damnat opiniones de sacrificijs, quæ fingunt ex opere operato ualere, Et docet, q̄ oporteat spiritu, id est, motibus cordis, & fide adorare. Ideo & Prophetæ damnant in ueteri Testamento opinionem populi de opere operato, & docent iusticiam & sacrificia spiritus. Ieremiæ septimo: Non sum locutus cum Patribus uestris, & nō præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de holocaustis & uictimis, Sed hoc uerbū præcepi eis, dicens: Audite uocem meam, & ero uobis Deus &c. Quō existimemus Iudæos hanc concionem excepisse, quæ uidetur palàm pugnare cum Mose? Cōstabit enim Deum præcepisse

Patribus de holocaustis ac uictimis, sed Ieremias opinionem de sacrificijs damnat, hanc non tradiderat Deus, uidelicet, quòd illi cultus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, quòd hoc præceperit Deus: Audite me, hoc est, credite mihi, quòd ego sim Deus uester, quòd uelim sic innotescere, cùm misereor & adiuuo, nec habeam opus uestris uictimis, confidite, quòd ego uelim esse Deus, iustificator, saluator, non propter opera, sed propter uerbum & promissionem meam, à me uerè & ex corde petite, & expectate auxilium.

Damnat opinionem de opere operato & Psalmus xlix. qui repudiatis uictimis, requirit inuocationem. Nunquid manducabo carnes taurorum etc. Inuoca me in die tribulationis tuę, et eripiã te, & honorificabis me. Testatur hanc esse ueram λατρίαν, hunc esse uerum honorem, si ex corde inuocemus ipsum. Item psal. xxxix. Sacrificium & oblationem noluisti. Aures autem aperuisti mihi, id est, uerbum mihi proposuisti, quod audirem, & requiris, ut credam uerbo tuo, & promissionibus tuis, q̃ uerè uelis misereri, opitulari &c. Item Psal. 50. Holocaustis non delectaberis, Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item Psalmo quarto: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iubet sperare, & dicit id esse iustum sacrificium, significans cætera sacrificia non esse uera & iusta sacrificia. Et Psalmo cxv. Sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Vocat inuocationem hostiam laudis. Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quæ docent, quòd sacrificia ex opere operato nõ reconcilient Deũ, Ideoq; in nouo testamento abrogatis cultibus Leuiticis docet fore, ut noua

& munda sacrificia fiant, uidelicet, fides, inuocatio, gratiarum actio, confessio, & prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium, & similia.

Et de his sacrificijs loquitur Malachias: Ab ortu solis usq; ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent aduersarij ad Missam, & allegant autoritatem Patrum. Facilis est autem responsio, quòd ut maxime loqueretur de Missa, non sequatur, Missam ex opere operato iustificare, aut applicatam alijs mereri remissionem peccatorum &c. Nihil horum dicit Propheta, quę Monachi & Sophistę impudenter affingunt.

Cæterum ipsa Prophetę uerba offerunt sententiam. Primum enim hoc proponunt, magnũ fore nomen Domini, Id fit per prędicationem Euangelij. Per hanc enim innotescit nomen Christi, et misericordia patris in Christo promissa cognoscitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium, Hi inuocant Deum, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confessione, hi bene operantur propter gloriam Christi. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incensum igitur & oblatio munda, significant non cærimoniam ex opere operato, sed omnia illa sacrificia, per quæ fit magnum nomẽ Domini, scilicet fidem, inuocationem, prædicationem Euangelij, confessionem &c. Et facile patimur, si quis hîc uelit complecti cærimoniã, modo neq; intelligat solam cærimoniam, neq; doceat cærimoniam ex opere operato prodesse. Sicut enim inter sacrificia laudis, hoc est, inter laudes Dei complectimur prædicationem uerbi, ita laus esse potest, seu gratiarũ actio, ipsa

sumptio Cœnæ Domini, sed non ex opere operato iustificans, aut applicanda alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum. Sed paulopost exponemus, quomodo & cærimonia sacrificium sit. Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui testamenti, non solum de Cœna Domini loquitur, item, quia non patrocinatur Pharisaicæ opinioni, de opere operato, ideo nihil contra nos facit, sed magis adiuuat nos. Requirit enim cultus cordis, per quos uere fit magnum nomen Domini.

Citatur ex Malachia & alius locus. Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Hic locus aperte requirit sacrificia iustorum, quare nõ patrocinatur opinioni de opere operato. Sunt autem sacrificia filiorum Leui, hoc est, docẽtium in nouo testamento, prędicatio Euangelij, & boni fructus prædicationis, sicut Paulus ait, Roma. xv. Sacrifico Euangelium Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata spiritu sancto, id est, ut gentes fiant hostiæ, acceptæ Deo per fidem &c. Nam illa mactatio in lege, significabat & mortem Christi, & prædicationem Euangelij, qua hanc uetustatem carnis mortificari oportet, & inchoari nouam, & æternam uitam in nobis. Sed aduersarij ubique sacrificij nomen ad solam cærimoniam detorquent, prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & similia omittunt, cum cærimonia propter hæc instituta sit, Et nouum testamentum debeat habere sacrificia cordis, non cærimonialia pro peccatis facienda, more Leuitici sacerdotij.

Allegant & iuge sacrificium, quòd sicut in lege fuit iuge sacrificium, ita Missa debeat esse iuge sacrificiũ no

uite-

ui testamenti. Bene cum aduersarijs agitur, si patimur nos uinci allegorijs. Constat autem quòd allegorię non pariunt firmas probationes. Quanquam nos quidem facile patimur Missam, intelligi iuge sacrificium, modo ut tota Missa intelligatur, hoc est, cęrimonia cum prędicatione Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarum actione. Nam hæc simul coniuncta, sunt iuge sacrificium noui testamenti, quia cęrimonia propter hęc instituta est, nec ab his diuellenda est. Ideo Paulus ait: Quoties comedetis panem hunc, & poculum Domini bibetis, annunciate mortem Domini. Illud uero nullo modo sequitur ex hoc typo Leuitico, quòd cærimonia sit opus ex opere operato iustificans, aut applicandum pro alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum &c.

Et typus apte pingit non cærimoniam solam, sed etiam prædicationem Euangelij. In Nume. Ca. xxviij. tres ponuntur partes illius quotidiani sacrificij, crematio agni, libatio, & oblatio similæ. Lex habebat picturas seu umbras rerum futurarum. Ideo in hoc spectaculo Christus, & totus cultus noui testamenti pingitur. Crematio agni significat mortem Christi. Libatio significat ubique in toto mundo credentes illius agni sanguine aspergi per Euangelij prædicationem, hoc est, sanctificari, sicut Petrus loquitur: In sanctificationem spiritus, in obedientiam, & aspersionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio similæ, significat fidem, inuocationem, & gratiarum actionem in cordibus. Vt igitur in ueteri testamento umbra cernitur, ita in nouo res significata quærenda est, non alius typus tanquam ad sacrificium sufficiēs. Quare etiamsi cærimonia est memoriale mortis Christi, tamen sola non est iuge sacrificium, sed ipsa

memoria est iuge sacrificium, hoc est, prædicatio, & fides, quæ uere credit Deum morte Christi recõciliatum esse. Requiritur libatio, hoc est, effectus prædicationis, ut per Euangelium aspersi sanguine Christi, sanctificemur, mortificati, ac uiuificati. Requiruntur & oblationes, hoc est, gratiarum actiones, confessiones & afflictiones. Sic abiecta Pharisaica opinione de opere operato intelligamus significari cultum spiritualem, & iuge sacrificium cordis, quia in nouo testamento corpus bonorum, hoc est, spiritus sanctus, mortificatio et uiuificatio, requiri debent. Ex his satis apparet typum de iugi sacrificio nihil contra nos facere, sed magis pro nobis, quia nos omnes partes significatas iugi sacrificio requirimus. Aduersarij falso somniant solam cærimoniam significari, non etiam prædicationem Euangelij, mortificationem & uiuificationem cordis &c.

Nunc igitur boni uiri facile iudicare poterunt, falsissimam hanc criminationem esse, quòd iuge sacrificium aboleamus. Res ostendit qui sint Antiochi illi, qui regnum tenent in Ecclesia, qui prætextu religionis trahunt ad se regnum mũdi, & abiecta cura religionis & docendi Euangelij, dominantur, belligerantur uelut reges mundi, qui nouos cultus instituerunt in Ecclesia. Nam aduersarij in Missa solam retinent cærimoniam, eamq; conferunt publice ad sacrilegum quæstum. Postea fingunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri eis gratiam et omnia bona. In concionibus nõ docent Euangelium, non consolantur conscientias, non ostendunt gratis remitti peccata propter Christum, sed proponunt cultus sanctorum, satisfactiones humanas, traditiones humanas, per has affirmant homines coram Deo iustificari.

Et

Et harum quædam cùm sint manifeste impiæ, tamen ui defenduntur. Siqui concionatores uolunt perhiberi doctiores, tradunt quæstiones Philosophicas, quas neq; populus, neq; ipsi qui proponunt intelligunt. Postremo qui sunt tolerabiliores, legem docent, de iustitia fidei nihil dicunt. Aduersarij in Confutatione miras tragœdias agunt de desolatione templorum, q; uidelicet, stent inornatæ aræ, sine candelis, sine statuis. Has nugas iudicant esse ornatum Ecclesiarum. Longe aliam desolationem significat Daniel, uidelicet, ignorationẽ Euangelij. Nam populus obrutus multitudine & uarietate traditionum atq; opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinæ Christianæ. Quis enim unq; de populo intellexit doctrinã de pœnitentia, quã aduersarij tradiderunt? Et hic præcipuus locus est doctrinæ Christianæ. Vexabantur conscientiæ enumeratione delictorum & satisfactionibus. De fide, qua gratis consequitur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab aduersarijs mentio, de exercitijs fidei luctãtis cum desperatione, de gratuita remissione peccatorum propter Christum, omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutæ erant. Ad hæc accessit horribilis prophanatio Missarum, et alij multi impij cultus in templis. Hæc est desolatio, quam Daniel describit.

Econtra Dei beneficio apud nos seruiunt ministerio uerbi sacerdotes, docẽt Euangelium de beneficijs Christi, ostendunt remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum. Hæc doctrina affert firmã consolationem conscientijs. Additur & doctrina bonorum operum, quæ Deus præcipit. Dicitur de dignitate atq; usu sacramentorum. Quod si iuge sacrificium esset u-

sus sacramenti, tamen nos magis retineremus, quàm aduersarij, quia apud illos sacerdotes mercede conducti utuntur sacramento. Apud nos crebrior & religiosior usus est. Nam populus utitur, sed prius institutus atq; exploratus. Docentur enim homines de uero usu sacramenti, q; ad hoc institutum sit, ut sit sigillum, & testimonium gratuitę remissionis peccatorum, ideoq; debeat pauidas conscientias admonere, ut uere statuant & credant sibi gratis remitti peccata. Cùm igitur & prædicationem Euangelij & legitimum usum sacramẽtorum retineamus, manet apud nos iuge sacrificium. Et si de externa specie dicendum est, frequentia in templis apud nos maior est, q; apud aduersarios. Tenentur eñ auditoria utilibus & perspicuis concionibus. Verum aduersariorum doctrinam, nunquam neq; populus, neque doctores intellexerunt. Et uerus ornatus est Ecclesiarum, doctrina pia, utilis & perspicua, usus pius sacramentorum, oratio ardens, & similia. Candelæ, uasa aurea, & similes ornatus decent, sed non sunt proprius ornatus Ecclesiæ. Quòd si aduersarij in talibus rebus collocant cultus, non in prædicatione Euangelij, in fide, in certaminibus fidei, sunt in istis numerandi, quos Daniel describit colere Deum suum auro & argento.

Allegant & ex epistola ad Hebræos: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hinc ratiocinantur: Cùm in nouo Testamento sint Pontifices & Sacerdotes, sequitur, q; sit & sacrificium aliquod pro peccatis. Hic locus uel maxime mouet indoctos, præsertim cùm illa pompa sacerdotij & sacrificiorũ ueteris Testamenti offundit oculis.

Hæc

Hæc similitudo decipit imperitos, ut iudicent oportere ad eundem modũ apud nos existere aliq̃d cærimoniale sacrificiũ applicãdum pro peccatis aliorũ, sicut in ueteri Testamẽto, Neq; aliud est ille cultus Missarũ, & reliqua politia Papę, q̃ κακοζηλία Leuiticę politię male intellectę.

Et cùm sententia nostra habeat præcipua testimonia in epistola ad Hebræos, tamen aduersarij locos ex illa Epistola truncatos contra nos detorquent, ut in hoc ipso loco, ubi dicitur Pontificem cõstitui, ut offerat sacrificia pro peccatis. Scriptura ipsa statim attexit Christũ Pontificem. Verba præcedentia de Leuitico sacerdotio loquuntur, & significant Leuiticum Pontificatũ fuisse imaginem Pontificatus Christi. Nam sacrificia Leuitica pro peccatis, nõ merebantur remissionem peccatorum coram Deo, tm̃ erant imago sacrificij Christi, quod unum futurũ erat propiciatorium sacrificium, ut supra diximus. Itaq; Epistola magna ex parte consumitur in hoc loco, q̃ uetus Pontificatus, & uetera sacrificia non fuerint ad hoc instituta, ut mererẽtur remissionem peccatorum coram Deo, seu reconciliationem, sed tantum ad significandum futurum sacrificium, unius Christi. Oportuit enim sanctos in ueteri Testamento iustificari fide, ex promissione remissionis peccatorum, donandæ propter Christum, sicut & sancti in nouo Testamento iustificant. Omnes sanctos ab initio mundi sentire oportuit, hostiam & satisfactiõem fore pro peccato, Christũ qui promissus erat, sicut Esaias docet ca. liij. Cùm posuerit animam suam hostiam pro peccato &c. Cum igitur in ueteri Testamento sacrificia non mererentur reconciliationem, nisi similitudine quadam, Merebantur eñ reconciliationem politicam, sed significarẽt uenturum

ſacrificium. Sequitur unicum eſſe ſacrificium Chriſti, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum eſt in nouo Teſtamento ſacrificium applicandum pro peccatis aliorum, præter unum Chriſti ſacrificium in cruce.

Tota uia errant, qui fingunt ſacrificia Leuitica corã Deo meruiſſe remiſsionem peccatorum. Et hoc exemplo ſacrificia appellanda pro aliis in nouo Teſtamento requirunt, præter mortem Chriſti. Hęc imaginatio ſimpliciter obruit meritum paſsionis Chriſti & iuſticiam fidei, & corrumpit ueteris & noui Teſtamenti doctrinam, & pro Chriſto alios mediatores & propiciatores nobis efficit Pontifices & ſacrificulos, qui quotidie uendunt operam ſuam in templis.

Quare ſi quis ita argumentatur, oportere in nouo Teſtamento Pontificem eſſe, qui pro peccatis offerat, tantum de Chriſto concedendum eſt. Et hanc ſolutionem confirmat tota Epiſtola ad Hebræos. Et id prorſus eſſet alios mediatores conſtituere præter Chriſtũ, ſi aliam ſatisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & reconciliantem Deum, præter mortem Chriſti requireremus. Deinde quia ſacerdotium noui Teſtamenti eſt miniſterium ſpiritus, ut docet Paulus, ij. Corinth. iij. ideo unicum habet ſacrificium Chriſti ſatisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum. Cęterum nulla habet ſacrificia ſimilia Leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro aliis poſsint, ſed exhibet aliis Euangelium & Sacramenta, ut per hæc concipiant fidem, & ſpiritum ſanctum, & mortificentur, & uiuificentur, quia miniſterium ſpiritus, pugnat cum applicatione operis operati. Eſt enim miniſterium ſpiritus, per

quod

quod spiritus sanctus efficax est in cordibus, quare habet tale ministerium, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & uiuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Ostendimus rationem, quare Missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionem, quia utrunq; pugnat cum iusticia fidei. Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere, uinci terrores peccati & mortis, ullo opere, aut ulla re, nisi fide in Christum, iuxta illud, Iustificati ex fide pacem habemus. Ad hæc ostendimus scripturas quæ contra nos citantur minime patrocinari impiæ opinioni aduersariorum de opere operato. Idq; iudicare omnes boni uiri apud omnes gentes possunt. Quare repudiãdus est error Thomæ, qui scripsit corpus Domini semel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, ut habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum. Repudiandi sunt & reliqui communes errores, quòd Missa conferat gratiam ex opere operato facienti. Item quòd applicata pro alijs etiam iniustis non ponentibus obicem, mereatur eis remissionem peccatorum culpæ & pœnæ. Hæc omnia falsa, & impia sunt, nuper ab indoctis Monachis conficta, & obruunt gloriam passionis Christi, & iusticiam fidei.

Et ex his erroribus infiniti alij nati sunt, quantũ Missæ ualeant applicatæ simul pro multis, quantum ualeãt singulæ pro singulis. Sophistæ habẽt descriptos gradus meritorum, sicut argentarij gradus ponderum in auro aut argento. Deinde uendunt Missam, tanquam preciũ ad impetrandum quod quisq; expetit, Mercatoribus ut

fœlix sit negociatio, uenatoribus, ut fœlix sit uenatio. Et alia infinita. Postremo transferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatione sacramenti, à pœnis purgatorij, cũ sine fide nec uiuis Missa prosit. Neq; ex scripturis aduersarij afferre, uel unam syllabam possunt ad defensionem istarum fabularũ, quas in Ecclesia magna autoritate docent, Neq; Ecclesiæ ueteris, neq; Patrum testimonia habent.

QVID PATRES DE SACRIFICIO SENSERINT.

ET quoniam loca Scripturæ quæ contra nos citantur explicauimus, de Patribus etiam respondendum est. Non ignoramus Missam à Patribus appellari sacrificium, sed hi non uolunt Missam ex opere operato, conferre gratiam, & applicatam pro aliis mereri eis remissionem peccatorum culpæ & pœnæ. Vbi leguntur hæc portenta uerborum apud Patres? sed aperte testantur se de gratiarum actione loqui. Ideoque uocant ἐυχαριστίαν. Diximus autem supra sacrificium ἐυχαριστικὸν non mereri reconciliationem, sed fieri a reconciliatis, sicut afflictiones non merentur reconciliationem, sed tunc sunt sacrificia ἐυχαριστικὰ, quando reconciliati, sustinent eas. Et hoc responsum in genere ad Patrum dicta, satis tuetur nos contra aduersarios. Certum est enim illa figmenta de merito operis operati nusquam extare apud Patres. Sed ut tota causa magis perspici possit, dicemus & nos de usu sacramenti, ea quæ certum est consentanea esse Patribus & Scripturæ.

DE VSV SACRAMENTI, ET DE SACRIFICIO.

Quidam

QVidam belli homines fingunt cœnam Domini instituta esse propter duas causas. Primum, ut sit nota & testimonium professionis, sicut certa forma cuculli est signum certæ professionis. Deinde cogitant præcipuè talem notam Christo placuisse, uidelicet conuiuium, ut significaret mutuam inter Christianos coniunctionem atq; amicitiam, quia sympolia sunt signa fœderum, & amicitiæ. Sed hæc opinio est ciuilis, nec ostendit præcipuum usum rerum à Deo traditarũ. Tantum de charitate exercenda loquitur, quam homines prophani & ciuiles, utcunq; intelligunt. De fide nõ loquitur, quæ quid sit, pauci intelligunt.

Sacramenta sunt signa uoluntatis Dei erga nos, non tantum signa sunt hominum inter sese. Et recte definiunt sacramenta in nouo testamento esse signa gratiæ. Et quia in sacramento duo sunt, Signum & Verbum. Verbum in nouo testamento est promissio gratiæ addita signo. Promissio noui testamenti est promissio remissionis peccatorum, sicut Textus hic dicit: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Hic est calix noui testamenti, cum sanguine meo, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Verbum igitur offert remissionem peccatorum. Et cærimonia est quasi pictura uerbi seu sigillũ, ut Paulus uocat, ostendens promissionem. Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipiatur, ita inutilis est cærimonia, nisi fides accedat, quę uere statuat hîc offerri remissionem peccatorum. Et hęc fides érigit contritas mentes. Et sicut uerbum ad hanc fidem excitandam traditum est, Ita sacramentum institutum est, ut illa species incurrens in oculos moueat cor ad credendum. Per hæc enim, uidelicet, per uerbum

& ſacramentum operatur ſpiritus ſanctus. Et talis uſus ſacramenti, cum fides uiuificat perterrefacta corda, cultus eſt noui teſtamenti, quia nouum teſtamẽtum habet motus ſpirituales, mortificationem & uiuificationem. Et ad hunc uſum inſtituit Chriſtus, cum iubet facere in ſui commemorationem. Nam meminiſſe Chriſti, nõ eſt ociosa ſpectaculi celebratio, aut exẽpli cauſa inſtituta, ſicut in Tragœdijs celebratur memoria Herculis, aut V. Iyſsis. Sed eſt meminiſſe beneficia Chriſti, eaq; fide accipere, ut per ea uiuificemur. Ideo Pſalmus ait: Memoriã fecit mirabilium ſuorum, miſericors et miſerator Dominus. Eſcam dedit timentibus ſe. Significat enim uolũtatem & miſericordiam Dei agnoſcendam eſſe, in illa cęrimonia. Illa autem fides, quæ agnoſcit miſericordiam, uiuificat. Et hic principalis uſus eſt ſacramenti, in quo apparet qui ſint idonei ad ſacramentum, uidelicet perterrefactæ conſcientiæ, & quomodo uti debeant.

Accedit ad ſacrificium. Sunt enim unius rei plures fines. Poſtquam cõſcientia fide erecta ſenſit ex qualibus terroribus liberetur, tum uero ſerio agit gratias pro beneficio & paſsione Chriſti, & utitur ipſa cærimonia ad laudem Dei, ut hac obedientia gratitudinem oſtendat, et teſtatur ſe magnifacere dona Dei. Ita fit cęrimonia ſacrificium laudis. Ac Patres quidem de duplici effectu loquuntur, de conſolatione conſcientiarum, & de gratiarum actione ſeu laude. Horum effectuũ prior ad ſacramẽti rationem pertinet, poſterior pertinet ad ſacrificiũ. De conſolatione ait Ambroſius: Accedite ad eum & abſoluimini, quia eſt remiſsio peccatorum. Qui ſit iſte quęritis. Audite ipſum dicẽtem: Ego ſum panis uitæ, qui uenit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet unquam,

quam. Hic testatur in sacramento offerri remissionem peccatorum, testatur & fide accipi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam apud Patres, quę omnia detorquent aduersarij ad opus operatum & applicandum pro alijs, cùm Patres aperte requirant fidē, & de propria cuiusq; consolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc leguntur & sententiæ de gratiarum actione, qualis illa est suauissime dicta à Cypriano, de pie communicantibus. Pietas, inquit, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori, id est, pietas intuetur data & condonata, hoc est, cōfert inter se magnitudinem beneficiorū Dei, & magnitudinem nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias &c. Et hinc extitit appellatio εὐχαριστίας in Ecclesia. Neq; uero cærimonia ipsa est gratiarum actio ex opere operato applicanda pro alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum &c. ut liberet animas defunctorum. Hæc pugnant cum iusticia fidei, quasi cęrimonia sine fide prosit, aut facienti, aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSAE.

ADVERSARII reuocant nos etiam ad Grammaticam, sumunt argumēta ex appellationibus Missæ, quæ non habent opus longa disputatione. Nō enim sequitur Missam, etiamsi uocatur sacrificium, opus esse ex opere operato gratiam conferens, aut applicatum pro alijs, mereri eis remissionē peccatorum &c. Λειτουργία, inquiunt, significat sacrificium, Et Græci Missam appellant liturgiam. Cur hīc omittunt appellationem ueterem Synaxis, quæ ostendit Missam olim fuisse multorum communicationem. Sed dicamus de Litur-

gia. Ea uox non significat proprie sacrificium, sed potius publicum ministerium, & apte quadrat ad nostram sententiam, q̃ uidelicet, unus minister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sanguinem Domini, sicut unus minister docens exhibet Euãgelium populo, sicut ait Paulus: Sic nos existimet homo, tanq̃ ministros Christi, & dispensatores sacramentorum Dei, hoc est, Euangelij & sacramentorum. Et ij. Cor. v. Propter cau sam Christi legatione fungimur tanq̃ Deo per nos adhortante, rogamus Christi causa, reconciliamini &c. Ita apte quadrat nomen λειτουργία ad ministerium. Est enim uetus uerbum usurpatum in publicis ministerijs ciuilibus, ac significat Græcis onera publica, sicut tributum, sumptum instruẽdæ classis, aut similia, ut testat oratio Demosthenis πρὸς λεπτίνην, quæ tota cõsumitur in disputatione de publicis muneribus & immunitatibus. φησὶ δὲ ἀναξίως τινὰς ἀθρώπους εὑρομένους ἀτέλειαν ἐκκλίνειν τὰς λειτουργίας, id est, dicet indignos quosdam homines inuenta immunitate detrectare publica onera. Et sic Romanis temporibus locuti sunt, ut ostẽdit rescriptum Pertinacis ff. de iure immunitatis, l. Sẽper. ἐν μὲν πασῶν λειτουργιῶν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς ἀνίησι. Et si nõ liberat parentes omnibus oneribus publicis numerus natorũ. Et Commentarius Demosthenis scribit λειτουργίαν genus esse tributorum, sumptus ludorum, sumptus instruendarum nauium, curandi gymnasii, & similium publicarum curationum. Et Paulus pro collatione usurpauit, ij. Corinth. ix. Officium huius collationis non solum supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam efficit, ut plures Deo ubertim agant gratias &c. Et ad Philippenses secundo, appellat Epaphroditum λειτουργὸν, ministrum

necessi-

necessitatis suæ, ubi certè non potest intelligi sacrificulus. Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cùm exempla ubiq; obuia sint legentibus Græcos scriptores, in quibus λειτουργία usurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, seu ministerijs. Et propter diphthongum Grammatici non deducunt à λιτὴ, quod significat preces, sed à publicis bonis, quæ uocant λεῖτα, ut sit λειτουργέω curo, tracto publica bona.

Illud est ridiculum, quòd argumentãtur altaris mentionem fieri in sacris literis, quare necesse sit Missam esse sacrificium, cùm parabola altaris per similitudinem à Paulo citetur. Et Missam fingũt dictam ab altari מזבח Quorsum opus erat tam procul accersere etymologiã, nisi uolebant ostentare scientiã Hebraicę linguę? Quorsum opus est procul quærere etymologiam, cùm extet nomen Missa Deut. xvi. ubi significat collationes, seu munera populi, non oblationem sacerdotis? Debebant enim singuli uenientes ad celebrationem Paschæ aliq̃d munus, quasi symbolum afferre. Hunc morem initio retinuerunt & Christiani. Conuenientes afferebant panes, uinum et alia, ut testantur Canones Apostolorum. Inde sumebatur pars, quæ consecraretur. Reliquum distribuebatur pauperibus. Cum hoc more retinuerunt & nomen collationum, Missa. Et propter tales collationes apparet etiam alicubi Missam dictam esse ἀγάπην, ni si quis mauult ita dictam esse propter commune conuiuium. Sed omittamus has nugas. Ridiculum est enim aduersarios in re tanta, adeo leues coniecturas afferre. Nam etiamsi Missa dicitur oblatio, quid facit uocabulũ ad illa somnia de opere operato & applicatione, quam fingunt alijs mereri remissionem peccatorũ? Et potest

oblatio dici, propterea, quia ibi offeruntur orationes, gratiarum actiões & totus ille cultus, sicut & εὐχαριστία dicitur. Verum neq; cærimoniæ, neq; orationes ex opere operato sine fide prosunt. Quanquam nos hîc nõ de orationibus, sed proprie de cœna Domini disputamus.

Græcus Canon etiam multa dicit de oblatione, sed palàm ostendit se non loqui proprie de corpore & sanguine Domini, sed de toto cultu, de precibus & gratiarum actionibus. Sic enim ait, Καὶ πῖσον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν σοι λιτείας καὶ ἱκετηρίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς λαοῦ. Nihil offendit, recte intellectum. Orat enim nos dignos effici, ad offerendas preces, & supplicationes & hostias incruentas pro populo. Nam ipsas preces uocat hostias incruentas. Sicut & paulo post: ἵνα προσφέρωμέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. Offerimus, inquit, hunc rationalem & incruentum cultum. Inepte enim exponunt, qui hîc rationalem hostiam malunt interpretari, & transferunt ad ipsum corpus Christi, cùm Canon loquatur de toto cultu, & λογικὴ λατρεία à Paulo dicta sit, contra opus operatum, uidelicet, de cultu mentis, de timore, de fide, de inuocatione, de gratiarum actione &c.

Quòd uero defendunt aduersarij nostri applicationem cærimoniæ pro liberandis animabus defunctorum, qua ex re quæstum infinitum faciunt, nulla habent testimonia, nullum mandatum ex Scripturis. Neq; uero est leue peccatum tales cultus sine mandato Dei, sine exemplo Scripturæ, in Ecclesia instituere, & cœnã Domini institutam ad recordationem & prædicationem inter uiuos, transferre ad mortuos. Hoc est abuti nomine Dei contra secũdum præceptum. Primũ enim

contu-

contumelia est Euangelij, sentire quôd cærimonia, ex opere operato, sine fide sit sacrificium reconcilians Deum, & satisfaciēs pro peccatis. Horribilis oratio est, tandem tribuere operi sacerdotis, quātum morti Christi. Deinde peccatum & mors non possunt uinci nisi fide in Christum, sicut Paulus docet: Iustificati ex fide pacem habemus, quare non potest uinci pœna purgatorij, applicatione alieni operis.

Omittemus iam qualia habeant aduersarij testimonia de purgatorio, quales existiment pœnas esse purgatorij, quales habeat causas doctrina satisfactionū, quam supra ostendimus uanissimam esse. Illud tantum opponemus, Certū est Cœnam Domini institutam esse propter remissionem culpæ. Offert enim remissionem peccatorum, ubi necesse est uere culpam intelligere. Et tamen pro culpa nō satisfacit, alioqui Missa esset par mortiChristi. Nec remissio culpæ accipi potest aliter, nisi fide. Igitur Missa non est satisfactio, Sed promissio & sacramentum requirens fidē. Ac profecto necesse est omnes pios acerbissimo dolore affici, si cogitēt Missam magna ex parte ad mortuos et ad satisfactiones pro pœnis translatam esse. Hoc est tollere iuge sacrificiū ex Ecclesia. Hoc est Antiochi regnum, qui saluberrimas promissiones de remissione culpæ, de fide, transtulit ad uanissimas opiniones de satisfactionibus, Hoc est Euāgelium contaminare, corrumpere usum sacramentorū. Hi sunt quos Paulus dixit reos esse corporis & sanguinis Domini, qui oppresserunt doctrinam de fide, & remissionem culpę, & corpus & sanguinem Domini ad sacrilegum quæstum prætextu satisfactionum contulerunt. Et huius sacrilegij pœnas aliquando dabunt. Quare ca-

uẽndum est nobis & omnibus piis conscientijs, ne approbent aduersariorum abusus.

Sed redeamus ad causam. Cum Missa non sit satisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa, ex opere operato, sine fide, Sequitur applicationem pro mortuis inutilem esse. Neq; hic opus est longiore disputatione. Constat enim quòd illæ applicationes pro mortuis nulla habeãt ex scripturis testimonia. Nec tutum est in Ecclesia cultus instituere, sine autoritate scripturæ. Et si quando opus erit, prolixius de tota re dicemus. Quid enim nunc rixemur cum aduersarijs, qui neq; quid sacrificium, neque quid sacramẽtum, neq; quid remissio peccatorum, neq; quid sit fides, intelligunt.

Nec Græcus Canon applicat oblationem tanquam satisfactionem pro mortuis, quia applicat eam pariter beatis omnibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis. Apparet igitur Græcos tanquam gratiarum actionem offerre, non applicare tanquam satisfactionẽ pro pœnis. Quanquam etiam loquuntur non de sola oblatione corporis & sanguinis Domini, Sed de reliquis Missæ partibus, uidelicet, orationibus & gratiarum actionibus. Nam post consecrationem precantur, ut sumentibus prosit, non loquuntur de alijs. Deinde addunt: ὑπὲρ σοφίσωμεν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων πρὸ πατέρων, πατριῶν, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων &c. At λογικὴ λατρεία, non significat ipsam hostiam, Sed orationes & omnia quæ ibi geruntur. Quòd uero allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis, Scimus ueteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus, sed applicationem Cœnæ Domini pro mortuis ex opere operato, improbamus.

Nec

Nec patrocinantur aduersarijs ueteres de opere operato. Et ut maxime Gregorij aut recentiorum testimonia habeant, nos opponimus clarissimas, et certissimas scripturas. Et Patrum magna dissimilitudo est. Homines erant & labi ac decipi poterant. Quanquam si nunc reuiuiscerent ac uiderent sua dicta prætexi luculentis illis mendacijs, quæ docēt aduersarij de opere operato, longe aliter se ipsi interpretarentur.

Falso etiam citant aduersarij contra nos damnationem Aerij, quem dicunt propterea damnatū esse, quòd negauerit in Missa oblationem fieri pro uiuis & mortuis. Sæpe hoc colore utuntur, allegant ueteres hæreses, & cum his falso comparant nostram causam, ut illa collatione prægrauent nos. Epiphanius testatur Aerium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles, Id reprehēdit, Neq; nos Aerio patrocinamur, sed uobiscum litigamus, qui hæresin manifeste pugnantem cum Prophetis, Apostolis, & sanctis Patribus sceleste defenditis, uidelicet, quòd Missa ex opere operato iustificet, q; mereatur remissionem culpæ & pœnæ, etiam iniustis, pro quibus applicatur, si non ponunt obicem. Hos pernicioſos errores improbamus, qui lędunt gloriam passionis Christi, & penitus obruunt doctrinam de iustitia fidei. Similis fuit persuasio impiorum in lege, quòd mererentur remissionem peccatorū per sacrificia ex opere operato, non acciperent gratis per fidem. Itaq; augebāt illos cultus & sacrificia, instituebāt cultū Baal in Israel: In Iuda etiā sacrificabant in lucis. Quare Prophetę damnata illa persuasione, belligerantur non solum cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs sacerdotibus, qui sacrificia à Deo ordinata cum illa opinione impia faciebant.

Verum hæret in mundo hæc persuasio, & hærebit semper, quòd cultus & sacrificia sint propiciationes, Non ferunt homines carnales soli sacrificio Christi tribui hũc honorem, quòd sit propiciatio, quia iusticiam fidei non intelligunt, sed parem honorem tribuunt reliquis cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hæsit apud impios Põtifices falsa persuasio de sac. ficijs, sicut in Israel Baalitici cultus durauerunt, Et tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus improbabat: Ita hęret in regno Pontificio cultus Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quam applicant, ut per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & pœnæ. Et uidetur hic Baaliticus cultus unà cum regno Pontificio duraturus esse, donec ueniet Christus ad iudicandum, & gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes qui uere credunt Euangelio, debent improbare illos impios cultus excogitatos contra mandatum Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iusticiam fidei.

Hæc de Missa breuiter diximus, ut omnes boni uiri ubiq; gentium intelligere queant, nos summo studio dignitatem Missæ tueri, & uerum usum ostendere, & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentiamus, Ac uolumus admonitos esse omnes bonos uiros, ne adiuuent aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negocio Eliæ prophetę, qui cultum Baal improbabat. Nos modestissime causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia respondimus. Quod si commouerint nos aduersarij, ut omnia genera abusuum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

DE

APVD nos in oppido Thuringiæ Isenaco, Franciscanus quidam fuit ante annos triginta, Ioannes Hilten, quià suo sodalitio coniectus est in carcerem, propterea quòd quosdã notissimos abusus reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quibus satis intelligi potest, quale fuerit ipsius doctrinæ genus. Et qui norunt eum, testãtur fuisse senem placidum, & sine morositate grauem. Is multa prædixit quæ partim euenerunt hactenus, partim iam uidentẽ impendere, quæ non uolumus recitare, ne quis interpretetur ea, aut odio cuiusquam, aut in gratiam alicuius narrari. Sed postremo cùm uel propter ætatem, uel propter squalorem carceris in morbum incidisset, accersiuit ad se Guardianum, ut suam ualetudinem illi indicaret: cumq; Guardianus accensus odio Pharisaico, duriter obiurgare hominem propter doctrinæ genus, quod uidebatur officere culinæ, cœpisset, tum iste omissa iam mentione ualetudinis ingemiscens, inquit, se has iniurias ęquo animo propter Christum tolerare, cùm quidem nihil scripsisset aut docuisset, quod labefactare statum Monachorum posset, tantum notos quosdam abusus reprehendisset. Sed alius quidam, inquit, ueniet anno Domini M.D.XVI. qui destruet uos, nec poteritis ei resistere. Hanc ipsam sententiam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum, postea etiam repererunt eius amici perscriptum ab ipso in commentarijs suis, inter annotationes, quas reliquerat in certos locos Danielis. Quãquam autem, quantum huic uoci tribuendum sit euentus docebit, tamen extant alia signa, quæ minantur mutationem regno Monachorum non minus certa, q̃ ora

cula. Constat enim quantum sit in Monasterijs hypocri sis, ambitionis, auaricíæ, quanta insscitia, & indoctissimi cuiusq; sæuicia, quãta uanitas in concionibus, in excogitandis subinde nouis aucupijs pecuniæ. Et sunt alia uitia, quæ non libet commemorare. Cumq; fuerint olim Scholæ doctrinæ Christianæ, nunc degenerauerunt ue lut ab aureo genere in ferreũ, seu ut cubus Platonicus in malas harmonias degenerat, quas Plato ait exitiũ afferre. Locupletissima quæq; Monasteria tantum alunt ociosam turbam, quę ibi falso prætextu religionis helluatur de publicis eleemosynis Ecclesiæ. Christus autem admonet de sale insipido, q; soleat effundi et conculcari. Quare ipsi sibi Monachi his moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud signum, q; passim autores sunt interficiendorum bonorum uirorum. Has cędes Deus haud dubie breui ulciscetur. Neq; uero accusamus omnes. Arbritramur ẽm passim aliquos uiros bonos in Monasterijs esse, qui de humanis cultibus moderate sentiunt, nec probant sęuitiã, quã exercẽt hypocritæ apud ipsos.

Sed de genere doctrinæ disputamus, quod nunc defendunt architecti Confutationis, non utrum uota seruanda sint: Sentimus enim licita uota seruari debere, sed utrum cultus illi mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, Vtrum sint satisfactiones pro peccatis, Vtrum sint pares Baptismo, Vtrum sint obseruatio præceptorum & consiliorum, Vtrum sint perfectio Euangelica, Vtrum habeant merita supererogationis, Vtrum merita illa applicata alijs saluent eos, Vtrum sint licita uota his opinionibus facta, Vtrũ licita sint uota, quę prętextu religiõis, tm̃ uentris & ocij causa suscepta sunt, Vtrum uere sint uota, quę sunt extor-

ta

ta aut inuitis, aut his qui per ætatẽ nondum iudicare poterant de genere uitæ, quos parentes aut amici intruserunt in Monasteria, ut de publico alerent, sine patrimonij priuati iactura, Vtrũ licita sint uota, quæ palàm utergunt ad malũ exitum, uel quia propter imbecillitatem non seruant, uel quia hi qui sunt in illis sodalicijs coguntur abusus Missarũ, impios cultus sanctorũ, consilia sequi endi in bonos uiros, approbare & adiuuare. De his quæstionibus disputamus. Et cùm nos in Confessione plerag; diximus de eiusmodi uotis, quæ etiã Canones Pontificum improbant, tamen aduersarij iubent omnia quæ produximus reijcere. His enim uerbis usi sunt. Ac operæprecium est audire, quomodo cauillentur nostras rationes, & quid afferant ad muniendam suam causam. Ideo breuiter percurremus pauca quędã argumẽta nostra, & diluemus in his obiter cauillationes aduersariorum. Cùm aũt hæc tota causa diligẽter & copiosè à Luthero tractata sit in libro, cui titulum fecit, De uotis Monasticis, uolumus hîc librum illum pro repetito habere.

Primum hoc certissimum est, non esse licitum uotum, quo sentit is, qui uouet, se mereri remissionem peccatorum coram Deo, aut satisfacere pro peccatis corã Deo. Nam hæc opinio est manifesta contumelia Euangelij, quod docet nobis gratis donari remissionem peccatorum propter Christum, ut suprà copiosè dictum est. Recte igitur citauimus Pauli locum ad Galatas: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Qui quærunt remissionem peccatorum, non fide in Christum, sed operibus Monasticis, detrahunt de honore Christi, & iterum crucifigunt Christum. Audite autem audite, quomodo hîc elabantur architecti

Confutationis. Pauli locum tantum de lege Mosi exponunt, & addunt Monachos omnia propter Christum obseruare, & conari propius secundum Euãgelium uiuere, ut mereantur uitam æternam. Et addunt horribilem epilogum, his uerbis: Quare impia sunt, quæ hîc cõtra Monasticen allegantur. O Christe, quamdiu feres has contumelias, quibus Euangelium tuum afficiũt hostes nostri. Diximus in Confessione, remissionem peccatorum gratis accipi, propter Christum per fidem. Si hæc non est ipsa Euangelij uox, si non est sententia Patris æterni, quam tu, qui es in sinu Patris, reuelasti mundo, iure plectimur. Sed tua mors testis est, tua resurrectio testis est, Spiritus sanctus testis est, tota ecclesia tua testis est, uerè hanc esse Euangelij sententiam, q̃ consequamur remissionem peccatorum, non propter merita, sed propter te, per fidem. Paulus cùm negat homines lege Mosi mereri remissionem peccatorum, multo magis detrahit hanc laudẽ traditionibus humanis. Idq; apertè ad Colossenses testatur. Si lex Mosi quæ erat diuinitus reuelata, non merebatur remissionem peccatorum, quanto minus istæ fatuæ obseruationes, abhorrentes à ciuili consuetudine uitæ, merentur remissionẽ peccatorum. Aduersarij fingunt Paulum abolere legem Mosi, & Christum ita succedere, ut non gratis donet remissionem peccatorũ, sed propter opera aliarum legũ, si quæ nunc excogitentur. Hac impia & fanatica imaginatione obruunt beneficium Christi. Deinde fingũt inter hos qui obseruant illam legem Christi, Monachos propius obseruare, quàm alios, propter hypocrisin paupertatis, obedientiæ & castitatis, cùm quidem omnia sint plena simulationis. Paupertatẽ iactant in summa copia rerum

ferum omnium, obedientiam iactant, cũ nullum genus hominum libertatem habeat maiorẽ, quàm Monachi. De cœlibatu non libet dicere, qui quàm purus sit in plęrisque qui studeant continere, Gerson indicat. Et quotus quisq; continere studet? Scilicet hac simulatione propius secundum Euangelium uiuũt Monachi, Christus nõ succedit Mosi, ut propter nostra opera remittat peccata, sed ut sua merita, suam propiciationem opponat iræ Dei pro nobis, ut gratis nobis ignoscatur. Qui præter Christi propiciationem propria merita opponit iræ Dei, & propter propria merita consequi remissionem peccatorũ conatur, siue afferat opera legis Mosaicę, siue Decalogi, siue Regulę Benedicti, siue Regulæ Augustini, siue aliarum Regularum, is abolet promissionem Christi, abiecit Christum, & excidit gratia. Hæc est Pauli sententia. Vide autem Carole Cæsar, Imperator clementissime, uidete Principes, uidete omnes ordines, quanta sit impudẽtia aduersariorum. Cũ Pauli locum in hanc sententiã citauerimus, ipsi adscripserunt: Impia sunt quæ hîc contra Monasticen allegãtur. Quid est autem certius, quàm quòd remissionem peccatorũ consequuntur homines fide, propter Christum? Et hãc sententiam audent isti nebulones impiam uocare. Nihil dubitamus quin si admoniti fuissetis de hoc loco, eximiè confutatione tãtam blasphemiam curassetis. Cum autem supra copiosè ostensum sit, impiam opinionem esse, quòd propter opera nostra consequamur remissionem peccatorum, breuiores in hoc loco erimus. Facile enim inde prudens lector ratiocinari poterit, quòd non mereamur remissionem peccatorum per opera Monastica. Itaque & illa blasphemia nullo modo ferenda est,

quę apud Thomam legitur, professionem Monasticam parem esse baptismo. Furor est, humanã traditionem, quæ neq; mandatum Dei, neq; promissionem habet, æquare ordinationi Christi, quæ habet & mandatum & promissionem Dei, quæ continet pactum gratiæ, & uitæ æternæ.

Secundo. Obedientia, paupertas, & cœlibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ἀπάφορα, Ideoq; sancti uti eis sine impietate possunt, sicut usi sunt Bernardus, Franciscus, & alij sancti uiri. Et hi usi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum, & ad alia pia officia, non quòd opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur uitam æternam. Deniq; sunt ex illo genere, de quo Paulus ait: Corporalis exercitatio parumper utilis est. Et credibile est alicubi, nunc quoque esse bonos uiros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio uerbi, qui illis obseruationibus sine impijs opinionibus utuntur. At sentire, quòd illæ obseruationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur uitam æternam, hoc pugnat cum Euãgelio de iustitia fidei, quod docet, quòd propter Christum donetur nobis iustitia, & uita æterna. Pugnat & cum dicto Christi, Frustra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac sententia. Omne quod nõ est ex fide peccatum est. Quomodo autem possunt affirmare quòd sint cultus quos Deus approbet, tanquam iustitiam coram ipso, cum nullum habeant testimonium uerbi Dei.

Sed uidete impudentiam aduersariorum. Nõ solum docent, quòd obseruationes illæ sint cultus iustificãtes, sed addũt perfectiores esse cultus, hoc est, magis meren-

tes

tes remissionem peccatorum & iustificationem, quam sint alia uitæ genera. Et hîc concurrunt multæ falsæ ac perniciosæ opiniones. Fingunt se seruare præcepta & consilia, Postea homines liberales, cum somnient se habere merita supererogationis, uendunt hæc alijs. Hæc omnia plena sunt Pharisaicæ uanitatis. Extrema enim impietas est sentire, quòd Decalogo ita satisfaciant, ut supersint merita, Cùm hæc præcepta omnes sanctos accusent, Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item, Non concupiscas. Propheta ait: Omnis homo mendax, id est, non recte de Deo sentiens, non satis timens, non satis credens Deo, quare falso gloriantur Monachi, in obseruatione Monasticæ uitæ præceptis satisfieri, ac plusquàm præcepta fieri.

Deinde falsum & hoc est, quòd obseruationes Monasticæ sint opera consiliorum Euangelij. Nam Euangelium non consulit discrimina uestitus, ciborum, abdicationem rerum propriarum. Hæ sunt traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum est: Esca non commendat Deo, quare neq; cultus iustificantes sunt, neq; perfectio. Imo cum his titulis fucatę proponuntur, sunt meræ doctrinæ dæmoniorum. Virginitas suadetur, sed his qui donum habent, ut supra dictum est. Error est autem perniciosissimus sentire, quòd perfectio Euangelica sit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Mahometistarum Monachi gloriari possent, se habere perfectionem Euangelicam. Neque est in obseruatione aliorum quæ dicuntur ἀδιάφορα, sed quia regnum Dei est iusticia & uita in cordibus, ideo perfectio est, crescere timorem Dei, fiduciam misericordiæ promissæ in Christo, & curam obediendi uocationi, sicut & Paulus describit

perfectionem, transformamur à claritate in claritatem, tãquam à Domini ſpiritu. Non ait, alium ſubinde cucullum accipimus, aut alios calceos, aut alia cingula, Miſerabile eſt in Eccleſia tales Phariſaicas, imo Mahometicas uoces legi atq; audiri, uidelicet, perfectionem Euangelij, regni Chriſti, quod eſt uita æterna, in his ſtultis obſeruationibus ueſtium, & ſimilium nugarum collocari.

Nunc audite Areopagitas noſtros quàm indignam ſententiam poſuerint in confutatione. Sic aiunt: SACRIS LITERIS EXPRESSVM eſt, Monaſticam uitam, debita obſeruatione cuſtoditã, quam per gratiam Dei, quilibet Monaſtici cuſtodire poſſunt, mereri uitam æternam, & quidem multo auctiorem Chriſtus eis promiſit, qui reliquerint domũ aut fratres &c. Hæc ſunt uerba aduerſariorum, in quibus hoc primum impudentiſsime dicitur, quòd ſacris literis expreſſum ſit, uitam Monaſticam mereri uitam ęternam. Vbi enim loquuntur ſacrę literæ de Monaſtica? Sic agunt cauſam aduerſarij, ſic citant ſcripturas nihili homines, cũ nemo neſciat Monaſticam recens excogitatam eſſe, tamen allegant autoritatem ſcripturæ, & quidem dicunt hoc ſuum decretum expreſſum eſſe in ſcripturis. Præterea cõtumelia afficiunt Chriſtũ, cum dicunt homines per Monaſticam mereri uitam æternam. Deus ne ſuæ quidem legi hunc honorem tribuit, quòd mereatur uitam æternam, ſicut clare dicit apud Ezechielem Cap. xx. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent. Primum hoc certum eſt, quòd uita Monaſtica nõ meretur remiſsionem peccatorum, ſed hanc fide gratis accipimus, ut ſupra dictum eſt. Deinde propter Chriſtum, per miſericordiam donatur uita æterna, his qui fide accipiunt

de accipiunt remissionem, nec opponunt merita sua iudicio Dei, sicut & Bernardus grauissime dicit: Necesse est primo omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde, quòd nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremo, quòd æternam uitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Cætera quæ in eandem sententiam sequuntur, suprà recitauimus. Addit autem in fine Bernardus: Nemo se seducat, quia si bene cogitare uoluerit, inueniet procul dubio, quòd nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum uiginti millibus uenit ad se. Cùm autem nec diuinæ legis operibus mereamur remissionem peccatorum aut uitam æternam, sed necesse sit quærere misericordiam promissam in Christo, multo minus obseruationibus Monasticis, cùm sint meræ traditiones humanę, tribuendus est hic honor, quòd mereantur remissionem peccatorum, aut uitam æternam. Ita simpliciter obruunt Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & de apprehendenda misericordia promissa in Christo, qui docent Monasticam uitam mereri remissionem peccatorum, aut uitam æternam, & fiduciam debitam Christo transferunt in illas stultas obseruationes. Pro Christo colunt suos cucullos, suas sordes. Cùm autem & ipsi egeant misericordia, impie faciunt, quòd fingunt merita supererogationis, eaq; alijs uendunt. Breuius de his rebus dicimus, quia ex his quæ suprà de Iustificatione, de pœnitentia, de traditionibus humanis diximus, satis constat uota Monastica non esse precium, propter quod detur remissio peccatorum & uita æterna. Et cùm Christus uo

cet traditiones cultus inutiles, nullo modo sunt perfectio Euangelica.

Verum aduersarij uideri uolunt astute moderari uulgarem persuasionem de perfectione. Negant Monasticam uitam perfectionem esse, sed dicunt statum esse acquirendæ perfectionis. Belle dictum est, & meminimus hanc correctionẽ extare apud Gersonem. Apparet enim prudentes uiros offensos immodicis illis encomijs uitæ Monasticę, cùm non auderent in totùm detrahere ei laudem perfectionis, addidisse hanc παρέφασιν, q̃ sit status acquirendæ perfectionis. Hoc si sequimur, nihilo magis erit Monastica status perfectionis, q̃ uita agricolæ aut fabri. Nam hi quoq; sunt status acquirendæ perfectionis. Omnes enim homines in quacunq; uocatione perfectionem expetere debent, hoc est, crescere in timore Dei, in fide, in dilectione proximi & similibus uirtutibus spiritualibus. Extant in historijs Eremitarum exempla Antonij & aliorum, quæ exæquãt genera uitæ. Scribitur Antonio petenti, ut Deus sibi ostenderet, quantum in hoc uitę genere proficeret, quendam in urbe Alexandria sutorem monstratum esse per somnium, cui compararetur. Postridie Antonius ueniens in urbem, accedit ad sutorem, exploraturus illius exercitia et dona, collocutus cum homine, nihil audit, nisi mane eum pro uniuersa ciuitate paucis uerbis orare, deinde arti suæ operam dare. Hîc intellexit Antonius non esse iustificationem tribuendam illi uitæ generi, quod susceperat.

Sed aduersarij, etsi nunc moderantur laudes de perfectione, tamen aliter reipsa sentiunt. Vendunt enim merita, & applicant pro alijs hoc prætextu, quòd ob-

seruent

seruent præcepta & consilia, quare reipsa sentiunt sibi superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfectionem, si hoc non est? Deinde in ipsa confutatione positum est, quòd Monastici contendant propius secundum Euangelium uiuere. Tribuit igitur perfectionem traditionibus humanis, si ideo propius secundum Euangelium uiuunt Monachi, quia non habent proprium, quia sunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in uestitu, cibis, & similibus nugis.

Item, Confutatio dicit Monachos mereri uitam æternam auctiorem, & allegat Scripturam: Qui reliquerit domum &c. scilicet, hic quoq; perfectionem arrogat factitijs religionibus. Sed hic locus Scripturæ, nihil facit ad uitam Monasticam. Non enim hoc uult Christus, quòd deserere parentes, coniugem, fratres, sit opus ideo faciendum, quia mereatur remissionem peccatorum & uitam æternam. Imo maledicta est illa desertio. Fit enim cum contumelia Christi, si quis ideo deserat parentes, aut coniugem, ut hoc ipso opere mereatur remissionem peccatorum & uitam æternam. Duplex autem desertio est, quædam fit sine uocatione sine mandato Dei, hanc non probat Christus. Nam opera nobis electa, sunt inutiles cultus. Clarius autem hinc apparet, Christum non probare hanc fugam, quia loquitur de deserenda uxore & liberis. Scimus autem q̃ mandatum Dei prohibet deserere uxorem & liberos. Alia desertio est, quæ fit mandato Dei, uidelicet, cùm cogit nos potestas, aut tyrannis cedere, aut negare Euangelium. Hîc habemus mandatum, ut potius sustineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, non solum facultates, coniugem, liberos, sed uitam quoque.

Hanc desertionem probat Christus, ideoq; addit, propter Euangelium, ut significet se de his loqui, non qui faciunt iniuriam uxori & liberis, sed qui propter confessionem Euangelij sustinent iniuriam. Corpus nostrum etiam deserere debemus propter Euangelium. Hic ridiculũ fuerit sentire, quòd cultus Dei sit, seipsum occidere & relinquere corpus sine mandato Dei. Ita ridiculum est sentire, quòd cultus Dei sit, deserere possessiones, amicos, cõiugem, liberos, sine mandato Dei. Constat igitur male detorqueri dictum Christi ad uitam Monasticam. Nisi fortasis hoc quadrat, quòd centuplum in hac uita recipiant. Plurimi enim fiunt Monachi, non propter Euangelium, sed propter culinam & ocium, qui pro exiguis patrimonijs inueniunt amplissimas opes. Sed ut tota res Monastica, simulationis plena est, ita falso prætextu testimonia scripturæ citant, ut dupliciter peccent, hoc est, ut fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini.

Citatur & alius locus de perfectione, Si uis perfectus esse, uade, uende quæ habes, & da pauperibus, & ueni, & sequere me. Hic locus exercuit multos, qui finxerunt perfectionem esse possessiones ac dominia rerum abijcere. Sinamus Philosophos Aristippum prædicare, qui magnum auri pondus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Christianam perfectionem. Rerum diuisio, dominia & possessio, sunt ordinationes ciuiles, approbatæ uerbo Dei, in præcepto, Non furtum facies. Desertio facultatum non habet mãdatum, aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas non est desertio rerum, sed non esse auarum, non confidere opibus, sicut Dauid pauper erat, in di-

in diuisimo regno. Quare cum desertio facultatum sit mere traditio humana, est inutilis cultus. Et immodica sunt illa Encomia in extrauagãte, quæ ait abdicationem proprietatis omnium rerum, propter Deum, meritoriam & sanctam, et uiam perfectionis esse. Et periculosissimum est rem pugnantem cum ciuili consuetudine, talibus immoderatis laudibus efferre. At Christus hic perfectionem uocat. Imo, Iniuriam faciunt textui, qui truncatum allegant. Perfectio est in hoc, quod addit Christus, sequere me. Exemplum obedientiæ in uocatione propositum est. Et quia uocationes dissimiles sunt, ita hæc uocatio nõ est omnium, sed proprie ad illam personam, cum qua ibi loquitur Christus, pertinet: sicut uocatio Dauid ad regnum, Abraham ad mactandum filium non sunt nobis imitandæ. Vocationes sunt personales, sicut negocia ipsa uariant temporibus & personis, sed exemplum obedientiæ est generale. Perfectio erat futura illi iuueni, si huic uocationi credidisset & obediuisset. Ita perfectio nobis est, obedire unumquemq; uera fide suæ uocationi.

Tertio. In uotis Monasticis promittitur castitas. Supra autem diximus de coniugio sacerdotum, non posse uotis aut legibus tolli ius naturæ in hominibus. Et quia non omnes habent donum continentiæ, multi propter imbecillitatem infœliciter continent. Neq; uero ulla uota, aut ullæ leges possunt abolere mãdatum spiritus sancti. Propter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam. Quare hoc uotum non est licitum in his qui non habent donum continentię, sed propter imbecillitatem cõtaminantur. De hoc toto loco satis supra dictum est, in quo profecto mirũ est, cum uersentur ob oculos peri

cula & scandala, tamen aduersarios defendere suas traditiones, contra manifestum Dei præceptum. Nec commouet eos uox Christi, qui obiurgat Pharisæos, qui traditiones contra mandatum Dei fecerant.

Quarto. Liberant hos qui uiuunt in Monasterijs impij cultus, quales sunt, prophanatio Missæ ad quæstum collatæ pro mortuis, cultus sanctorum, in quibus duplex uitium est, & quòd sancti in locum Christi surrogantur, & impie coluntur, sicut finxerunt Dominicastri Rosarium B. Virginis, quod est mera βαττολογία, nõ minus stulta, quàm impia uanissimam fiduciam alens. Deinde hæ ipsę impietates, tantum conferuntur ad quęstum. Item Euangelium de gratuita remissione peccatorum propter Christum, de iusticia fidei, de uera pœnitentia, de operibus quæ habent mandatum Dei, neque audiunt, neq; docent. Sed uersantur aut in Philosophicis disputationibus, aut in traditionibus cęrimoniarum quæ obscurant Christum. Non hic dicemus de illo toto cultu cęrimoniarum, de lectionibus, cantu, & similibus rebus quæ poterant tolerari, si haberentur pro exercitijs, sicut lectiones in Scholis, quarum finis est docere audientes, & inter docendum aliquos commouere ad timorem aut fidem. Sed nunc fingunt has cærimonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem peccatorum ipsis & alijs. Ideo enim augent has cærimonias. Quod si susciperent ad docendos, & adhortandos auditores, breues & accuratæ lectiones plus prodessent, quàm illæ infinitæ βαττολογίαι. Ita tota uita Monastica plena est hypocrisi, & falsis opinionibus. Ad hæc omnia accedit et hoc periculum, quòd qui sunt in illis collegijs coguntur assentiri persequentibus ueritatem. Multæ igi-

tur

tur graues & magnæ rationes ſunt, quę liberant bonos uiros ab hoc uitæ genere.

Poſtremo multos liberant ipſi Canones, qui aut illectiartibus Monachorum ſine iudicio uouerunt, aut coacti ab amicis uouerũt. Talia uota ne Canones quidem pronunciant eſſe uota. Ex his omnibus apparet plurimas eſſe cauſas, quæ docent uota Monaſtica, qualia hactenus facta ſunt, non eſſe uota, quare tuto deſeri poteſt uitæ genus plenum hypocriſis, & falſarum opinionum.

Hic obijciunt ex lege Nazareos. Sed hi non ſuſcipiebant uota ſua cum his opinionibus quas hactenus diximus nos reprehendere in uotis Monachorum. Nazareorum ritus erat exercitium, aut proteſtatio fidei corã hominibus, non merebatur remiſsionem peccatorum coram Deo, non iuſtificabat coram Deo. Deinde ſicut nunc circumciſio, aut mactatio uictimarum non eſſet cultus, ita nec ritus Nazareorum, nunc debet proponi tãquam cultus, ſed debet iudicari ſimpliciter ἀδιάφορον. Non igitur recte cõfertur Monachatus ſine uerbo Dei excogitatus ut ſit cultus, qui mereatur remiſsionẽ peccatorum, et iuſtificationem, cum ritu Nazareorum, qui habebat uerbum Dei, nec traditus erat in hoc, ut mereretur remiſsionem peccatorum, ſed ut eſſet exercitium externum, ſicut aliæ cærimoniæ legis. Idem de aliis uotis in lege traditis dici poteſt.

Allegantur & Rechabitæ, qui nec poſſeſsiones habebant ullas, nec uinum bibebant, ut ſcribit Ieremias cap. xxxv. Scilicet pulchre quadrat exemplum Rechabitarũ ad Monachos noſtros, quorum Monaſteria ſuperant palatia Regum, qui lautiſsime uiuunt. Et Rechabitæ

in illa omnium rerum penuria, tamen erant coniuges. Nostri Monachi cum affluãt omnibus delitijs, profitentur cœlibatum. Cæterum exempla iuxta regulam, hoc est, iuxta scripturas certas & claras, non contra regulã, seu contra scripturas interpretari conuenit. Certissimũ est autem obseruationes nostras non mereri remissionem peccatorum, aut iustificationem. Quare cum laudantur Rechabitæ, necesse est eos morem suum, non ideo seruasse, quòd sentirent se per eum mereri remissionem peccatorum, aut opus ipsum cultũ esse iustificantem, aut propter quem consequerentur uitam æternã, non per misericordiam Dei, propter semen promissum. Sed quia habuerunt mandatum parẽtum, laudatur obedientia, de qua extat præceptum Dei: Honora patrem & matrem. Deinde mos habebat finem proprium, quia peregrini erant, non Israelitæ, apparet patrem uoluisse eos certis notis discernere a suis popularibus, ne relaberentur ad impietatem popularium. Volebat his notis eos admonere doctrinæ fidei, & immortalitatis. Talis finis est licitus. At fines Monasticę longe alij traduntur. Fingunt opera Monastices cultus esse, fingunt ea mereri remissionem peccatorum ac iustificationem. Est igitur dissimile Monasticæ exemplum Rechabitarum, ut omittamus hîc alia incommoda quæ hærent in prẽsenti Monastica.

Citant & ex priore ad Timotheum Ca. v. de uiduis, quæ seruientes Ecclesiæ, alebantur de publico, ubi ait: Nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Primum hîc fingamus Apostolum de uotis loqui, tamen hic locus non patrocinabitur Monasticis uotis, quæ fiunt de impijs cultibus, & hac opinione,

opinione, ut mereantur remissionem peccatorum & iustificationem. Paulus enim tota uoce damnat omnes cultus, omnes leges, omnia opera, si ita obseruentur, ut mereantur remissionem peccatorum, aut ut propter ea consequamur uitam æternam, non propter Christũ per Misericordiam. Ideo necesse est uota uiduarum, siqua fuerunt, dissimilia fuisse uotis Monasticis. Præterea, si non desinant aduersarij detorquere locum ad uota, detorquendum erit eodem hoc quoq; quòd uetat eligi uiduam minorem annis sexaginta. Ita uota ante eam ætatem facta erunt irrita. Sed nondum norat Ecclesia hæc uota. Itaq; damnat Paulus uiduas, non quia nubunt. Iubet enim nubere iuniores, sed quia publico sumptu alitæ lasciuiebãt, ideoq; fidem abijciebant. Hoc uocat primam fidem, scilicet, non uoti Monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodẽ cap. Si quis proprios, & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit. Aliter enim de fide loquitur, quàm Sophistæ. Non tribuit fidem his, qui habent peccatum mortale. Ideo dicit hos abijcere fidem, qui non curant propinquos. Et ad eundem modum dicit mulierculas petulantes fidem abijcere.

Percurrimus aliquot nostras rationes & obiter diluimus ea, quæ aduersarij obijciunt. Et hæc collegimus non solum propter aduersarios, sed multo magis propter pias mentes, ut habeant in conspectu causas, quare improbare debeant hypocrisin & fictos cultus Monasticos, quos quidem totos, hæc una uox Christi abrogat, cùm ait: Frustra colunt me mandatis hominum. Quare uota ipsa, & obseruationes ciborum, lectionũ, cantuum, uestitus, calceorum, cingulorum, inutiles

cultus sunt coram Deo. Et certo sciant omnes piæ mentes, simpliciter Pharisaicam & damnatam opinionem esse, quòd illæ obseruationes mereantur remissionem peccatorum, quòd propter eas iusti reputemur, quòd propter eas consequamur uitam æternam, non per misericordiam propter Christum. Et necesse est sanctos uiros qui in his uitæ generibus uixerunt abiecta fiducia talium obseruationum, didicisse, quòd remissionem peccatorum propter Christum gratis haberent, quòd propter Christum per misericordiam consecuturi essent uitam æternam, non propter illos cultus, quòd Deus tantum approbet cultus suo uerbo institutos, qui ualeant in fide.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

VEHEmenter hîc uociferantur aduersarij de priuilegijs & immunitatibus Ecclesiastici status. Et addunt Epilogum. Irrita sunt omnia, quæ in præsenti articulo contra immunitatem Ecclesiarum, & Sacerdotum inferuntur. Hæc est mera calumnia. Nos enim de rebus alijs in hoc articulo disputauimus. Cæterum sæpe testati sumus, nos politicas ordinationes, & donationes Principum & priuilegia non reprehendere, Sed utinam uicissim audirẽt aduersarij querelas Ecclesiarum & piarum mentium. Dignitates & opes suas fortiter tuentur aduersarij. Interim statum Ecclesiarum negligunt, non curant recte doceri Ecclesias, & sacramenta rite tractari. Ad sacerdotium admittũt quoslibet sine discrimine. Postea imponunt onera intolerabilia, quasi delectentur exitio aliorum, suas traditiones longe accuratius seruari postulant, quàm Euangelium.

Nunc

Nunc in grauissimis et difficillimis controuersiis, de quibus populus misere cupit doceri, ut habeat aliquid certi, quod sequatur, non expediunt mentes, quas dubitatio acerbissime cruciat, tantum conclamant ad arma. Praeterea in rebus manifestis decreta sanguine scripta proponunt, quae minantur horrenda supplicia hominibus, nisi manifeste contra mandata Dei faciant. Hîc uicissim oportebat uos uidere lachrymas miserorum, & audire miserabiles querelas multorum bonorum hominum, quas haud dubie respicit & exaudit Deus, cui aliquando rationem procurationis uestrae reddituri estis.

Cùm autem nos in Confessione, in hoc articulo, uarios locos complexi simus, aduersarij nihil respondent, nisi Episcopos habere potestatem regiminis & coërcitiuę correctionis, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis aeternae. Et ad potestatem regiminis, requiri potestatem iudicandi, definiendi, discernendi, & statuendi ea quae ad praefatum finem expediunt aut conducunt. Haec sunt uerba Confutationis, in quibus docent nos aduersarij, quòd Episcopi habeant autoritatem condendi leges utiles ad consequendam uitam aeternam. De hoc articulo controuersia est.

Oportet autem in Ecclesia retinere hanc doctrinam, quòd gratis propter Christum fide accipiamus remissionem peccatorem. Oportet & hanc doctrinam retineri, quòd humanae traditiones sint inutiles cultus, quare nec peccatum, nec iusticia, in cibo, potu, uestitu, & similibus rebus collocanda est, quarum usum uoluit Christus liberum relinqui, cùm ait: Quod intrat in os non coinquinat hominem. Et Paulus, Regnum Dei, non est esca aut potus. Itaque nullum habent ius Episcopi

condendi traditiones extra Euangelium, ut mereantur remissionem peccatorum, ut sint cultus, quos approbet Deus tanquam iusticiam, & qui grauent conscientias, ita ut peccatum sit eos omittere. Hæc omnia docet uel unus locus in Actis, ubi Apostoli dicunt, fide purificari corda. Et deinde prohibent imponere iugum, & ostendunt quantum periculi sit, exaggerant peccatum istorum, qui onerant Ecclesiam: Quid tentatis Deum, inquiunt? Hoc fulmine nihil terrentur aduersarij nostri, qui ui defendunt traditiones & impias opiniones. Nam & supra damnauerunt articulum XV. in quopo suimus, quòd traditiones non mereantur remissionem peccatorum, & hîc dicunt traditiones conducere ad uitam æternam. Num merentur remissionem peccatorum? num sunt cultus quos approbat Deus, tanquam iusticiam? num uiuificant corda? Paulus ad Colossenses ideo negat prodesse traditiones ad iusticiam æternam & uitam æternam, quia cibus, potus, uestitus, & similia sint res usu pereuntes. At uita æterna in corde, rebus æternis, hoc est, uerbo Dei & spiritu sancto efficitur. Expediant igitur aduersarij, quomodo conducant traditiones ad uitam æternam.

Cùm autem Euangelium clare testetur, quòd non debeant imponi Ecclesiæ traditiones, ut mereantur remissionem peccatorum, ut sint cultus quos approbet Deus tanquam iusticiam, ut grauent conscientias, ita ut omittere eas iudicetur esse peccatum, nunquam poterunt aduersarij ostendere, quòd Episcopi habeant potestatem tales cultus instituendi.

Cęterum, quam potestatem tribuat Euangelium Episcopis, diximus in Confessione. Qui nunc sunt Episcopi,

scopi, non faciunt Episcoporum officia iuxta Euangelium, sed sint sane Episcopi iuxta politiam Canonicam, quam non reprehendimus. Verum nos de Episcopo loquimur, iuxta Euangelium. Et placet nobis uetus partitio potestatis, in potestatem ordinis, & potestatem Iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem ordinis, hoc est, ministerium uerbi et sacramentorum, habet & potestatem Iurisdictionis, hoc est, autoritatem excõmunicandi obnoxios publicis criminibus, & rursus absoluendi eos si conuersi petant absolutionem. Neq; uero habent potestatem tyrannicam, hoc est, sine certa lege, neq; regiam, hoc est, supra legem, sed habẽt certum mandatum, certum uerbum Dei, quod docere, iuxta quod exercere suam Iurisdictionem debent. Quare nõ sequitur, etiamsi habeãt aliquam Iurisdictionem, quòd possint nouos cultus instituere. Nam cultus nihil pertinent ad Iurisdictionem. Et habẽt uerbum, habent mandatum, quatenus exercere Iurisdictionem debeant, scilicet, si quis commiserit aduersus illud uerbum, quod acceperunt à Christo.

Quanquam nos in confessione addidimus etiã quatenus liceat eis condere traditiones, uidelicet, non tanquam necessarios cultus, sed ut sit ordo in Ecclesia propter tranquillitatem. Et hę non debent laqueos iniicere conscientijs, tanquam præcipiant necessarios cultus, sicut Paulus docet, cum ait: In libertate, qua Christus uos liberauit, state, nec iterum iugo seruitutis subijciamini. Oportet igitur liberum usum talium ordinationum relinqui, modo ut scandala uitẽtur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut plęraq; ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neq; ita tradiderũt, ut mu

tare non liceret. Non enim dissentiebant à suis scriptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiam opprimat opinio, quòd ritus humani sint necessarij cultus.

Hæc est simplex ratio traditionum interpretandarum, uidelicet, ut sciamus eas non esse necessarios cultus, & tamen propter uitanda scandala in loco sine superstitione obseruemus. Et sic multi docti & magni uiri in Ecclesia senserunt, nec uidemus quid opponi possit. Certum est enim sententiam illam, Qui uos audit, me audit, non loqui de traditionibus, sed maxime contra traditiones facere. Non est enim mandatum cum libera, ut uocant, sed cautio de rato, de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, ut eis de alieno uerbo, non de proprio credamus. Vult enim Christus nos confirmare, quemadmodum opus erat, ut sciremus uerbum traditum per homines efficax esse, nec quærendum esse aliud uerbum de cœlo. De traditionibus non potest accipi, qui uos audit, me audit. Requirit enim Christus, ut ita doceant, ut ipse audiatur, quia dicit: Me audit. Igitur suam uocem, suum uerbum uult audiri, non traditiones humanas. Ita dictum quod maxime pro nobis facit, & grauissimam consolationem & doctrinam continet, detorquent isti asini ad res nugacissimas, discrimina ciborum, uestitus & similia.

Citant & hoc: Obedite præpositis uestris. Hæc sententia requirit obedientiam erga Euangelium. Non enim cõstituit regnũ Episcopis extra Euangeliũ. Nec debent Episcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones suas contra Euangelium interpretari, idq; cum faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud:

Si

Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

Idem respondemus ad hunc locum: Quidquid dixerint, facite, quòd constet, non uniuersaliter præcipi, ut omnia recipiamus, quia alibi iubet scriptura plus obedire Deo, quàm hominibus. Quando igitur impia docent, non sunt audiendi. Hæc autem impia sunt, quòd traditiones humanæ sint cultus Dei, quòd sint necessarij cultus, quòd mereantur remissionem peccatorum, & uitam æternam.

Obijciunt & scandala publica, & motus qui exorti sunt prætextu nostræ doctrinæ. Ad hæc breuiter respondemus. Primum, constat Dei beneficio Principes nostros habere obedientem populum in suis ditionibus. Et hoc ipsum doctrinę genus quod sequimur, quia amplissimis laudibus ornat autoritatem magistratuũ, auget reuerentiam erga eos. Ea res etiam plurimum conducit ad tranquillitatem retinendam. Deinde si conferantur in unum scandala omnia, tamen hi duo articuli, uidelicet, quòd gratis consequamur remissionem peccatorum, propter Christũ per fidem, & quòd iusti propter Christum reputemur fide, nõ propter nostram impletionem legis. Et alter, quòd magistratus, leges & tota politia sint ordinationes diuinæ, quibus Christianus sancte uti potest, tantum habent boni, ut incommoda omnia obruant. Nullam enim firmam consolationem pauidæ conscientię habere possunt aduersus iram Dei, nisi cognito altero articulo. Alter articulus ualde munit tranquillitatem rerum publicarum. Porro quàm pernicioſis opinionibus ante hæc tempora utrunque doctrinæ genus oppressum fuerit, nemo ignorat, & libri aduersariorum testantur, qui nusquam fidei mentionem

faciunt, cum de remissione peccatorum loquũtur. Nusquam docent de dignitate rerum ciuilium. Nusquam docent quomodo Euangelium tradat iusticiam æternam, Interim in uita corporali uelit nos uti politicis legibus ac moribus. Hæ res patefactæ, initio fauorem conciliauerunt Luthero, non solum apud nos, sed etiam apud multos qui nunc atrocissime nos oppugnant. παλαιὰ γὰρ εὔλει χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοί, inquit Pindarus. Iam si qui tumultus extiterunt, iure conferri culpa potest in aduersarios, qui primum iniusta condemnatione Lutheri Schisma excitarunt, et Ecclesias dissipauerunt. Et nunc miram sæuitiam exercent in uiros bonos, & pia docentes. Irritant hominum animos & alijs modis, quos hîc non libet recitare. Neq; uero adeo ferrei, adeo sine sensu sumus, ut offensiones publicæ nihil perturbent nos. Sed meminimus à Christo dictum esse, Beatus qui in me non fuerit scandalizatus. Hoc enim agit diabolus, tum ut opprimat, tum ut deformet Euangelium infinitis modis. Alibi tyrannos contra Euãgelij professores inflammat, alibi bella, alibi seditiones, alibi hæreses excitat, ut reddat inuisum hoc doctrinæ genus, quod uidetur occasionem prębere talibus motibus. Ac uero prudentibus uiris facilius est sua pericula negligere, quàm illa scandala publicorum motuum. Verum aduersus hæc quoq; oportet Christianam mentem præmunitam esse, ne propter ea uerbum Dei abijciat.

Quanquam autem non delectat nos comparatio, tamen quia aduersarij hac criminatione prægrauant nos, nõ sunt dissimulanda ipsorum uitia. Quantum mali est apud aduersarios in sacrilega prophanatiõe Missarum? quantum turpitudinis habet cœlibatus eorum? Cultus

sanctorum

sanctorum plenus apud eos est manifesta Idolatria. Nihil ne scandali est in ambitione Pōtificum, qui iam annis amplius quadringentis belligerantur cum nostris Imperatoribus, Plærumq; in Italia, interdum etiam in ipsa Germania, ubi inter se filium & Patrem, cognatos ac ciues commiserunt. Quod si bellorum istorum causæ requirantur ex historijs, nihil inuenietur dignum Pontificibus, dicemus enim moderatissime. Quantum est malì, quòd in ordinandis sacerdotibus non deligunt idoneos? quid in mercatu sacerdotiorum? Item in periculosis dispensationibus nihil ne est uitij? Sed hęc uitia utcunq; condonari possent, si tamen conseruassent puram doctrinam in Ecclesijs. Hæc uero quomodo contaminata sit impijs opinionibus ac traditionibus, testantur Canonistarum scripta, testantur libri Theologorum, pleni disputationum prophanarum, quæ partim sunt inutiles ad pietatem, partim etiam dissident ab Euangelio. Deinde in interpretatione scripturæ ludunt & comminiscuntur quicquid libet.

Hæc doctrinæ confusio præcipuum est scandalum, & maxime perniciosum, de quo præcipue queritur Ioannes in Apocalypsi, cum describit Pontificium regnū. Quid cum uētum est ad Monachorum superstitiones, quæ fuerunt infinitæ, quantum ibi est pernicioſarum offensionum? qualis fuit applicatio meritorum, si cadaueri circumdaretur cucullus? &c. Porro nihil ne scandali est, quòd hoc tempore manifestam ueritatem Euangelij opprimere conantur? quòd crudeliter occidunt bonos uiros pia docentes, quòd prohibent ne rebus cognitis sanentur ambigentes conscientiæ, quòd Reges hortantur ad crudele latrocinium. Scilicet hæc nō sunt scan

dala iudicanda, sed mera καρφώματα Pontificia. Neq; ue ro libet nobis hic quidquam pro magnitudine rerũ exaggerare, ne quis delectari nos ista commemoratione putet, quam extorserunt nobis inuitis scriptores confutationis. Nam hæc causa non ex hominum moribus, aut ex fortuna, sed ex uerbo Dei iudicari debet, quod utinam adhiberent in consilium omnes, qui de his controuersiis pronunciant. Iterum autem hic dicendum est, quod sæpe iam diximus. Nos maxime cupidi sumus publicæ concordiæ, pacisq;, quam certè Christianos maxime inter se colere decet. Deinde inuiti dissentimus ab optimo Imperatore, quem non solum propter Imperij fastigium, sed etiam propter uirtutes uere heroicas, quibus cognouimus eum præditum esse, ueneramur, sed aduersarij non patiuntur coire cõcordiam, nisi hac lege, ut nos assentiamur condemnãtibus manifestam ueritatem Euangelij, & Ecclesię necessariam. Id facere nõ possumus. Oportet enim Deo magis obedire, quàm hominibus. Quare aduersarij rationem Schismatis reddituri sunt Deo, qui Ecclesias noua & inusitata sęuitia dissipant. Neq; dubium est, quin hæc sęuitia mutationem aliquam rebuspublicis allatura sit. Hæc pro tempore respondimus ad confutationem, ac iudicium pijs omnibus permittimus, utra pars recte sentiat. Et offerimus nos, nostram sententiam de singulis locis, siquid alicubi desiderabitur, copiosius declaraturos esse.

FINIS.

ARTICVLI FIDEI PRAECIPVI.

I. De Deo & personis diuinitatis 5a
II. De peccato originis 5a
III. De incarnatione filij Dei 5b
IIII. De iustificatione 6a. 13 a
V. Prædicatio pœnitentiæ & remissionis uniuersalis 6b
VI. De iusticia bonorum operum 7b
VII. De Ecclesia 8a
VIII. De sacramentis quæ per malos administrantur 8b
IX. De Baptismo 8b
X. De cœna Dominica 8b
XI. De pœnitentia 8b. 17a
XII. De Confessione 9b
XIII. De usu sacramentorum 9b
XIIII. De ordine Ecclesiastico 10a
XV. De ritibus Ecclesiasticis 10a
XVI. De ordinationibus ciuilibus 10a
XVII. De extremo iudicio 10b
XVIII. De libero arbitrio 11a
XIX. De causa peccati 12a
XX. De bonis operibus 12a. 19a
XXI. De inuocatione 18a

ARTICVLI DE ABVSIBVS QVI IN EXTERNIS RITIBVS MVTATI SVNT.

I. De Missa 19b
II. De utraq; specie Sacramenti 23b
III. De Confessione 24b
IIII. De discrimine ciborum & similibus traditionibus Pontificijs 27a

De con

V. De coniugio sacerdotum 31 b
VI. De uotis Monachorum 36 a
VII. De potestate Ecclesiastica 39 a

PRÆCIPVORVM ARTICVLORVM APOLOGIAE CATALOGVS.

I. De peccato Originali 5
II. De iustificatione 8
III. Quid sit fides iustificans 13
IIII. Quòd sola fides in Christum iustificet 15
V. Quòd remissionem peccatorum sola fide in Christum consequamur 17
VI. De dilectione & impletione legis 23
VII. Responsiones ad argumenta aduersariorum 29
VIII. De Ecclesia 45
IX. De Pœnitentia 55
X. De Confessione & Satisfactione 67
XI. De numero & usu Sacramentorum 73
XII. De traditionibus humanis in Ecclesia 81
XIII. De inuocationibus sanctorum 92
XIIII. De utraq; specie cœnæ Domini 97
XV. De coniugio Sacerdotum 99
XVI. De Missa 106
XVII. Quid sit sacrificium, & quæ sint sacrificij species 108
XVIII. Quid Patres de sacrificio senserint 115
XIX. De usu Sacramenti & de Sacrificio 116
XX. De uocabulis Missæ 117
XXI. De uotis 118
XXII. De potestate Ecclesiastica 119

FINIS.

FRANCOFVRTI EX OFFICINA TYPOGRAPHICA PETRI BRVBACCHII, ANNO DOMINI MILLESIMO QVINGENTESIMO QVINQVAGESIMO PRIMO, MENSE VERO MAIO.